

MARIA BERÉNYI

**ROMÂNII DIN UNGARIA DE AZI ÎN PRESA
ROMÂNĂ DIN TRANSILVANIA ȘI UNGARIA
SECOLULUI AL XIX-LEA
/1821 - 1918/**

DOCUMENTE

Publicație a Uniunii Românilor din Ungaria

Lectori:

Tiberiu Herdean

Mihai Cozma

Ediție îngrijită de

Vasile Voia

Editarea volumului a fost realizată cu sprijinul:

"Ministerului Culturii și Învățămîntului Public"

/Művelődési és Közoktatási Minisztérium/

"Fundației pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria"

/A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségékért Alapítvány/

"Fundației Maghiare a Naționalităților"

/Magyar Nemzetiségi Alapítvány/

Editat de Editura „NOI”, Giula

Tipărit de János Metz, Giula

ISBN 963-8389-00-1

CUPRINS

- Cuvânt introductiv 4
- Din istoricul presei române din
Transilvania și Ungaria
/1821 - 1918/ 6
- Indice de ziare și reviste . . . 25
- Documente 29
- Indice de localități202
- Indice de nume206

Cuvînt introductiv

Istoria politică, culturală, națională a românilor din Ungaria de azi urmează încă a fi scrisă. Numeroasele contribuții parțiale risipite prin reviste și uitate în bună parte, materialul documentar editat și cel aflat încă în arhive așteaptă lucrarea de sinteză care să cerceteze și să pună în evidență legăturile și interdependențele dintre evenimente, acțiuni, personalități. Mișcarea de emancipare a românilor din Ungaria constituie o parte integrantă a mișcării naționale românești din epocă. Ea prezintă însă și o seamă de trăsături specifice izvorâte din realitățile social-politice deosebite care i-au determinat desfășurarea.

Acest volum de documente încearcă să aducă o modestă contribuție la cunoașterea unor aspecte mai puțin cercetate pînă acum. Considerăm că publicarea lor selectivă, tematică și cronologică va da cititorului posibilitatea să-și formeze o imagine de sinteză, mai apropiată de realitate, asupra climatului politic, cultural și social caracteristic pentru secolul al XIX-lea în Transilvania, în general, și în Ungaria, în special, oglindit în presa vremii. Prin documentele inserate cartea reflectă totodată și limbajul scris și vorbit de românii acestor ținuturi.

Trebuie să observăm de la început că presa românească din toate timpurile, acel seismograf excelent al evenimentelor economice, politice și sociale, acea cronică a faptului cotidian care informează, emoționează, critică, uneori entuziasmează masele de cititori, a constituit pentru cercetători un excelent izvor de documentare și interpretare științifică a fenomenelor vieții. Tocmai de aceea și eu am studiat, am citit, am spicuit din revistele românești din Transilvania și Ungaria ani în șir, ca să cunosc mai adînc, ca să simt atmosfera acestei epoci.

Din presă reies nuanțe ale mișcării românești ori detalii implicînd persoane cu posturi importante în ierarhia bisericească românească a vremii. Presa rămîne principala oglindă a cotidianului, indispensabilă pentru reconstituirea momentului politic efemer, dar care face parte integrantă din marile oscilații sociale și politice, reflex al concepțiilor variate ce se înfruntau pe plan politic sau în sfera literară, al curentelor de idei ce-și făceau drum la diferite nivele intelectuale.

Documentele în discuție au valențe multiple, fiind deosebit de utile ca izvoare istorice autentice - purtătoare de informații despre fapte, întâmplări și evenimente, despre oameni politici și caracterul lor, precum și în legătură cu aderența maselor la ideile politice vehiculate.

Trebuie să menționez că am făcut cercetări numai în Biblioteca Széchenyi din Budapesta. Spre norocul meu, revistele cele mai importante din secolul al XIX-lea apărute la Arad, Oradea, Budapesta, Timișoara, Lugoj, Sibiu etc. se găsesc aici.

Mai cu seamă din anii 1860 încoace am adunat un material foarte bogat, abundent, care nu poate intra în întregime în acest volum. Documentele, articolele referitoare la istoria bisericii și școlii române din Ungaria vor fi prelucrate și prezentate în volume aparte.

Documentele cuprinse în prezentul volum sînt redade fără modificarea textului, puse în ordine cronologică, cu ortografia actuală. Repunerea în circulație a unor articole apărute acum 100-150 de ani nu a fost o întreprindere ușoară. Reproducerea materialelor a ridicat destule probleme, deoarece am avut de transcris texte publicate într-o vreme cînd normele limbii române literare /din presă, în cazul de față/ nu erau fixate și generalizate. Într-un fel se scria de ex. în 1865, altfel după 1880, și cu totul altfel după 1900. În general am respectat particularitățile de limbă ale vremii. Am păstrat forme lexicale învechite, corespunzînd rezonanței de atunci a limbii române /pre, suplement, școalei, cetire, avocat, cassariu, sunt, poporal etc./.

Intenția mea, în editarea acestui volum de documente culturale, sociale, politice etc. legate de viața, istoria, cultura românilor din Ungaria de azi, pornește în primul rînd din dorința de a oferi o imagine cît mai completă, iar în al doilea rînd din constatarea circulației restrînse a periodicelor respective, a absenței lor din principalele biblioteci, cît și din dorința de a evita eventualele pierderi, distrugerii ale acestora.

Budapesta, 25 noiembrie 1991

Maria Berényi

DIN ISTORICUL PRESEI ROMÂNE DIN TRANSILVANIA ȘI UNGARIA /1821 - 1918/

Presa, alături de școli și asociațiile politico-culturale, reprezintă o sursă de informații de mare valoare încă de la începuturile sale. Eforturile legate de începuturile presei românești nu sînt nici mai timpurii, dar nici mai tîrzii decît ale celorlalte popoare din Sud-Estul Europei. Apariția presei e strîns legată de mai mulți factori. Este firesc ca țările cu puternice tradiții culturale, editoriale să fie și primele care își vor crea publicații permanente. Cel dintîi ziar din lume cunoscut pînă la ora actuală e "Gazeta din Pekin" întemeiat în 911 e.n., apărut fără întrerupere pînă în 1351. În Europa primul periodic se pare că a fost editat în 1605, la Anvers. Așa că țările Europei răsăritene, lipsite de presă proprie, se vor folosi pînă tîrziu de presa occidentală. În ceea ce privește începuturile presei în centrul și răsăritul european vom semnala faptul că ungurii reușec să-și editeze primul ziar în limba națională în 1780 la Pozsony. Titlul ziarului e "Magyar Hirmondó" și a fost editat de Rát Mátyás.¹

Încercările de a înființa o gazetă pentru poporul român din Transilvania și Ungaria datează încă de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și sînt legate de activitatea Școlii Ardelene. În 1789 o societate de literați din Sibiu a cerut autorităților transilvănene permisiunea editării unei foi periodice. În cerere se arăta că foaia "va fi scrisă pentru țărani români cuprinzînd interesante și folositoare povețe în ce privește agricultura și creșterea vitelor. Ea va urma să explice îndatoririle supușilor față de autorități, să-i învețe pe oameni cum să-și caute dreptatea; în scopul acesta se prevedea publicarea în limba română a legilor țării și a dispozițiilor oficiale, și deoarece țărani români nu știau carte, preoții urmau să citească foaia [străină, M.B.] în fiecare săptămînă..."² Pentru munca lor redactorii nu cereau salariu; din venitul foi plănuiau să dea premii țărănilor mai sîrguincioși. Cine erau acești "literați" din Sibiu, preocupați de redactarea unei foi populare ? Aceștia alcătuiau cercul membrilor lojei francmasonice "Sfîntul Andrei", a cărei secție din Sibiu fusese constituită în 1776. Din aceasta lojă făceau parte, între alții, baronul Carol Bruckenthal, tipograful Hochmeister, contele Bánffy György, oculistul Ioan Molnar-Piuaru, principele Maruzzi Mavrocordat, nobilul Ștefan Costa de Belényes, deci germani, români și maghiari. "Că planul înființării gazetei românești s-a născut în acest cerc, reiese și din tonul, foarte călduros, al adresei din 26 mai 1789 a aceluiași conte Bánffy către Curtea imperială; în adresă se recomanda aprobarea gazetei, în scopul cultivării popoului român. Împăratul îngădui apariția foi, fără a o scuti însă de taxele poștale. Inițiatorii neavînd fonduri îndestulătoare, renunță la planul lor."³ Curînd însă Molnar-Pinariu reia planul de a înființa o

gazetă română. Între anii 1789-1795 încercase în trei rînduri să publice o foaie populară în limba română.⁴ Dar între timp situația se schimbase, frica de întinderea revoluției franceze și asupra Transilvaniei a făcut și pe cei cîțiva binevoitori să dea uitării planurile de ridicare a poporului; de altfel și loja din Sibiu s-a desființat în 1790. "Același conte Bánffy, care în 1789 sprijinise cererea română, recomanda tăios doctorului Molnar-Piuariu să nu umble după aprobări de gazete, ci să-și vadă de obligațiile de profesor."⁵ O nouă încercare de înființare a unui ziar în limba română o face la Buda cărturarul transilvănean Alexie Lazar. Constatînd lipsa unei publicații periodice, el adresează contemporanilor săi un înflăcărat apel cu privire la nevoia de a tipări un ziar în limba română "la crăiasca tipografie a Universității ungurești din Buda". "Înștiințarea" lui Lazar, apărută ca foaie volantă în 1814, are un pronunțat caracter luminist: "Toate neamurile Europei cele deșteptate -afirma Lazar- au aflat cum că a scrie Gazete sau Novele, și acelea a le împărtăși oamenilor neamului său, e cea mai încuviințată mijlocire de a lumina noroadele, cu cele întîmplatele ale altora fapte a le abate de la rău și a le duce spre cele mai bune."⁶

Mai tîrziu un editor și popularizator al cărților românești de la tipografia crăiască din Buda, Zaharia Carcalechi, încearcă în anul 1821, fără succes însă, editarea unei reviste cu titlul "*Biblioteca românească*", cu un program "în care, pe lîngă multe alte lucruri, se accentua în mod deosebit necesitatea cunoștințelor istorice."⁷ Cu încercarea aceasta Carcalechi izbuti abia în 1829, cînd interesul pentru ziare românești pare a fi destul de mare, căci "*Biblioteca românească*" avea în 1830 un număr frumos de cititori /1000/. În program găsim următoarele: "Toate neamurile Europei au făcut fundații pentru tipărirea cărților... Cîte cărți folositoare s-ar putea tipări neamului și dintr-acestea cărți a se împărți pruncilor săraci, iară celelalte a se vinde cu un cuviincios preț, ca să poată toți deobște cumpăra cărți și să avem, ca alte neamuri, biblioteci de cărți folositoare."⁸ Această revistă apare pînă în 1834. Primul periodic român în principate neexistînd încă publicații românești/ a apărut deci în capitala Ungariei. "Care deși poartă peceta unei mai afirmate conștiințe românești, e totuși însuflețită încă de spiritul umanist mai tolerant al luminiilor, pe plan confesional ca și etnic. Ultimul volum al acestei publicații /Nr.9./ e închinat contelui Széchenyi, omului de stat și cărturarului maghiar cu vederi înaintate, care prin inițiativa sa de a strînge fonduri în favoarea culturii maghiare a stîrnit un adevărat entuziasm în susținerea ei. Sigur că editorul Carcalechi, cînd s-a oprit la Széchenyi, s-a gîndit la el și ca la un simbol al mecenatului, care să pună în mișcare și protipendada din principatele de peste Carpați, determinînd-o să facă la fel pentru cultura românească, adică să agite donatori."⁹ "Bibliotecii românești" a lui Zaharia Carcalechi îi lipsesc totuși atributele esențiale pentru a putea fi socotită prima gazetă românească: periodicitatea și materialul de

actualitate. Cunoscută mai mult ca un almanah ea n-a putut corespunde exigențelor timpului nici ca tematică, nici ca mod de tratare. Ceasul gazetăriei românești încă nu sunase și Zaharia Carcalechi simte acest lucru."¹⁰ În peisajul specific al presei transilvănene, ce nu s-a ordonat pe baza unor programe estetice, ci în primul rând social-politice, era clar că a scoate o revistă nu reprezenta o dificultate în sine. Mai greu era de menținut. Lupta pentru obținerea aprobărilor necesare apariției publicațiilor românești a fost deosebit de aprigă. În condițiile sociale și politice transilvănene din prima jumătate a secolului al XIX-lea se resimțea cu acuitate lipsa unor gazete românești de informație și orientare politică. Până pe la 1860 revistele au fost de fapt gazete, amestecând literatură, pedagogie, istorie și politică într-un conglomerat indisociabil.

După încetarea apariției "Bibliotecii românești", în 1834, numai românii, care formau majoritatea locuitorilor Transilvaniei, nu aveau o foaie a lor. Lipsa aceasta urma să o înlăture apariția gazetei "Foaia Duminecii" la Brașov în 1837 redactată de translatorul brașovean Ioan Barac, tipărită la tipografia Gött, cu cheltuiala marelui comerciant român Radu Orghidan. "Pe redactorul foi -serie Iorga- îl interesau tot felul de anecdote privitoare la curiozitatea științelor naturale ori la viața oamenilor celebri - până la înfățișarea întrecerilor de câini și șerpi. Mai publică Barac și versuri, fabricate de el însuși."¹¹ Foaia pornise bine și devenise chiar la început foarte populară. În primul semestru al anului avea 800 de abonați, număr care a scăzut într-o jumătate de an la 150. "Scăderea aceasta rapidă nu se poate explica decât prin cuprinsul foi, care aducea o lectură cu totul nepotrivită. Anecdote, zaharicale romantice, istorioare de tot felul și ilustrații ciudate se reproduceau dintr-o foaie nemțească "Pfennig Magazin", ce apărea la Lipsca și era menită a satisface trebuințele burghezimei, adică ale unei clase de oameni, care la noi nu exista. Proza incoloră și dulceagă, care dădea coloritul general al foi, numai ici-colo era prețuită cu câte un articol mai de actualitate și poezioare de la Barac."¹² Văzînd editorul că "Foaia Duminecii" o să-i aducă pagubă, se înțelese cu tipograful Gött să încerce și cu o foaie politică, poate ar fi interesul publicului mai mare pentru aceasta. Invitară pe tînărul profesor George Barițiu să se angajeze la redactarea acestei foi. Așa apăru în vara anului 1837 "Foaia de săptămîină" dar numai două numere, căci lipsindu-i permisiunea de la guvern, fu sistată imediat. Barițiu însă nu voia să lase lucrurile baltă. "Tipograful Ioan Gött avea încă de la anul 1834 permisiunea de a tipări foi politice în limba germană și maghiară. La insistența lui Barițiu, în 24 iulie 1837 Gött cere permisiune și pentru o foaie politică în limba română. Abia cu 9 luni în urmă i se permite a redacta foaia română cu condiția, ca din fiecare număr să trimită câte un exemplar cancelariei aulice transilvane și să se țină strict de legile cenzurei."¹³

În 1836 Cipariu călătorind spre București s-a oprit la Brașov, unde s-a sfătuit cu George Barițiu și cu negustorul Orghidan, căzînd de acord să înființeze un organ de presă pentru români în acest centru, unde exista cea mai puternică burghezie comercială din Transilvania. Avînd sprijinul economic al acestei burghezii ziarul condus de Barițiu a început să apară la Brașov, din 12 martie 1838, cu titlul "Gazeta de Transilvania" căruia i se adaugă în curînd, ca supliment literar "Foaie pentru minte, inimă și literatură".¹⁴ Cu apariția foilor redactate de Barițiu ia ființă, după atîtea încercări și dibuiri, presa politică română din Transilvania. În curînd "Gazeta de Transilvania" și "Foaie pentru minte, inimă și literatură" își vor croi drum nu numai în Ardeal, Banat și Crișana, ci și în Principatele române, contribuind la crearea unității culturale române. "Scopul principal al gazetelor sale îl vede Barițiu ca un demn urmaș al iluminiștilor români Samuil Micu Clain, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Budai Deleanu, în răspîndirea luminii, a cunoștințelor, în combaterea neștiinței."¹⁵

La început "Gazeta de Transilvania" a avut un program reformist moderat, în spiritul concepției iluministe. Nici nu s-ar fi putut altfel în acele împrejurări /în Ardeal, în jurul anului 1840/. Cu apropierea revoluției din 1848 foaia brașoveană va milita tot mai insistent pentru reforma ordinii sociale existente. În epoca premergătoare anului 1848 și în miezul evenimentelor revoluționare, "Foaie pentru minte, inimă..." și "Gazeta Transilvaniei" au fost tribune ale idealurilor pașoptiste, mijloace eficiente de educație politică, organe de presă care au sprijinit forțele radical progresiste, militînd pentru abolirea iobăgiei, pentru egalitatea în drepturi a românilor, pentru emanciparea maselor populare din Transilvania, inclusiv a celor maghiare. Preocuparea principală a Gazetei se va îndrepta în mod natural spre problemele social-politice. Gazeta apare în mai multe etape, cu unele întreruperi mai mici sau mai mari, timp de un secol. Ea oglindește întotdeauna gîndirea și faptele românilor din Transilvania și Ungaria vremii. Această revistă a fost deschizătoare de drumuri în istoria presei românești și s-a bucurat de un prestigiu binemeritat.

În timpul revoluției a apărut la Pesta "*Amicul poporului*" /1848/ redactat de Sigismund Popp, fruntaș politic din părțile vestice ale Transilvaniei, care la 2 aprilie 1848 propune comitetului revoluționar pestan tipărirea unor ziare populare pentru naționalitățile din Ungaria. "Propunerea sa e acceptată de Kossuth, iar ziarul începe să apară în limbile maghiară, germană, sîrbă și română începînd cu luna iunie 1848. Luîndu-și titlul după *L'Ami de Peuple* al lui Marat, ziarul lui Sigismund Popp iese de sub tipar la 13 iunie 1848 cu litere chirilice. Era citit în părțile cele mai îndepărtate ale Transilvaniei, dar mai cu seamă în

Banat deoarece aici semna Eftimie Murgu, Alexandru Vlad, Vincențiu Babeș, Ion Avram, Petru Farchici. Ca organ al deputaților români, el a și dat atenție specială dezbaterilor dietale, problemelor social-politice."¹⁶

"După revoluția de la 1848-1849, mai cu seamă în timpul regimului liberal și în primul deceniu al dualismului austro-ungar, mișcarea culturală a românilor aflați sub stăpînirea străină a afirmat organe de presă viabile, puternic atașate cauzei poporului, adevărate tribune de luptă și trăire în conștiința românească, al căror aport se identifică cu însăși istoria luptelor din a doua jumătate a veacului al XIX-lea..."¹⁷ Unele ziare și reviste românești au avut o apariție scurtă, dar cele mai multe, biruind vicisitudini cauzate de autorități, au rezistat cu vrednicie, fără îndoială prin străduința unor intelectuali luminați și cu concursul publicului cititor. "Privind situația presei deceniului șapte ea ne înfățișază, față de anii precedenți, un răstimp de înflorire, ce consta în apariția mai multor ziare și reviste, cu un rol cultural evident, dar și de mari greutate materiale și de represalii politice suferite din partea regimului dualist..." "Un fenomen specific al deceniului VIII privind presa românească din Transilvania și Ungaria a fost faptul că ziarele relativ mici, cu caracter local, conduse de o personalitate politică sau un grup restrîns, cu mijloace financiare limitate, n-au mai rezistat."¹⁸

Cu începutul deceniului șapte au văzut lumina tiparului o sumedenie de reviste românești. Unele erau mai trainice, altele aveau o durată mai scurtă.

La Viena, apoi la Pesta a apărut în 1866 *Albina*, periodic politic și literar. Revista a fost creată și s-a manifestat pe plan politic ca tribună de presă a activismului. Direcția sa politică era aceea a grupării înfiripate în jurul familiei Mocioni și aliatului său politic, Vincențiu Babeș. Fără a fi scutit de greșeli, ziarul a adus încă timp de mulți ani servicii clubului parlamentar român, nucleu, deși nu tocmai monolitic, al activismului românesc. "Albina" condamnă dualismul atît ca principiu, cît și ca formă de organizare a imperiului, militează pentru autonomia Transilvaniei.

Din 1868 pînă în 1876 tot la Pesta apare gazeta politică și literară a lui Alexandru Roman intitulată "*Federațiunea*". Roman era adeptul ideii de federalizare a Imperiului Austro-Ungar. Totodată el milita cu toată convingerea pentru egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor în cadrul imperiului și împotriva abuzurilor administrației ungare. "Federațiunea" era concepută ca o publicație a tuturor românilor, una din ideile de bază fiind aceea a unității spirituale și culturale a românilor de pretutindeni. Această direcție politică pe care "Federațiunea" o va susține consecvent, mai ales în primii ani, îi va aduce lui Alexandru Roman, ca și colaboratorului său Ioan Poruțiu, mai multe procese de presă soldate cu amenzi și condamnări. Beletristica și publicistica literară din această revistă sînt subsumate orientării politice. Publică versuri: Iosif

Vulcan, Aron Densușianu, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Alecsandri și Gheorghe Sion. Cu articole politice colaborează: Al.Roman, G.Barițiu, Visarion Roman, Iosif Hodoș, N.Densușianu. La Federațiunea a colaborat cu articole politice, semnate Varro, și Mihai Eminescu. În două numere consecutive /38 și 39 / 1870/ apare ultimul articol al lui Eminescu, "Echilibrul".

Cu începutul anilor '70 ai secolului trecut apar foi de familie propriu-zise, adresându-se unui public numeros și foarte diferit, de la intelectualii orășeni pînă la țărani. O primă caracteristică a acestor periodice constă în însăși intenția redactorilor și proprietarilor lor: de a oferi o lectură plăcută și instructivă în familie. Mai toate au acest caracter de almanah, de album familiar și familial. Sînt reviste fără un program estetic. Prin ce se pot considera importante în acest context, publicațiile respective? În primul rînd prin funcția lor social-politică. Ca schemă generală, aceste reviste-magazin sau foi de petrecere nu se deosebesc prea mult ca structură: un articol de fond în cele mai bune -cum e "Amicul familiei", pe ultimii cinci ani-, o nuveletă sau o schiță, de cele mai multe ori o tălmăcire, poezii locale, știri, cronici, amintiri, jocuri distractive /cu dezlegări/, poșta redacției, liste de prenumerați.

Anul 1875 a fost marcat în mișcarea presei literare române din Transilvania de apariția publicației lunare "*Șezătoarea*", revistă de literatură și folclor apărută la Budapesta și apoi la Oradea sub conducerea lui Iosif Vulcan. Era subintitulată "foaia poporului român". Revista oferă cititorilor o literatură pe gustul lor, axată pe o tematică adecvată, populară. Năzuința era de a ridica nivelul cultural al maselor prin orice mijloace, chiar oferîndu-i producții sub nivelul estetic al literaturii române și europene din acel timp.. Multe articole au apărut la rubrica "Sfaturi practice pentru oamenii de la țară". Dintre creațiile folclorice, spațiul cel mai întins îl ocupă doinele și strigăturile culese din părțile Sălajului, Banatului și ale Crișanei.

În 1878 apare la Gherla revista bilunară "*Amicul familiei*" sub conducerea lui Nicolae Fekete-Negruțiu, cu intenții destul de pronunțat literare, chiar dacă nu s-a finalizat decît în puține creații durabile. Periodicul a încurajat, în orice caz, producția originală a scriitorilor ardeleni, culegerile de folclor.

"*Dreptatea*", foaie apărută la Timișoara în 1893, a grupat în paginile sale pe toți intelectualii români din Banat. Programul său era inspirat din programul stabilit la conferința de la 1881, cînd are loc unificarea politică a mișcării naționale prin crearea unui singur partid P.N.R.

"*Gazeta de duminică*" a apărut între anii 1894-1898 ca supliment al ziarului *Dreptatea*. *Gazeta* are un caracter popular al sui generis. Studiind această foaie ne dăm seama că mesianismul pedagogic al provinciei a făcut ca și literatura să capete trăsăturile unei arte militante, traducînd în termeni literari un program social și național de primă necesitate.

Între anii 1860-1918 următoarele reviste și ziare românești se aflau la îndemîna publicului cititor din Transilvania și Ungaria:

TRANSILVANIA

"Gazeta de Transilvania" /Brașov 1838/; "Foaia pentru minte, inimă și literatură" /Brașov 1838/; "Organul luminei" /Blaj 1847/; "Organul național" /Blaj 1848/; "Amicul școlăii"/Sibiu 1865/; "Telegraful român"/Sibiu 1853/; "Archiva pentru filologie și istorie"/Blaj 1867/; "Transilvania"/Brașov, Sibiu 1868/; "Foaia școlastică"/Blaj 1873/; "Cocoșiu-Roșu"/Brașov 1874/; "Foișoara telegrafului"/Sibiu 1876/; "Albina Carpaților"/Sibiu 1877/; "Amicul familiei"/Szamosujvár, Cluj 1878/; "Observatoriul"/Sibiu 1878/; "Calicul"/Sibiu 1881/; "Cărțile săteanului român"/Gherla 1882/; "Școala practică"/Năsăud 1882/; "Foaia bisericească"/Blaj 1883/; "Tribuna"/Sibiu 1884/; "Gutinel"/Baia Mare 1889/; "Foaia ilustrată"/Sibiu 1890/; "Foaia poporului"/Sibiu 1892/; "Rîndunica"/Sibiu 1894/; "Foaia pedagogică"/Sibiu 1897/; "Bunul econom" /Orăștie, Deva 1899/; "Revista economică"/Sibiu 1899/; "Activitatea"/Orăștie 1901/; "Libertatea"/Orăștie 1902/; "Răvașul"/Cluj 1903/; "Revista catolică"/Baia Mare 1903/; "Dreptatea"/Brașov 1905/; "Foaia interesantă"/Orăștie 1905/; "Orizontul"/ Cluj 1906/; "Musa română"/Blaj 1907/; "Revista teologică"/Sibiu 1907/; "Țara Oltului"/Făgăraș 1907/; "Ungaria"/Cluj 1907/; "Zăvodul"/Cluj 1907/; "Țara noastră"/Sibiu 1907/; "Arena"/Deva 1908/; "Bobirnocii"/Orăștie 1910/; "Calicul dimocrat"/Cluj 1910/; "Cosînzeana"/Orăștie 1911/; "Cultura creștină"/Blaj 1911/; "Solia satelor"/Cluj 1912/; "Ardealul"/Brașov 1912/; "Cuvîntul adevărului"/Hațeg 1913/; "Noi"/Cluj 1913/; "Revista teatrală"/Brașov 1914/; "Casa domnului"/Sebeșul mic 1918/; "Gazeta poporului"/Sibiu/.

UNGARIA

Budapesta

"Biblioteca românească"/Buda 1821/; "Amicul poporului"/1848/; "Democrația"/1849/; "Concordia"/1861/; "Umoristul"/1863/; "Familia"/1865/; "Gura satului"/1867/; "Amvonul"/1868/; "Foaia învățătorilor poporului"/1869/; "Federațiunea"/1876/; "Șezătoarea"/1882/; "Viitorul"/1883/; "Poporul român"/1901/; "Luceafărul"/1902/; "Voința poporului"/1903/; "Glasul poporului"/1903/; "Cucu"/1905/; "Nuelușa"/1906/; "Foaia ilustrată"/1911/; "Foaia poporului român"/1911/; "Națiunea"/1911/; "Razele Aurorei"/1911/; "Gazeta română"/1913/; "Revoluția socială"/1919/.

Banat - Crișana

"Speranția"/Arad 1869/; "Biserica și Școala"/Arad 1877/; "Deșteptarea"/Lugoj 1879/; "Luminătorul"/Timișoara 1881/; "Timișana"/Timișoara 1885/; "Gazeta poporului"/Timișoara 1885/; "Advocatul popular"/Timișoara 1886/; "Foaia diecesană"/Caransebeș 1886/; "Convorbiri pedagogice"/Panciova 1887/; "Foaia de duminică"/Timișoara 1893/; "Dreptatea"/Timișoara 1894 - a redactat-o cîțva timp și poetul giulan DAVID VONIGA/; "Controla"/Timișoara 1895/; "Revista Lipovei"/Lipova 1895/; "Amicul poporului din Torontal"/Nagybecskerek 1899/; "Adevărul"/Arad 1900/; "Drapelul"/Lugoj 1901/; "Votul poporului"/Timișoara 1903/; "Lumina luminei"/Arad 1904/; "Dreptatea și lumina poporului"/Timișoara 1904/; "Educatorul"/Oravița, Lugoj 1904/; "Banatul"/Lugoj 1905/; "Economia"/Caransebeș 1905/; "Renașterea"/Caransebeș 1905/; "Progresul"/Oravița 1907/; "Plugarul român"/Timișoara 1908/; "Baba satului"/Timișoara 1908/; "Reuniunea învățătorilor"/Arad 1909/; "Zorile"/Timișoara-Caransebeș 1910/; "Tribuna poporului"/Arad 1911/; "Românul"/Arad 1911/; "Granița"/Caransebeș 1911/; "Foaia oficioasă a diecezei Lugojuului"/Lugoj 1914/; "Lumina"/Caransebeș 1918/; "Amvonul"/Oradea 1868/; "Vulturul"/Oradea 1892/; "Lumina"/GIULA 1895/; "Foaia literară"/Oradea 1897/; "Adevărul"/Oradea 1908/; "Calea vieții"/Vulcan-Arad-BĂTANIA 1916/; "Solul păcii"/Körös-Bökény 1916/; "Tribuna Bihorului"/Oradea 1918/.

Precum vedem, s-au fondat multe reviste, dar majoritatea acestora nu și-a realizat scopul. Unele dintre ele n-au apărut decît doar cîteva numere. Lupta pentru cultura națională a fost mai intensă, a cuprins un cîmp mai larg. Intelectualitatea română a devenit din ce în ce mai puternică. Pe lîngă asociațiile culturale, casinourile literare, presa a fost forul de exprimare pentru obținerea drepturilor sociale, culturale și politice. Unele reviste rezistau în această luptă, altele își încetau apariția. Trebuie să amintim faptul că încă din anii optzeci autoritățile maghiare au intentat numeroase procese de presă împotriva redactorilor, colaboratorilor revistelor naționalităților din monarhia austro-ungară. Acest fapt e dovedit de statistica următoare:

TIMP DE ÎNCHISOARE

<i>Naționalitate</i>	<i>Cazuri</i>	<i>An</i>	<i>Luna</i>	<i>Zi</i>	<i>Amenda</i> <i>/Coroane/</i>
Slovaci /1896-1908/	560	91	7	26	42.000
Români /1886-1906/	353	131	10	26	93.000
Germani /1898-1903/	14	2	10	10	7.000
Ruteni /1904/	7	5	-	-	2.000
Sîrbi /1898-1906/	4	1	1	-	2.000 ¹⁹

"Pînă în 1914 în Transilvania a fost în vigoare legea presei, XVIII din 1848, care punea o serie de condiții: autorizație prealabilă, garanție, angajamente cu caracter politic etc. Garanția pentru un ziar era de 10.000 fl, iar pentru o revistă 5000 fl. Dacă ziarul, revista sau vreun colaborator erau pedepsiți, amenda se reținea din garanție, care se cerea completată în termen de zece zile, iar dacă nu se plătea la timp amenda, periodicul era suprimat."²⁰

Între anii 1860-1918 revistele care au marcat și în mod practic într-un chip mai hotărît viața economică, socială, politică și literară română din Transilvania și Ungaria sînt *Familia*, *Transilvania*, *Tribuna*, *Tribuna poporului*, *Luceafărul*, *Românul*. "...mai toate revistele transilvănene din epocă nu publicau literatură pînă la apariția Familiei și a foilor din constelația ei. În Transilvania revistele erau pline de polemici politice, interminabile, și de aride discuții filologice."²¹ "Spre deosebire de epoca anterioară, în care revistele erau editate de cărturari direct integrați în lupta pentru realizarea progresului social și politic ce ocupau în cadrul ei poziții de frunte /Kogălniceanu, Alecsandri, Barițiu etc/ în etapa de care ne ocupăm [1870-1918, M.B.] se observă o intenție de separare a revistelor culturale de viața politică curentă."²²

Perioada liberală a creat un climat favorabil și pentru dezvoltarea presei literare românești. "Ca și publicațiile politice, primele periodice literare românești legate de această perioadă au apărut la Budapesta, aici concentrîndu-se, pe lîngă personalitățile politice, și tineretul venit să-și continue studiile universitare în capitala Ungariei. Noile reviste veneau tocmai la timp, fiindcă începînd din anul 1863 "Foaia pentru minte, inimă și literatură" începuse a apărea din ce în ce mai neregulat - în 1865 a dispărut definitiv."²³ După dispariția "Foi..." și a "Aurorei Române", la 1 iunie 1865 apare "*Familia*" la Budapesta ca "foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni" care va deveni din 18 octombrie 1870 și organul publicațiunilor Societății pentru fond de teatru român național. Apare la început de trei ori pe lună, mai tîrziu săptămînal, redactorul și editorul ei fiind timp de 42 de ani Iosif Vulcan. În 1880 se mută de la Pesta la Oradea. Intenția lui Vulcan era de a tipări beletristică originală și tradusă, articole biografice, contribuții de istorie, lingvistică și estetică scrise în "stil ușor". La rubricile literare își găseau loc și traduceri din literatura franceză. A existat o rubrică cu titlul "Revista socială", unde se publicau știri literare și artistice, informații din străinătate, jocuri distractive etc. La Familia au colaborat ca redactori: I.Grozescu, Al.Moldovan, V.Popp, I.C.Drăgescu, Francisc Hossu-Longin și după 1900 Emil Isac. Revista se adresa familiilor românești cu intenția de a contribui la "dezvoltarea spiritului național" și la "dezvoltarea și lărgirea culturii naționale". În ce privește organizarea materialului publicistic și denumirea rubricilor, "Familia" se aseamănă cu alte publicații care apăreau atunci la Budapesta în limba maghiară

/mai ales cu Nefelejts/. Profilul acestei reviste a fost multilateral și enciclopedic. Domeniile abordate erau: istoria, filologia, arta, filozofia, pedagogia, științele naturii etc. Alături de Vulcan, la rubricile de cultură generală a revistei au colaborat în decursul anilor: George Barițiu, Timotei Cipariu, Alexandru Papiu-Ilarian, Alexandru Roman, Nicolae și Aron Densușianu, N. Petrescu, Gheorghe Sion, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Iorga, Iosif Blaga etc. Același efort de reunire a colaboratorilor s-a manifestat în toate sectoarele: folclor, beletristică, istorie și critică literară. Revista a publicat și multă literatură populară culeasă nu numai din zonele Transilvaniei, ci și din Banat, Bucovina, Moldova și Muntenia. Domeniul în care Familia și-a câștigat merite incontestabile rămîne cel al literaturii. Prin paginile acestei reviste a continuat să pătrundă în Transilvania poezia lui Alecsandri. După 1880 începe să publice o nouă generație de scriitori transilvăneni, în frunte cu Slavici și George Coșbuc. Sînt prezenți aici și unii scriitori de peste munți ca I. Negruzzi, Al. Macedonski, Veronica Micle, Duiliu Zamfirescu, Al. Vlahuță. În jurul lui 1900 apar și alți tineri: George Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu, Ilarie Chendi, Alexandru Ciura și Șt. O. Iosif, apoi Zaharia Bârsan, Emil Isac, Ioan Agârbiceanu și Octavian Goga. Mulți dintre scriitori și poeți au debutat la Familia. În februarie 1866 la puțină vreme după moartea lui Aron Pumnul, Vulcan primește din Cernăuți, de la un adolescent în vîrsta de 16 ani, care semna Mihail Eminovici, o scrisoare și mai multe poezii. Prima "De-aș avea.." apare în numărul 6 din 19 martie 1866. Iar pe acest tînăr Vulcan l-a botezat Eminescu. Putem afirma că Familia a reprezentat în mod strălucit lupta memorabilă a românilor transilvăneni pe tărîm politic și cultural pentru realizarea idealurilor lor naționale. A oglindit evoluția intelectuală a românilor din Transilvania și Ungaria. Mulți sînt de părerea că Familia "... avea să devină cea mai prestigioasă revistă literară transilvăneană a timpului".²⁴

A doua revistă remarcabilă și importantă a timpului a fost "*Transilvania*". A apărut ca organul oficial al ASTREI la Brașov în 1868. De la 1880 apare la Sibiu unde e și sediul Asociației Transilvănene. Revista Transilvania n-a fost un organ publicistic autonom în cadrul Asociației, ci o foaie oficială, legată direct de activitatea științifică și obștească a asociațiunii. Redactorul responsabil al Transilvaniei era întotdeauna primul secretar al ASTREI: George Barițiu între 1868-1889; Ioan Popescu între 1890-1891; Zaharia Boiu între 1892-1895 și Cornel Diaconovichi după 1896. Redactorii responsabili menționați au dat revistei un conținut enciclopedic, corespunzător țelurilor multiple ale ASTREI, iar într-o măsură oarecare i-au imprimat o orientare legată de preocupările lor preferate, sau de nevoile pe care le-au crezut mai urgente în acea epocă. George Barițiu a dat revistei un conținut predominant istoric, Ioan Popescu a accentuat în revistă preocupările didactice și educativ-pedagogice,

Zaharia Boiu le-a continuat, iar Cornel Diaconovichi i-a conferit o orientare culturală generală cu caracter practic, accentuând partea de studii și documente literar-culturale. "Orientarea generală a revistei s-a axat pe trei idei de bază, dominante în spiritul intelectualității ardelenene din epocă: crezul latinist al Școlii Ardelene, cu toate consecințele lui în toate domeniile umaniste și de orientare națională; fidelitatea față de principiile revoluției de la 1848, de eliberare socială și națională, de egala îndreptățire a naționalităților, de libertate națională, politică și culturală; credință în forța mesianică a culturii, a ridicării poporului prin luminare, prin școli, prin educație, care era o moștenire vie a Școlii Ardelene, a orientării raționaliste, josefiniste și luministe, a acesteia"²⁵. Prin caracterul ei enciclopedic "Transilvania" a inclus și materialul literar, literatura fiind un factor de primă importanță în conținutul noțiunii de cultură. În Transilvania sînt publicate poezii de Iosif Vulcan, Vasile Alecsandri, Zaharia Boiu, Gheorghe Sion etc. Proza este foarte slab reprezentată, doar prin reproduceri din Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi și Carmen Sylva și prin scrieri originale de Ieronim Barițiu. În schimb avea un folclor bogat, în domeniul căruia se remarcă culegătorii: Tit Bud, Gavril Todică, Ion Pop-Reteganul. Aceste culegeri sînt completate prin studiile de folclor pe care le-au publicat Iosif Vulcan /Poporul român în poezia sa, Cîntecele haiducești/; Grigore Silași /Însemnătatea literaturii române tradiționale, Românul în poezia sa populară, Studiu asupra tuturor ramurilor poeziei populare române/; Aron Densușianu /Studii asupra poeziei populare la români/; Bogdan Petriceicu Hașdeu /Doina - originea poeziei populare la români/; Simion Manguiuca /Obiceiuri, superstiții din popor/; George Barițiu /Despre costumele naționale românești/ etc. Găsim încă o serie de traduceri din clasicii antici la fel ca și din scriitorii moderni /Schiller, Uhland, Heine/. Se mai publică și articole, studii de literatură, limbă și teatru. Transilvania se ocupă și de teme economice, agricole; de ex., sub titlul "Epistole agronomice" ani de-a rîndul publica o serie de articole în care se puneau probleme cu caracter agrar și economic de cea mai mare actualitate. Organul de presă al ASTREI polarizează pe cei mai de seamă cărturari din Transilvania. "Revista a rămas mai degrabă un buletin oficial al Astei, un fel de magazin conținînd multe și de toate, interesant ca cultură generală, dar minor în fiecare latură în parte".²⁶

În anii optzeci se întărește și se accentuează lupta națională a românilor atît pe teren cultural, social, cît și pe teren politic. În 1881 Partidul Național Român canalizează forțele angajate în vederea acestui scop. Se ivește o nouă generație a intelectualității române, care declară lupta activistă. Acești oameni fondează în 1884 la 14 aprilie la Sibiu revista "Tribuna" sub conducerea lui Ion Slavici. Grupul de fruntași ai vieții culturale ardelenene s-a adresat cititorilor cu un apel patriotic. Deviza sub care apărea revista era: "Soarele pentru toți românii la

București răsare". Titlul "Tribuna" a fost dat de Ioan Bechnitz, care i-a fixat și formatul, litera și organizarea rubricilor. Era un cotidian independent de conducerea Partidului Național Român, dar și-a însușit în mare măsură obiectivele de luptă ale acestuia și a reprezentat ideile generației tinerilor ardeleni ai vremii. Într-un stadiu inițial, care poate fi delimitat cu aproximație între anii 1884-1889, tribuniștii s-au situat, sub toate aspectele, alături de junimiști. După 1889, ei se apropie pe plan politic tot mai mult de cercurile liberale din România, rămânând însă, în ceea ce privește atitudinea față de problemele culturale, sub influența lui Titu Maiorescu și a "Convorbirilor Literare". Apariția Tribunei a marcat fără îndoială începutul unei noi etape în viața literară și culturală a românilor transilvăneni. "Tribuna" înseamnă apariția realismului și posibilitățile pe care acesta le deschide, înseamnă proza lui Slavici și poezia lui Coșbuc, adică literatura națională în cel mai bun sens al cuvântului. La "Tribuna" realismul popular a devenit principala tendință literară, el a fost formulat programatic. Revoluția deschisă de "Tribuna" a mers de la început în două direcții distincte: cea dintâi viza lichidarea greii moșteniri latiniste, cealaltă urmărea o ridicare din punct de vedere calitativ a literaturii practicate în Transilvania la nivel național. Redactorii au militat pentru stimularea și sprijinirea literaturii originale, inspirate din realitățile satului transilvănean. Tribuna sibiană, care a încetat să apară în 1903, ca urmare a proceselor de presă și a neînțelegerilor cu conducerea Partidului Național Român, a lăsat o urmă neștersă în viața spirituală a Sibiului și a culturii românești. "A lăsat urme puternice în însăși gândirea estetică a timpului, în atitudinea față de literatura națională și cea străină, față de promovarea noilor genuri literare, a noilor orientări și tendințe".²⁷

În condițiile interzicerii activității Partidului Național Român, s-au căutat noi forme de organizare instituționalizată a luptei naționale. La Conferința din 8 ianuarie 1892 se hotărăște înființarea Clubului național comitatens din Arad al P.N.R. Activismul politic, inițiat și continuat în permanență de fruntașii arădeni, câștiga din ce în ce mai mult teren. La adunarea Clubului comitatens din 3-15 decembrie 1895 s-a pus problema apărării instituțiilor școlare și culturale românești, numirea mai multor funcționari dintre români, folosirea limbii române în administrație, alegerea unui număr cât mai mare de români în adunarea comitatului. La sfârșitul anilor '80 diferența de păreri între activiști și pasiviști crește. În astfel de împrejurări a apărut la Arad în 1897 "*Tribuna poporului*". Revista apelează la participarea maselor populare la lupta împotriva **asuprii** naționale și sociale, spre unitatea culturală și națională. Tribuna **poporului** a fost scoasă de grupul vechi de tribuniști care au părăsit Sibiul și de **fruntașii arădeni** ai P.N.R. care spuneau că acolo unde este "ziar românesc, este și viață românească". Apariția Tribunei poporului la Arad, devenit în 1908 și

reședința conducerii P.N.R., a făcut din acest oraș un puternic centru politic al românilor din Transilvania, pe care i-a organizat și mobilizat în spiritul activismului național, dând o mare atenție colaborării cu celelalte naționalități asuprite, sîrbii și slovacii. Proprietar și editor al ziarului a fost Aurel P.Barcianu. Meritul cel mai mare al ziarului constă în aceea că a creat o nouă tactică - activismul. "Tribuna poporului" fuzionează în 1912 cu ziarul "*Românul*" care și-a propus să realizeze unitatea de acțiune a tuturor forțelor naționale din Transilvania, aducînd noi precizări privind conceptul de activism parlamentar.

Un moment de seamă în dezvoltarea scrisului beletristic românesc din Transilvania, la începutul veacului nostru, îl marchează revista "*Luceafărul*". Apariția publicației la Budapesta, la 1 iulie 1902, a fost pregătită de o tradiție literară și culturală consolidată de "Foaia pentru minte, inimă și literatură", "Familia", "Tribuna" și alte organe de presă românească din imperiul habsburgic. "Familia lui Vulcan îmbătrînise și își epuizase ultimele eforturi, nu era sincronizată cu ideile noi ale veacului, soarta Tribunei era mereu amenințată de nenumăratele certuri din sînul Partidului Național Român, rămînînd astfel noii publicații, un cîmp larg de manifestare în sprijinul ideii naționale".²⁸ La Budapesta studențimea română era destul de numeroasă - în 1902 se găseau aici peste 100 de studenți organizați în societatea "Petru Maior". Aceștia țineau o strînsă legătură cu "colonia românească". Printre acești studenți se găseau Alexandru Ciura, Octavian Goga, Ion Lupaș, Dionisie Stoica, Sebastian Stanca și alții.²⁹ Aceștia publicau în diferite reviste și în 1902 s-au hotărît să fondeze și ei o revistă a tinerimii universitare. La 10 mai 1902, într-o consfătuire organizată în casa lui Sebastian Stanca din strada Lónyay 11 se constituie comitetul de redacție. "I-a fost ursit lui Al.Ciura să fie nașul *Luceafărului*. În "Comitetul celor zece" întruniți în ziua de 10 mai 1902... Al.Ciura este ales președinte și propus să găsească un nume publicației. Din cele 25 de titluri propuse, în aceeași locuință, în ziua următoare, a fost ales, în unanimitate, *Luceafărul*. Botezul revistei a fost sărbătorit, după obiceiul vremii, într-un restaurant de pe malul Dunării".³⁰ Comitetul de redacție a fost alcătuit din Al.Ciura, redactor șef; Aurel Paul Bănuț, editor și redactor responsabil și Octavian Goga, Ion Lupaș, Ion Montani, Dionisie Stoica, Ion Lapedatu, Vasile E.Moldovan, Sebastian Stanca și George Zaria, membri. Revista era subintitulată "Revistă literară". Apărea la 1 și 15 ale lunii și își avea redacția și administrația la tipografia "Poporul român" din strada Vörösmarty 60/a, unde se și tipărea. Scopul acestei publicații era gruparea talentelor tinere, sprijinirea culturii naționale și menținerea unei strînse legături cu masele de cititori. Perioada budapestană a *Luceafărului* durează pînă în octombrie 1906, cînd redacția se mută la Sibiu, unde își continuă apariția pînă în 1914. Aici își are redacția și administrația în locuința lui Tăslăuanu, pe strada Shewis 2, și se

tipărește în tipografia lui W.Krafft,³¹ /unde s-a tipărit și prima Enciclopedie Română./ "Primul an de apariție este perioada tatonărilor, Luceafărul era o revistă studentească, fără o cîrmă ideologică sigură și după cîteva luni amenințată și de o puternică depresiune financiară, rezolvată prin intrarea în redacție a lui Octavian C.Tăslăuanu, în 1902. Pregătirea intelectuală a noului redactor asigură stabilirea revistei, mărește tirajul, atrage colaborarea unei noi serii de scriitori din România /Mihail Sadoveanu, I.A.Bassarabescu, George Murnu/ și ardeleni /Sextil Pușcariu, Ion Agârbiceanu, Ioan Lupaș/".³² La Sibiu a avut noi colaboratori: Cincinat Pavelescu, Aron Cotruș, Onisifor Ghibu, Liviu Rebreanu, Emil Gîrleanu și alții. Ideologia literar-artistică a Luceafărului continua tradiția Tribunei. Profilul său se extinde . În paginile sale se afirmă noi tendințe și curente literar - culturale. Se poate spune că pentru prima dată o revistă românească din Ungaria și Transilvania își organizează unitar sectorul critic și adoptă o poziție față de fenomenul cultural național.

"În condițiile de opresiune socială și națională din Transilvania [și Ungaria, M.B.] presa literară din această provincie s-a dezvoltat greu în lupta cu numeroși factori opozanți sau de inerție. O dată născută, ea a trebuit să treacă în mod firesc prin cîteva faze absolut necesare de cristalizare și găsire a unei formule, faza de culegere de tip crestomație /Crestomaticul românesc, 1821/, de almanah /Biblioteca românească, 1821/ de magazin /Foile duminicii, 1837/ sau de gazetă de știri social-politice /Foaia de săptămînă, Foaia literară, 1837-38/. Abia odată cu apariția celor două foi ale lui Barițiu /Foaie pentru minte...1838 și Gazeta de Transilvania, 1838/ presa literară românească din această provincie se poate socoti deplin întemeiată, găsindu-și o tradiție și un mod de a exista. "Foaia" se va ocupa mai mult de probleme literare și culturale, lăsînd problemele politice în seama "Gazetei". Foile barițiene vor găsi apoi sprijin important din partea lui Timotei Cipariu, care va scoate la Blaj mai multe periodice, printre ele și prima revistă cu caracter filologic "Arhivul pentru filologie și istorie", 1867. Încercarea lui de a edita o revistă pur literară de tip modern /1850/ nu a avut sorti de izbîndă și abia Iosif Vulcan /cu Familia,1865/ va realiza această performanță, de considerabil efect pentru viața literară a țării. E de la sine înțeles că în acest cadru social-istoric și cu forțele literare de care dispunea provincia, viața literară a fost dominată multă vreme de culturalism și de tendințe iluministe. Mesianismul înnăscut și pedagogic al provinciei a făcut ca și literatura să capete trăsăturile unei arte militante, traducînd în termeni literari un program social și național de primă necesitate. Emanciparea prin cultură trebuia să pornească mai întîi de la emanciparea limbii, de la fixarea normelor și regulilor ei, de la instituirea unei limbi naționale unitare. Din această cauză discuțiile filologice, cu caracter lingvistic, vor domina multă vreme peisajul publicistic transilvănean, care va deveni cîmpul de confruntare a ideilor

filologice de peste munți cu ideile latiniste ale școlii etimologice transilvănene, reprezentată de Cipariu și adepții săi. În altă ordine de idei, viața literară transilvăneană va cunoaște de timpuriu contactul viu și sănătos cu literatura populară."³³

La Budapesta -important centru pentru presa românilor transilvăneni- apar și primele reviste umoristice-satirice. Frământările naționale și sociale au avut un ecou puternic și în paginile acestora. Primele reviste satirice sînt "*Tutti frutti*" /1861/; "*Strigoii*" /1862/ și "*Umoristul*" /1863/ continuat de "*Gura satului*" /1867/; "*Pricoliciu*" /1872/. Cea mai importantă și durabilă revistă a fost "*Umoristul*" /1863-1867/ fondată de Iosif Vulcan și avocatul său George Ardelean. Aceasta se orienta și ținea seama de profilul revistelor maghiare similare de la Pesta: Kakas Márton, Nagy Tükör, Üstökös și mai ales Bolond Miska.³⁴ În jurul publicațiilor satirice ardeleni se grupează intelectuali români cu studii juridice, originari mai cu seamă din Banat și Crișana, în frunte cu M.V.Stănescu, George Ardelean, Iosif Vulcan și Iuliu Grozescu.³⁵ Ei pun în discuție unele probleme specifice ținutului lor de baștină, dar și altele mai generale. Ne oferă materiale deosebit de prețioase care reflectă în chip sugestiv, cu mult simț al umorului și totodată cu un curaj ferm, cele mai actuale probleme ale vremii lor.

Publicația satirică "*Vulturul*" a apărut la Oradea /1892-1906/, fiind redactată de Iustin Ardelean, student la Academia de drept. Această foaie dezbate probleme economice, sociale, politice și culturale. Criza economică, moravurile sociale sau familiale, lipsa libertății democratice, demagogia vieții politice, tendința de deznaționalizare, frământările electorale, problemele culturii /școala, presa, literatura, limba/ erau în centrul atenției Vulturului. Nu lipsește din paginile acestei foi nici critica la adresa bisericii românești de ambele rituri. A înregistrat evenimentele de seamă din toate provinciile românești într-o formă ascuțită și îndrăzneată. Sînt stigmatizați fără cruțare politicienii demagogi. Vulturul preferă un ton moderat, nu admite "expresii prea tari", "prea vătămătoare", "picante", "prea pipărate". Revista apelează la numeroase modalități de expresie: pamflete, poezii satirice și burlești, cronici rimate, "pocnituri și plesnituri" /un fel de observații ironico-umoristice cu poante/, anecdote, dialoguri comico-satirice în versuri și proză "Tanda și Manda" etc., caricaturi însoțite de texte satirice, rubrici permanente de satiră în proză "Stoia Strolimbatu".

În evoluția ei presa satirică marchează mai multe etape. Una se accentuează în timpul regimului dualist și mai ales în deceniile șapte și opt ale secolului al XIX-lea. Această epocă e caracterizată prin intensificarea luptei de eliberare socială și națională. Într-o altă etapă, în primii ani ai secolului al XX-lea în publicistica satirică se afirmă din nou gazetarii din vestul Transilvaniei, încheind

ciclu foilor umoristice, început de ei tot la Pesta, cu "Cucul" /1905/ și "Nuelușa" /1906/.³⁶ În revistele satirice și umoristice "moravurile corupte nu vor fi trecute cu vederea, dar interesează mai ales acele materiale a căror atitudine critică este legată de interesele comune ale românilor, întreaga acțiune fiind dinamizată de ideea emancipării naționale și sociale. În centru stătea viața politică din Transilvania și Ungaria, incidental se fac și aluzii la viața politică europeană".³⁷

Trebuie amintit faptul că și primele publicații școlare au luat naștere tot în Transilvania. În așezămintele de învățămînt românesc din secolul al XIX-lea exista și o viață culturală de mare valoare, care se reflecta într-o activitate teatrală, editorială etc. ASTRA a constituit un reazem și un "model" pentru societățile de lectură ce se vor naște după 1859, în centre cu populație română. "Vor exisata în Transilvania din perioada stăpînirii habsburgice și a dualismului austro-ungar cîteva centre de cultură românească ale căror vestite instituții de învățămînt, organizînd societăți literare, vor da un puternic impuls nașterii și dezvoltării presei școlare".³⁸

Prima tipăritură școlară apare la Oradea în anul 1854. Este vorba de "*Diorile Bihorului-Almanac Naciunal, de la Societatea de Leptură a Junimei Române, studiate la școlile orădene*". De apariția acestei societăți este strîns legat numele profesorului Alexandru Roman, una din cele mai strălucite figuri de dascăli din cea de a două jumătate a secolului al XIX-lea. Tot această societate orădeană a editat un alt almanah cu titlul "*Fenice-Almanacu beletristicu de la Societatea de leptură a junimei române studioase la Academia de drepturi și Arhigimnaziul din Oradea-Mare*" /1867/. Acesta conține 24 de poezii și 3 nuvele.³⁹

Prima încercare de a înființa o foaie românească la Arad datează din 1814, cînd în consensul profesoral al Preparandiei, nu demult înființate, s-a discutat posibilitatea tipăririi unui ziar, "Ephemerides Valachiae", pentru a promova cultura poporului român și a-i împărtăși "moravurile care sînt în floare la toate popoarele Europei". Deși consensul, din care făceau parte Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici-Loga și Iosif Iorgovici, consideră că apariția unui ziar românesc la Arad ar fi de cea mai mare importanță, ideea nu ajunge a fi tradusă în fapt. De-a lungul anilor ea însă rămîne vie și este reluată în 1833, cînd profesorul Alexandru Gavra se așează în fruntea unei vaste acțiuni culturale, cu ramificații și aderenți în toate părțile locuite de români care avea drept scop înființarea unei "ortăcii" pentru tipărirea cărților românești și pentru editarea unui jurnal la Arad, care s-ar fi chemat "Ateneul românesc". Nici lui Gavra nu-i reușește, i se refuză autorizația cuvenită. A treia încercare, tot neizbutită, datează chiar din anii revoluției și este inițiată de către Andrei Șaguna, care în 1849 se adresează episcopului orădean Gherasim Raț și lui Andrei Mocioni, sugerîndu-le editarea unui ziar la Arad sau Timișoara. Ca

eventuali redactori propune pe Alexandru Gavra sau pe Dimitrie Constantini. Andrei Mocioni asociindu-se acestei propuneri, consideră Aradul ca locul cel mai potrivit pentru tipărirea gazetei, iar Gherasim Raț discută propunerea cu fruntașii arădeni, însă ea nu ajunge să prindă viață.

Abia la 1/14 februarie 1869, prin apariția foi "*Speranța*", Aradul ajunge să aibă prima gazetă publicată în limba română. Foaia literară "*Speranța*" apare sub auspiciile societății de lectură a studenților din Arad, sub egida unui comitet de redacție compus din Constante Gurban, Ioan Besseanu, Iustinian Cernația și George Morariu. Nu se mărginește numai la publicarea lucrărilor literare din cadrul societății de lectură, ci își îndreaptă atenția asupra întregii vieți publice românești. După o pauză de un an, la 10/22 ianuarie 1871 reappare, tot ca organ al societății. Din octombrie apare în fruntea foi ca redactor Vinčențiu Mangra. O bună parte din paginile "*Speranței*" sînt rezervate problemelor și informațiilor despre învățămînt. "*Speranța*" joacă un rol de pionierat în istoria presei arădene.

După sistarea "*Speranței*" în anul următor apare revista *Lumina* ca organ oficial al Episcopiei Aradului, care durează cîțiva ani, apoi în locul ei apare revista "*Biserica și Școala*", organ oficios al Episcopiei. Această din urmă revistă are o mare longevitate, sistîndu-și apariția abia în anii următori celui de al doilea război mondial. Deși aceste două publicații aveau un caracter ecleziastic, ele participă din plin și la viața culturală și social-politică a românilor. "*Biserica și Școala*" a acordat atenție în permanență literaturii române. Alături de scriitorii locali, semnează poezii personalități de primă mărime din România.⁴⁰

În sfîrșit, despre istoria presei române din Transilvania și Ungaria se poate afirma că "... a fost timp de un secol laboratorul uriaș al conștiinței naționale...", "... ea era deschisă tuturor și trebuia să săvîrșească totul".⁴¹ Din momentul apariției presa a fost o puternică oglindă, seismograf al vieții politice, sociale și culturale.

NOTE

1/ Mircea Popa- Valentin Tașcu: *Istoria presei literare românești din Transilvania pînă la 1918*, Cluj, 1980, p.11-14.

2/ Victor Chereșteșiu: *Scrieri istorice*, București, 1979 p.122.

3/ Id., *ibid.*, p.122

4/ Ioan Lupaș: *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol.III. Sibiu, 1941 p.129.

5/ Victor Chereșteșiu, *op.cit.*, p.123..

6/ I.Hangiu: *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, București, 1978, p.10.

7/ Ioan Lupaș: *Din trecutul ziaristicii românești*, Arad,1916, p.13.

8/ Ioan Neață: *Luceafărul /1902-1914/ Contribuții monografice*, Timișoara, 1984, p.13.

- 9/ George Em. Marica: *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleno din sec. al XIX-lea*, vol. I. Cluj, 1977, p.228.
- 10/M.Popa-V.Tașcu: op.cit., p.45.
- 11/V.Cheresteșiu: op.cit., p.124.
- 12/Ioan Lupăș: *Din trecutul ziaristiceii...* p.14.
- 13/Idem, p.16.
- 14/Ioana Botezan: *Contribuția lui T.Cipariu la dezvoltarea ziaristiceii românești din Transilvania în preajma anului revoluționar 1848*, În/ "Apullum", 1969, p.96.
- 15/V.Cheresteșiu: op.cit., p.127.
- 16/M.Popa-V.Tașcu: op.cit., p.85.
- 17/Florian Dudaș: *Presa românească din Transilvania în preajma și în timpul războiului pentru independența de stat a României /1876-1878/*, "Crisia", 1977, p.147.
- 18/Id., ibid., p.147.
- 19/Jászai Oszkár: *A Habszburg Monarchia felbomlása*, Budapesta, 1983, p.430.
- 20/Ioan Neață: op.cit., p.10.
- 21/Emil Manu: *Reviste transilvănene de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, În/ Reviste literare românești din ultimele decenii ale sec. al XIX-lea, Buc.1974, p.274.
- 22/G.Antonescu: *Un proiect de revistă cultural-literară la 1866*, În/ "Studia Universitatis Babeș-Bolyai", Series Philologia, Fasciculus I/1969, p.99.
- 23/Vasile Netea: *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională /1848-1881/*, Buc.1974, p.343.
- 24/Id., ibid., p. 343.
- 25/Bucur Tincu: *Transilvania /1868-1900/*, În/ Reviste literare românești... Buc,1974, p.25.
- 26/M.Popa-V.Tașcu: op.cit., p.76.
- 27/Idem, p. 76.
- 28/Nae Antonescu: *Seriile "Lucafărului"*, "Transilvania", 7/1977, p.32.
- 29/Mihail Triteanu: *Lucafărul /1902-1920/*, București,1972, p.10.
- 30/N.Antonescu: op.,cit., p.32.
- 31/M.Triteanu: lucr. cit., p.20.
- 32/N.Antonescu: art.cit., p.32.
- 33/M.Popoa-V.Tașcu: op.cit., p.260-261.
- 34/*Istoria literaturii române*, vol.III., Ed.Academiei, Buc,1973 p.548.
- 35/Livia Grămadă: *Presa satirică românească din Transilvania /1860-1918/*, Cluj, 1974, p.13.
- 36/Id., ibid., p.15.
- 37/Stelian Vasilescu: *"Umoristul"-prima revistă a lui Vulcan*, "Familia", 6/1983, p.5.
- 38/Tudor Opreș: *Reviste literare ale elevilor /1834-1974/*, București,1977, p.24.
- 39/V.Curticăpeanu: *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, București,1968, p.25.
- 40/Lucian Emandi: *Contribuția presei arădene la afirmarea gândirii social-politice a generațiunii Unirii*, În/ "Ziridava", 1975, p.63-66.
- 41/Ion Breazu: *Literatura Transilvaniei*, Casa Școalelor,1944, p.45.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Antonescu, G., *Un proiect de revistă cultural-literară la 1866*, (În) "Studia Universitatis Babeş_Bolyai", Series Philologia, Fasciculus I/1969
- Antonescu, Nae, *Seriile "Lucaefărului" /1902-1920/*, (În) "Transilvania" 7/1977
- Botezan, Ioana, *Contribuția lui T. Cipariu la dezvoltarea ziaristiceii românești din Transilvania în preajma anului revoluționar 1848*, (În) "Apulum"/1969
- Breazu, Ion, *Literatura Transilvaniei*, Casa Școalelor, 1944
- Centenar "Familia" 1865-1965*, Oradea, 1965
- Cheresteșiu, Victor, *Scrieri istorice*, București, 1979
- Crișan, Alexandru, *Familia /1865-1966/*, *Contribuții monografice*, Timișoara, 1973
- Curticăpeanu, V., *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, București, 1968
- Dudaș, Florian, *Presa românească din Transilvania în preajma și în timpul războiului pentru independența de stat a României 1876-1878*, (În) "Crisia"/1977
- Emandi, Lucian, *Contribuția presei arădene la afirmarea gândirii social-politice a generației Unirii*, (În) "Ziridava"/1975
- Gáldi László, *Goga pesti évei és a "Lucaefărul"*, Budapesta, 1941
- Grămadă, Livia, *Presa satirică românească din Transilvania /1860-1918/*, Cluj, 1974
- Hangiu, I., *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, București, 1978
- Hitchins, Keith, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania 1868-1918*, Cluj, 1992
- Istoria literaturii române*, vol. III., Ed. Academiei, Buc., 1973
- Jászi Oszkár, *A Habszberg Monarchia felbomlása*, Budapesta, 1983
- Lupaș, Ioan, *Din trecutul ziaristiceii românești*, Arad, 1916
- Lupaș, Ioan, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. III., Sibiu, 1941
- Lupaș, O., *Mircea V. Stănescu /1841-1888/*, Arad, 1936
- Manu, Emil, *Reviste transilvănene de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, (În) *Reviste literare românești din ultimele decenii ale sec. al XIX-lea*, București, 1974
- Marica, George Em., *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din sec. al XIX-lea*, vol. I., Cluj, 1977

- Neață, Ion, *Luceafărul /1902-1914/ Contribuții monografice*, Timișoara, 1984
- Netea, Vasile, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională /1848-1881/*, București, 1974
- Opriș, Tudor, *Reviste literare ale elevilor /1834-1974/*, Buc., 1977
- Petrușan, Gheorghe, *Iosif Vulcan și revista Familia*, Seghedin, 1992
- Popa, Mircea-Tașcu, Valentin, *Istoria presei literare românești din Transilvania pînă la 1918*, Cluj, 1980
- Slavici, Ioan, *Tribuna și tribuniștii*, Orăștie, 1896
- Tincu, Bucur, *Transilvania /1868-1900/*, (În) *Reviste lit.rom.*, Buc., 1974
- Triteanu, Mihail, *Luceafărul /1902-1920/*, București, 1972
- Vasilescu, Stelian, "Umoristul" - prima revistă a lui Vulcan, (În) "Familia" 6/1983
- Vulcan, Iosif, *Publicistica*, Timișoara, 1983

INDICE DE ZIARE ȘI REVISTE

- ADEVĂRUL.** Foaie politică, socială și culturală apărută la *Budapesta* între 1903 și 1918.
- ADEVĂRUL.** Foaia oficială a baptilșilor români, apărută la *Oradea* între 1908-1915.
- ALBINA.** Ziar al românilor din Transilvania. Apare la *Viena*, de trei ori pe săptămîină/27 mart. 1866-14 iul. 1869/ apoi la *Pesta*, de două ori pe săptămîină /16 iul. 1869-31 dec. 1876/. Red.resp.: George Popp /1866-1869/, Vincențiu Babeș /1870-1876/. Editează suplimentul "Priculiciul".
- AMICUL FAMILIEI.** Foaie pentru trebuințele vieții sociale. Instrucțiune, distracțiune. Apare bilunar la *Gherla* /1 aug. 1878-1 aug. 1879/ apoi la *Cluj* /1 sept. 1879-1 nov. 1890/. Red.resp., propr. și editor: Nicolae Fekete-Ne-gruțiu.
- BANATUL.** Foaie pentru poporul român. Apare la *Lugoj* lunar /3 iul.-11 dec. 1905/. Popr. și red.resp. Valeriu Braniște. Continuă "Foaia de duminică" cu scopul de a răspîndi "lumina minții și căldura inimii."
- BISERICA ȘI ȘCOALA.** Foaie bisericească, școlastică, literară și economică. Apare la *Arad* în 30 ianuarie 1877 o dată pe săptămîină sub conducerea lui Vicențiu Mangra /devenit prin călugărire Vasile Mangra/. Au mai fost redactori: A.Hamzea /1884-1889/; V.Mangra /1899-1900/; R.Ciorogariu /1901-1917/ și T.Botiș /1917-1918/.
- CALEA VIETII.** Foaie socială redactată în mai multe locuri, cîteva numere și în *Bătania*. A apărut între 1916-1918.

- CONCORDIA.** Jurnal politic și literar. Apare la *Pesta*, bisăptămînal /3 aug.1861-25 dec.1870/. Red.resp.: Sigismund Popu /pînă la 3 ian.1863/; Al.Roman /1863-1868/.
- DEȘTEPTAREA.** Jurnal beletristic, științific, economic și umoristic. Apare săptămînal la *Lugoj* între 1879-1881. Red.resp: Iosif Tempea.
- DRAPELUL.** Organ național-politic. Apare la *Lugoj* bisăptămînal /1 ian.-30 dec.1901/ de trei ori pe săptămîină /1 ian.1902-1 oct.1919/ apoi zilnic /1 oct.1919-8 ian.1920/. Dir.: Valeriu Braniște /1901-1919/, M.Gașpar / din 1919/. Red.resp.: Corneliu Jurca /1901-1915/; Nicolae Jugănou /1916-1920/. Organul a fost independent față de orice grupare politică, regională sau confesională.
- DREPTATEA.** Foaie socială, economică și culturală. Apare la *Timișoara* între 1893-1897. Red:Valeriu Braniște, George Candrea, David Voniga și Aurel Trifu. Editor: Cornel Diaconovichi.
- FAMILIA.** Foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni. Apare de trei ori pe lună, la *Pesta* /seria I. 5 iun.1865-17 apr.1880/ și *Oradea* /27 apr.1880-31 dec.1906/. Red.resp, propr. și editor: Iosif Vulcan.
- FEDERAȚIUNEA.** Jurnal politic, literar, comercial și economic. Apare la *Pesta*, de patru ori pe săptămîină /15 ian.-28 dec.1868/ de trei ori pe săptămîină /1 ian.1869-27 dec.1872/ apoi bisăptămînal /31 dec.1872-12mart.1876/. Red.resp, propr. și editor: Alexandru Roman; red:Iosif Hodoșiu.
- FOAIA DE DUMINECĂ.** Supliment literar și cultural al ziarului Dreptatea /1893-1897/. Apare la *Timișoara*, săptămînal.Red.resp.:Valeriu Braniște; editor:Cornel Diaconovichi. Redactori au fost:V.Braniște, G.Candrea, Adrian Desseanu, A.Trifu, D.Voniga.
- FOAIA DIECEZANĂ.** Foaie eclesiastică,bisericească. A apărut la *Caransebeș* /1886-1918/.
- FOAIA ÎNVĂȚĂTORILOR POPORULUI.** Foaie oficioasă a școlilor populare. A apărut la *Pesta* între 1869-1873.
- FOAIA POPORULUI.** Publicație politică și literară. Apare la *Sibiu*, săptămînal /dec.1892-22 aug.1916; 18 nov.1918-6 iul. 1947/. Red.resp: Ioan Russu-Șirianu pînă în 1894.
- GAZETA POPORULUI.** Organ social, economic și literar. Apare la *Timișoara*, săptămînal între 1885-1892. Red:Teodor V.Păcățeanu /1885-1888/; Nicolae Coșariu /1888-1890/; George Ardelean. Ziarul se adresează intelectualilor de la sate, învățătorilor și preoților.

GURA SATULUI. Revistă satirică. Apare săptămînal, la *Pesta* /5 ian.1867-febr.1871/ și *Gherla* /1 ian.-22mart.1881/ apoi la *Arad*, lunar /7 mart.1871-30 sept.1879; seria a II-a 12 ian.1901-25 apr.1903/. Continuă "Umoristul". În 1870 are subtitlul Organ lumeț, social-politic, în 1900 ziar umoristic. Red: Iosif Vulcan /1867-1871/; Ioan Slavici /1879/, Ioan Russu-Șirianu /1900-1903/. Înființată de Mircea V.Stănescu.

LIBERTATEA. Foaie politică și socială, apărută la *Orăștie* între 1902-1921.

LUCEAFĂRUL. Revistă literară. Apare bilunar la *Budapesta* /1 iul.1902-1 oct.1906/, la *Sibiu* /15 oct.1906-3 dec.1911/ săptămînal /1 ian.-15 nov.1912./ și din nou bilunar /16 nov.1912-15 aug.1914/. Comitetul de redacție în 1902/: O.Goga, I.Lupaș, Ioan Meitini, Dionisie Stoica, I.Lăpădat, Vasile E. Moldovan, Sebastian Stanca, G.Zoie. De la 1905 apare sub direcția lui Al.Ciura, O.Goga și Octavian C.Tăslăuanu /pînă în 1911/.

LUMINA. Foaie bisericească, școlastică, literară și economică. Apare la *Arad* între 1872-1875. Redactori au fost: Gheorghe Popa, Iosif Goldiș și Vincențiu Mangra.

LUMINA. Foaie culturală, filozoficească și bisericească. Apare din decembrie 1894 pînă în iulie 1895 la *Giula*. A fost redactată de David Voniga. Prim colaborator a fost E.Elefterescu.

LUMINA. Foaie culturală apărută la *Budapesta* între 1905-1909.

LUMINĂTORUL. Organ politic, literar. Apare la *Timișoara*, bisăptămînal /1880-1884/. Red.resp.:Pavel Rotariu. Militează pentru egalitatea în drepturi a românilor cu celelalte naționalități ale Imperiului Austro-Ungar.

OBSERVATORUL. Ziar politic, național-economic și literar. Apare la *Sibiu*, bisăptămînal /1878-1885/. Red.resp. și editor: George Barițiu.

POPORUL ROMÂN. Foaie socială și culturală. Apare la *Budapesta* între 1901-1914. Editează suplimentul "Foaia ilustrată" din 1907.

PLUGARUL ROMÂN. Foaie economică, socială pentru țărani. Apare la *Timișoara* între 1908 și 1917.

REVISTA PREOȚILOR. Revistă cultural-bisericească. A apărut la *Timișoara* între 1910 -1918 sub redacția lui David Voniga.

ROMÂNUL. Cotidian politic cu pagină literară. Apare la *Arad*. /1 ian.1911-28 febr.1916; 26 oct.1918-1922; 1927-1932; 1935-1938/. Din primul comitet de conducere fac parte: Vasile Lucaciu, Al.Vaida-Voevod, Vasile Goldiș, Valeriu Moldovan. Dir: Vasile Goldiș /1911-1916/.

SPERANȚA. Foaie literară-bisericească. Organul societății de lectură a teologilor români din Arad. Apare la *Arad*, bilunar între 1869-1872.

- TELEGRAFUL ROMÂN.** Ziar de informații sociale, politice și culturale. Apare la *Sibiu* din 1853. Editează suplimentul *Foișoara telegrafului român*. Red.resp.: Aaron Florian, Visarion Roman, Zaharie Boiu, N.Cristea, T.V.Păcățean.
- TIMIȘIANA.** Apare la *Timișoara* între 1885-1892. E continuatoarea *Gazetei Poporului*.
- TRANSILVANIA.** Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român /*ASTRA*/. Apare la *Brașov* de trei ori pe lună /1869-1878/, la *Sibiu* bilunar apoi lunar și trimestrial /1881-1946/. Red.: G.Barițiu, I.Popescu, Z.Boiu, C.Diaconovichi, Oct.C.Tăslăuanu.
- TRIBUNA.** Cotidian politic și literar al românilor din Transilvania. Apare la *Sibiu* între 1884-1903. Dir. și red.resp.: Ioan Slavici /1884-1886/; Red.resp.: Cornel Pop Păcurar, P.Pipoșiu, S.Albini, A.Popa, A.Balțeș, A.Dardea, I.Ciontea, C.Scurtu, T.V.Păcățean, I.Morariu, P.Simțion, L.L.Proșca, G.Mohan, I.E.Prodan, E.Dăianu. Red: G.Coșbuc /1886-1889/. Editează suplimentele "Foaia ilustrată" și "Tribuna literară."
- TRIBUNA POPORULUI.** Ziar de atitudine națională cu pagină literară. Apare la *Arad*, între 1897-1912. Propr. și editor: Aurel P.Barcianu; Red.resp.: Ioan Russu-Șirianu. Din 1904 apare cu titlul *Tribuna*. În 1912 fuzionează cu ziarul *Românul*.
- ȚARA NOASTRĂ.** Revistă populară a *ASTREI*. Apare săptămînal la *Sibiu* între 1907-1909. Dir. Ilarie Chendi /1908-1909/, O.Goga /1908-1909/. Red: O.Goga, Ovidiu Gitta, Demetriu Marcu.
- UNIREA.** Foaie bisericească-politică. Apare la *Blaj*, săptămînal între 1891-1922. Red.resp.: V.Hossu. Red.: Al.Grama. Editor resp.: V.Suciu.
- VATRA ȘCOLARĂ.** Foaie culturală, școlară. Apare la *Sibiu* între 1907-1914.
- VIITORUL.** Ziar politic, economic și literar. Apare la *Budapesta*, de trei ori pe săptămîină între 1883-1885. Red.resp.: Zamfiriu C.Rozescu, Corneliu Diaconovichi.
- VOINȚA POPORULUI.** Organ social-politic al Partidului Social Democrat. A apărut la *Budapesta* între 1903-1907.
- VOTUL POPORULUI.** Foaie socială apărută la *Timișoara* în 1903.
- VULTURUL.** Revistă de umor și satiră. Apare la *Oradea* între 1892-1905. Red.resp.: Iustin Ardelean /1892-1900/, Ioan Iosif Șchiopol /1900-1902/.

DOCUMENTE

1821

Protocolul cel de tirculari (1819-1859) Districtul Caransebeș Circular Nr/10

Mărita deputație din 30-lea august a.c. intimește pe înalta rezoluție de sub 7 a aceleași luni Nr. 19342 ieșită prin care, și anumit la al 2-lea pont, acelor trei localnici directori, districtul Orășii mari, adică : întâi a lui *Atanasie Plufa din Jula*, pentru că a dat la școală toate trebuincioasele scule și cu daruri pre tinerime spre învățătura a îndemnat; al doilea Eutemie Popovici, parohul din Julița, pentru că cu strădania dînsului au ridicat școală și cu toate sculele s-a chivernisit; al treilea, Matei Costa din Șimand, pentru că a dat scule la școală și un ceas și un clopoțel pentru treaba școlai; la mai înaltul cu plăcere s-au primit faptele lor. Alt pont: învățătorii care cad în vreo faptă criminală sînt supuși jurisdicției politice.

Încîtu-i la nr. 137, vi să intimește de aici, că faptele numiților localnici directori, spre urmarea altora și voi să le vestiți și să le lăudați. Al doilea pont de sine se înțelege.

Lugoj, 15 sept. 1821 /ss/ Ioan Mihuțiu

1822

"Mișcările pornite împotriva notarilor și în general împotriva administrației feudale nu pot fi considerate doar manifestări antifeudale, ele oglindesc în bună măsură și contradicțiile naționale, precum și străduințele tinerei burghezii românești din județ, în special ale intelectualității de la sate, de a revendica rolul cuvenit românilor în administrația locală, de a lichida asupra națională și socială. Majoritatea nobilimii era maghiară sau maghiarizată, iar angajații domeniiali vorbeau o limbă străină țăranilor români. În administrația locală era folosită limba maghiară, impusă prin hotărîrile comitatense, atît funcționarilor cît și primarilor de la sate.

Cu toată opoziția autorităților comitatense, burghezia română în formare, foarte mulți juriști și avocați sau învățătorii proveniți de la Preparandia din Arad, a avut o influență tot mai mare asupra țărănimii, bucurîndu-se de încrederea acesteia. Această atitudine avea la bază originea comună și lupta intelectualilor ca românii să capete un rol tot mai mare în administrație, în viața politică. Țăranii vedeau în ei conducătorii de încredere, capabili să le cunoască și să le reprezinte durerile în fața autorităților și să-i apere de abuzurile feudalilor. Organizarea administrației locale românești era condiționată în

primul rînd de alegerea juzilor, notarilor și solgabirăilor. Mișcările dintre 1821-1826, pornite împotriva notarilor, reflectă tocmai aceste tendințe ale intelectualității românești.

Mișcările pornite împotriva notarilor atestă nu numai străduințele naționale ale românilor, ci și criza aparatului de stat feudal, ele reprezentînd o latură organizată a luptei duse de către țărani pentru păstrarea autonomiei locale în administrația internă a satelor.

Din șirul acestor mișcări fac parte și cîteva răscoale locale din județ, declanșate cu scopul de a apăra autonomia internă în alegerea primarilor și a altor organe locale.

După răspîndirea gospodăririi alodiale, cu toate că legile urbariale au păstrat multe forme vechi ale autonomiei interne a satelor, diferitele domenii făceau încercări de a acapara conducerea internă a comunelor, mai ales dreptul de a alege primarii și jurații comunali. Tîrgurile și comunele mai mari plăteau și servituțile în comun, iar dijmele, respectiv celelalte dări în produse sau bani se strîngeau de către un om ales de comunitatea țărănească. Odată cu accentuarea exploatarei feudale domeniile intervin într-o formă tot mai brutală în conducerea internă a satelor, găsind în solgabirăi susținători devotați. Stăpînii domeniilor considerau că avînd oameni de încredere în conducerea satelor, puteau strînge mai ușor sau majora dările și totodată, prin asemenea conducători, socoteau că-i puteau ține mai ușor în frîu pe țărani aflați într-o permanentă agitație.

Cu ocazia hotărnicirilor efectuate după 1820, în multe sate au izbucnit nemulțumiri și față de conducerea satelor. Un exemplu elocvent în această privință ni-l oferă *evenimentele petrecute în G. Vârșand, unde în 1822, țărani s-au răsculat împotriva conducerii satului*, care reprezenta interesele domeniului feudal. Solgabirăul a intervenit împotriva țăranilor recurgînd la arestări ilegale. Deși ancheta comitatensă a constatat nedreptățile săvîrșite de solgabirău și de oamenii domeniului feudal, aceștia au continuat abuzurile și în mod ilegal i-au îndepărtat pe primarul și pe jurații aleși de comună. Repetatele tulburări din *G. Vârșand*, au impus voința comunei, care a reușit să organizeze noi alegeri de primar." /Fragment extras din "Aradul. Permanență în istoria patriei", Arad, /1978/

1823

Epistolă-circulară pe care Samuil Vulcan o adresează la 27 noiembrie 1823 protopopilor din dieceza Orășii

"Iubite în Cristos frate!

Vasile Pop, român, doctor a medicinei, a întors pe limba românească învătătura de a moși pruncu; care, trecînd prin censură, peste scurt voiește a o da la stampă.

Fără îndoială, cartea aceasta, mai virtuos preoților noștri, în locuri unde nu se află moașe examinate și aprobate, e foarte de folos, ca după datorie să le poată învăța. Prețul cărții va fi 6 fl.15 cr v.v., cu atîta adecă mai scumpă, fiindcă va cuprinde în sine și 26 de figuri care, de la concepție pînă după naștere, arată pe prunc în deschilinite poziții sau forme.

Ladislau Gedeon, profesorul statistice și prodirectorul Academiei de aici a dat la lumină o carte morală în versuri ungurești, subt titula "Hasznos mulatságok". Cît e de frumoasă și de folositoare această carte, din adăugata aici-însemnare a celor ce se cuprind într-însa se poate cunoaște. Dezlegată, se vinde cu 1 fl 30 cr. v. v.

Andrei Bosányi, profesorul limbei grecești în aceastași Academie a dat la tipar gramatica limbei grecești, cu metod bun și reguli în limba latinească, luminat tîlcuite; se cumpără cu 30 cr. v. v.

Îndemnăm, drept aceea, pe toți preoții eparhiei noastre ca aceste folositoare cărți să le cumpere, trimițînd deodată, pentru cele două de pe urmă, și prețul lor, fiindcă se află tipărite, iară pentru cea din întîi vor pune banii cînd o vor căpăta.

Oradea Mare, în episcopoeasca noastră rezidență, 27 nov.1823

Episcop Samuil m.p."

Ioan Chindriș: *Luministul Samuil Vulcan*, "Crisia", /1980, p.586./

1862

Binemeritul nostru bărbat de stat, fostul ministru președinte, Ilustr.Domn. *M.Kogălniceanu* a petrecut vreo două zile în *Pesta*, cînd tinerimea română avea fericirea a-l saluta prin una deputațiune din sînul său.

/Concordia 1862/Nr 52. /

1864

D-l Simeon Popovici-Desseanu [născut în *Bichiș*, M.B.) /făcu în 22 l.c. cenzura de avocat din legile comune cu rezultatele cele mai frumoase. D-sa după absolvarea teologiei în universitatea din Viena, și după ce funcționa ca profesor doi ani în gimnaziul din *Beiuș* începu cariera juridică abia de doi ani. De prezent ocupă postul de jurat cottense în cottul *Aradului*, unde sperăm că frumoasele-i cvalificațiuni îi vor deschide calea înaintării.

/Concordia 1864/Nr 84. 18/30 oct. /

1865

București 30 dec. 1864

Despre un eveniment trist am să vă încunoșțitez.- Era un bărbat cu preferință distins între români, mai ales între Români *Banato-Ungureni*, numele lui *Moise Nicoară* /aici *Nicorescu*/ din *Giula*, com. *Aradului* ale căruia

mari merite și sacrifice, ce le făcu pentru dulce națiune, sunt p-acolo încă cunoscute, și la mulți încă în proaspăta memorie, care aici nu se pot atinge numai cu câteva cuvinte, căci viața lui e plină de fapte glorioase, care din toate părțile adunate la un loc, biografia lui va fi una din cele mai frumoase ale celebrilor bărbați români. - Acest venerabil bărbat Moise Nicoară /Nicorescu/ în urma totalei sale emigrări din monarhia austriacă, după multele-i călătorii prin România, Moldavia, Basarabia, Rusia prin Odesa la Constantinopol, d-aici iarăși la București, unde fatigat de fapte mărețe și virtuți /dar numai naționale române/ și de zile lungi /aproape 80 de ani, cei mai mulți plini de amărăciune/ în 10 oct. 1861, adormi în domnul, fiind înmormântat în cimitirul public, afară la Movrogon. - Subscrisul, cu D.Lauianu, contele D.Rosetti, frații Golești și alți amici, l-au condus și l-au așezat în pământ: eternă-i fie memoria! - Puținele lucruri ce a avut răposatul, au rămas la D.Alecu Goleșcu. - Eu despre încetarea din viață a acestui confrate și martir al românilor, am scris unor amici de dincolo, dar n-am văzut nici o comemorațiune prin foile publice despre dînsul și zelosul român *Moise Nicoară*, care pe sine și toată viața sa, de pe pământ, cu cea mai mare abnegațiune o consacră bucuros, numai ca iubitei sale națiuni și biserici /ambe afit de asuprite/ să le poată cîștiga ceva drepturi, acest martir român, zic, n-ar merita, ca faptele lui cele pline de laudă, să se deie uitării așa de ușor; ar fi rușine pentru noi, ca pentru acelea să-l rememorăm astfel, căci rom. greco-orientali din Ungaria și Banat îi sunt lui Moise Nicoară mulți datori!

Năfanu Balasiescu Pnofon

/Concordia 1865/ Nr 4. /

Moise Nicoară și contemporanii săi

Mulți dintre on. cetitori ai prețuitului organ "Concordia" vor fi cetind corespondența Dlui Năfanu Balasiescu, data în București, dec. a. t. și publicată în Nr. 4. - mulți vor fi săgetați pînă la inimă pentru nepăsarea contemporanilor lui *Moise Nicoară* de pe aici, - față cu meritele și sacrificiile aceluia- puse pe altarul Patriei și al națiunei, - și iară unii cu mine vor fi lăcrămînd îngrijirea vîrtosului bărbat D.N.B. care de la moartea binemeritatului bărbat și compatriot pînă azi, au așteptat în deșert deslucirea laudaverelor lui fapte naționale.

Oare să ne îndestulim cu amintirea atarui bărbat, după moarte numai cu ocaziunea cutăruia parastas? Să ne îndestulim cu cît auzim de la contemporanii lui? Și mai departe nimic?! Preaestimatul D. corespondent din București - ar fi tăcut cînd nu cunoștea geniul, curajul și virtutea celebrului român M.N. Dar acești de pe aici, cari îi pot fi mulțămitori de multe ce eu numai ca prin treacăt le cunoscui; acești de pe aici- dintre care unii sînt ridicați la demnități strălucite, iară alții așteaptă cu tot dreptul, - după dreptul și dreptatea ce o prevestise veteranul nostru compatriot a fi înaintați asemenea, se poate să țină numai în pia memoria- sau să deie uitării mărețele lui fapte naționale?! Iacă trecură 3 ani de la moartea fericitului M.N.- Și cui i-a venit în minte- dintre contemporanii

săi- cu cari își mîngîia suspinele în necazurile și asupririle- de care în fine își lua lumea în cap,- ca să scrie măcar despre călătoria, ce întreprinsese în sus și în jos, din punct de vedere patristico- național? Nimeni?! - Astfel să fie soarta bărbaților noștri, cari, pentru On., patrie și națiune atît se osteneră,- încît după moarte să se îngrijească de biografia lor alții din străinătate, iar noi să nu le întindem nici mîină de ajutor!?

Subscrisul nu-i sunt contemporan, și de aci doar nici competența a culege testimonia despre strălucitele-i fapte,- prin concesință cu deslucire mai de aproape nu pot servi,- însă nu cred să nu existe manuscripte din viața sa aici petrecută pe la consîngeni și contemporanii săi; însumi am văzut niște frînturi - în limba latină scrise- dar rău păstrate la colegul meu încă în 1849. - Pe aiurea trebuie să se afle mai multe și întregite. - Doar vor lăsa nepăsarea și lașitatea la o parte păstrătorii lor, și le vor încunoștinția publicității, ca biografia dînsului să fie cît mai corectă și autentică. - Port însă mare grije, că nici mai departe nu vom face prea mult, în acest interes; că fie-ne iertat a zice,voim să fim prea modeste.

Ca un corolaniu amintesc încă aci, că *dînsul /M.N./ e născut în Giula -cottul Bichișului / nu al Aradului/, are un frate în viață, și de la acesta un nepot, și 3 nepoate, încă și alți consîngeni, mai toți înaintați la deregătorie politico-juridice și bisericești.- Aceștia încă ar fi chemați a servi publicului și respectiv Preast.D.cor. din București cu date, din viața demnă de imitat a veneratului nostru bărbat M.Nicoară.- Fie ca cuvintele mele să-și afle răsunetul dorit în inimele românilor bănățeni și ungureni.*

Curtici /lîngă Arad/ ian. 29 1865. M.Bocșian.

/Concordia 1865 Nr/ 10 /

Onorată Redacțiune!

Méhkerék, 16 noiembrie 1865.

Românii din cercul Ugra mai avem a suferi mult de la maghiari, neputîndu-ne înțelege, sau necunoscîndu-ne deviza. Vina neînțelegerii cade de una parte -după părerea mea- pe inteligența din centru, Oradea-Mare, de unde ar trebui să vie îndemn, căreia însă -după cum se vede- nu mult îi pasă de cercul nostru, cel mai amenințat și mai sărac de inteligență. În cercurile, unde alegerea dep. era sigură, au pus dnii din centru toate în mișcare, iară în cercul nostru nu și-a luat nici unul osteneala, să călătorească barem o dată sfătuiind poporul și îndemnînd preoțimea că pe cine au alege de obligat. Așa se întîmplă, că mare parte a preoțimei de aici, care nu cunoaște nici astăzi de unde-i vine binele, conduse poporul pe căi rătăcite. Mă rușinez -fiind și eu preot- de rușinea lor, cînd trebuie să amintesc că unii preoți se lăsară a-i folosi dnii maghiari de

unealtă, purtându-i în hînteu și batere la locul de alegere, și împănîndu-i cu cocarde pe cînd -știu bine- că cu alte ocazii n-au fost luați în samă. Pentru mîncare și băutură, du-se un preot cu înșelăciune 130 de votizanți români, și-i înfundă între maghiari, de unde nu mai putură ieși ca să se sfătuiască cu frații lor. Asemenea se lasă preotul din Atyás, ca să-l poarte de nas preotul rom.cat. de acolo, care-l laudă maghiarilor cu cuvintele: "ăsta-i om vrednic, asesoriu consistorial, are brîu roșu etc." Aceste au fost de ajuns, ca să facă pe preotul român, să strige de la ușă "éljen Tisza Lajos:". - *Preotul din Keresztur* și alții cari au luat parte la consultările noastre despre modul alegerii, se jurară că nu vor trece în castre străine, - însă cum ar fi putut rămîne cu noi, cari suntem săraci, n-avem boi și oi fripte și butii de vin fără fund. Alții iară rămaseră acasă cu poporu cu tot; nu e dar mirare că cu oamenii de aceștia, n-a putut reieși candidatul nostru /Fășie/.

Spre mîngîierea noastră au fost totuși și români curați de cari trebuie să-mi aduc aminte cu mulțămită, cum fură preoții de ambele confesiuni din Gyines, Sz.Miklós, Rajt, Apáti, Szakál, Bereki, Keresztszeg cu învățătorii și antistii din atinsele comunități, și descilinit *notariul din Méhkerék*, care pe lîngă toate amenințările maghiarilor nu se despărți de noi, ci îmbărbăta poporu român și-l ținu la olaltă.

Alegerea fu amînată pînă către 12 ore, cînd se începu. Voia maghiarilor era a alege pe Tisza prin aclamațiune, - românii însă ocupară tînda casei comunale unde era comisiunea și așe putură propune de timpuriu pe candidatul lor pe cînd a treia partidă numai tîrziu sub votisare o putură face acesta. Săvîrșindu-se îndatenatele cetiri și provocarea, curse pînă la 4 ore și nu votiseră încă numai 500. Partidele maghiare, cari făcuseră judecata la 10 butii de vin, 4 boi și 50 de oi, neștiind care e cu capu mai plin, începură a se bate. Românii văzînd aceasta, iară mai cu samă aceea că sunt în minoritate, rugară pe candidatul lor să renunțe. Acesta asculta rugînd pe rivalul său prin o cuvîntare scurtă, ca să portfînească la dietă pretențiunile cele drepte ale românilor.

Din partea contrară Tisza Kálmán mulțami în numele frate-său. În urma acestora, candidatul nostru mulțami poporului pentru încredere și cu acestea se fini ziua, și noi ne depărtarăm pe la ale noastre în sperarea, că altădată va fi și între noi mai mare înțelegere.

Cu asta ocaziune rog pe bărbații noștri de încredere, să ieie în considerare cercul Ugra unde și români sunt atîția cîți maghiari, ca să reiese ablegat rom. e puțină sperare, pentru terorizările acestora. Că deoarece cercul are la 3000 de votizanți, să se împartă în două cercuri alegătorie, după norma altor cercuri, unde 1000 de alegători au un ablegat, și dacă și atunci n-au reieși românii, apoi zic nu știu ce s-a alege de noi..

/ Concordia 1865/ Nr 95/

Din *Seghedin* primim noutatea îmbucurătoare: că tinerimea română studiosă de acolo a format o societate a cărei scop sfânt și nobil e cultivarea limbei materne. Conducătorul societății e maturizantele *Demetriu Grecu*; societatea își ține ședințele sale joia de la 8-10, în edificiul gimnaziului, căpătînd la acesta concesiune de la d. diriginte interim. *Ladislau Ernyóssy*. Pînă acum se ținură două ședințe, la cari au luat parte toată tinerimea română, în cari unii aduseră încă și unele operate mai mici. Aplaudăm această faptă demnă de toată lauda, această tendință a tinerimei române, care cunoscîndu-și nobila-i chemare, înaintează cu pași măsurați cătră împlinirea aceleia.

/ Concordia 1866/ Nr 10 /

Tinerimea română din *Seghedin* - precum s-a mai amintit în coloanele foi noastre- în acest an școlastic așîșdere a format o societate de leptură; la început societatea înfloreă frumos, cătră fine însă se stinse focul de paie; la ședința de încheiere ținută în 28 iunie numai trei inși au fost de față.

/Familia 1866/Nr.19 /

Giula /cottul Bichiș/ 1 mai 1866

Nu voi face doară lucru neinteresant atunci, cînd voiesc a comunica ceva și despre viața noastră socială a românilor de aici. E cunoscut că și în comitatul Bichișului răsfireați prin mai multe comune locuiesc un număr însemnat de români, cari de și în multe locuri își uitară limba mamei, limba română dar nu datinele strămoșești, și fie întrebați de oricine cu destulă fală se numesc pe sine români. Ce a fost însă cauza că-și uitară limba mamei?- n-am acuma de scop a o enara; dar de va fi bine primit cu alta ocaziune mă voi încerca a descrie aceasta, precum și starea institutelor naționale și religioare aflătoare pretutendeni în acest comitat; reținîndu-mi astădată a atinge ceva numai despre noi, *românii din Giula*.

Fiind izvorul a tot binele școalele bine organizate, nainte de toate dar voiesc a arăta starea școalelor noastre. Cu adîncă durere trebuie să mărturisesc însă, că nici școalele noastre nu aduc rezultatul dorit de a crește fii credincioși și folositori națiunii și bisericeii. Și unde zace izvorul răului acestuia? nu greșesc cînd zic: că, în cea mai împietrită nepăsare. Avem doi învățători, fieștecare e dotat cu 210 fl m.c. 22 de iugăre de pămînt arătoriu, lemne de foc și cartel bun ca și cu care nu multe comune se pot fâli; totuși creșterea pruncilor noștri e încredințată în mai rele mîini, decît în stațiunile cele mai slabe; nu înțelegem aici pe D. învățător I.M. căruia ca învățător secundar e încredințată instruirea elevilor începători, și care într-adevăr spre comuna îndestulare face frumoasă

înaintare cu pruncii; dar ce folosește acesta că ieșind învățăceii de sub mîna lui, și mergînd a urma învățăturile în școala învățătorului primar, nu numai că nu învață ceva fundamental, dar încă uită și ceea ce știuse. Jalnic lucru e acesta! Însă adevărat curat fără adăugare. Singur am fost de față la o vizitare școlară, unde învățăceii din clasa a treia și a patra elementară, la întrebările, ce imperiu? în care țară? în care comitat? locuiesc n-au știut să răspundă ba ce e mai mult n-au știut nici unul că de ce religione e ! toată învățătura lor stătea din cetirea cu slave /nici pomană de a ceti cu litere străbune române/ și din cetirea maghiară. Așa stăm în privința școalelor, și vom sta tot așa pînă cînd superioritatea școlară din loc nu va păși cu toată energia a năduși răul acesta. Din acestea ușor se face deducțiunea și la mizerabila stare a poporului,-- nu voiesc a descrie inimele cele rău conduse a poporului nostru, care nu se poate nici decît însufleți la vreun lucru național, nu voiesc a aduce exemple din vorbirea românească la noi prin popor uzuate, cari vorbind românește tot la al doilea treilea cuvînt se folosesc de limba maghiară; le retac toate acestea sperînd că doar și antistii noștri se vor trezi din somnul cel de moarte și pe popor, care acuma e aproape de moarte națională, îl vor aduce la viață;-- într-adevăr aproape, ba așa zicînd pe pragul morții naționale stăm noi românii de aici; leacu radical ne trebuie, ce nu poate fi altu decît suplinirea primarului post învățătoresc cu așa bărbat, care cu energia și spiritul neobosit să se silească a ne crește pruncii întru toate cele bune și frumoase, prin care să se pună temeiul unui viitor plin de viață națională; și apoi afară de acesta a ne aduce rezultatul foarte favoritor și o societate de leptură populară, unde - după cercustiu procurîndu-se foi românești, precum și unele cărți mai populare, și mai ales de acele ce se ating de dezvoltarea simțului național, să se îndulcească poporul întru cetirea românească și prin aceea să devie la o conștiință națională. Așa o societate de leptură fu și proiectată prin *D.G.V. [George Vasilievi, M.B.] paroh local și ass. cons.* acuma de un timp încoace însă nu se mai aude nimica despre acest proiect; doară pentru unele greutăți ce ar fi în legătură cu înfăptuirea proiectului acestuia se năduși totul; eu sînt în deplină convingere însă că de va sta în fruntea treburilor bărbatul nostru popular și cu vază *D.G.V.* rezultatul va fi favoritor; și din partea mea nici nu e alta mai dorit, decît ca *D.G.V.* proiectului de el făcut să-i deie și inițiativa, care va și fi pîrtinit cu energia din mai multe părți; ce apoi realizîndu-se am ajuns un mijloc foarte potînte - care va fi în stare a apăra poporul nostru de perirea națională , căci numai în poporul de rînd avem speranța, în a cărora inimă nu s-a cuibărit simțurile străine. Însă ferește doamne, ca să voiesc eu prin aceste cuvinte a ataca peste tot inteligența noastră de aici, căci într-adevăr avem așa doi bărbați pe care însă a-i anumi nu cumva să le vatăm modestia, mă rețin, a cărora spirit național e dintre cele mai însuflețite și active; dar avem și de

aceia cari sau pentru că doară li rușine a-și aduce aminte că-s de origine română, sau doară ca să se facă plăcuți înaintea maghiarilor, se lapadă de națiune; cum face d.e. un oficianț comitatens, fiu de preot român, care fără nici o sfială birfește și-și bate joc de orice scop național; cum face mai de parte și un jurist comit. părintii lui țărani din *Otlaca*, cottul Aradului nu știu altă limbă decît cea românească ba ce e mai mult nici menționatul jurist nu vorbește bine limba maghiară, veni în *Giula* ca vai de el, și aici prin sprijinirea mai sus menționaților doi bărbați bravi românii noștri se așezau la comitat de jurist, și acum ajungînd la acest post mare și strălucit -- cu o îngîmfare ticăloasă pretutindenea se declar ca maghiari, vorbind cu dispreț despre români!

După atîtea lucruri neplăcute, cu unu ceva mai plăcut voiesc a memora că în comitetul bisericesc de aici s-a decis: ca scoțîndu-se din afacerile bisericești și școlare limba maghiară cu totul să se folosească numai cea română, și că din partea comitetului bisericesc corespondențele cu oricare direcătorie bisericească ori politică să se întîmple în limba română; care decidere n-a rămas literă moartă scrisă pe carte, ci se îndeplinește.

/ Concordia 1866/Nr 33. /

Solimoș în 22 iunie 1866

În nr. 33. al ziarului "Concordia" un scriitor anonim din *Giula* /comitatul Bichișului/ cu data de 1 mai a.c. făcînd oarecare amintire despre românii din acel comitat,- trece apoi la starea românilor din *Giula*, la starea școalelor și a bisericei.

Încît pentru laudele făcute asupra învățătorului secundar J.M. ne pare bine, de cumva acele nu purced din ceva interes, din contra pe atîta ne mîhnim, pentru debacaniile făcute asupra învățătorului primar P.V. care toată viața sa și-a sacrificat pentru învățarea și creșterea pruncilor, iară acuma la bătrînețele sale, în loc de odihnă și mîngîiere să-și audă neîndestulări și nemulțămiri.

Pentru îndepărtarea opiniunilor celor rele, cari pot deveni lesne în urmarea descrierii făcute de D. scriitor anonim contra energiei stimatului învățător P.V.; și ca să putem lămuri mai bine adevărul ne ținem de datorința a arăta, cum a fost starea școalei din *Giula* și a învățătorului amintit, mai nainte de înființarea clasei începătorie.

În partea *Giulei/Maghiare/* românii numai una școală au avut cu un învățător, salarizat pe un an cu 120 fl.m.c. cartel și lemne de foc alta nimic.- Învățătorul P.V. după absolvirea preparandiei la anul 1825 căpătîndu-și stațiune în *Chitighaz*, unde a fost 2 ani, de acolo s-a dus în *Giula-Vărșand*, unde iarăși a fost 2 ani; după aceea pe la anul 1829 a venit la locul nașterii în *Giula* /pe cînd și noi eram norocoși a fi învățăceii Dsale/ unde de atunci pînă acuma

un răstimp de 37 de ani a corespuns serviciului său neconturbat de nimeni, sub care timp au ieșit dintre elevii acestuia 12 preoți, 2 învățători, 2 avocați, 1 veterinar, 1 ofician de economie; dar numărul cel mare al maieștrilor și al plugarilor cine-l mai știe, cari parte în loc, parte împrăștiați prin mai multe comune și comitate, cu fală zic a fi giulan, și că am fost elevii bravului învățător, care arătîndu-se totdeauna înaintea învățăceilor săi cu exemplele sale cele frumoase pline de moral au rămas neuitat în inimile aceloră. Ce se atinge de înființarea clasei începătorie din Giula prin energia și stăruința locuitorilor celor mai pricepători, aceasta s-a întâmplat cam de vreo 10 ani, cînd și salariul învățătorilor s-a ridicat la 210 fl. iară cele 22 iugăre de pămînt s-a căpătat cu ocaziunea comasării pămîntului din hotarul Giulei.

Acuma însă, mai de multe ori amintitul învățător P.V. asuprit și obosit de trudele și ostenelele sale cele multe, căzînd într-un morb, a fost silit a zace pe pat vreo 4 săptămîni și pe cînd era să se scoale, a venit în școală scriitorul anonim și a început a examina pruncii, cari se plînge Dsa n-au știut răspunde la întrebările: în ce imperiu? în care țară și comitat locuim? ba nici de ce religie sînt? oare propus-a Dsa întrebările acelea cu cuvinte elevilor de înțeles, sau a voit într-adins a-i confunda? ce ușor poate face un om înaintat în etate cu niște prunci fragezi, oare vina pentru că nu ar fi știut pruncii răspunde de ce religie sînt, numai și numai pe învățător ar cade? mai departe zice Dsa că: "toată învățătura lor a stat din cetirea cu slave, și din cea maghiară, nici pomană de literile străbune române" precum la întrebările mai sus amintite, așa și întru cetire cu litere străb.rom. că elevii nu ar fi știut la toate răspunde nu-i putem da crezămînt deoarece noi ca învățăceii aceleia în cursul anului 1830, am învățat geografia, istoria Ungariei, teologia dogmatică/!/ ș.a. cu care mult ne-am ușorat mergînd la preparandie și teologie, iară literele române pe atunci cînd nu se propuneau în școale, ni le arăta dintr-un calendar ce ieșise cu litere; cum să nu facă acuma?

Domnule scriitor anonime! decumva ni-e iertat a te întreba: ce ai voi să faci cu un om, care 41 de ani s-a sacrificat pe sine lîngă destule lipse, într-un post așa greu învățătoresc, și tată de familie? poate acuma la bătrînețele sale i-ai da bățul cerșetoresc, și celor 5 minoreni să le arăți cele 4 părți ale lumii? decumva ai fi dintre elevii aceleia, oare n-ai face mai rău decît ce a făcut cumplitul Nero, învățătorului său Seneca. Însă bravi giulani cei cu simț, numai cari cunosc mai de aproape pe bunul lor învățător, nu vor face așa ceva; căci ei știu a prețui și recunoaște pe acela, care toată viața sa a petrecut-o întru creșterea lor și a fiilor lor.

Mai mulți

Zilele acestea primiram una corespondenta din comuna *Giula-Varşand* de la persoana demna de crezămint, în care ni se scrie, că dl. expeditor postal nu voi să primească epistola adresată în limba română, ci o trimise îndărăt, ca cea să se facă în limba maghiară sau barem în cea germană, zicînd că sub adrese româneşti nu e datoriu a expedia.- Noi nu ştim să existe undeva astfel de ordonaţiuni încît epistolele adresate în limba română să nu fi datori expeditorii postali a primi şi a expedia; ci din contră expeditorii sînt datori a primi toate epistolele adresate în oricare limbă dintre cele uzitate în Monarhie. Oare guvernul n-ar putea tăia cerbicia astor fel de indivizi îngîmfaţi şi să le demonde a preţui limba oricărei naţiuni, ca să nu devenim coadă- precum ne-a nimerit observa corespondentele nostru - că încă şi cînd voieşte cineva a se prenumera la atare ziar românesc, să cerce atare translator sau dragoman, pentru a-i scrie adresa epistolei.- Antistia susnumitei comune făcu paşii cuviincioşi în privinţa aceasta, ce şi noi credem, că vor avea rezultatul dorit.

/ Concordia 1866/Nr.77 /

1867

Mulţămită publică

Ilustra sa dl. conte *Coloman Almásy*, din îndemnul iubirii de aproapei lui şi plecarea sa nobilă cătră tot ce e bun şi folositor pentru omenime de la anul 1858 încoace respectiv de la încetarea corelaţiunilor sale ca domn de pămînt cu foştii săi iobagi finită totalmente cu segregarea pămînturilor din amintitul an:- în comunitatea *Chitighaz*, afară de nenumeratele binefaceri ce se pot numi necurmte,- a ridicat patru fundaţiuni, una de 1785 fl. v.a. dintre al cărei camete se ajutara preoţimea română şi învăţătorul român din loc. Alta de 500 fl. pentru îmbrăcăminte a 6 prunci şcolari săraci, tot de la şcoala noastră. A treia de 1000 fl.v.a. pentru ajutorarea a 10 săraci, ce nu sînt în stare de a cerşi şi în urmă a patra: numai de acum înfiinţată cu capital de 6000 fl.v.a. a căreia scop va fi sprijinirea a 10 familii decăzute prin vreo nenorocire la nepuinţă şi sărăcie. Dintre acestea maritimose ajutorinţe, cea mai mare parte fiind împărtaşii români ce se afla locuind aici în număr preponderant, precum din partea acestora, așa din partea inteligenței române din loc, ca un tribut de recunoştinţă a măreţelor fapte, sus stimatului conte, cu aceasta i se aduce în public cea mai cordială mulţămită, urîndu-i cu toţi zile multe şi fericite - întru mulţi ani!

Chitighaz, 14 februarie 1867.

Petru Chirilescu
protopop român

/ Concordia 1867/Nr.15 /

Cetim în foaia oficială "Bp.Közlöny", cumcă pretoria cercuală din Giula a publicat concurs la postul de notar în comunitatea curat română *Kétegyháza*. Deci facem atenți pe românii cari au dori a ocupa acest post.

/ Concordia 1867/Nr.26 /

Protocolul direcțiunei naționali arădene pentru cultura poporului român ținută în 15 iul. 1867

* S-au ales cu unanimitate de membri ordinari ai Asociațiunei următorii domni:

Adler Marițiu neguțător în Apateu	2 fl
Nicolae Bulzu preot în Apateu	2 fl
Dimitrie Botoș econom în Apateu	2 fl
Aleșiu Erdei locuitor în Giula	2 fl
Dimitrie Franco neguțător în Giula	2 fl
Mihai Mîndruțău locuitor în Giula	2 fl
Petru Mișca econom în Apateu	2 fl
Florea Popovici preot în Apateu	2 fl
Iustin Popovici notar în Giula	3 fl
Ion Suciu locuitor în Chitighaz	2 fl
Teodor Tulcan econom în Apateu	2 fl
Simion Tulcan casier în Apateu	2 fl
Iustin Vidican jur.com. în Giula	3 fl
Mihai Ardelean paroh în Chitighaz	3 fl
Lazar Bogariu privat în Giula	5 fl
Mihai Cefan privat în Giula	2 fl
George Chirilescu preot în Chitighaz	2 fl
Petru Chirilescu protopop în Chitighaz	8 fl
Moise Grozescu paroh în Bătania	4 fl
Ioan Mărcuș docinte în Giula	2 fl
Dr.Dimitrie Nedelcu profesor în Pesta	10 fl
Dimitrie Nica paroh în Giula	2 fl
Mihai Nicoară ases. comit. în Giula	2 fl
George Passali neguțător în Chitighaz	2 fl
Arseu Roșiu econom în Bătania	3 fl
Constantin Stoianovici econom în Giula	3 fl
Manoilă Suciu econom în Bătania	2 fl
Florian Varga avocat în Pesta	8 fl
Dimitrie Vașiorhan ofic. com. în Giula	5 fl

* Pe această listă figurează numai românii din localitățile din Ungaria de azi / M.B. /

/ Concordia 1867/Nr. 69-71 /

1868

"Un moment important al relațiilor culturale din Arad cu România îl reprezintă turneele întreprinse în această parte a țării de trupa *Pascaly* în 1868 și 1871/ și *Matei Millo* în 1870/. În primul turneu al lui *Pascaly* la Arad el a fost însoțit și de *Mihai Eminescu*. Aici, la Arad, în casa lui *Ioan Popovici-Desseanu /originar din Bichiș, M.B./* îl cunoaște *Iosif Vulcan* pe marele poet ce debutase deja la "Familia".

/Fragment extras din "Aradul. Permanență în istoria patriei"/
Arad, 1978, p. 363.

Mulțămită publică

Junimea română studioasă din *Seghedin* își ține sfânta datorință, cu finea anului școlastic, a aduce mulțămită profundă tuturor acelor, cari prin grațioasele oferte contribuie mult la înflorirea tinerei noastre societăți, și anume: I. Onoraților D. Redactori de la foile: "Albina", "Transilvania", "Federațiunea" și "Concordia" II. Onoratului domn *George Gherdan* artist în Lugoj, care binevoi a ne înavuți biblioteca cu 22 bucate de cărți III. Reverendului D. *Toma Grozescu* preot în Curtea și on. Dnii *Marti* și *Duda* neguțători în Caraș, *Nicolae Iorga* proprietar în Lugoj și *George Petrovici* neguțător în Oravița, cari asemenea înavuțiră biblioteca noastră cu câteva bucăți de cărți.

Cu aceasta ocaziune cu bucurie aducem la cunoștință publică, că R.D. director gimnazial a conces înlocuirea bibliotecii noastre în edificiul gimnaziului.

Seghedin 7/19 iulie 1868

George S. Grozescu
notariu coresp.

Mihai Crainiceanu
prezid. societății

/ Concordia 1868/Nr.56 /

Sedința ținută în 14 iunie 1868 a direcțiunii Asociațiunii naționale arădene

Direcțiunea roagă de colectanți pe următorii domni: *Bătania* și *Tornea*, pe dl paroh *Moise Grozescu*; *Bichiș*, pe dl paroh și asesor consistorial *Simion Popovici*; *Chitighaz*, pe dl protopop *Petru Chirilescu*; *Ciaba*, pe dl *Moise Suci*; *Giula*, pe dl asesor comitantes *Mihai Nicoară*; *Micherechiu*, pe dl paroh *Alexandru Roxin*; *Otlaca*, pe dl notariu comunal *Petru Suci*; *Pesta*, pe dl paroh *Ioanichiu Miculescu*; *Giula-Vârșand*, pe dl jurat comitantes *Simeon Popovici Desseanu*

/ Telegraful Român 1868/Nr.50 /

1869

La adunarea generală a Asociațiunii naționale arădene

La propunerea comembrului *Petru Suciu*, s-au ales ca membri *Moise Țapoș* și *Ioan Alb / Otlaca /* cu oferte anuali de câte 2 fl. La propunerea comembrului *Simeon Popovici Desseanu*, s-au ales de membri noi cu oferte anuali de câte 2 fl.: *Moise Cardoșiu*, *Ion Isailă*, *Mitru Russu*, *George Rațiu*, *George Popovici*, *Iosif Motin*, *Lazar Huf*, *Ioan Toth*, *George Nediciu*, *Iosif Marcuș*, *Iosif Balagi*, *Ștefan Mureșian*, *Ioan Vidu* și *George Pop*, toți din *Giula-Vârșand*.

/ Concordia 1869 19/31 oct. /

*Raport de la Societatea de leptură a junimei române studioase
în Seghedin*

Făcîndu-ni-se mai multe inputări din partea unor domni interesați și de soarta tinerei noastre societăți, că o. public român nu a avut pînă acum ocaziunea de a ceti încunoștințări mai detaliate despre viața și progresul societății de leptură a junimei rom.stud. din *Seghedin*, grăbesc scrisul -parte ca membru, parte ca notar coresp.- a împlini dorința patronilor și binevoitorilor noștri. Numărul membrilor acestei societăți în adevăr e mic, însuflețirea însă e foarte mare, și aceasta ne făcu să sperăm un progres salutar. Ședințele decurg în rîndul cel mai frumos; pe lîngă declamatori totdeauna se ivesc membri și cu opere frumoase. Cîteodată se află membri care țin atari discursuri naintea comembrilor săi. Dorul de o progresare gigantică în urmă așa însufleți pe junime, încă -imitînd pe junimea beiușeană- propuse ca societatea să aibă o foaie a ei. Propunerea aceasta în VII.șed. ord. se primi cu bucurie, se hotărî că foaia să poarte numele "*Mugurul*" și să apară în toată luna cel puțin de două ori. Redacțiunea se constitui din membrii *G.S.Grozescu* redactor, *D.Mureșian*, *M.Popovici* st. 7 cl. și *G.Bugariu* st. 6 cl. colaboratori /între colaboratori mai tîrziu s-au făcut niște schimbări/. Cîțiva nri au și apărut, fiecare foarte îndestulător. Cu casa și cu biblioteca încă stăm cît de bine. În fine mai amintesc, că fostul președinte din unele cauze întreprinse a repășit și în locul lui s-a ales *P/Mihu* st. 7 cl. Închei cuvintele: Deie D-zeu ca însuflețirea ce domnește acum între membri, să fie durabilă și întreprinderea noastră să fie încoronată de cel mai bun succes.

George S. Grozescu - not. coresp.

/ Familia 1869/Nr.8 /

Comunitatea Otlaca este așezată mai la granița teritoriului locuit de români, una comună locuită de români, economi buni și oameni străduitori.

Deci în aceasta comună bravul nostru jude comunal *Ioan Albu* ținând, după obiceiul creștinilor noștri, una sfințire de casă, învita una parte mare din inteligența și poporul local și pe mai mulți din comunitățile vecine. După sfințirea casei, se aranja un prînz strălucit ce putea să facă onoare și unei mese domnești. Se ridicară mai multe toaste pentru prosperarea sărmanei noastre națiuni, pentru înfrățirea popoarelor, pentru dreptatea etc, etc. în fine subscrisul știind că comunei *Otlaca*, cu atîți locuitori români, îi lipsește unu ce, în aceste timpuri grele și pline de ispită nici unei comunități rom. n-ar trebui să-i lipsească, adecă una asociațiune de lectură pentru deșteptarea poporului și propășirea lui în dezvoltarea culturai și a inteligenței, făcui cunoscută on. fraților mei dorința mea modestă, că ar fi bine dacă în *Otlaca* s-ar putea întemeia una atare asociațiune, și să vezi, că bucuria mea nu-și află margini, cînd bravul nostru jude tractual dl *David Nicoară*, entuziasmat de asemenea idee, dezvoltă mai departe și cuvinte de român, dorul de a se realiza această idee unica mîntuitoare, și încheia cu aceea, că cuvintele lui se întrupară, D-sa se obliga a răspunde în tot anul cîte 20 fl. v.a. în favoarea asociațiunei; după dînsul urma numai decît iubitul nostru notar comunal *Petru Suci* 40 fl anuali; apoi bravul jude com. cu un ofert de 100 fl.v.a. și amicul poporului dl adv. *Simeon Popovici Desseanu* cu 25 fl anuali; dl notar *Avram Vostinar* cu 15 fl an., preotul din *Chitighaz George Chirilescu* 5 fl an; dl preot local *Ioan Giulani* 10 fl an., dl preot local *Demetriu Popovici* 5 fl an., dl *I. Franco* neguțător din loc 5 fl an., dl învățător din loc *George Turic* 5 fl an., dl jur.com. *Șt. Szabados* 5 fl, dl comis. de securitate *Ladislau Damian* 6 fl an., - subscrisul 10 fl an, dl colector comunal *Nicolae Popovici* 5 fl an, *George Suci* 2 fl an., *Mihai Purdi* 4 fl, dl neguț. local *Carol Engel* 16 fl an. și *Moise Țapoș* colec. com. 2 fl anuali. Suma întreagă - 300 fl. 50 cr. v.a. din care 117 fl. s-a și depus numai decît, și restul va urma la cea dintîi lipsă. Afară de acești membri a insinuat onorabilul nostru protopresbiter dl *Petru Chirilescu*, ofertul anual nu-l puturăm ști deoarece D-sa nu fuse între noi; știu însă din loc sigur, că la auzul realizării acestei asociațiuni și-a exprimat bucuria și că își va da tot concursul său spre a ne cîștiga cît de mulți membri.

După aceasta s-au declarat toți acești membri de fondatori, și s-au obligat în scris, că ofertele memorate le vor da pe tot anul în continuu.

Apoi s-a ales de președinte ad hoc dl jude cercual *David Nicoară*, de v. președinte și casier dl notar *Petru Suci*, și de notar subscrisul care fui încredințat cu îmbucurătoarea misiune de a vă împărtăși acest eveniment epocal în viața comunei *Otlaca*.

În fine pentru lucrarea statutelor se alese una comisiune constatorie din domnii: Petru Suciu ca președinte, apoi Simion P.Desseanu, Ștefan Szabados, Iosif Codreanu, Ștefan Popovici, Avram Vostinariu, Carol Engel, Ioan Giulani, Ioan Alb. Aceasta comisiune are datorința de a elabora statutele asociațiunei pînă la finea l. curente st.n. pe cînd toți membrii vor fi convocați pentru examinarea lor; și fiind permise, vi le voi trimite.

Îmi închei cuvintele cu acea umilită rugare, ca frații noștri din comunitățile vecine să grăbească a îmbrățișa acest scop plămădit din schintei divine, ca numai așa vom putea pretinde stima altora cînd ne vom uni în cugete și simțiri.

Iosif Codreanu

/ Speranța 1869/Nr.20 /

*De la Societatea de leptură a junimei române
de la gimn. din Seghedin*

Cu încheierea anului școlar 1868/69 societatea de leptură a junimei române de la gimn. din Seghedin încheia al patrulea an al existenței, și al doilea al activității sale. Lăsînd -pentru mai bună cuviință- posterității dreptul de a vorbi în detaliu despre progresul ce s-a făcut în doi ani: subscrișii venim a face numai cunoscut onoratului public român că progresul -luîndu-se în considerare numărul mic al membrilor, neajunsurile și împiedicările- corespunde așteptării. Mai departe facem cunoscut, că apelul nostru făcut cătră o.p. român încă și pînă acum a avut frumoase urmări. Însemnînd aci pe acei o.dni, cari auzînd apelul nostru s-a grăbit a ne sprijini, adevă I.Bogdan econom în Birda cu 5 fl, G.Suciu not. în Toracul mare cu 2 fl, T.Tempea și D.Marcovici preoți, G.Boșiu și L.Dragoi docenți, C.Negroiu și A.Pan negoți și I.Șerban jude, toți în Toracul mare, cu cîte 1 fl., I.Nedelcu și L.Bogdan econ. în Birda asemenea cu cîte 1 fl, le aducem cu aceasta ocaziune profunda noastră mulțumită. Tot cu aceasta ocaziune aducem profunda noastră mulțumită și O.Dni Red. de la ziarele: Albina, Federațiunea, Gazeta Transilvaniei, Familia, Transilvania, Archinul, Speranța și Gura Satului pentru trimiterea gratuită a ziarelor , și pe cari totodată îi rugăm ca să binevoiască a nu înceta cu gratificațiunea nici în viitor. În fine recomandînd acelora cari vor fi conducătorii societății în viitor, a continua toate cele deja începute, încheiem cu: Trăiască și înflorească națiunea română!

Seghedin în 18/30 iulie 1869

George S.Grozescu m.p. Wilhelm Handschra m.p.
notariu coresp. președinte

/ Albina 1869/Nr.60 /

Sarvașiu în 16/28 oct.

Deschiderea societății de lectură a junimei studioase din Sarvașiu

Ziua de 11/23 oct. 1869 fuse o zi de bucurie, o zi memorabilă pentru întreaga junime română de la gimnaziul de aici. Junimea aceasta după o consultare serioasă și frățească, deveni la aceea, ca să înființeze o societate de lectură pentru scopul perfecționării sale în limba maternă prin citirea și apoi elaborarea de opuri naționale folositoare. Adunându-se dară junimea română din acest gimnaziu în ziua amintită, pe la 10 ore nainte de miez de noapte mai întâi de toate pși la constituirea sa prin alegerea diregătorilor societății, și anume: de președinte a fost ales dl *Paul Tulcan*, std. de a VIII cl., de notar corespondinte pe *Ioan Ardelean* din a V cl. de bibliotecar pe *Dionisie Luțai* din a VIII cl, de casier pe *George Chiciu* din a VI cl. de contabil pe *Teodor Suitescu* din a VII cl. După aceasta domnul președinte din scaunul catedral, printr-o vorbire frumoasă admona și însufleți pe junime pentru interesul și zelul național, asemănînd tinerimea studioasă cu florile cele mîndre ale cîmpului și grădinelor, de la cari însă se așteaptă rod bun și abundent, dacă este ca să răspundă chemării lor. Cu studiu neobosit deci, prin morala și frăția să ne trudim a aduce rodirile cele dulci și mînoase, pe cari le așteaptă națiunea de la noi.- Astfel societatea noastră de lectură este inaugurată. Dumnezeu să ne ajute!

Ion Ardelean
notar corespondent

/Albina 1869/Nr.88/

Consemnarea obiectelor intrate la Asociațiunea națională arădană pentru cultura poporului român întru sprijinirea sortitului de loterie, ce se va aranja în folosul fondului asociațiunii pe adunarea generală din luna mai 1869 și adecă de la:

Dșoara *Maria Chirilescu din Chitighaz/Kétegyháza*: un portunonais brodat cu mărgelă, țitor de orologi și inele de lemn poleit și bronz.

Dșoara *Rosa Ardelean din Chitighaz*: o căciulă comodă legată din lînă colorită cu fire de bronz și cu ciucurel împletit din fire de aur.

Dșoara *Nina Ilovici din Chitighaz /Kétegyháza*: un atramentoriu amfora de bute de sticlă pe tassa de lemn decorat cu bronz.

Dșoara *Elena Ilovici Chitighaz /Kétegyháza*: un atramentariu în forma de provariu de sticlă în postament de lemn bronzat.

Dșoara *Emilia Popovici din Bichiș*: un portagiu de țigări brodat cu janilia
Dna Terenția Popovici-Desseanu din Giula-Vârșand: un ținător de sugari, în forma de casulia, din lemn.

/Telegraful Român 1869/Nr.33,35,65,72 /

/Din numerele menționate am întocmit această listă, M.B./

1870

*De la societatea de lectură a junimei române de la gimnaziul
din Seghedin*

Primum următorul raport: Numărul membrilor e mic, însuflețirea lor însă este mare și dorul de a face progres în cultura națională. În ședințele societății, care țin totdeauna mai mult de una oră, se citesc operate, se declamă poezii frumoase românești și se fac dezbateri folositoare; apoi dl *G. Grozescu*, stud. de cl. VIII prelege despre literatura română, iar dl *I. Novac*, stud. de cl. VI, despre ortografia română. Societatea are foișoara "*Mugurul*" care apare de 2 ori la lună. Biblioteca și cassa societății este în stare binișoară. Avem un cabinet de lectură și 11 foi naționale.

Seghedin, 10 martie 1870

George Grozescu
prezident

Massiu Popovici
not. coresp.

/Familia 1870/Nr.10/

Ministrul cultelor și al instrucțiunii publice a asigurat din suma votată - prin dieta spre scopurile bisericesti gr. orientale pe anul 1870, *comunei gr.or. Békéscsaba* un ajutor de 300 fl. pentru repararea școlii și a bisericii.

/Foaia învățătorilor poporului 1870/Nr.21 /

*O întrebare modestă către dnul preot și "catichet" din Otlaca,
comitatul Aradului DEMETRIU POPOVICI*

Deoarece Dta, stimate părinte, sub tot decursul anului școlastic niciodată n-ai ostenit la noi în școală a ne propune rugăciunile, catechismul și moralul; și deoarece nici batăr la examenul anual nu ni te-ai arătat, cu toate că-ți place a te iscăli ca "preot și catichet". Te întrebăm: ești cumva viu, ori ai murit deja?

Și dacă ești viu, pe unde umbli, de nu te mai vedem ca "catichet"? pe când ai avea datorința, să zici cătră noi /de cumva nu te-ai ferit de școală și ca teolog, și așa cum nu știi să zici: "lăsați pruncii să vină la mine!"--

Pruncii școlari din Otlaca

/Gura satului 1870/Nr.33 /

1871

"Școala ardeleană a devenit în perioada dualismului un factor cultural activ, care a contribuit la progresul poporului român și la realizarea unității sale culturale. În jurul școlii s-au concentrat forțele de acțiune culturală din satele românești și au inițiat activități menite să asigure difuzarea valorilor culturii naționale în masele populare. Dintre activitățile specifice sub raport cultural

care au dobândit un caracter instituțional amintim cursurile cu adulții, corurile de adulți și societățile culturale. *Cursurile cu adulții au avut un promotor în referentul școlar de la Arad G. Crăciunescu.* În toamna anului 1870 el a inițiat organizarea în satele arădene și bănățene a unor cursuri cu locuitorii care depășiseră 15 ani și nu știau să scrie și să citească. În aceste cursuri se predau cunoștințe de scris-citit, aritmetică și cânt național. Astfel de cursuri au fost organizate de școlile din Pîl, *G. Vârșand*, Curtici, Macea, Radna, Nădab, Socodor, Gintea, Comlăuș, Agiș, Chier, Seleuș și din alte localități, încît se poate vorbi de o experiență a școlii arădene de constituire a pedagogiei adulților." /Fragment citat din "Aradul. Permanență în istoria patriei", Arad, /1978, p.357. /

O constituțiune sănătoasă

Sub acest titlu foile din Pesta publică istoria unui român, cu numele *Ștefan Sucigan din Micherechi*, lîngă Orade, care de două ori a căzut într-o fîntînă de 7 stîngeni, odată chiar cu capul în jos, nici nu s-a vătămat, nici n-a degerat de frig, ci a mers mai departe la tîrg și a returnat sănătos acasă.

/Albina, 1871/Nr.6/

Societatea de lectură a tinerimei române studioase în Seghedin va ține duminică în 2 iulie a.c. o ședință publică după următorul program: 1/ Deschiderea ședinței prin președintele societății; 2/ "Cătră renegați" poezia de I.Vulcan declamată de *Aurel Popescu*, student VI.cl.; 3/ "Un cuvînt în memoria laureatului poet A.Mureșianu" citit de *P.Popovici*, student VIII.cl.; 4/ "Un scurt extras din literatura română" rostit de *Eufreniu Juica*, student VI.cl.; 5/ "La pașci" poezia de J.Bădescu, declamată de *P.Micu*, stud.VI.cl.; 6/ "Traian Împăratul Romanilor" schiță istorică, cetită de *Erem.Corcanu* stud. VI.cl.; 7/Emulare în declamațiune între *L.Civigu*, *N.Opreanu* și *V.Jivanu*, toți studenți VIII.cl. /cea mai bună declamațiune va fi premiată/ 8/Închiderea ședinței prin președintele societății.- Ședința se va ține în edificiul gimnasiului din loc și se va începe la 2 1/2 ore d.m. On public român, mai vîrtos cel din apropierea Seghedinului, este invitat cu toată onoarea, ca să participe la aceasta ședință.

/Albina 1871/Nr.50/

Necrolog, unui țaran binemeritat

În 20 sept. v.a. răposat întru domnul, în vîrstă de 64 de ani, *George Rocsin*, *econom din Micherechiu*, în cottul Bihorului. Acest bărbat brav și plin de iubire **cătră legea** sa și cătră deaproapele său, încă în viață a donat sfintei biserici din **loc** vestminte și prapori bisericești, iar în testamentul său a lăsat tot sfintei

biserici o sumă de 300 fl, pentru cumpărarea celor trebuincioase, anume a unui potir și unei cadelnițe de argint. Din aceasta cauză, în numele comitetului parochial, în public i se zice: Să-i fie țărîna ușoară și memoria bine binecuvîntată! *Alexandru Rocsin, mp. paroch* și președinte al comitetului parochial din Micherechiu.

/Albina 1871/Nr.82 /

Tinerimea română studioasă în Pesta a decis a lucra pe timpul ferierelor școlare în interesul înmulțirii fondului teatrului național și al academiei române de drepturi. Pentru ca activitatea tinerimei în acest respect să fie solidară și să aibă rezultatul dorit, ea a constituit o societate anume spre acest scop. Modul activității sale este ca, prin sate și orașe, pe unde va umbla și petrece, să lumineze poporul despre importanța acestei idei vitale, să formeze unde se poate comitete de frunțași și inteligenți, cu un cuvînt "să îndemne la contribuiri și oferte." Gratulăm junimei noastre din Pesta la acest act frumos, și dorim ca exemplul ei să fie imitat din partea întregii tinerime române studioase!

/Familia 1871/Nr.24/

Tinerimea română studioasă din Seghedin - în urma apelului făcut de tinerimea română de la universitatea pestană- în adunarea sa din 4/16 l.c. s-a constituit și într-o societate anume pentru a da moralmente mîină de ajutor comitetelor încredințate cu realizarea ideilor: "Academia română de drepturi" și "Teatru național român".

/Familia 1871/Nr.29 /

Serbare dublă în Leta-Mare

În absența dlui redactor al acestei foi primim din *Leta-Mare*, comitatul Bihariei, o scrisoare de caracter privat. Însă fiind convinși, că vom face o plăcere onor. public cetitoriu, să ni se permită a abuza de aceasta absență, și a publica scrisoarea primită. Ea suna astfel: "Poporul român din opidul Leta-Mare azi în 18 decembrie a avut o serbare frumoasă, onomastică iubitului său protopop *Nicolae Vulcan*, la care ocaziune fiul său, redactorul "Familiei", și-a condus pentru prima oară tînăra și amabila soție la căminul părintesc, - și astfel bucuria poporului fu dublă, sărbînd nu numai ziua onomastică a prea meritatului său părinte sufletesc, ci și intrarea în viață conjugală a fiului său, crescut în fragedele sale tinerețe în mijlocul acestui popor. După terminarea serviciului divin, la care asista poporațiunea în număr frumos, frunțașii comunității bisericesti se adunară la casa parohială, și acolo tînărul și inteligențele capelan *George Selegian*, în numele poporului saluta prin o cuvîntare bine simțită pe veteranul preot al diecezei Oradea-Mare, părintele protopop *Nicolae*

Vulcan; apoi urmară alte cuvântări salutare, după cari un școlar se adresă cu voce sonoră către redactorul "Familiei" și-l bineventă dimpreună cu iubita sa soție. Dintre celelalte salutări și bineventări mai amintim numai pe acea frageda copilă de cinci ani, care a salutat juna pereche cu curaj și amabilitate de sărutat. Între cuvântări corul băieților și cea al fetițelor perandindu-se, intonară cântece ocazionale, cari făcu onoare bravilor învățători Manu și Pavel de aici. La aceste cuvântări venerabilul protopop bătrîn răspunse foarte emoționat; apoi fiul său, poetul nostru, rosti și dînsul cîteva cuvinte drept mulțămîtă, și era unu ce sublim a vedea, cum aceste cuvinte, izvorite din adîncul inimei, stoarseră lacrimi din ochii poporului fericit. Solemnitatea dura o oră și jumătate."

Un martore

/Familia 1871/Nr.50 /

1872

La Cenad în 2 ianuarie 1872 s-au pus bazele unei societăți de lectură avînd ca membri "tineri meseriași și economi români". Președinte era ales preotul Ilie Telescu.

/Albina 1872/Nr.4 /

Ajutor în bani pentru biserica rom.or. din Bătania

Ministerul de culte și instrucțiune publică, la reprezentațiunea Pre Sf.Sale părintelui Episcop al nostru, a dat comunei bisericești române or. din *Bătania* un ajutor în suma la respectivul oficialat reg. de contribuțiune.

/Lumina 1872/Nr.6/

Junimea română din Sarvașiu a încheiat ședințele societății de lectură cu următorul program: *Paul Mladin* stud. VII.cl. a declamat poezia "Nu disperați" de I.Vulcan; -*George Dimitrescu* stud.VII.cl. a declamat poezia "Dedicațiune" de Iuliu Grozescu. -*Silviu Suci* stud. VII.cl. ceti opul său propriu: "Rămîi cu Dumnezeu!" -*Paul Felnean* stud.VI.cl. declama "Amorul și patria" de I.C.Dragescu. -*Teodor Sunitriescu* stud.VII.cl. poezia sa proprie "Tendința noastră". Societatea a ținut 16 ședințe, în aceste s-au cetit 14 opuri și s-au ținut 22 de declamațiuni.

/Familia 1872/Nr.27 /

Societatea de lectură a teologilor din Arad

S-a constituit în luna trecută sub președinția dlui profesor Iosif.F.Goldiș astfel: *vice președinte Iosif I.Ardelean* teol.III., notari *Teodor Pelle* din an.II. și *Alexandru Petrovici* din an I, cassariu *George Bogariu* din an.II, controlor *Vasile Clariu* din an.II, bibliotecar *Demetriu Cornea* din an.I. S-a mai ales și o

comisiune în persoanele teologilor Iosif Ioan Ardelean, Marcu Barbu, D.Iorgovici și Alexandru Petrovici, spre a se consulta cum ar fi cu putință a continua foaia "*Speranța*".

/Familia 1872/Nr.48 /

Deschiderea societății de lectură a tinerimei române de la arhigimnaziul din Sarvașiu

Sarvașiu, 9 oct. 1872

Precum în anii trecuți, asemenea și aista timp, fiind din mai multe părți adunată tinerimea română la acest gimnaziu, ea și-a ținut de sfânta datorință a se constitui într-un corp și a înființa o societate de lectură, să învețe dulcea limbă românească, fiind adânc pătrunsă de puterea assiomei că un popor numai prin conservarea limbei sale-și poate conserva individualitatea, și așa și poporul român numai conservându-și și cultivându-și limba, va putea să se afirme ca națiune. Deci spre acest scop, cu bucurie am convenit în 7 oct. în edificiul gimnazial, unde tînărul *I.Ardelean*, prin o cuvîntare frățească, a descoperit scopul convenirii, și acest scop tinerimea cu însuflețire l-a primit.

Îndată după aceea, s-au ales oficianții societății, anume: de președinte *I.Ardelean*, st.de VIII.cl; de notariu coresp. *P.Mladinescu*, st.VIII.cl; de bibliotecar *Teodor Suricescu*, st.VIII.cl; iar de cassar *P.Felneanu* st.VII.cl.

Numărul total al tinerilor români de la gimnaziul de aici e 30, cari toți s-au înscris de membri ai societății. Ședințele se vor ținea în fiecare săptămînă duminica de la 1 pînă la 2 ore. Zelul și onoarea ce deja cu ocaziunea constituirii s-a manifestat în aceasta tinerime, ne face să sperăm întru prosperarea și înflorirea întreprinderii noastre. Dumnezeu cu noi și sfînta cauză.

Ioan Ardelean
președinte

Paul Mladinescu
not.coresp.

/Albina 1872/Nr.79 /

Contribuiri

Dr. Olimpiu Barbolovici, v.protopop gr.c. al tractului protop. Giulia, ne trimise spre publicare următoarea consemnațiune a contribuțiilor și ofertelor, incurse în favorul creării unui fond pentru înființarea și susținerea unei Academii române de drepturi. *Ioan Baldi paroch în Giulia*, *Ioan Pop par. în Husău-Macicaș*, *Ion Pop par. în Bărbuteni*, *Elia Getie par. în Drag 1 fl*,...poporul român din Giulia 1 fl 70 cor...

/Federațiunea 1872/Nr.102 /

Giula, în 19 oct. 1872

Onorată Redacțiune!

În zilele trecute fusei la proprietatea mea din cottul Aradului, pentru a-mi vedea de economie. Acolo cu durere trebuie să aud, cum că vice-comitele comitatului Arad, dl Tabajdi, a început procedura sau incvizițiunea spaniolă contra notarilor români sub diferite proteste, firește pentru de a-i teroriza! Anume în contra dlui notar Ion Moldovan din Șiria se vorbește că ar fi pășit ca un pas turcesc, mergînd la casa lui și îndată după intrarea sa în cancelaria notarială, decretînd aspra-i suspendarea de la oficiu, fără să vrea să țină ceva examinare sau investigațiune. Se presupune că ura naște de la alegerile de deputați dietali la care ocaziune sus numitul dl notar cu toată energia a stat contra partidei renegaților, de aceștia nu-și ajunseră scopul cu candidatul lor Nistor. Mă mir căci așa știu, cumcă vice-comitetele și d. suprem comite și înșisi umblau pe atunci prin comitat și agitau contra candidaților deakiani pe acolo, unde după pact, erau candidații partidei, și totuși în fine acum persecută și suspinde pe acei notari români, cari au fost naționaliști.

În numele inteligenței din cottul Bichișului îmi iau deci libertate, a provoca pe onorata inteligență din opidul Világos: să ne facă cunoscute împrejurările între cari și pentru cari fu suspendat dl Ion Moldovan, cu atîta mai vîrtos, căci pentru acel om ne doare, că-l cunoaștem de cel mai activ și acurat în afacerile sale notariali, iară de altă parte de unul dintre cei dintîi luptători pentru adevăr, dreptate și naționalitate!

Podgoreanu

/Albina 1872/Nr.81 /

Sfîntire de biserică

Din *Bătania*, comitatul Aradului, ni se scrie, că acolo în 17 decembrie, cu mare pompă s-a sfințit biserica gr.or.română, celebrînd dl protopop al Aradului Ioan Rațiu, cu asistența preotului local român Moise Grozescu și a sîrbului L.Petrovicu.

/Familia 1872/Nr.51 /

Teatru românesc

Giula, în 23 decembrie 1872

Permiteți-mi să vă cer ospitalitatea binevoitoare pentru următoarele rînduri.

În zilele de 20 și 21 decembrie *Ioan Ionescu*, artist român din Galați, **acompaniat** de amabila sa soție Fani Ionescu și de Dl. Martin Georgescu, a dat **aici** la noi două reprezentațiuni teatrale, care - deși numiții artiști veniseră pe

neșteptate, totuși prin conlucrarea și sucursul lăudabil al inteligenței române puțină la număr, ce se afla în loc, au fost cercetate de public foarte numeros, între care o parte considerabilă erau maghiari înfățișându-se aceștia numai din curiozitate.

Este imposibil a descrie impresia ce a făcut asupra spectatorilor bravul artist Ionescu prin producțiunile sale comice. - Domnia sa prin isteța admirabilă și-a câștigat recunoștința nu numai a românilor ci și a maghiarilor, precum aceasta s-a dovedit prin aplauzele frenetice și exclamațiunile entuziastice, cu cari a fost întrerupt adesea ori pe bina teatrală.

Bucuria și fala noastră a românilor din *Giula* e nemărginită, căci acum avînd prima ocaziune de a vedea teatru românesc în opidul nostru, - bravilor noștri artiști le-a rezultat un succes peste așteptare îmbucurătoriu. - Astăzi amintitul domn artist și cu ai săi ducînd cu sine cele mai dulci suveniri pentru iubirea și sprijinul ce a aflat în poporul nostru din *Giula*, pleca de aici cătră *Lipova*, de unde apoi intenționează a face excursii pe la *Lugoj* și *Caransebeș*.

Deci ne ținem de o datorință națională, a recomanda fraților lipoveni, lugojeni, caransebeșieni și tuturor românilor de prin toate părțile, pe unde dl Ionescu va mai ajunge și va da reprezentațiuni, pretutindenea să fie cît de bine sprijinit în întreprinderea sa, cum merită un brav și distins artist român. -

Și cînd ne permitem a face aceasta recomandațiune, totodată nutrim fina speranță, că va afla echou în inima fiecărui român, care se interesează de cauza teatrală, ca de un mijloc ce contribuie foarte mult la dezvoltarea simțului național.

J.Beșan

/ Albina 1872/Nr.102 /

1873

Teatru român în Giula

Cunoscutul artist comic și cîntăreț român din *Galați*, dl *I.D.Ionescu*, începînd din 15/27 decembrie a dat cîteva reprezentațiuni teatrale la *Arad* și *Giula*, în prezența unui public numeros.

/Familia 1873/Nr.1/

Școala de adulți s-a deschis de curînd în comuna *Otlaca*, în comitatul *Aradului*, în prezența a 86 de adulți. Numele învățătorului brav e *George Turic*.

/Familia 1873/Nr.4 /

Convocare

Tinerimea română din *Budapesta* este convocată la Adunarea generală extraordinară, ce se va ține în 23 febr. la 4 ore d.m. în localitățile societății de lectură "Petru Maior". Obiectul acestei adunări gen.va fi: reconstituirea societății pe baza statutelor aprobate, după ce unii membri au aflat de consult și folositor a primi clausele și modificațiunile tendențioase, făcute de guvern ung. la un paragraf din statute, cari clausul tinerimea rom. pînă acum de vreo 10 ani încoace le-a știut respinge, cercînd a le înlătura, ceea ce și-ar fi ajuns scopul. Despre adunare vom face asemenea la timpul său notițele necesare.

/Federațiunea 1873/Nr.12 /

Școala de adulți

Chitighaz, 22 mart. 1873

*La începutul lunei noiembrie 1872 și în comuna noastră Chitighaz s-a înființat școală de seară pentru adulți, înscriindu-se la cercetarea acesteia dintre plugarii noștri din loc la vreo 30 inși, cari cu cea mai mare diligență cercetară școala în toate zilele, prin ce -în răstimp de 4 luni- la examenul ținut cu ei în 18 l.c. ne umplură inimele de bucurie, văzînd că toți știură ceti. scrie, și foarte bine a face socoata, precum în cele patru specii, așa și în regula de trei.- Pentru acest progres ce-l făcură în scurt timp plugarii noștri, le gratulăm!- apoi onoare și recunoștință învățătorului nostru *Ioan Suciu*, care pe cei necărturari învățăcei ai săi- pe lîngă toate că nu numai în toate zilele de rînd ale săptămîinii ci și în zilele de duminică și sărbători e continuu ocupat cu instruirea elevilor de la 6-12 și respectiv de la 12-15,- cu neobosită sîrguință i-a instruit, i-a învățat, necruțînd nici o osteneală, nici orele de seară ce le mai avea libere, le-a sacrificat pentru luminarea poporului nostru.-*

Să deie bunul Dumnezeu, ca fiecare învățător cunoscîndu-și misiunea sa în scurt timp în fiecare comună înființeze școală pentru adulți,-ca și poporul nostru, care a zăcut în întunericul și în umbra morții, luminîndu-se cu lumina cunoștinței,-poate spera un viitor mai strălucit și mai fericit!-

Un iubitor de progres al poporului

/Lumina 1873/Nr.19 /

Socodor, cottul Aradului, 20 martie.

Românismul-cum se mai susține cu foc și firmitate, chiar și în pieptul acelor frați ai noștri, ce împresurați de străini, deja și-au pierdut dulcea limba română!

Sub impresiunea celor mai dulci simțăminte de bucurie vin a vă raporta o aparițiune mîngîietoare, un act frumos, ce avu loc ieri în 19 martie st.v. în *Giula-maghiară*, cottul Bichișului, cu ocaziunea scrutinului alegerilor de deputați pentru sinodul eparhial din Arad. Locul pentru scrutin și resp. pentru alegere în acest cerc era să fie în *Chitighaz*, însă din considerante, ca amaiți

noștri confrăți giulani mai nici o dată nu au avut plăcerea de a vedea asemenea întruniri naționali bisericești în opidul lor, conferința preliminarie, ținută în *Otlaca* pentru scopul conțelegerii în privința deputaților mireni, a rugat pe dl protopretore cercual *D.Nicoară*, ca reprezentând la Il.Sa dl episcop diecezan, să esopere strămutarea centrului pentru scrutin și alegere, din Chitighaz la Giula.

Acestea s-a întâmplat și a avut rezultatul ațintit; căci era ridicător de suflet a vedea manifestându-se bucuria confrăților noștri giulani, ciebeni și bichișieni, la sosirea delegaților și din comune alegătorilor de prin părțile cercului. Descilinit când mai toți cei chemați, la masă și după masă conveniseră împreună, era o scenă pătrunzătoare și n-a fost suflet de om, să nu lăcrimeze de bucurie, observînd cu ce atragere și alipire naturală se petreceau între sine cei adunați, deși unii cu alții mulți nu se puteau înțelege decît numai în limba maghiară! Amintitele trei comune, fiind izolate de către poporul român, și împrejurate de maghiari și-a uitat limba națională mai de tot!

S-au ridicat toaste pentru cei aleși, și pentru toți adevărații luptători naționali ai noștri; pentru promovatorii culturii poporului și pentru multe alte persoane bine meritate de cauza română; de asemenea în fine pentru confrății noștri cari, deși născuți și crescuți și viețuind între străini și astfel pierzîndu-și limba națională, totuși și-au păstrat în inima neslăbită amorul pentru religiuine și naționalitatea lor. Într-adevăr era lucru dulce când cîte unul din confrății aceștia replicînd -firește în limba maghiară- la toastele ce li se ridicau, se grăbeau a respica, cumcă în viață nimic nu-i doare mai mult, decît aceea că n-au putut învăța limba maternă, dar că se țin mîndri a se putea numi români!

Acestea le spuneau cu fruntea ridicată, în fața chiar a numeroșilor străini, cari asistau la asta festivitate.

Aci s-a putut convinge deci fiecare, că între membrii națiunei noastre de pretutindeni - toți la a căror inimă n-a ajuns a roade viermele egoismului ordenar personal, deși sînt impresorați de spini și maracine, ce tind a-i îneca și descompune, totuși se năzuiesc din răspuțeri a se conserva și afirma.

Vorbele însă nu lipsiră a se afirma și prin fapte și acestea astfel, că la provocarea neobositului nostru D.protopresbiter, îndată grăbiră toți a contribui pentru gimnaziul român din Brad, așa încît în moment se compuse- de la cei prezenți, o sumă de 56 fl 60 cr. /Lista contribuenților sperăm a o vedea publicată cît mai curînd./

Rezultatul scrutinului electoral, mulțumitor pentru toți,-așa știu că vi s-a reportat deja.-

J.S.Bihoreanul

/Albina 1873/Nr.23 /

Pentru gimnaziul rom. din Brad

Cu ocaziunea alegerii de deputați pentru sinodul eparhial arădan, în cercul electoral al *Julei*, deschizându-se prin prea demnul d. protopop Petru Chirilescu o listă s-a subscris și adunat o sumă de 56 fl 60 cr. la care au contribuit: D. Nic. Andrăsi, percept. opidaniu Jula, 10 fl; David Nicoară, pretore în *Alétea*; Mihai Nicoară, ases. tribunal, Iustin Popovici, not. opidan. în *Jula* și Petru Chirilescu, protopresbiter câte 5 fl; Mihai Bacuțiu, econom în *Bichiș*, G. Chirilescu, paroch în *Chitighaz*, J. Chirilescu, subjude reg. în *Jula*, Alex. Costa comerciant în *Bichiș*, A. Vostinariu, notar com. în *Pil*, G. Popovici, preot în *Pil*, Mihai Rațiu, par. în *Pil*, Petru Suciu, not. com. în *Otlaca*, Dem. Nica, preot în *Jula germană* 2 fl; Sim. Popovici, păr. în *Bichiș*, G. Plăcintariu, oficiante în *Jula*, Șt. Tulcan, preot în Socodor, G. Ciobrișiu, capelan în *Giula-Vârșand*, I. Savonescu, docinte în Socodor, Dem. Popovici, par. în *Otlaca*, Ios. Beșan paroch în *Jula*, I. Giulani, par. în *Otlaca* - câte 1 fl; Petru Zeldeșianu par. în Șiclău, 60 cr.

/Albina 1873/Nr.24 /

Un învățător diliginte

Ioan Suciu, învățător rom. or. în *Chitighaz*, îndemnat și de inspectorele școlar Chirilescu, a instruit 24 de adulți, în anul curent, pentru care a căpătat o remunerațiune publică de 74 fl v.a. Dorim să auzim și despre alți învățători români asemenea laudă.

/Albina 1873/Nr.40 /

1874

Un învățător harnic

Scriitorul acestor șire a asistat în duminica floriilor la examenul băieților din școala poporală română din *Leta-Mare*, și constată cu plăcere, că a fost surprins de rezultatul îmbucurător. Zelosul învățător, dl *Paul Vostinariu*, venit în acest opid numai în toamna anului trecut a dezvoltat cu școlarii săi un progres admirabil, care poate servi drept model și altor școale române. Cei ce cultivă poporul, binemerită de națiune, căci sunt fii vrednici ai ei, și numele lor merită a fi cunoscut. Ne rugăm a fi înștiințați și din alte părți despre rezultatul examenelor școalelor de la sate, căci cultivarea poporului e baza viitorului nostru.

/Federațiunea 1874/Nr.24-25 /

Invitare de prenumerațiune

La cartea intitulată: "Despre susținerea sănătății trupești și sufletești a copiilor școlari" de Dr. Bock. Scriere pentru părinți, învățători și autorități școlastice.- Ideea ce preocupă astăzi spiritul popoarelor mai civilizate, este educațiunea, o idee, fără care nu se poate închipui între omenime perfecțiune și o stare bună. Educațiunea /creșterea/ națională, și școala bună făcu, ca o

națiune să fie mărită și fericită. Aci sub educațiune pricepem nu numai dezvoltarea spirituală sau cum se zice mentală, ci și cea corporală; căci afirmând aceste una de alta- trebuie dezvoltate tot într-un timp. Mulți crescători greșesc în contra regulei acesteia, și sunt nereparabile defectele trupești, cari în cazul între copii cruțuți, mai ales în prima epocă a vieții lor, când sînt espuși la diferite boale: parte părinții și docinții prin neștiințele, nepracticitățile și neprevederile lor; parte școlile prin neorganizarea și reaua construire a lor. Cînd dar creșterea trupească este o întrebare atît de însemnată pentru copilașii gingași, încît fără aceasta nu se poate închipui dezvoltarea spiritului lui, credem că cu privire la aceasta nu va fi de prisos a da mijloace și regule în mîinile părinților, docinților și tuturor cari se interesează de creșterea sucreștinției viitoare.- Cărticica mai sus amintită a renumitului pedagog Dr.Bock este îndreptoriu, așa zicînd o lumină aprinsă în aceasta privință, și tocmai aceasta m-a înduplecat a o traduce, și a o face cunoscută înaintea publicului român. Deci mă rog către P.T. public interesat de cultura poporului român cu rugarea: să binevoiască a îmbrățișa cărticica aceasta cu prenumerațiunile sale marinimoase. Prețul cărții va fi 60 cr. Bani de prenumerațiune să se adreseze prin asemnațiuni poștale /Postan Weisung/ de 5 cr. la subscrisul traducător, în *Kétegyháza* /cotton Békés/.Colectanții de la 10 exemplare vor primi un exemplar gratuit. Cartea se va tipări numaidecît, după ce spesele tipariului vor fi acoperite.

Kétegyháza, în sept. 1874

Iosif.I.Ardelean, preot

/Federațiunea 1874/Nr.71 /

1875

Prima reuniune de învățători români în dieceza Orăzii-mari

Leta-Mare, 3 mai 1875

Onorată redacțiune! Cu bucurie iau în mînă condeiul, spre a vă înștiința despre un eveniment important ivit în mijlocul nostru. În joia trecută, adică la 29 aprilie, s-a ținut în opidul nostru, ultima sentinellă a românismului, o adunare românească de învățători din acest district protopopesc, cu care ocaziune s-a constituit o reuniune de învățători.

Cît este de îmbucurătoriu orice pas ce se face în interesul înaintării noastre în cultură, chiar atît de bine ne pare văzînd în fruntea acestei mișcări pe preoții și învățătorii noștri!

Orice reuniune în privința aceasta este folositoare pentru noi, dar aceea devine și mai importantă, dacă tocmai acolo se înființează, unde pericolul e mai mare.

În dieceza Orăzii-mari n-a existat încă nici o reuniune de învățători, cum să nu saltăm de bucurie, văzînd mai întîi, unde elementul nostru se află espus la cele mai multe tentațiuni.

Adunarea s-a deschis la 11 ore, intonîndu-se mai întîi: Împărate ceresc! Apoi Rds. d. protopop și archidiacon on. *Nicolae Vulcan* deschise adunarea prin o cuvîntare bine simțită, salutînd pe cei adunați și exprimîndu-și bucuria, că vede realizată aceasta idee frumoasă.

Apoi cetindu-se statutele întărite, conform dispozițiunilor acelora se alese comitetul reuniunii. Iată rezultatul: președintele *Nicolae Vulcan*, notar învățătorul din Leta-Mare *Pavel Vostinariu* și cassariu și bibliotecar învățătorul-cantor de aici *Ioan Mureșian*.

După aceste se luară mai multe concluzii în interesul reuniunii, și între altele se decise, că și învățătorii din districtele învecinate să fie invitați a face parte din această reuniune. Astfel apoi aceasta reuniune s-ar înmulți și în urmă doară s-ar naște -ceea ce este de dorit- o reuniune generală pentru toată dieceza noastră.

Oricare va fi rezultatul acestui apel inițiativa luată în acest protopopiat credem că merită stimă și laudă din partea oricărui român.

S-a mai decis, că pe prima adunare generală toți învățătorii să se pregătească cu disertațiuni sau prelecțiuni potrivite.

Pentru locul viitoare adunări generale au luptat două comunități bisericești: *Leta-Mare și Poceiul*. În fine la invitarea antistilor poporului s-a decis, ca prima adunare generală încă să se țină în *Leta-Mare*. Terminul adunării s-a pus pe 23 septembrie c.n.

În fine se alesese și un membru onorar dl redactor *Iosif Vulcan*.

După aceste președintele încheia adunarea prin cuvinte părintești și izvorite din inimă românească.

Membrii reuniunii fură întruniți la un prînz, dat în onoarea lor de comunitatea bisericească. La prînz luară parte și cîțiva inși din popor, cari toți își exprimară bucuria pentru înființarea acestei reuniuni.

Unul din cei de față

/Federațiunea 1875/Nr.33-34/

Consemnare spre acoperirea speselor de edificare a institutului teologic-pedagogic român greco-oriental din Arad. În Bichiș și filiale: Dl Simeon Popovici, paroch 4 fl; Alex.Kosztá, neguțător 1 fl; Elisabeta Putici 20 cr; văduva lui Iosif Szilágyi 20 cr; Iosif Băican 6 cr; Ștefan Pop maiestru 20 cr; Ioan Pallucz econom 10 cr; Teodor Gusasiv 10 cr; väd. lui Ștefan Pap 10 cr; Nicolae Marcu econom 10 cr; Samuil Pop 10 cr; Mihai Pap 10 cr, väd. lui Ioan

Tornyai 30 cr; väd. lui Ioan Erdeli 6 cr; Gavrilă Pantazi neguțătoriu 1 fl, Ioan Pap econom 10 cr; Demetri Petrovici neguțător 10 fl, Ioan Pap econom 1 fl, Ioan Panics neguțător 20 cr; Ioan Csáky medic 2 fl; väd. lui Ștefan Pop 10 fl; George Pap neguțător 5 fl; A.Chusta neguțător 3 fl; Petru Fluturovici 1 fl; Paul Chisto medic 1 fl; Iuliana Mihoc 10 cr. În comuna *Bătania* prin dl Moise Grozescu paroch și asesor: Moise Grozescu colectantele 4 fl; Vasile Simonovici învățător 2 fl; Mihai Șiclovan epitrop 2 fl; Ioția Șioperla 1 fl; Radu Mureșian 1 fl; Arseniu Roșu 2 fl; Manuilă Ardelean 1 fl; Manuilă Șutia 3 fl.

Din comuna *Giula-germană* prin dl asesor referinte consistorial Vinc.Selegianu; de la David Dascălu 20 fl; Ioan Căpeanu 5 fl; T.Moise Silagi 2 fl; Nicolae Rusu 2 fl; I.Borbil 2 fl; Vasile Moldovan 1 fl 50 cr; Ioan Pomuțiu 1 fl; Const. Berbecuț 1 fl; G.Gomboșiu 1 fl; Ioan Gomboșiu 1 fl; Ilie Precup 1 fl; Il.Silagi 1 fl; Gavr.Chereșlădan 1 fl 50 cr; I.Mărcușiu 1 fl; I.Hajdu 1 fl; Moise Gomboșiu 1 fl.

Din comuna bisericească *Giula-maghiară* prin dl Iosif Beșan paroch, de la Iosif Beșan colectante 15 fl; George Mișcuția jun. 10 fl; Laz. Bogariu 7 fl; Dem. Vașiorhan avocat 5 fl; Mihai Cefan 5 fl; Paul Știr 5 fl; Nic.Mișcuția 4 fl; Ilie Nicoară 2 fl; Petru Știr 2 fl; Petru Gubașiu preot 1 fl; Dem.Pap neguțător 1 fl; Ștefan Cefan 1 fl; Const.Ilovici neguțător 1 fl; Nic. Dascăl 1 fl.

Din comuna *Chitighaz*: Petru Chirilescu colectante 25 fl; George Chirilescu par. 5 fl; Alexandru Popovici notar 5 fl; Mihai Ardelean preot 3 fl; Vasile Selegian 1 fl; Onuțiu Gros 1 fl; G.Abrudan 1 fl; I.Muntean 1 fl.

Din comuna *Otlaca* de la Șt.Popovici par. 10 fl; I.Giulanu păr. 3 fl 20 cr; Ilie Bode 1 fl. Din comuna *Giula-Vârșand* de la I.Popovici păr 2 fl; Mihai Ciobriș păr. 2 fl; George Popovici, capelan 2 fl; George Ciobriș capelan 2 fl. Din comuna *Ciaba* prin dl Moise Bocșian inspector cercual de școale: Moise Suci 10 fl; Ștefan Karașiany 2 fl; Antoniu Pieg 2 fl; Ștefan Betuzeg 2 fl; Luisa George 1 fl 50 cr; Francisc Amberger 1 fl; Niaghici Simon 1 fl; Paul Feuneș 1 fl; Ludvig Haan 1 fl; A. Stark 1 fl.

Această listă am întocmit-o pe baza datelor din
/Albina 1875/Nr.75,81 și 1876/Nr.6,11, 46-47 /

1878

Mulțămită publică

Subscrisul, mișcat de simțămîntul recunoștinței, prin aceasta exprimă cea mai profundă mulțămită onoratului domn *Ioan Popovici Desseanu, avocat în Arad [născut în Bichiș M.B.]*, care văzînd lipsa și neajunsurile mele ca student sărac, a binevoit grația a mă providea cu toate cele necesare, întru frecventarea pedagogiei și două cursuri de teologie.

Vasilie Husariu

cleric de cursul III, în Arad

/Biserica și Școala 1878/Nr.11 /

Sub titlul acesta va apare în *B.Giula* o nouă foaie bisericească-literară, redactată de dl *Iosif Ardelean preot în Kétegyháza, și editată de dl Iosif Bejan preot în B.Giula*. [Această revistă nu a văzut lumina tiparului, numai un plan a rămas M.B.]

/Familia 1879/Nr.17/

S-a înființat la *Kétegyháza* bibliotecă școlară. Au contribuit cu bani :Petru Chirilescu, protopresb 2 fl, Petru Suciuc avocat 1 fl și 15 vol. de cărți, Mihai Ardelean paroh 1 fl, George Chirilescu par. 1 fl și 50 vol. de cărți, Alexiu Popovici notar 2 fl, Szekér Mihály 2 fl, Szabadosné 1 fl, Dr.Popovici 1 fl, Iosif Ardelean 2 fl și 7 buc. de cărți, Isaia Bosco adjunct not. 1 fl, Maria Ardelean 1 fl, George Borbil adjunct not. 50 cr, T.Benchișan docinte 50 cr, Ioan Haidu 40 cr, Grosu Onițiu 20 cr, George Muntean 20 cr, Mihai Balint 10 cr, Dunka Lajos 20 cr, Moise Olariu 20 cr, Petru Poptilican 20 cr, Ioan Suciuc 20 cr, Szekér Károly 25 cr, Vozák Kálmán 20 cr, Dunka Árpád 20 cr, Ștefan Gros 20 cr, Vasiliu Sabău 20 cr.

/Biserica și Școala 1879/Nr.17/

Mulțămită publică

Biserica noastră din Ciaba e în totală ruinare. Pentru speșele renovării au contribuit: Măiestatea sa, Regele 100 fl, de la Ministerul reg.ung. cu cultură din fundația cultului 200 fl, contele Frideric Wencheim 50 fl, contele Carol Wencheim din *Doboz* 10 fl, cont. Albert Apponyi 50 fl, contele Kálmán Almási 20 fl, Ștefan Beliczai, comite suprem al comit *Bichiș* 10 fl, Moise Suciuc, proprietar în *Ciaba* 50 fl, Constantin Stojanovici, proprietar în *Csorvás* 50 fl, mai mulți neguțători gr.or. din *Vésztő* 9 fl, locuitorii gr.or din *Csorvás* 7 fl 20 cr, domnul Antoniu Pechy, paroh și canonic cat. în *Ciaba* 4 fl, Savu Onodom, econom în *Ciaba* 2 fl, credincioșii gr.or. și de alte confesiuni din *Ciaba* 135 fl 40 cr în bani gata, în bucate 78 fl 70 cr, în fine comunele bisericești gr.or. din *eparhia Aradului* 183 fl 80 cr, la olaltă 995 fl. Prin aceste mari inimoase dăruiri s-a reînnoit sus numita biserică deplin și din temei, și s-a înzestrat cu cele mai de lipsă, deci prin aceasta se aduce din partea epitropiei, și a comitetului bisericesc, tuturor marinișoșilor, și nobililor dăruitori cea mai intimă mulțămită.

B.Ciaba la 13/1 mai 1879

Simeon Nicolicu m.p.
președintele com.bisericesc

/Biserica și Școala 1879/Nr.20/

Reuniunea învățătorilor greco-catolici din protopopiatul Leta-Mare

Unica reuniune în toată dieceza Orăzii-mari, a ținut adunarea sa de primăvară în comuna *Pocei*. Despre decursul acesteia primim următoarea înștiințare: "S-a cîntat "Împărate ceresc!" apoi Rds. D. canonic on. și pres. *Nicolae Vulcan* ținut un cuvînt de deschidere, salutînd prin niște termeni călduroși pe cei adunați, invitîndu-i a progresa cu zel pe terenul pe care pășiră. La această cuvîntare, din partea reuniunii răspunse notarul acesteia, învățătorul *Petru Cardoș*, mulțămind totodată pentru părinteasca și neobosita conducere. Apoi se ceti protocolul ședinței trecute, și se ascultară rapoartele despre starea cassei și a bibliotecii. *Dl Ioan Cristian*, paroh în *Pocei*, a dăruit reuniunii 14 cărți. Învățătorul *Ioan Hobac* ținut o prelecțiune despre creșterea pruncilor, iară învățătorul *Petru Cardoș* ceti o disertațiune despre educațiunea domestică și școlară, după *Lanchard*. În Rds.D. președinte încheia adunarea prin niște vorbe părintești, exprimîndu-și bucuria pentru progresul făcut și îndemnînd la zel și pentru viitor. Membrii reuniunii își luară rămas bun prin intonarea unui: "Mulți ani!".

/Familia 1879/Nr.28/

Hymen

Dl. George Pop, teolog absolut al diecezei Oradea-mare, și-a încredințat de soție pe domnișoara *Elisabeta Cristian*, fiica dlui paroh *Ioan Cristian* din *Pocei*, comitatul Bihariei.

/Familia 1879/Nr.54/

1880

Hymen

Dl Dr. George Popovici, medic în *Chitighaz* a încredințat pe domnișoara *Gabriela Rosvan* din *Salonta*.

/Biserica și Școala 1880/Nr.1/

1881

Jaca /Zsáka/ 16/28 august 1881

Dacă am îndatinat a ne plînge și a ne întrista, cînd vedem că învățămîntul nostru poporal în cele mai multe părți stagnează fiind lipsit chiar de cele mai indispensabile mijloace ce-l pot promova,- cu atît mai mult trebuie să ne bucurăm, cînd întîmpinăm fapte ce stau imediat în serviciul învățămîntului formîndu-i baza și garanția dezvoltării.

O astfel de bucurie simt și eu și cred că fiecare român adevărat, când sunt norocos a aduce la cunoștință onoratului public o faptă măreață și nobilă, ce se îndeplini în comuna noastră cu ocaziunea ținerii examenului de vară.

Bravul nostru plugariu *Ioan Pinte* senior pătruns de adevăratul interes față de școală, a dat dovadă chiar despre firma sa voință și dorință, ce nobila sa inimă păstrează pentru promovarea învățămîntului poporal,- prin depunerea unei *fundațiuni școlare de 1000 fl.* adică : una mie florini v.a. a cărei interes sînt menite pentru acoperirea salariului învățătoresc de la școala noastră gr.or. din *Jaca* .

Fapta se laudă însăși pe sine,- noi însă ne împlinim numai o plăcută dorință morală, cînd în numele comitetului parohial și a tuturor celor ce le zace la inimă sfîntă cauza progresului,- exprimăm Onorabilului și preadomnului nostru conlocuitor *Ioan Pinte* sen. adîncă noastră mulțumire și recunoștință publică pentru lăudabila-i faptă, care este cu atît mai măreață cu cît purcede din puteri modeste, dar din inimă curată, nobilă și adevărat creștinească.

Promia divină să binecuvînteze ostenelele acestui brav român, iar sacrificiul acesta maritim să servească drept exemplu și îndemn puternic și altora, că astfel să putem cît mai curînd asigura existența școlii și învățămîntului poporal, și prin el baza existenței noastre naționale.

Toma Păcală
preot rom.ort. în Jaca

/Biserica și Școala 1881/Nr.34 /

Concurs

Din partea subsemnatului ofice pretorial, pentru postul de medic cercual sistematizat pentru comunele *Gy.Varsánd* și *N.Pál* din comit. Aradului, se deschide concurs cu acea observare că pe lîngă un salariu anual de 500 fl.v.a. respectivul medic va avea drept a pretinde de la una vizită la ziua 20 cr., iar noaptea 30 cr.

Recurenții au datorința ca suplicele sale bine instruite pînă în 14 noiembrie să le înainteze subsemnatului oficiu.

Doctorii de medici, cari pe lîngă limba maghiară vor documenta și cunoștința limbei române, vor fi preferiți.

Elek, 27 septembrie 1881. Pentru oficiul pretorial:

Petru Fekete
tit.pretore

/Observatorul 1881/Nr.79 /

Colectele dăruite -la balul românesc din Arad- pentru "Asociațunea națională în Arad pentru cultura pop.rom"

Lista Nr.VIII. *colectante: Dl Aureliu Varga, docinte în Giula: Iosif Beșan,paroh 1 fl; Petru Gubașiu,preot 50cr; Iuliu Chirilescu 1 fl; Iustin Popovici 2 fl; Lazăr Bogariu 2 fl; Ioan Mărcuș 50 cr; Ioan Mihisin 50 cr; Gh.Mișcuția 1fl; Constantin Berbecuț 1fl; David Dascal 50 cr; Mihai Lautto 10 cr; Aureliu Varga 40 cr. Suma: 10 fl 50 cr.*

Lista Nr.XII. *Colectante: Dl Isaia Bosco, adj. not în Chitighaz: Iosif Ioan Ardelean 1 fl; Petru Chirilescu 1 fl; Gerasim Șerb 1 fl; Dr. George Popovici 1 fl; Alexiu Popovici 1 fl. Suma 5 fl.*

/Biserica și Școala 1881/Nr.15 /

1882

Ana Mocan văduva lui Teodor Rusu din Otlaca a donat precum auzim pe seama fondului școlariu de acolo o casă și un pătrariu de pământ extravilan. Luînd notiția de această faptă generoasă o recomandăm cu deosebire în atențiunea preoțimei și învățătorilor noștri, rugîndu-i că la ocaziuni bine venite să fie cu deosebită îngrijire a capacita pe poporeni cu daru de mîna a scurge cu cîte o parte, fie cît de neînsemnată măcar, din averea lor întru ajutorarea bisericii și școlii noastre, iar donatorilor să exprimă cea mai mare mulțămîtă!

/Biserica și Școala 1882/Nr.1 /

Înmormîntarea unui purcar

Ioan Mîndruț a fost om vestit. Cum să nu? El a fost purcar-șunor la familia Sántha din Sarkad-Keresztúr în Biharia. Tocmai 68 de ani a slugit el la acea familie. Dar în urmă coasa nemiloasă a morții l-a secerat și pe el. A murit în etate de 105 ani. În mormîntarea lui s-a făcut după obiceiul vechi. Înaintea coșciugului mergea o turmă de porci,carul mortuar era tras de 6 boi din cei mai frumoși.Apoi veni poporul, între aceștia și membrii familiei Sántha. Așa s-a-nmormîntat purcarul bătrîn.

/Familia 1882/Nr.13 /

1883

Necrolog

Dr.Demetriu Nedelcu profesor din dentistică la universitatea din Budapesta, unul din columnele vechi ale universității a răposat în domnul la 27 l.c. Defunctul a fost un fiu brav al națiunei și credincios bisericei noastre. Născut din părinți români cu stare bună /caldovarul cel bogat/ în Lugoj și avînd aplecare spre învățătură a parcurs toată cariera studioasă pînă a absolvit în anul

1839 medicina de la Budapesta unde fu și promovat de doctor în medicină, după ce mai înainte obținuse gradul de doctor în filozofie. Ca medic practic s-a stabilit în Pesta unde în scurt timp a câștigat o popularitate, care nu peste mult l-a înălțat de protofizic municipal în capitala țării. Un succes rar acesta pentru un român. Cu toate acestea viața neliniștită a unui medic practic atât de cercat, pe lângă acea responsabilitate ce incumbe unui ofician la o treaptă atât de însemnată, și care la defunct era chestiune de conștiință, l-a făcut să se distrugă din post să se dedice numai dentisticii. Astfel la anul 1843 se denumi de profesor la catedra pe atunci institutul de dentistică, care post îl și împlini cu demnitate pînă la moarte. Nedelcu a fost unul din cei dintîi medici români. În al 3-lea deceniu al secolului nostru trei medici fură promovați la universitatea din Budapesta: Dr. Atanasie Șandor emeritul profesor de la institutul nostru pedagogic teol, Dr. Paul Vasici a murit anul trecut și Dr. Nedelcu. Nedelcu este jelit de 2 fete măritate și 2 feciori majoreni. Unul din ginerii săi este G. Rădulescu farmacist în Vác lângă Pesta. Fie-i țărîna ușoară, și memoria binecuvîntată.

/Biserica și Școala 1882/Nr.16/

În 1882 s-a lansat cea dintîi torpilă împotriva autonomiei bisericii ortodoxe. Guvernul maghiar a suspendat, fără avizul Consistoriului arădan, printr-o simplă procedură administrativă pe *învățătorul confesional din Giula: Ioan Mărcuș*. Sinodul sesizat de această jignire alege o comisie de trei membri: pe Nicolae Zigre, Vincențiu Babeș și Mircea V. Stănescu, pentru întocmirea unui memoriu adresat guvernului, ori regelui, în care să se protesteze împotriva încercării de a știrbi autonomia bisericească și să ceară reîntegrarea învățătorului suspendat.

/T. Neș: Oameni din Bihor, Oradea/1937, p.373-374. /

Concurs

Devenind vacant un stipendiu din *fundatiunea* fericitei *Elena Ghiba Birta*, pentru distribuirea lui se escrie concurs, cu termin pînă la 25 ian 1883. 1/De la concurenți se cere să probeze: cum că sînt de religiunea gr.orientală, și de naționalitate romîină ori greacă, născuți în careva din comitatele Arad, Bihor, Bichiș, Cianad. 2/Cum că studiază în oarecare institut public, cu succes distins, și au bună purtare morală, cum și că ar fi lipsiți de mijloacele trebuincioase. 3/Rudeniile fericitei fundatoare, și succesorii acelora, cari se trag de la *părintele testatoarei Mihail Ghiba, fost paroh gr.or. în Bichiș*, și cele de la *mama ei Ana Neamțu din Ienopolea*, oriunde s-ar afla, - vor avea preferință.

Recurenții la vreunul din aceste stipendii vor avea a-și înainta rugărilor lor, instruite cu receririle de sus,- subscrisul ca președinte al comitetului fundațiunii Birta.

Recursele de la concursul din 10/22 octombrie 1882 se rețin aici pentru a se lua în considerațiune și la acesta stipendiu.

Arad, 31 decembrie 1882.

/Biserica și Școala 1883/Nr.1 /

Alegere de notar comunal în comuna Gy.Vărșand

Despre alegerea aceasta ni se scrie următoarele: Astăzi în 7 iulie s-a ținut alegerea de notar în comuna Gy.Vărșand. În adevăr actul de alegere a constat, că locuitorii acestei comune se știu ține spre terenul obiectivității și fără considerațiuni personale se știu grupa pe lângă un individ, care e mai apt de a corespunde chemării sale. Votarea a decurs în ordine exemplară între candidații Ștefan Pozsitzky fostul notar, și Machi Ardelean, dintre care acest din urmă fu ales de notar cu vot preponderant. Ce e drept, dintre locuitorii comunali de 2500 suflete, maghiarii, cari fac o minoritate însemnată de 500 suflete,- s-au silit în toată forma să tragă și pe români în tabăra lor, ce însă de asta dată nu le-a succes. Era o satisfacțiune eminentă, văzînd pe lângă marele posesor A.Sternthal grupați pe preoții români, antisti comunali și poporul românesc, plediu pe lângă Dimitrie Machi Ardelean, care cu însușirile sale frumoase le-a dat garanția, că le va putea fi un conducător brav și un notar conștiincios. Erorile comise la alegerea de notar în anul precedent sau corteș, și s-au convins atît inteligența, cît și poporul românesc din Gy.Vărșand, că numai întrunirea frățescă și caracterul bărbătesc sunt factorii prosperării noastre. De ce cerul, ca actul acestei alegeri satisfăcătoare în toate privințile, ca model să servească și altor comune.Pot atesta, că dnii preoți din Gy.Vărșand:George Popovici și George Ciobriș într-adevăr s-au știut ridica la culmea misiunii lor, punînd la o parte toate alte considerațiuni, fiind naintea ochilor binele comunei, pacea și buna conțelegere între poporul român, care fără de acestea, de și e în majoritate absolută peste comitatul întreg,- pe zi ce merge cade în păcatul greu de a-și călca în picioare chiar interesele mai vitale constituționale.

Iustus

/Biserica și Școala 1883/Nr.27 /

Colecte pentru seminarul din Arad

Toma Păcală din Jaca a colectat și administrat 331 fl și anume: de la comuna bisericească 20 fl, Toma Păcală preot 30 fl, și încă în decurs de cinci ani cîte 25 fl. Ioan Pinteasa sen. 20 fl, Toma Vaina 30 fl; Dimitrie Mărcuș și

Al.Lessi cîte 20 fl, Ioan P.Caracion, Teodor Gogan, Iosif Vaina, Ieremia Vaina cîte 10 fl, Mihai Mărcuș învățător 5 fl și în decurs de cinci ani pe fiecare cîte 5 fl, Iosif I.Pintea, Moise Dürģő, Petru Curuța, Ioan Goron jun, Ioan Pintea jun, Moise Pantea, Ion Dürģő sen. Ioan Dürģő jun, Vasiliu Dürģő, Ana Caracion, Iosif B. Silaghi, George Brumar, Ioan Ciordaș, văduva Ioan Cindriș sen, văduva Moise Caracion, văduva Moise Hegedűs, Demetriu Caracion și Ioan Pantea fiecare cîte 5 fl. Ioan Z. Caracion 4 fl, George Bonațiu, Ștefan Grecu cîte 3 fl, Ștefan Hașașiu, Petru Abrudan, Ștefan Caracion, George Ciordaș, Ioan Imre, Ioan Moldovan, Iosif Mateocu, George Drimba și Vasile Hegedűs cîte 2 fl; George Z.Caracion, Moise Abrudan, Florian Mohor, Mihai Brumariu, Pavel Dürģő, George Goron, Gavrilă Pintea, Iosif Hegedűs, Moise Hegedűs, George Gogan, Ioan Gogan, George Brindean, Ioan Ilisie, George Ilisie și Ioan Conoti cîte 1 fl și în fine Moise G.Hegedűs și Moise G.Farcaș cîte 50 cr.

Nu vreau să laud aici pe *părintele Păcală*, îl laudă fapta sa însăși și împreajma că dintr-o comună de 550 suflete și de la cridincioșii săi cari precum îi arată numele își mai pierduseră caracterul național, prin purtarea sa i-a succes a-i cîștiga pentru sine și pentru scopul de cultură națională și acum las să urmeze actul de recunoștință ce, Presfințenia Sa Dl Eppu diecezan a adresat Reverenței sale sub Nr.76 sen.

Onorate Părinte! Primim cu mare bucurie suma cea frumoasă de 331 fl. colectă prin Sfințenia Ta pentru seminarul înființînd, de la poporeni din mica noastră parohie *Jaca*, grăbim a-ți exprima mulțămîta noastră părintească, atît Sf.Tale pentru ofertul de cîte 25 fl, încă pe 5 ani viitor, și domnului învățător pentru ofertul său de cîte 5 fl iarăși pe 5 ani viitori, implorîndu-vă tuturor binecuvîntarea cerului cu darurile sale cele bogate, și poftind a se descoperi acestea și celorlalți contribuitori.

Dacă ar arăta, pe cum s-ar cuveni,- și alți preoți ai noștri asemenea zel, și interes de cauzele noastre, și în special pentru sprijinirea institutelor noastre de cultură, atunci și noi și poporul nostru ar fi aproape de ajungerea ce urmărim: binele părintesc și fericirea cerească.

Dee Dumnezeu ca fapta cea frumoasă a Sf.Tale să servească de îndemn și altor preoți ai noștri, iară contribuiriile poporenilor din *Jaca* să fie îndemn și altor poporeni ai noștri, la aceasta și alte asemenea întreprinderi folositoare. După care cu binecuvîntare arhierescă am rămas al Sf.Tale.

Arad, 4 octombrie 1883

Ioan Mețianu m.p.
Episcop
Ignățiu Pap m.p.
secret.consist.

La balul "Reuniunii femeilor române din Arad" aranjat în 26 februarie 1884
au suprasolvit: Petru Zima, avocat 6 fl /Bătănia/ Iustin Popovici 2 fl; Iosif
Beșan 1 fl; Ioan Mărcuș 50cr; Petru Biberea 1 fl; Elena Biberea 1 fl; Lazar
Bogorin 1 fl /Giula/.

/Biserica și Școala 1884/Nr.16/

Un tânăr român sinucis *Isaia Bosco*, fost adjunct notarial în comuna *Kétegyháza*, comitatul Bichiș, s-a sinucis la 6 mai noaptea, împrușcându-se cu un revolver. Dînsul a fost de 33 ani și în anii trecuți a publicat prin unele ziare poezii sub numele de "*Iason Bianco*", din cele trimise nouă mai avem una, dimpreună cu o nuvelă populară, cărora asemenea le vom face loc. Nefericitul tânăr a lăsat după sine 5 epistole adresate cunoscuților săi, una din aceste, adresată fostului său principal sună astfel: "Domnul meu. Între împrejurările actuale a stării mele morale și psihice, am scurtă vreme să vorbesc multe. Mai înainte de toate, dovedită față de mine în timpul ce lucrai alături de mine în greul și odiosul oficiu. Acum ne despărțim! Doresc, ca cei ce mă vor urma în post, să meriteze mai mult decît mine încrederea de mine, și doresc, să-ți fie fideli ca mine barem, știind, cît de puțin mai poate omul adevărat conta azi pe fidelitatea, parola și caracterul acestei lumi ticăloase și mizerabile. Groaznic m-am înșelat în credința mea pusă pe lume, căci am cugetat, că tot omul este om cu inimă și bună socoteală, dar la fine experiența mi-a desfășurat un trist contrar. M-am îngreșat de lume și viață, observînd, din grelele lovituri suferite, că sau eu nu sunt pentru lumea asta, sau lumea nu e pentru mine, sau zămislirea mea este o greșeală dumnezeiască. Deie cerul însă poporului și patriei mele mulți indivizi cu talentul ce eu l-am avut; dar nu deie nici unul cu norocul ce eu l-am avut! Eu nu mai pot rămîne. N-am la ce și pentru ce mai fi. Mișelia altora m-a despoiat de onoare, de viitor. Dumnezeu -de e drept că toate-s cu voia lui- m-a despoiat de sănătate, și în fine, am pierdut și ultima rază de speranță, că vreodată voi ajunge o zi bună pe pămînt! M-am rezolvat dar să plec acolo, de unde nu mai este întoarcere! Acolo mă va judeca judecătorul ceresc, dar judecătorii lumesti mișei și brigantanți ca oricare muritor, cu mine nu vor avea de afacere! Lumea ne poate judeca cum îi place, nu-mi pasă, că nu e mai bună decît mine. Cu cît cineva are inimă mai rea, cu atîta e mai rău judecător. Cu aceasta finesc și vă rog, iertați-mă și în urma mea ce las luați-le în grija părintească,

Isaia Bosco."

/Familia 1884/Nr.18 /

Dl *Teodor Papp*, proprietar mare de Checheș în Banat, a dăruit bisericii din *Giula-română*, locul nașterii sale, 200 fl, în numele soției sale dnei *Ofelia n. Popovici* 200 fl, în numele soacrei sale dnei *Carolina Popovici* 100 fl, cu totul 500 fl.

/Familia 1884/Nr.25 /

Himen

Dl *Vasile Beleş*, teolog absolut a încredințat pe domnișoara *Minca Chirilescu din Chitighaz*. Le dorim viață fericită!

Ofert pe seama seminariului diecezan

Dl *Ioan Ionescu*, învățător în *Giula-maghiară* a contribuit pe seama seminariului diecezan suma de 10 fl.v.a. Pentru aceasta sumă îi exprimăm în numele cauzei sfinte și pe aceasta cale mulțămită.

/Biserica și Școala 1884/Nr.44 /

Giula-română /cott.Bichișului/ în 3 iunie 1884.

Prea stimate dle redactor! Vă rog respectuos, să binevoiți a comunica în coloanele prețuitului ziar, ce-l redactați următoarea știre îmbucurătoare.

Poporul nostru român gr.or. din *Giula-română/comitatul Bichișului* în 28 mai v.a.c. a avut o zi de adevărată bucurie și mîngîiere sufletească. În ziua memorată adecă ținîndu-se în comuna noastră sinod parohial extraordinar, pentru consultare în meritul renovării bisericii, care se afla în stare de tot slabă, în acel sinod a participat și magnificul domn *Teodor Papp* din Lugoș, proprietar mare de Checheș și Jabar, care cu ocaziunea sărbătorilor Pogorîrii Duhului sfînt, tocmai se afla aici în *Giula*, în locul nașterii sale, la sora domniei sale *Ecaterina Papp* măritată *Paul Știr*, și înțelegînd despre intențiunea sinodului parohial de a-și renova biserica, apoi fiindu-i cunoscută starea mizeră a bisericii, care nu dispune de necesarele mijloace bănești, recerute la întreprinderea renovării,- a binevoit a oferi din partea sa 200 fl. din partea ilustrei sale doamne consoarte *Ofelia* născută *Popovici* 200 fl și din partea soacrei sale a preastimatei doamne *Carolina Popovici* 100 fl. de tot 500 fl.v.a. care sumă numitul domn proprietar a declarat naintea sinodului nostru parohial că după ce comuna va întreprinde renovarea bisericii, deloc a va solvi însuși din al său, și o va depune la dispozițiunea comunei noastre bisericești.

Zelosul și nobilul domn proprietar nu se opri numai la acest ofert marînimos, ci prin o vorbire adînc pătrunzătoare manifestîndu-și însuflețirea de dorul sacru, ca să-și vadă neamul său românesc progresînd în învățătură, care singura e condițiunea de viață a unui popor și care e foarte de lipsă astăzi și poporul

nostru românesc, a binevoit grațios a ne promite că în viitor ne va cumpăra pe speșele sale o casă pentru înființarea unei școale de fete și precum școala așa și învățătoarea o va susține din propriile sale mijloace banali; apoi unor bărbați frunțași de aici a și concretizat ca să caute atare localitate, deci casă corespuțătoare scopului indegetat.- A fost de tot emoțioțătoare vorbirea adresată cătră popor: ca să îmbrățișeze învățătura îndemnând pe părinți ca să-și trimită băieții regulat la școală și să-i învețe în tot ce e bun, nobil și folositor, arătând că numai astfel vom putea ținea concurența cu diferitele popoare conlocuitoare și că numai astfel adecă prin învățătura cîștigată în școală ne vom putea susține limba și națioțialitatea.

Bucuria și surprinderea credințioșilor noștri pentru aceste oferte generoase era fără margini; dar iară peste culme cînd mai auziră din gura ilustrului și marelui domn proprietar, că toată averea sa – după moarte – o va lăsa ca o fundațioiune culturală pentru credințioșii români gr.or. din comitatul Bichișului, din a căreia binefacere în prima linie vor să se împărțășească tinerii talentați din comuna noastră.

Pentru aceste oferte și promisiuni generoase, sinodul nostru parohial numai decît își exprimă adînc simțita sa mulțămită și grațitudoine față de marele domn proprietar și față de ilustra sa doamnă consoartă, urîndu-le viață îndelungată și deplină sănătate.

Dar astfel de fapte marinimoase, mărețe și plăcute lui Dumnezeu și oamenilor, merită să vină la cunoștință generală în toată lumea, pe unde numai există o suflare românească.

Deci subscrisul, în numele întregului nostru popor de aici, mă simt ferice a exprima și pe calea jurnalistică cea mai profundă mulțămită și recunoștință publică atît magnificului domn marelui proprietar *Teodor Pap* cît și ilustrei sale doamne consoartă *Ofelia* născută *Popovici*, pentru ofertele marinimoase ce le-au făcut bisericii și poporului nostru din adevărata evlavie, zel, credință și iubire creștinească către cele sfinte. Prin astfel de jertfe aduse pe altarul bisericii și națioiunei, ilustrele lor nume vor fi nemuritoare și vor fi adînc tipărite în inimile tuturor credințioșilor din generațioiune în generațioiune. Cînd dau expresioiune acestei mulțămite publice, totodată implor provedinția divină, ca generoșilor și marinimoșilor binefăcători să le lungească firul vieții la mulți ani fericiți, spre fala noastră și spre promovarea cauzelor noastre cultural-națioiionale.

Deie cerul ca astfel de fapte marinimoase, demne de toată lauda și rețunoștința să afle îndemn în inimile tuturor familiilor și indivizilor favoriți de soartă cu stare materială binecuvîntată.

Ca de încheiere mai observ, că lăudatul domn proprietar înainte de depărtarea se de aici, a cercetat și școala noastră, unde aflînd 82 de școlari prezenți și îndemnîndu-i părințește ca să iubească învățătura și să cerceteze regulat școala, tuturor școlarilor le-a donat cîte o sumă de bani.- Fie-i spre laudă generală! În numele întregului popor:

Iosif Beșan m.p.
paroh gr.or.

+ + +

Ne alăturăm și noi la laudele și felicitările dlui preot din *Giula*, rostite la adresa onorab.donor, și constatăm că ori cît de mari ori mici ar fi donurile, ele devin îndoite și întreite în timp de lipsa și de trebuința, precum zice latinul: "Bis dat, qui cito dat." Dorim dară ca Dzeu să concedă tuturor onor.donatori a ajunge ca încă în viață să se poată bucura de fructele binefacerilor culturale.Să trăiască!

Redacția

/Luminătorul 1884/Nr.47 /

Edict

Ana Lesianu , soția legiuită a lui Iosif Diószegi din *Giula-maghiară*, care părăsindu-și bărbatul său de 3 ani de zile fără a se ști ubicațiunea, conform decisului scaunului protopopesc al Chișinăului dtt. 29 oct. 1884 Nr.54 cu aceasta este avizată, ca în termen de 6 luni, să se prezenteze înaintea acestui scaun, unde bărbatul a intentat contra ei proces divorțial, căci în caz de necompenarea, se va decide cauza și în absența ei fără de nici o împiedică.

Din ședința scaunul protopopesc al Chișinăului în
Chitighaz la 29 oct. 1884

Petru Chirilescu
protopresbiter

/Biserica și Școala 1884/Nr.50

Monument la mormîntul lui Iustin Popfiu

Inteligența română din comitatul Satu-Mare a luat inițiativa de a ridica un monument la mormîntul răposatului *Iustin Popfiu*, fost profesor de limba și literatura română la gimnaziul din Oradea-mare, rector la seminarul diecezan, și în urmă protopop în *Leta-Mare*.Iustin Popfiu fu nu numai un preot și predicator distins, un profesor și pedagog stimat și iubit, ci el ca om de litere a avut o activitate frumoasă literară. "Poeziile" lui Iustin Popfiu și foaia bisericească redactată de el "Amvonul" sînt produse literare, ce vor eterniza

memoria lui în literatura română. Inteligența din comitatul *Satu-Mare* a întreprins un act de pietate și de recunoștință către defunctul, care fu fiul acestui comitat.

După cum ni se împărtășește, în comuna Lipon s-a ținut în 10 august a.c. o petrecere socială română, sub președinția dlui protopop Chiriac Barbul, la care inteligența satumăreană a participat în număr mare. Junii și-au petrecut prin aranjarea unei serate de dans, ce s-a început cu "Ardeleana" jucată de vreo 40 de perechi; iar bătrînii au decis, ca venitul curat din aceasta întrunire să se întrebuițeze pentru ridicarea unui monument la mormîntul lui Popfiu în cimitirul din *Leta-Mare*, unde zac osemintele defunctului.- Credem, că și din alte părți, dar mai vîrtos din dieceza orădană, se vor aduna colecte, și în curînd se va putea ridica un monument demn de acest bărbat, care a dezvoltat în viața sa o activitate folositoare. Cine a iubit națiunea sa și tinerimea de sub îngrijirea lui, atît de mult, ca Iustin Popfiu, cine a scris și cugetat atît de nobil, ca el, merită o cruce de piatră de la contemporanii săi. Ca om literat, și-a împletit el însuși pentru totdeauna cununa de lauri.

/Viitorul 1884/Nr.96 /

1885

Statutele reuniunii de lectură din Otlaca au fost prevăzute cu clausul de întărire din partea ministrului de interne.

/Tribuna(Sibiu) 1885/Nr.8 /

George Rocsin /necrolog/

Sînt puțini la noi, la români, oameni cari după ce prin școală și-au însușit o cultură mai înaltă, s-au întors în sînul poporului, ca să lucre și să trăiască alături cu dînsul; și aici să-și creeze o pozițiune independentă, din care să poată face cu succes serviciu bisericesc și națiunei.

Un astfel de om a fost răposatul *Gh.Rocsin* care s-a născut în comuna *Micherechiu*. Tatăl său Vasile Rocsin era paroh în numita comună, și era unul dintre cei mai distinși preoți din timpurile acelea, un bărbat care absolvase pe lung studiile teologice și cele juridice. Ca atare dînsul se năzui, ca fiul său Gheorghe să se împărtășească de o educație cît mai îngrijită. Din nefericire înceta din viață prea timpuriu, și astfel orfanul Gh. nu poate să-și facă studiile numai sub îngrijirea rudeniilor.

Dînsul își făcu studiile gimnaziale în Beiuș și Oradea Mare, iar după aceasta absolvă studiile teologice în Arad, pe care le absolvă cu bun succes în 1848. După absolvare funcționa opt ani ca oficiant dominal, iar după aceasta se așează cu locuința în Curtici.

Aici se ocupă cu economia, pentru care avea o deosebită predilecțiune.

Dînsul organiza societatea pompierilor din Curtici, iar prin testament, a dispus a se da o anumită sumă din averea sa pe seama seminarului diecezan din Arad.

/Biserica și Școala 1885/Nr.32 /

Mulțămită publică

Subscrisul, mișcat adînc de simțul recunoștinței și al grațitudinii mă aflu îndemnat a exprima cea mai profundă mulțămită magnificului domn *Teodor Papp* marelui proprietar din Lugoj pentru jurnalul "*Timișiana*" ce a binevoit a ni-l abona pe spesele sale proprii. Dau dară expresiune mulțămitei mele publice pentru donațiunea-i generoasă, prin care mie - ca unui învățător lipsit de mijloacele banali, mi-a făcut posibilă lectura acestui jurnal.

Giula-română 31 oct. 1885

Ioan Mărcuș
învățător gr.or. român

/Timișiana 1885/Nr.31 /

Contribuiri pe seama Asociațiunei arădene

Din *Apateu* s-au înscris ca membri ordinari cu suma de cîte 2 fl: Lazăr Huf, Atanasiu Popovici, George Popovici, George Groza, Florea Popovici, Iuliu Christian și Simeon Petrovici.

/Biserica și Școala 1885/Nr.45 /

1886

Bibliografie

Pînă în 1 aprilie a.c. va ieși de sub tipar și se poate abona cu 65 cr. exemplarul "*Cura naturală*" sau metoda curei cu apa rece a tuturor morburilor, compusă după autori practici și date sigure de *Grigoriu T. Miculescul* în *B.Szarvas comitat Békés*. Cartea e împărțită în 3 părți, *partea I.*, tratează despre principiul și mijloacele curei, cauzele morburilor, alimentarea peste tot, evaporarea corpului și influențele rele,- cauza sucurilor băloase. Patimi de stomac și nervi. Îmbrăcămintea,asudatul și pachetura precum și modul de esoperare acestora. *Scaldele*,preumblarea, băutul apei.Boale colerice și tifus.- *Partea II.* Normativ, diferitele calde și esoperarea lor.- *Partea III.*Cuprinde toate morburile cari se pot cu succes curia și metoda curei. Dintre morburi se amintesc cîteva: tot soiul de zgîrciuri, aprinderi, morburi muieresti, morburi de piele, aprinderi de plămîni, nervositați, scarlat, rîia, scrofule, tusa, friguri, indropica, boale

venerice sau siphilitice, buboi și umflături, gangrena, tubercula, schintituri, degeraturi, reumatism și altele.- Se poate de-a dreptul de la autor procura prin asemnațiune poștală. În librării cartea se vinde cu 80.cr.v.a.

/Biserica și Școala 1886/Nr.4 /

Necrolog

Alexandru Nedelcu, industriaș și proprietar român în *Budapesta*, a răposat în 5 mai, în etate de 67 ani. Dînsul împreună cu soția sa Ana, prin un testament făcut în anul 1883, lasă toată averea lor constatoare din bani gata și realizați în valoare de aproape 70.000 fl.v.a. Românilor din Lugoj /locul nașterii răposatului/ cu menirea că din interese să se deie premii respective zestre de 500-100 fl.v.a. încuraților români gr.or. industriași, comercianți, și agricultori, sîrguitori și nepătați din Lugoj și în caz de prisosință și din prejuriimi.- Afară de aceasta a menit anumite procente din venitul fundațiunei pentru văduve, săraci, studenți, precum și pentru cei loviți de vreo nenorocire prin arderea casei, pierderea trăgătorilor etc.- Fundațiunea va purta numele "*Fundațiunea lui Alexandru Nedelcu și a soției sale Ana*" și se va administra de comitetul parohial din Lugoj, care va și distribui premiile, întregit cu preoțimea, învățătorii și epitropii parohiali din Lugoj.- Pe cît de nou, pe atît de nobilă și măreață este aceasta faptă. Adînc gravate în inimile lor vor purta lugojenii și românii peste tot numele nemuritoare ale fundatorilor.

/Amicul Familiei 1886/Nr.11 /

Coruri vocale noi

În *Pocei*, comitatul Biharia, s-a fondat un cor vocal sub conducerea *învățătorului Mureșian*, acesta e cel dintîi cor vocal în dieceza Orășii-mari, dar credem că exemplul va fi imitat și-n alte părți.

/Familia 1886/Nr.21 /

1887

În chestiunea înființării unui cor de plugari Otlaca 9/21 februarie 1887

Domnule Redactor! Știu cît de mult interesează pe publicul cititor înființarea corurilor de plugari, cari astăzi constatăm este, că am devenit o putere însemnată în dezvoltarea noastră culturală. Pînă ieri speram și eu, că voi putea raporta, că și în frumoasa noastră comună *Otlaca* cu o poporațiune de 3000 de locuitori de religiune ortodoxă, suntem cel puțin spre calea de a înființa un astfel de cor. În sinodul parohial de ieri am făcut însă trista experiență, și anume, că la noi se găseau oameni, cari așa se pare, că voiesc a lucra în contra înființării corului de plugari.

În toamna trecută parohul de aici a decis a se înființa un cor de plugari, și ieri acest decis a substremutat sinodul parohial pentru a aplacida și respectiv vota speșele trebuincioase pentru înființarea corului sau din casada bisericeii, sau din speșele cultului, și rezultatul a fost, că nu s-a votat, iar oamenii, cari au pledat pentru înființare au trebuit să insinueze apelata la venerabilul Consistoriu contra decisului respingător al sinodului parohial.

Cine poartă vina la aceasta de astădată nu voiesc a arăta, și aș dori, să nu fiu silit nici mai târziu.

De aceea de astădată mă mărginesc a constata numai atîta, că la noi în comună sunt multe necazuri și multe păcate.

Cine poartă vina la toate acestea, o știu desigur oamenii, pe cari îi privesc.

Întrăceea eu am toată speranța, ca venerabilul Consistoriu atît în ceea ce privește înființarea corului, cît și în alte afaceri bisericești de aici va afla desigur leacul, care le va vindeca pe toate.

Otlăcanul

/Biserica și Școala 1887/Nr.8 /

Hymen

Dl Moise Grozescu teolog absolut din Arad și *preot ales în Bătania*, comitatul Cenad, și-a încredințat de soție pe dna Emilia Vințian, fiica dlui Grigorie Vințian, cassier orășănesc în Sf.Nicolau-mare.

/Familia 1887/Nr.21/

Dl Ioan Rocsin, fiul răposatului paroh din *Micherechiiu*, precum sîntem informați, în 15 august a.c. va deschide o apotecă în *Ceica-Maghiară* com. Bihorului, prin ce speră, că va face mari servite poporului nostru din acele părți.

/Biserica și Școala 1887/Nr.26/

Din *Bătania* i se scrie "Bis. și Școalei" din Arad, că comuna bisericească din Bătania a cumpărat zilele trecute de la erariu un complex de 26 iugăre catastrale pămînt arător, pe lîngă condițiunea de a solvi prețul de cumpărare în mai mulți ani. Venitul acestui pămînt comuna bisericească l-a destinat pentru susținerea școalei și a învățătorului astfel, ca pe viitor cu timpul din venitul acestui pămînt și din economiile ce se vor face în capitalul bisericeii să se poată acoperi trebuințele învățămîntului, iar comuna bisericească să nu mai fie silită a ieicta arunc pe credincioși pentru acoperirea speșelor cultului.

Cînd amintim aceasta, notăm tot de odată, că comuna bisericească Bătania a făcut mult în timpul din urmă pentru asigurarea bisericeii și a școalei, și anume după despărțirea ierarhică de sîrbi a zidit biserică corespunzătoare, a cumpărat un edificiu pentru școală iar acum pămîntul, de care vorbim.

Succesele obținute de frații noștri din Bătania ne întăresc din nou credința, că la noi în tot locul se poate face mult, dacă oamenii își iau la inimă cauza publică, și dacă lucră pentru înaintarea ei.

• Felicităm pe frații noștri din Bătania și în special pe venerabilul părinte *Moise Grozescu*, și pe vrednicul președinte al comitetului parohial pe dl *Iosif Petrila*.

/Luminătorul 1887/Nr.54/

1888

Cuvîntări bisericești și funebrali va da la tipar în curînd colaboratorul nostru dl *Iosif Ioan Ardelean, preot*. - Dsa mai edase un tom de astfel cuvîntări, și clerul român le-a primit foarte bine acelea. - Recomandăm atențiunei binevoitoare și sprijinul călduros a cititorilor noștri și acesta nou tom de predici ce va apare nesmintit pînă la finea luni februarie. Prețul de abonament cu porto-francat e 1 fl.v.a. și ea se trimite la adresa dlui autor în *Kétegyháza*.

/Amicul Familiei 1888/Nr.1/

Reuniunea femeilor române din Arad și provincie Înființarea acestei reuniuni avînd ea de scop, a întemeia, susține și administra în Arad un institut românesc confesional gr.or. cu o școală poporală superioară de fete împreună cu o școală elementară și un internat pentru educarea fetelor române. Printre membrii comitetului provincial: Mărioara Popovici /*Ciabal*, Elena Biberea /*Giulal*, Terenția P.Desseanu /*Otlacal*.

/Foaia Diecesană 1888/Nr.9/

1889

Eticheta

Aceasta e titlul interesant al unei broșuri, care a apărut în tipografia diecesană din Arad, de dl *Iosif Ioan Ardelean, paroh gr.or. în Kétegyháza*. Broșura conține un studiu social, lucrat după mai mulți autori străini, cu privire la condițiunile noastre sociale. Dl prelucrător a făcut un bun serviciu tinerimii noastre, căreia îi și recomandăm broșura, din care drept specimen reproducem în n. de azi capitolul relativ la "Îmbrăcăminte". Prețul 60 cor. Venitul e destinat pentru *Reuniunea femeilor române din Arad și provincie*.

/Familia 1889/Nr.4/

Necrolog

În comuna noastră *Micherechii* la 3/15 martie a răposat în domnul *zelosul învățător Vasile Rocsin* bătrîn de 56 ani, după ce a servit școala în decurs de 36 ani. Fie-i țărîna ușoară și memoria binecuvîntată!

/Biserica și Școala 1889/Nr.7/

Nou cor de plugari s-a înființat în comuna noastră bisericească *Giula-maghiară*. Acest cor, sub conducerea maestrului său, *Achim Sinman*, membru al corului de plugari din *Chisătău* face frumos progres, și în sărbătorile sfintei învieri va cânta sfânta liturgie în biserica noastră din *Giula*. Felicităm atît pe înființătorii acestui cor, cît și pe coriști!

/Biserica și Școala 1889/Nr.12 /

Corul țăranilor din Cenadul-Unguresc

În *Cenadul-Unguresc* harnicii țărani s-au întrunit sub conducerea dlui *Nicolae Coste* într-un cor care va debuta la concertul, ce se va aranja în ziua Sfintei Înălțări a Domnului.

/Poporul 1889/Nr.24/

Tinerimea română din *Giula* și jur la 4 august a.c. în sala de la ospătăria "Korona" în favorul școalelor române din loc, va aranja un concert împreunat cu joc, cu următoarea programă: 1/ "Cuvînt de deschidere" de Alexandru Popovici cler. de an. III-lea. 2/ "Trecui valea" de I. Mureșian executat de corul vocal 3/ "Serenada" de Marschner cor bărb. 4/ "Iluzia, ca contrariul fericirii în viața conjugală" de D.Voniga cler. an III-lea. 5/ "O rugăciune" duet de Constantin Chiricescu, executată de dnii Ioan Ionescu și Alexandru Popovici. 6/"Hora Sinai" executată de corul vocal. 7/"Călăul" poezie de I.Vulcan, decl. de Alexandru Popovici, conducătorul corului. 8/"Din șezătoare" de I.Vidu, executat de corul vocal.

/Biserica și Școala 1889/Nr.29/

Junimea rom. studioasă din *Giula* în 4 aug. în sala otelului "korona" a aranjat un concert și petrecere de dans, în favorul școlilor gr.or. din loc. La concert și petrecere au fost : Doamna: Cornea/Beleş-/Kétegyháza, dna V.Popovici /Ciabal, dna N.Roxin /Micherechiul, doamnele P.Biberea, I.Ionescu, I.Ivan, C.Berbecuț, C.Ilovici /Giulal, Sofia Giulani /Otlacal.

Au suprasolvit domnii: Sava Micovicu 1 fl, Constantin Berbecuț 1 fl, Teodor Costa /Homorog/, 1 fl, Ilie Voniga 50 cr, N.N. 1 fl, Ilie Nicoară 50 cr, I Ionescu 50 cr, Iustin Popovici 1 fl, Dem.Ardelean /Vărșand/ 1 fl, G.Ciobriș/Vărșand 1 fl, Nicolae Roxin /Micherechiul/ 4 fl, V.Pantof /Vărșand/ 50 cr, V.Beleș /Chitighaz/ 2 fl, T.Benchișan /Chitighaz/ 50 cr, I.Giulani /Otlacal/ 1 fl.

/Biserica și Școala 1889/Nr.33 /

Mulțămită publică

Pentru edificarea școlii noastre de aici a binevoit a contribui cu dăruiri "Opidul Ciaba" în suma 300 fl.v.a. "Societatea de avere comună" /Közirtokosság" cu 10.000 țegle arse; mai departe zeloșii noștri creștini dl Adalbert Suciuc la îngrădirea mormintelor cu 30 fl , văd. Moisa Moromete născ. Gurzău cu un rînd de odăjdii bisericești cu 40 fl și Ioan Banu pentru auritura chivotului cu 10 fl cari dăruitori pentru faptele lor nobile culturale și bisericești primească și pe aceasta cale mulțămită și recunoștința de la creștinii bisericii noastre.

Ciaba la 4/16 oct. 1889

Victor Popovici
preot gr.or.

/Biserica și Școala 1889/Nr.41 /

Concert și teatru în Chitighaz

În comuna Chitighaz /Kétegyháza/ comitatul Bichiș, școlarii sub direcțiunea dlui Toma Benchizan, au dat a treia zi de crăciun un frumos concert popular, cu următoarea programă: 1/ "Cuvînt de deschidere" de T.Benchizan; 2/"Trompele" cor de copii; 3/"Zorile frumoase" "Huniadi" declamațiuni române de Mitre Gros; 5/"Limba română" cor de copii; 6/"Movila lui Burcel" declamată de T.Benchizan; 7/"Șezătoare" cor de copii. După aceasta urma teatru /scena I. se petrece în Moldova pe timpul lui Ștefan cel Mare; scena II. se petrece în Bucurști pe timpul lui Vlad Țepeș/.

/Familia 1889/Nr.53 /

1890

Corul plugarilor din Giula

dă în toate duminicile dovezi despre un progres eminent în înaintarea cîntărilor bisericești sub conducerea neobosită a diligenței conducător Achim Sinman din Chisătau. În sfințele sărbători ale Nașterii Dlui acest cor a escelat cu cîntările bisericești întrațita încît a încîntat nu numai pe creștinii ortodocși adunați la Sfta biserică, ci chiar și pe străinii cari au venit numai pentru a auzi și a vedea progresul ce-l poate face acei plugari în cîntare după note. Mai mult au tras însă acest cor al plugarilor români atențiunea poporului atît român cît și străin asupra sa în preseara anului nou, cînd vreo 40 coriști în frunte cu conducătorul lor Achim Sinman s-au luat în orele de seară de la 8-11 a fericitat pe fruntașii români cu serenadă. -Echoul frumos de la "Mulți ani" și urmate de

cîte o cîntare națională se auzea mai peste întreg orașul. - Surprinderea a fost mare, și impresiunea plăcută. Laudă pentru progresul coriștilor și conducătorul lor Achim Sinman.

V.

/Biserica și Școala 1890/Nr.3 /

Necrolog

Cu durere anunțăm de asta dată, că onorabilul nostru confrate și împreună lucrător la vecnica clădire a bisericei Domnului, *David Nicoară* asesor al senatului episcopesc de la consistoriul nostru din Arad în urma unui **morb greu și îndelungat** a încetat din viață marția trecută în anul 58 al vieții și în anul 29 al fericitei sale căsătorii.

Pe răposatul îl deplînge neconsolabila sa soție *Maria*, născută *Șerb*, fiii săi: *Aureliu* și *Valeriu*, surorile sale *Alexandra* și *Maria* și numeroși consîngeni și amici. Îl deplîngem mai toți cei ce cu dînsul împreună am servit în administrația bisericii și școlii noastre.

Născut din vechea familie românească a Nicoreștilor din Giula, cărei i-a aparținut și fericitul *Moise Nicoară*, bărbatul care el cel dîrz a conceput și lucrat cu zel și abnegațiune la despărțirea ierarhică,- răposatul învățase încă în casa părintească a iubi biserica și sfințele ei așezăminte.

Ca tînr răposatul după absolvirea studiilor a intrat în serviciu mai întîi ca jurat comitatens în Arad, iar după aceea funcționa ca notar comunal mai întîi în Misica, iar după aceea în Radna. La anul 1861 fu instituit de vice-notar la comitatul Aradului, din care funcțiune fu apoi numit protopretore la Agrisin, unde funcționa ca atare pînă la anul 1867, cînd prin congregațiunea comitetansă fu ales de protopretore în cercul *Aletei*.

La anul 1882 fu ales de cătră sinodul nostru eparhial arădan de asesor referent al consistoriului nostru din Arad, în care calitate funcționa pînă la sfîrșitul vieții sale. Afară de aceasta răposatul a luat parte activă în afacerile bisericesti și școlare, ca deputat în sinodul nostru eparhial și în congresul național bisericesc.

Răposatul s-a distins în tot decursul vieții sale publice prin o inimă bună și prin multă bunăvoință. Ca funcționar administrativ-politic era iubit de popor, pentru că-i asculta bucuros durerile și necazurile lui, și era gata cu ajutorul său în tot locul; iar ca funcționar bisericesc ținea mult la instituțiunile și așezămintele sfintei noastre biserici; și făcea tot ce-i era prin putință pentru înaintarea bisericei și poporului credincios. Rămășițele pămîntești ale defunctului s-au depus joia trecută cu solemnitatea meritată în cimitirul orășănesc din Arad.

/Biserica și Școala 1890/Nr.5 /

Statute aprobate

Ministrul reg.ung. de interne a provăzut cu clausula de aprobare sub Nr.11.863 statutele reuniunii rom. gr.or. de cîntări din *Kétegyháza*.
/Gazeta Poporului 1890/Nr.8 /

Hymen

DI Gerasim Arsiciu, notar comunal în Chitighaz, comitatul Bichiș, la 11 mai își va încredința de soție pe dșoara *Mărioara Popovici*, fiica preotului răposat Ioan Popovici din *Nădab*, comitatul Arad.
/Familia 1890/Nr.17 /

Știri personale

DI Sigismund Achim, notar la tribunalul din Bichiș-Giula, a fost numit subjude la judecătoria cercuală din Bichiș.
/Familia 1890/Nr.20 /

Corul de cîntări român gr.or. din Kétegyháza în 7 sept.a.c. sub conducerea vrednicului diriginte *T.Brătescu*, în localitatea otelului de la gară, și-a arătat producțiunile sale în cîntări române și maghiare. Concertul și-a luat începutul la 9 ore seara cu o cîntare de motet. - După aceasta a urmat un cuvînt prezidențial de deschidere rostit de părintele *I.I.Ardelean*. În acest cuvînt a fost accentuat pe scurt, dar foarte nimerit, însemnătatea cîntărilor naționale și bisericești - apoi scopul pentru care s-a constituit acel cor și mențiunea lui. - Aplauze și vivate salutare pentru aceasta la părintele Ardelean.

După aceasta urmară în ordinea înșirată în programă următoarele: "Iată ziua triumfală" imn de Humpel, exec. de cor mixt; "Cum să fiu eu liber" poezie de I.Tripa, decl. de V.Gros; "Romantă" /Arde-n foc inima-n mine/ de T.Brătescu, exec. de cor mixt; "Egy gondolat bánt engemet" poezie de A.Petőfi decl. de învățătorul S.Dolga; "Primăvara" de I.Vidu, exec de cor; "Csak egy szép leány" de F.Gaál, exec. de cor mixt; "Floarea mea" de Brătescu, exec. de cor mixt; "A szerelem" exec. de cor bărbați "Desperată" poezie de I.Grozescu, decl. de V.Gros "Hora dobrogiană" cor mixt.

Cu aceasta, programa s-a încheiat. - Succesul executării pieselor în genere a satisfăcut întreg publicul.

Însemn din capul locului, că cele 2 cîntări susnumite ungurești în unii mai mare însuflețire, decît toate cele românești, așa că după executarea cîntării "A szerelem" hogy volt-urile cu neîncetarea lor înduplecară pe coriștii români la repetirea cîntării, la ce se credeau foarte deobligați. - Și ca să nu creadă onorații cititori, că doritorii de a se repeta cîntarea ar fi fost unguri, se vede din lista mai jos a participătorilor, că ei n-au fost mai mulți de 3 /adecă pentru toată piesa ungurească cîte unul./ - Iar cîntările române, - afară de "Hora dobrogiană" care a fost repetată de 3 ori-producem- de și erau destul de exact executate - în public o tăcere profundă!/?/.

Cu finele programei, în loc de cuvînt de încheiere, își ceti *părintele Vasiliu Beleş* frumosul său discurs despre influența cîntării popor. naționale și bisericești asupra inimei. Întreg discursul său a fost o magazină de dovezi puternice, că cîntarea, limba sînt cele mai puternice mijloace pentru dezvoltarea conștiinței, simțului și mîndriei naționale în tineretul român, arătînd mai departe că pînă atunci pînă cînd vom nutri în tinerii noștri aceste odrasle, națiunea română va crește și se va înălța; iar atunci cînd aceasta o vom primi numai ca ceva fără valoare, vom ajunge de va trebui la toți să ne închinăm, iar la noi nimeni.

Acest discurs frumos a fost de repetate ori întrerupt de afirmările și vivatele unora -cu deosebire a tinerilor simțitori-; iar la fine încoronat de aplauzele și urările publicului întreg.

Să începui apoi petrecerea de dans, care a decurs în cea mai bună armonie pînă-n zori de ziuă.

Publicul a fost foarte numeros, din care ne-am putut nota: Doamnele G.Șerb /Pilu-Mare/, I.I.Ardelean, A.Arsici, N.Șerb, V.Beleş /Kétegyházal, Popovici /Békés/, Ionescu /Gyulal, Böszörményi și Weisz /Kétegyházal. Domnii: Petru Chirilescu, Mihai Ardelean, I.I.Ardelean, V.Beleş și M.Conten /Kétegyházal, I.Beșan, I.Ionescu, I.Nicoară, I.Șerban, S.Popovici, D.Voniga, I.Gubaș și I.Mărcuș /Gyulal, T.Pinter /Curtici/, N.Șerban /Békés/, N.Șerb, G.Arsici /Kétegyházal, G.Șerb /Pilu-Mare/, S.Dolga, T.Benchișan /Kétegyházal, A.Popovici /Cefal/, M.Șerb /Pilu-Mare/, I.Suciu /Arad/, V.Seiler, N.Nesinger /Kétegyházal.

Succesul moral și material a fost pe deplin satisfăcător.

- dv -

/Familia 1890/Nr.36 /

Mulțămită publică

Cu ocaziunea concertului aranjat la 7 sept. de corul de cîntări rom.gr.or. din *Kétegyháza* a suprasolvit în favorul fondului corului, următorii: Excel.Sa contele Coloman Almássy 5 fl; Preacinstia Sa Petru Chirilescu protopop 1 fl; Iosif Beșan paroh 1 fl; Gherasim Arsici,notar 1 fl; Nicolae Șerb,notar 1 fl; Ioan Muntean,epitrop 1 fl; Iosif-Ioan Ardelean,paroh 1 fl; Vasile Beleş,preot 1 fl și Csorvási Szabó István 2 fl.

Pentru aceste daruri marimonioase corul de cîntări exprimă mulțămită publică.

În numele corului de cîntări:

Iosif-Ioan Ardelean
preș. corului

/Gazeta Poporului 1890/Nr.39 /

Societatea de cîntări bis. din Giula- maghiară după primirea statutelor aprobate de înaltul guvern, la 14 decembrie a.c. s-a constituit pe 3 ani /1891-93/ în modul următor. Președinte: Iustin Popovici, vicepreședinte: Ioan Mărcuș, notar: Ioan Ionescu, cassar: P.Vlăduț, controlar: D.Ardelean.

/Biserica și Școala 1890/Nr.49 /

1891

Regulament în cauza sistării concubinatelor pe teritoriul și din afara comunei Kétegyháza

&1/ Sub viețuirea în concubinată se înțelege acel bărbat, care avînd soție legitimă, trăiește cu femeie nelegitimă și din contra

b/ acel bărbat și femeie, cari -fără privire la etate- trăiesc în concubinată și pe lîngă aceasta posed licența de căsătorie

c/ acel bărbat și femeie, cari deși nu posed licența de căsătorie, totuși trăiesc în concubinată.

&2/ Dintre cei espuși în &1 sunt preferiți pînă la un termin orișicare aceia, cari prin autoritățile supreme sunt licențiați, respectiv aceia pentru cari este pus deja în curgere procesul de despărțire.

&3/ Părinții, eventuali tutorii privați sunt deobligați a supraveghea cu toată rigoarea asupra fiilor lor și a-i opri de la viețuirea în concubinată; iară pentru minoreni vor fi a se pedepsi și părinții.

&4/ Fiecare proprietar și arendator de casă /lacău/ pe lîngă o amendă banală și închisoare, se oprește a da locuința în arenda concubinilor, sau chiar a le da acela gratuit; cu un cuvînt a-i primi sub adăpostul lui.

&5/ Toți aceia, cari ar promova furatul fetelor și ar fi părtași în aceea, și ar da nutrement la înmulțirea și promovarea concubinatului, vor fi a se pedepsi în înțelesul &8 din regulamentul de față.

&6/ Regulamentul acesta fără deosebire de confesiune se extinde asupra tuturor indivizilor, cari locuiesc în sau afară de teritoriul comunei Kétegyháza.

&7/ Străinii, care se întrețin sau locuiesc în concubinată în sau afară de teritoriul comunei, dacă anume nu aparțin comunei, sunt de a se escarta la locul competenței lor.

&8/ Cei culpabili de față de regulamentul acesta se vor pedepsi conform art. de lege XL. din 1879 de la 10-100 florini, eventual cu încarcerare de la 2-10 zile prin administrațiunea politică respectivă în favorul fondului săracilor din Kétegyháza. În caz de repetire amendele se pot multiplica.

&9/ Executarea regulamentului de față se conrede antistiei comunale din Kétegyháza, care va avea datorința în răstimp de 48 de ore compurtate de la reprezentarea cazului, a face dispozițiunile necesari pentru stovenirea amendelor și despărțirea părților concubine.

&10/ Regulamentul acesta fiind compus din punct de vedere moral și politic,- astfel în cazurile abveninde este competent pentru aducerea vreunei decisiuni valide în forul I. protopretorele cercual; în al II-lea: vice-comitele și al III-lea:Înaltul minist.reg.ung. de interne.

/Biserica și Școala 1891/Nr.24/

Răscoala țăranilor din Bătania

În Ungaria, poporul e foarte nemulțumit, dovadă cele ce s-au întâmplat duminica trecută în marea comună *Bătania/Battonya/* din comitatul Cenad, care numeră 9000 de locuitori, între cari se află sîrbi și români în număr însemnat.

Poporul din această comună se aduna pe stradă înaintea primăriei [22 iunie, M.B.] comunale unde începu să murmure și să tînguiască în contra multelor greutăți. Unul dintre ei, cu numele *Dumitru Păcurar*, se zice, că a invitat pe popor să iscălească o petiție în care se cerea, ca să se urce plata muncitorilor țărani la 1 fl pe zi ș.a. Poporul striga mereu, că e mare angaria, sunt multe robotele, sunt asupriți de domni și altele, și cu toții erau gata a iscăli petiția.

Comisarul de poliție, *Aron Lung*, voi să prindă pe Păcurar și să-l închidă, dar Păcurar nu s-a supus. Atunci comisarul îi trase lui Păcurar o palmă, iar gendarmii năvăliseră asupra lui, îl prinseră și îl arestară.

Ațîta i-a trebuit poporului. Ca lupii se aruncară cu toții asupra primăriei, strigînd cît le lua gura:"Sloboziți pe Mitru! Sloboziți pe Mitru!" Comisarul de poliție s-a speriat și a slobozit pe Mitru, dar n-a folosit nimic, căci poporul striga acum, să le dea pe mîină și pe fisolgăbirăul Herbai, ca să-l lovească în cap, iar alții ziceau, că lor le trebuie viața notarului Lovrich. Gendarmii provocară pe popor să se împrăștie, dar nu folosi nimic.

În urmă se încăierară la olaltă gendarmii cu țăranii; gendarmii traseră cîteva focuri și pe un lucrător cu numele *Ciuber*, îl omorîră numaidecît; alți doi locuitori au murit cu ceva mai tîrziu, iar 7 inși au fost răniți. Prin aceasta însă poporul nu s-a liniștit și judecătoriile de acolo telegrafiară după miliția din *Seghedin*, de unde se și trimise numaidecît o companie de ostași.

/Gazeta Poporului 1891/Nr.25 /

Hymen

Dl Victor Szeremi, absolvent de teologie în dieceza gr.cat. de *Oradea-mare*, s-a logodit cu dșoara *Iulia Christian*, fiica dlui Ioan Christian, paroh și protopop în

Pocei.

/Familia 1891/Nr.29 /

Apel

În locul coalelor de prenumerațiune separate iau voie nu numai pe calea aceasta a face un apel scurt la sprijinul binevoitor al onorab. public român în edarea unui volum de poezii diverse care va purta titlu: *Buchetul meu*. Volumul va fi mai bine de 8-9 coale de tipărit cu prețul moderat de 1 fl, fără porto-poștal. Bani de prenumerațiune sunt a se trimite nainte subscrisului pînă la 4/16 august, cînd apoi cartea se va pune sub tipar și va apare nesmintit pînă în 1 oct. a.c. Exemplare superflue nu se vor tipări; de aceea doritorii de a avea cartea, sunt rugați a se înșira pînă la termenul expus.

Kétegyháza/cot. Békés/ 12/24 iunie 1891.

Iosif Ioan Ardelean

/Biserica și Școala 1891/Nr.25 /

Despărțămîntul B.Comloșiu al Reuniunii învățătorilor români gr.or. din dieceza Aradului, exprimă cea mai călduroasă mulțumire acelor nobili, care au contribuit la ridicarea monumentului în memoria profesorului și directorului *Constantin Diaconovici Loga*. Lista Nr.33 colectant Dl paroh Iosif Ioan Ardelean în Chitighaz de la Dsa 1 fl, Nicolae Șerb 1 fl, P.Chirilescu protopresbiter 1 fl, Agustin Ardelean 50 cr, G.Arsici 50 cr. Suma 5 fl.

/Biserica și Școala 1891/Nr.33 /

Reuniune învățătorescă gr.cat. română în Biharia

Ne-am exprimat în mai multe rînduri mirarea, că numai învățătorii români gr.cat. din comitatul Biharia n-au încă o reuniune, după cum au învățătorii din toate părțile. Înainte de asta cu vreo 12 ani s- a făcut o încercare în protopopiatul *Leta-Mare*, înființîndu-se o reuninune a învățătorilor din acel protopopiat; însă cu schimbarea protopopului, a încetat și aceea. Acum dl *Alexandru Mureșian*, învățător de fete în *Pocei*, sediul actual al protopopiatului *Leta-Mare*, face un apel în "Unirea" din Blaj cătră toți învățătorii gr.cat. din Biharia să înființeze o reuniune, fiind convinși că vor fi ajutați și din partea guvernului diecezan. Salutăm cu bucurie inițiativa și nu ne îndoim, că inspectorul școlar diecezan, părintele canonic Paul Vella, va sprijini stăruința învățătorilor.

/Familia 1891/Nr.37 /

La concertul Dlui Teodor Burada în Oradea-mare au participat: Ioan Christian, T.Stanca, Iulia Christian */Pocel*, Grigoriu Borlan */Leta-Mare*, Ioan Santai notar în */Micherechi*.

/Familia 1891/Nr.38 /

Hymen

Dl *Alexandru Popovici* cleric abs. își celebrează cununia astăzi în biserica din *Giula-maghiară* cu dșoara *Silvia fiica preotului nostru din Giula Iosif Beșan*.
/Biserica și Școala 1891/Nr.44 /

Scandalul din Cenadul-Unguresc

On.Redacțiune! În foaia Nrul 233 din a.c. al "Tribunei" în rubrica croniceii se spune că trimisul comisar consistorial, părintele *Moise Bocșian*, care a ignorat legea, fu închis în cocina porcilor din ocolul școalei, prin locuitorii români din comuna *Cenadul-Unguresc*, în ziua alegerii de învățător. În nrul 237 se rectifică, că nu protopopul, ci părintele asesor consistorial *Ioan Cioara* a fost închis în coteț. În fine în nrul 252 se publică extrase scurte atît din plînsoarea lui *Vasile Marienuț* și consoții, cît și din raportul dlui asesor consistorial *Ioan Cioara*. Mai tare ne surprinde transcrisul vicecomitetului și raportul pretorelui către vicecomitetele. Gluma ventilă prin jurnale, deși cu acte oficioase s-a prea îngroșat. E rîndul nostru acum al românilor din *Cenadul-Unguresc* a intra în acțiune și a descrie on. public cetitoriu adevărul pur, și a demasca pe cei vinovați.

Pacea a domnit în comuna noastră și înțelegerea cea bună, că românii sînt oameni blînzi, ușor de condus la tot ce e bun și salutar, dar aceasta pace nu cu ocaziunea alegerii de învățător s- a tulburat, ci datează de mai mult.

În comuna *Cenadul-Unguresc*, locuiesc români, sîrbi și unguri, trăiesc toți la olaltă în bună armonie, ca frații cei buni; între aceștia românii se disting că înaintează materialmente pe zi ce merge. Singuratecii români într-un interval de 17 ani s-au îmbogățit cu peste 1000 iugăre cat. pămînt. În acest interval au despăgubit pe coreligionarii sîrbi cu 12.000 fl; și-au renovat biserica cu 3.200 fl; s-au renovat ambele școale cu 1.200 fl; s-a zidit o sală de învățămînt cu 1000 fl; s-a cumpărat o casă și un intravilan gol cu 820 fl; au cumpărat la biserică 100 iug.cat. pămînt; s-a dăruit pentru seminarul din Arad 600 fl; și azi deși se uită de asta cu 17 ani comuna noastră bisericească abia a dispus de un fond de 600 fl -are un fond curat de peste 50.000 fl.

Și la aceasta înaintare gigantică a românilor, notariul comunal *Iosif Hegedüs* nu se uită cu ochi buni; a început a urî pe gazde, cu deosebire pe acei fruntași, cari erau și sunt devotați *învățătorului Ambrosiu Costea*, care ne-a fost și este conducător în toate afacerile noastre bisericești, școlare și fundamentale. Din contra iubește pe aceia cari sunt contrarii acestora, bunăoară pe preotul *Ierasim Luțai*, pe judele comunal *George Unchiu*, pe juratul *Petru Luțai*, pe episcopul primar *Ștefan Pantea* și pe *Terențiu Luțai* pe cari îi vom face cunoscuți on. public cetitor mai la vale.

Suntem siliți a face o descriere cam lungă că numai așa suntem în pozițiune a informa pe on. public cetitor despre adevărata stare a lucrurilor din comuna noastră, unde în adevăr azi domnește anarhia.

La rugarea comunei politice în anul 1885 în minister s-a învoit ca comuna politică să poată cumpăra pusta erarială de pe teritoriul comunei noastre de 362 jug.cat. jugărul cu 170 fl. plățibili în 13 ani. Românii ca totdeauna și atunci formau majoritate în comitetul comunal, s-au conțeles între sine, apoi și cu frații sîrbi ca să se facă propunere ca din pusta de 362 iug., comuna politică să cumpere 212 iug și 100 iug. se cedeze spre cumpărarea com.bis. române și 50 iug. comunei bisericești sîrbe. Propunerea s-a făcut în comun și întreg comitetul, afară de judele, de notariul și trei jurați, primi propunerea. Cu atîta treabă trebuia să se finească; dar nu, un an întreg a durat lupta, ținîndu-se ședință peste ședință, deși românii și sîrbii au ținut ca ferul laolaltă; așa în fine s-a luat concluzul, s-a suscerut la comitat care a dezaprobat-o, motivînd că chestiunile bisericești nu se pot amesteca cu cele politice. - Purtarea notariului și a celorlalți antisti pre cum și a comitatului au stîrnit sînge rău în întreg comitetul, din care cauză și-a propus a nu lăsa nimic neîntreprins pentru ajungerea scopului. - S-a conțeles com. comunal a se prezenta naintea Prea Sfințitului Episcop *Ioan Mețianu*. Ilustratea Sa primindu-ne cu îndatinata-i bunăvoință: ne-a dat îndrumările necesare, ne-a protejat și în ministeriu s-a îndurat grațios la rugarea noastră a aduce rezoluțiunea: deoarece pusta 362 iugăre a comunei politice au cedat-o spre cumpărare, comuna politică e în drept dacă voiește a ceda spre cumpărare o parte și comunelor bisericești, nu e în contra la aceasta. Finindu-se din nou ședința, comitetul în unanimitate a cedat 100 iug. la com. bis. rom. și 50 la com. bis. sîrbă.

De la cumpărarea pusteii datează tulburarea, că de atunci notarul Hegedús e dușmanul gazdelor și își pune în cumpănă toată autoritatea la comitat, ca din gazde să nu poată deveni nici unul de jude comunal, și triumful e tot a dsale. Înainte de asta cu cinci ani au rugat fruntașii pe comitele suprem să facă atent pe pretorele să candideze la postul de jude comunal și din oameni avuți și chiar a designat pe cine,- rugarea nu a avut efect. Nainte de asta cu doi ani au rugat pe ablegatul cercului nostru a se întrepune pentru candidarea unui fruntaș și a numit pentru cine; a fost în zadar, că notarul Hegedús mai mult a tras în cumpănă decît fruntașii din comună. - Din anul 1885 a început a se tulbura pacea în sînul conlocuitorilor noștri, și n-a tulburat-o dl Cioară ci dl Hegedús.

Pînă în anul 1888 epitropii noștri primari au fost toți oameni avuți, s-a și chivernisit bine averea bisericeii. În anul 1888 s-a ales judele com. George Unchiu, care și de prezinte e jude, de epitrop primar; de al doilea epitrop Petru Luțai și de al treilea Ștefan Luțai ambii jurați comunali, devotați notarului Hegedús; se înțelege că servitorii comunali mînau la comandă oamenii la alegere, și aceștia toți trei n-au avere curată de 200 fl.v.a. pe cînd avem mulți oameni bogați în comună. Pe cît erau toți românii mîhniți pînă în suflet pentru

aceasta nenimerită alegere, pe atât de mare era bucuria dlui Hegedús și a preotului Ierosim Luțai, că dînșii sunt domnii situației și la comuna bisericească.- Dar abia a ținut bucuria dlor un an și jumătate, cînd toți trei epitropii au fost surprinși pentru defraudare de bani bisericești.

Di Hegedús a avut cunoștință despre pățania judeului și a juraților săi, și dacă ar fi iubit dreptatea și ar fi dorit susținerea păcii în comună, de ce nu a denunțat pe acești antisti la pretore? Noi știm de ce nu a făcut una ca asta. Fiindcă dlui li-i protector, și făcînd una ca asta s-ar fi blamat pe sine, și s-ar fi expus la aceea că antistia să fie compusă din gazde pe cari dînsul îi urăște.

De la suspendarea numiților epitropi tulburarea a luat dimensiuni mai mari, căci ca antistii comunali aveau teren să samene vrajba în popor. - De cîte ori se adună comitetul parohial partizanii judeului George Unchiu întîi se consultau cu dînsul la casa comunală, apoi veneau la ședințe, astfel din sfadă și din larmă au constat consultările.

Vom descrie cum au continuat și continuă tulburările. Învățătorul nostru *George Hidișian* după un serviciu de 15 ani devenind greu morbos și incapabil de a mai funcționa, încă nainte de asta cu doi ani, s-a substituit în locul dînsului tînărul cu distinsă cvalificațiune *Ioan Lugoșianu* ; pe acest tînăr îl urește dl Hegedús pentru păcatul că e distins cvalificat. Nu mult după substituirea acestuia veni în comuna noastră feciorul preotului Terențiu Luțai. Acest om a fost la noi învățător în anul 1872, la anul fu demis din post; de atunci a fost înv. în multe comune, ieșind cu rușine din tot locul. Adăpostindu-se la tatăl său timpul și l-a înaintat cu cercetarea birturilor și cu jocul de cărți, cîștigînd cu cărțile mulți bani; că numai de la un biet pilariu de gîște cu numele Teodor Van în o singură noapte a dus 212 fl. Pe Achim Popon cu cărțile l-a dus la sapa de lemn, mai pigulind acest mod de bani și pe alții, antistia comunală despre acestea avea cunoștință dar a închis ochii. Cu banii în chipul acesta cîștigați, adăpînd pe clasa mai săracă cu spirituoase își făcu o partidă bunicică; avînd de ajutor în aceasta întreprindere și pe părintele său.

La restaurarea corporațiunilor bisericești școlare și fundamentale întîmplată în a.c. cu partida sa compusă din oameni săraci alegători și nealegători, însuffînd în ei curaj să nu se lase de gazde avînd ajutor pe judele și jurații sus pomeniți și pe servitorii comunei, sărăcimea era și voinicooasă, că tocmai în acel timp se începeau tulburările agrare în comunele vecine *Nădlac și Bătania*, pe cînd clasa avută tocmai din cauza tulburărilor agrare nu a prea luat parte la restaurare, își formă în comitet o partidă bună, de epitrop primar alegînd pe cel mai bețiv om din comună cu numele *Ștefan Pantea*, așa dînsul deveni ales notar în com.parohială.

Activitatea dînsului ca notar cu partida sa din comitet de 7 luni a stat din aceea: să destituie pe substitutul învățător din post, deși purtarea și activitatea i-a fost exemplară, calumniindu-l în tot chipul, că așa dînsul să fie substituit. A atît sărăcimea în contra gazdelor și a fruntașilor, a semănat ura în sărăcime

și contra învățătorului *Ambrosiu Coste* calumniindu-l în comitet și în alte adunări că a mâncat și a lotrit banii bisericeii etc., și numai se ținea toți cu dînsul să devină ales și de învățător că le va arăta mișeliile dînsului și a mai multor fruntași. Pentru aceste calumnii judecătoria cercuală din Nădlac, la 10 noiembrie sub nr. 1520/1891 l-a pedepsit pe *Terențiu Luțai* la două zile arest și cu douăzeci fl.v.a. mutată în bani.

Terențiu Luțai a atras către sine clasa săracă și prin promisiuni, anume: dacă dînsul va fi ales de învățător, pusta de 100 iug. a bisericeii o va împărți între sărăcime.

După aceste premerse vom descrie însuși actul alegerii și aducerea verdictului o vom lăsa judecății on. public cetitor.

Fiind sinodul convocat conform legii pe 15/27 august a.c. pentru alegerea de înv. însărcinatul cu conducerea alegerii dl inspector cercual de școală *Teodor Popovici*, prezentîndu-se la noi în ziua de alegere la 8 ore și aflînd în comună pe părintele asesor consistorial dl *Ioan Cioara*, care s-a prezentat la noi în unele afaceri oficiale, l-a rugat pe acesta să conducă și alegerea de învățător, fiindcă pe dînsul l-a amenințat partizanii lui Terențiu Luțai și știe că spiritele sînt agitate, decî nu voiește a se espune la neplăceri. Astfel toate actele le-a predat pe lîngă actul oficios numitului asesor, și cu acestea s-a depărtat.

Părintele asesor primind toate actele a pus la cale toate cele ce erau de făcut. La acest post învățătoresc au recurs cinci recurenți, dintre cari numai doi *Mihai Oltean* și substitutul înv. *Ioan Lugoșian* au corespuns conținutului din concurs, și numai aceștia au putut fi după lege și drept candidați la numitul post; direcțiunea școlară numai pe acești doi i-a primit în candidare; iar pe ceilalți recurenți: *Demetriu Bozian*, *Paul Bosco* și *Terențiu Luțai*, despre cari și însuși comitetul parohial a constatat în unanimitate că nu corespund condițiilor din concurs, nici au cvalificațiunea recerută com.par. nu i-a admis la candidare.

După candidare s-a început sf. liturgie, sub a cărei durată *preotul Ierosim Luțai* de mai multe ori a ieșit din s.biserică, merse la birt unde adăpa cu spirtuoase pe partizanii fiului său, și instruindu-i ce ținută să aibă în sinod. Terențiu Luțai îi învăța: orice va zice reprezentantele inspectorului să nu se lese de instrucțiunile ce le-a dat; îndemnîndu-i, ca după alegere cu forța să silească pe dl asesor a-l introduce în școală. Partizanii lui Terențiu Luțai, încurajați prin duhul spirtului, protejați de antistia comunală, la finea chemării Duhului Sfînt, intrară cu grămadă din birt în biserică, se postară cu toți în frontul unde avea a se așeza biroul.

În sinodul electoral reprezentantele dlui inspector cercual, părintele asesor consistorial *Ioan Cioară* a expus starea lucrului și a prezentat spre alegere pe cei doi candidați, neexceptionați din nici o parte, ceea ce a fost spre îndestulirea partiei cele mai sănătoase a comunei întregi. Aceasta însă nu a convenit părintelui *Ierosim Luțai*, care era și este interesat de fiul său Terenție Luțai, de aceea propuse ca sinodul să-l candideze. Partizanii săi postați în fața biroului

aprobară propunerea, cu zbierături nesfârșite,- între cei ce zbierau mai tare a escelat Ierosim Luțai, dînd din picioare și gesticulînd cu mîinile pretinzînd candidarea fiului său și votare nominală. Neconvenind cu simțul religios a multor credincioși de bine purtarea desnumitului preot și a partizanilor săi, inspirați de puterea spirtului, să depărtară din biserică nainte de constituirea biroului și nu mai luă parte la actul alegerii.

Constituindu-se biroul, președintele electoral a enunțat votarea nominală pentru cei doi candidați neexcepționați; declarînd că voturile ce se vor da pentru Terențiu Luțai, care nefiind candidatul comitetului, la finea actului de alegere le va declara de nule.

Rezultatul votării nominale a fost acesta: pentru Ioan Lugoșianu au votat 52, pentru Mihai Oltean au votat 2 și pentru Terențiu Luțai 98.

Rezultatul alegerii s-a publicat naintea bisericii: s-a declarat de înv. ales *Ioan Lugoșian* cu majoritate de 50 voturi contra cu Mihai Oltean, care a întrunit 2 voturi, iar voturile date pe Terențiu Luțai le-a declarat de nule.

Enunțîndu-se acest rezultat o parte urau să trăiască Lugoșian! alta parte că Luțai; elevii și elevele de școală erau mai veseli, strigînd în continuu: să trăiască iubitul lor învățător Ioan Lugoșian. Cu ațta actul alegerii se finea; dar preotul Ierosim Luțai, ca de comun fu rachiat, cu furia dobitocească amenința și provoca așa: "Ei, Dumnezeuul lui! Ai mei! Prindeți și nu lăsați!" Primul care prinse pe dl asesor fu tovarășul de beție al preotului revoltand, epitropul Ștefan Pantea, dar fu respins de un gendarm și căzu la pămînt.

Întra-aceasta alții îl împinseră în biserică și îl strîmtoară într- un scaun; aci preotul Ierosim cu tovarășii săi de beție îl prinseră de haine insultîndu-l în modul cel mai murdar. De aci cu mare greutate îl conduse Dionisiu Luțai pe asesor în altar; ieșind din altar se îndreptară cătră ușa bisericii de către nord ca pe acolo să scape. Preotul Ierosim observînd intențiunea dlui Cioară striga și înjura așa în biserică: "Nu-l lăsați f.... Dumnezeuul lui, cine! După el!" și se repezi asupra dlui asesor urmat de bețica sa companie și-l împinseră din biserică, de aci asesorul cu preotul se îndreptară către biserică sîrbă; din colțul bisericii însă se repezi Terențiu Luțai la dl asesor, îl prinse de ambele mîini și-l împinse în mijlocul spectatorilor și revoltaților strigînd: "Nu-l lăsa nepoate! /cătră Ștefan Lazar, un flăcău de 20 ani/ "Ține Ierosime!" /cătră vărul său Ierosim Suciul/. "La școală cu el, să mă bage în școală!" - Aceștia îl prinseră pe asesor unul de piept, altul de mîini. Comandantul Terenție Luțai cu părintele său și cu bețica lor companie se postară napoia asesorului, doi gendarmi, cari erau de față, îl apărau, așa între strigăte batjocoritoare îl escortară pînă la școală, urmat de un convoi numeros.

Intrînd în curtea școalei, pretinseră să-l bage în școală pe Terențiu . Școala era încuiată și cheia nicăieri. S-a prezentat și notarul comunal în fața locului, fără de a face măcar un pas pentru restabilirea păcii și scăparea asesorului, se depărta odihnit la cancelaria comunală. Sub timpul cît s-a frămîntat revoltata

companie pentru cheie, - dl asesor, cu ajutorul celor doi gendarmi, scăpă în coina învățătorului, unde șezu mai bine de o oră. Notarul comunal, provocat prin o deputațiune din sînul fruntașilor comunei, să pună capăt acestui scandal, la care tocmai antistia comunală a dat ajutor, - notarul se și prezenta la moment în curtea școalei și aflînd pe preotul Ierosim în mijlocul revoltaților îl provoacă așa: "Părinte, dar fă odată pace!". Provocarea avu efect; la comanda revoltantului preot se restabili pacea; notarul comunal intra la esmis și luîndu-l de braț, fără împiedicare îl conduse la locuința preotului Dionisiu Luțai, de unde părintele Cioară numai decît pleca din comună.

În a cui putere a stat continuarea revoltei sau restabilirea pazei? Noi vedem, că în puterea dlui notar Hegedüs; și totuși notarul și judele comunal au cutezat a relata oficios la pretura, că dl Cioară a conturbat pazea exemplară ce domnea în comuna bisericească și a zgduit încrederea cătră capul bisericeii.

De atunci și pînă astăzi în școală funcționează Terențiu Luțai, fiul ilegal a lui Ierosim Luțai, protejatul notarului și a judeului, și epitropia culturală juratul Petru Luțai îi solvește salariul, ce compete învățătorul substituit prin venerabilul consistoriu Ioan Lugoșian, iar acesta a eludat din oficiul său.

N-am descris prin jurnale scandalul produs la alegerea de învățător, pentru că această faptă a preotului Ierosim Luțai și a fiului său Terențiu nu ne-a surprins; nu, deoarece preotul Ierosim Luțai mai mult petrece în birt și zi și noapte, decît acasă, unde dînsul e autorul tuturor esceselor din birt, și nu se rușinează a ține de găzduiță pe o femeie care și-a omorît bărbatul cu otravă, pentru care faptă a fost întemnițată 12 ani. Preasfințitul dn Episcop l-a provocat pe preotul Ierosim să depărteze pe găzduița sa sub greomentul suspinderii, și aci dl Hegedüs a doctorit treaba, l-a învățat pe preotul Ierosim să scoată carte de servitoare pentru găzduița sa și atunci n-are ce-i face episcopul, așa a și făcut; acum petrece în pace cu Chiva sa iubita.

Numai puține cuvinte mai avem și am finit.

M.on.dn. protopop *Moise Bocșan* cît a fost adm. prot. și de cînd e protopresbiter, tare s-a interesat de comuna noastră; a preferit-o și respectat-o în toate privințele, din cari cauze de toți locuitorii a fost și este stimat și iubit ca un bun părinte.

Luînd știre de prin foile maghiare și române dl nostru protopop despre scandalul întîmplat în 15/27 aug.a.c. - în 1/13 și 1/14 oct. a.c. a constatat:

- a/ Că inițiatorul scandalului a fost preotul Ierosim Luțai cu fiul său Terențiu
- b/Că oficiul parohial e în dezordine
- c/ Că perceptorul cultului n-a putut arăta banii percepați la scontarea cassei.
- d/Că preotul Ierosim chiar în ziua aceea a depus juramentul la județul tractual din Nădlac ca un martore cîștigat, din incidentele unui scandal din birt, unde dînsul a fost un factor al scandalului
- e/ Că fiul preotului instruia în școală fără decret consistorial
- f/Că în comună domnește anarhia

Și despre toate acestea și multe altele făcînd raport la ven.consistoriu și cerînd cercetare nici pînă azi nu știu să se fie făcut nimic, și așa stăm în mare nedumerire încît ne vine a ne plînge la înaltul for metropolitan, sau la în.minister.

Rugîndu-vă să binevoiți în prețuita foaie ce redactați a da loc acestui răspuns al nostru în toată estensiunea sa, am rămas cu Cenadul-unguresc, în 21 nov/3 dec. 1891.

Iosif Luțai, Arcadie Popon, Gligor Marienuț, Velcu Luțai, George Luțai , Teodor Becan, Ștefan Ungurean, Vasiliu Marienuț, Nicoale Maghiar, Nicolae Crișan, Onuț Vadașan m.p. economi, locuitori în comuna Cenadul-unguresc /Luminătorul 1891/Nr.91 /

1892

Hymen

Di *George Papp*, arhivar consistorial gr.or. în *Oradea- mare*, la 9/21 februarie s-a sărbătorit cununia cu dșoara *Lucreția Rocsin*, fiica dnei preotese văduve *Victoria Rocsin* din *Micherechiu*, comitatul Bihării.

/Familia 1892/Nr.7 /

Maiialul din Chitighaz

Tinerimea română inteligentă din comuna *Chitighaz* și împrejurime a aranjat la 3/15 l.c. maiial, în folosul școlărilor români săraci. Despre succes primim următoarele șire: Petrecerea a fost foarte animată. Crește inima fiecărui bun român, cînd vede asemenea cunună de flori gingașe, cum a fost de față la maiialul din *Chitighaz*. Fără nici o îndoială, ne putem mîndri aici în mijlocul șovinismului cu coconițele române, crescute -cea mai mare parte- în institutul nostru de la *Sibiu*. A fost de față un public frumos și ales din loc, ridicîndu-se însemnătatea petrecerei prin prezența contesei din *Chitighaz*, *Almássy* nasc. cont. *Cziráky* și fiica sa contesa *Jeanette*, care și-au petrecut în mijlocul românilor pînă la pauză. Jocul s-a început după 8 ore seara în sala otelului de lîngă gară, care însă a fost mică de astădată pentru publicul participător. Dintre jocurile naționale s-a jucat "*Ardeleana*". Jocul a durat cu animație pînă la 5 ore dimineța, despărțîndu-se publicul cu cele mai bune impresiuni. Dintre cei prezenți am însemnat următoarele doamne: Șerb /*Chitighaz*/, Șerb /*Pil*/, *Petruț /Șepreuş*/, *Codrean /Șiclău*/, *Ardelean*, *Popovici /Ciaba-*, văd. *Stănescu /Arad*/, *Popovici /Arad*/, *Olariu /Arad*/, *E.Laza /Cherechiu*/, *Giulani /Otlacal*, *Bejan /Giulal*,...

/Familia 1892/Nr.19 /

Se caută un diriginte de cor, care cu violina ar fi abil de-a instrua un cor mixt înființat în com. *Kétegyháza* pe 3-4 luni cu plată lunară de 35-40 fl. Reflectanții să se adreseze cât mai în grabă către *păr. Iosif Ioan Ardelean* în *Kétegyháza, /cottul Békés/*.

/Luminătorul 1892/Nr.67 /

Necrolog

Ioan Popovici-Desseanu avocat, fisc și asesor consistorial, deputat sinodal și congresual după un morb greu și îndelungat a încetat din viață la 16/28 aprilie la ora 1 ora și jumătate d.a. lăsînd în profund doliu neconsolabila sa familie, pe amici și cunoscuți, și biserica și națiunea, căreia i-a servit prin zel și capacitatea sa deosebită un însemnat șir de ani.

Răposatul în Domnul s-a născut în comuna *Bichiș*, comitatul Bichișului la anul 1831. Studiile și le-a făcut în *Bichiș*, *Sarvașiu*, *Beiuș* și *Budapesta*; și cu începerea de la anul 1856 a avut un însemnat rol în viața publică românească, ca avocat, ca deputat dietal ales în mai multe rînduri și ca deputat sinodal și congrual ca fisc și asesor consistorial, în cari calități a funcționat de la începutul vieții constituționale și pînă în ziua de astăzi.

În toate aceste funcțiuni răposatul s-a distins prin capacitate și zel pentru înaintarea afacerilor noastre publice, așa încît putem zice că cu începerea de la anul 1856 dînsul a luat parte activă ca membru și conducător în toate acțiunile vieții noastre publice. Avea o minte ageră și pătrunzătoare, și era vorbitor excelent.

Rămășițele pămîntești ale defunctului s-au depus spre odihnă eternă vineri în 17/29 aprilie a.c. în cimitirul orașenesc din *Arad* la 3 ore după amiază.

Depunem o lacrimă de durere pe mormîntul defunctului, ne exprimăm condolența față de familia rămasă în doliu, și rugăm pe Dzeu, ca sufletul decedatului să-l așeze cu dreptii, iar osămintelor lui să le fie țărîna ușoară.

În veci amintirea lui!

/Biserica și Școala 1892/Nr.16 /

1893

La ședința festivă de "Societatea de lectură" a tinerimei de la institutul pedagogic-teologic ort.rom. din *Arad* la 4/16 aprilie, în favorul bibliotecii au binevoit a contribui: *DI Nicolae Șerb /Chitighaz/ 5 fl*, *Iosif Beșan adm.protopresb. /Giula/ 3 fl*, *Victor Popovici /Ciabal/ 2 fl*, *David Voniga /Giula/ 2 fl*, *Alexiu Popovici /Otlaca/ 2fl*

/Biserica și Școala 1893/Nr.17 /

Un milionar român mort în America

Gazetele împărtășesc știrea, că *familia Pomuț din Giula* a primit zilele acestea din partea tribunalului din Filadelfia înștiințarea, că ruda lor, *generalul George Pomuț*, a încetat din viață lăsându-le o moștenire de peste opt milioane de franci, adică mai 2 milioane florini. George Pomuț, născut dintr-o familie română cu oarecare dare de mână, se statorise prin anii patruzeci în Pesta ca avocat și își câștigase o stare destul de frumoasă. Din cauza vieții vesele, pe care i-a plăcut s-o ducă, a ajuns însă pe mâna cămătarilor și în anul 1850, făcînd o călătorie la părinții săi din *Giula*, cămătarii speriați au cerut declararea lui în stare de faliment /bancrot/. Pomuț văzîndu-se astfel în primejdie de a fi dezonorat, a emigrat în America, unde a început o viață nouă, de muncă, ca farmer /econom/ și în scurt timp și-a plătit toți creditorii din Pesta printr-un prieten al său de acolo. Izbucnind războiul civil între Statele de Nord și recesionști, George Pomuț a intrat în armata Statelor de Nord, în care a izbutit să se ridice pînă la rangul de general. După terminarea războiului a fost trimis ca ambasador al Statelor Unite la Petersburg. El își schimbase acum numele și-și zicea Pomesi. George Pomuț n-a avut decît un frate, fost medic la Viena, mai tîrziu la Sibiu și în sfîrșit medic cercual în districtul Făgărașului, unde a și murit. Familia acestuia va moșteni acum uriașa avere lăsată de generalul George Pomuț-Pomesi.

/Foaia Poporului /Sibiu/ 1893/Nr.23 /

Rugare

Aducînd la cunoștință on.public apariția opului meu */Poezii/* rog pe toți acei domni, cărora li s-a trimis liste de prenumerare să binevoiască în cel mai scurt timp spre orientare a ni le retrimite. - Totodată aduc la cunoștința on.public, că *o parte a venitului curat l-am destinat înființîndului fond pentru ridicarea salariilor învățătoarești la minimalul prescris de lege.*

Giula, la 21 septembrie 1893

Cu tot respectul: David Voniga

/Biserica și Școala 1893/Nr.37 /

1894

Serată literară la Giula

Societatea de lectură română din Giula-germană a dat acolo, la 7 ianuarie, cu concursul comitetului parohial, o serată literară urmată de dans. Programul *seratei* a fost următoarea: Cuvînt de deschidere, rostit de *preotul Biberea*; Hodja **Murad Pașa**, de V.Aleacsandri, declamată de dl *D.Voniga*; Însemnătatea și folosul societăților de lectură, scrisă și citită de *Iosif Ivan*; Fragment din istoria **românilor**, de *D.Voniga*, care a pronunțat și cuvîntul final.

/Familia 1894/nr.2 /

Hymen

Dl *Ladislau Petrilă*, teolog absolut din *Macea* și-a încredințat de viitoare soție pe dșoara *Cristina Beșan* fiica preotului protopresb. Iosif Beșan din *Giula*.
/Dreptatea 1894/Nr.25 /

Colecte pentru monumentul lui Avram Iancu

Din *Chitighaz* ni se trimite de cătră plugarii Moise Olariu și Pentru Muntean lista de mai jos: Petru Brindaș 20 cr; Moise Moldovan 20 cr; George Gros 1 fl; Vasile Santău 10 cr; Petru Șipoș 20 cr; George Gros 10 cr; Augustin Ardelean 40 cr; Mihai Gancia 20 cr; Onuț Stan 20 cr; George Bandula 10 cr; Dimitriu Berbecar 20 cr; Petru Chirilescu 1 fl; I.Ioan Ardelean 1 fl; Vasile Beleş 1 fl; George Muntean 30 cr; Mihai Muntean 10 cr; Petru Santău diriginte de cor 20 cr; Ioan Selegean 20 cr; Mihai Poptilican 10 cr; Dimitrie Olar 1 fl; Petru Muntean 1 fl; Mihai Bandula 10 cr; Moise Olar 50 cr. Suma 10 fl 80 cr.

/Foaia Poporului /Sibiu/ 1894/Nr.28 /

Hymen

Dl *Andrei Horvath*, cleric absolvat al diecezei Aradului, *ales de preot în Oradea-mare*, s-a logodit cu dșoara *Elena Șerb*, fiica dlui Nicolae Șerb, notar în *Chitighaz*.

/Familia 1894/Nr.30 /

Serată literară în Giula

Tinerimea română absolventă din *Giula* și împrejurime va aranja acolo la 15/27 august o serată literară în sala cea mare a pavilionului Göndöcs. Programa: 1/Cuvînt de deschidere, rostit de dl *D.Voniga* 2/Necesitatea religiunii creștine pentru omenire, disertațiune de dl *T.Gubaș* 3/Dan căpitan de plai, poezie de *V.Aleksandri*, declamată de *I.Țoldan* 4/Conceptul culturii, disertațiune socială de *G.Voniga* 5/Însemnătatea istoriei naționale, dis. de *M.Beșan* 6/Cuvînt final de *D.Voniga*. Apoi va începe petrecerea de dans cu Bătuta și Călușerul. Comitetul aranjator e compus astfel: președinte *D.Voniga*, casar *T.Gubaș*, controlor *M.Beșan*; membri *G.Ardelean*, *N.Ardelean*, *D.Borbil*, *M.Mărcuș*, *G.Pop jun*, *V.Pop*, *G.Petrovici*, *A.Petruț*, *I.Petruț*, *I.Popa*, *N.Popoescu*, *A.Popovici*, *I.Popovici*, *L.Raț*, *I.Șerban*, *I.Țoldan*, *I.Ursu*, *C.Popovici*, *G.Popovici*, *M.Hașiaș*, *C.Chirilovici*, *R.R.Motorca*.

/Familia 1894/Nr.33 /

Mișcarea românilor din Ardeal și Ungaria

sau Adunările de protestare contra proiectelor religioase din 1893. *Sub acest titlu, dl D.Voniga va da la lumină un volum*. Acesta, drept introducere, va cuprinde o scurtă reprivire peste istoria românilor, de la venirea lor în Dacia și

pînă în zilele noastre. Autonomia Ardealului. Tendințele și mijloacele de maghiarizare ale guvernului. Ziaristica. Urmează: adunările de protestare convocate și ținute. Volnicile ungurești sau adunările din Arad. Filosemitismul la români. Sinoadele proiectului în anul 1894. Adunări de protestare renoite. Dezbaterea proiectului despre căsătoria civilă în parlament și în casa magnaților. Criza ministerială etc. Opu, după puțină, va cuprinde și portretele conducătorilor. *Autorul în Giula* are informativ despre toți aceia, cari au luat parte la aceste mișcări.

/Familia 1894/Nr.34 /

Scripte române

Sub acest titlu cetim în "Nemzeti Újság" din 4 noiembrie n. următoarele: Corespondentul nostru din *Bichiș-Ciaba* ne raportează următoarele fapte: În adunările preoțești gr.or. de toamnă preoții gr.or. au hotărît, că de acum încolo vor trimite autorităților numai scripte române. A provocat mare scandal, că *Victor Popovici, preotul pușinilor români din loc* a prezentat orașului o scriptă românească. Scripta a fost pînă la cuvîntul cel din urmă în limba română, încă și cuvintele: "Din cauză de paupentate liber de timbru" au fost române. Protonotarul Ladislau Körössy a făcut arătare contra preotului. E verosimil că acest caz va fi obiect de interpelațiune în adunarea generală a reprezentanței orașului, afară de aceea au recercat confidențial pe un membru distins al opozițiunii să facă din acest caz obiect de discursiune în clubul partidului și să interpeleze pe ministrul Heronymi, că ce are de cuget a face?

/Dreptatea 1894/Nr.234 /

Corespondență

Cenadul-Unguresc, 2 octombrie 1894

Situată pe țărmurile drept al Mureșului în binecuvîntatul comitat *Bichiș/Békés m./* comuna noastră asemenea este una dintre cele mai binecuvîntate de Dumnezeu. Poporul, în majoritate atît după număr cît și după avere, românesc, este foarte deștept, sîrguitor, lucrător și cruțător, se află în bună stare materială; comuna ca persoană juridică, are averea sa proprie care aduce venituri suficiente pentru acoperirea trebuințelor susținerii sale și astfel poporațiunea este scutită din solvirea "speselor" comunale.

Ca comună bisericească comuna noastră încă este una din cele mai de frunte și din cele mai bine situate în cele materiale. Avem două școli române confesionale, biserică vrednică, frumoasă; biserica are o avere imobilă proprie care aduce anual un venit curat peste 2.200 fl.v.a. Astfel de stare au și confrății sîrbi cari după români, sînt cei mai numeroși în comună și în privința culturală-națională – fie zis spre lauda și onoarea lor – au stat umăr la umăr cu românii, ca frați adevărați, față de toate atacurile dușmănoase șoviniste.

Cu un cuvînt zis comuna noastră politică și bisericească are toate mijloacele recerute spre a progresa și înflori în modul cel mai sigur și mai înbucurător pe terenul învățămîntului poporal-cultural, dacă... dacă pocitul de patriotism șovinistic și utopiile sale nu ar fi pus ochii săi pe ea, ochii săi cei păcătoși, nesățioși și lacomi la limba, naționalitatea și fericirea sufletească a altora.

Acest pocit patriotism și-a jucat deja toate mendrele în comuna noastră, dar pînă azi, fără nici un rezultat, decît că s-a făcut de rîs. Au trecut mai bine de 2 ani de cînd stăpînirea patriotică ne chinuie *să facem școală comunală și ovodă în comună*. Am respins aceste cereri pe cît de nedorite din partea noastră, pe aîtu de neîntemeiate în însăși legea așdusă de stăpînire; am respins pe temeiul că în comună avem 4 școli confesionale bine organizate, bine dotate /2 române, 2 sîrbe/ iar băieții pentru școala comunală nu există decît 7-8 /jidovi/ pînă cînd legea /art.38 din 1868/ pretinde ca să fie cel puțin 30. Pentru înființarea azilelor /ovodei/ de copii nu avem trebuință, fiindcă cu ocaziunea conscrierii s-a constatat, că în comună toți băieții de 3-6 ani au deplină îngrijire la părinții lor, și și peste asta, comuna bis. română a declarat că dacă se va ivi lipsa de astfel de azile, ea se va îngriji, va face. Însă cu toate astea ce să vezi, vedem deja s-a început și se lucră la zidirea școalei comunale și a azilului, fără ca comitetul comunal /politic/ în care românii au majoritatea, să fie cerut ori decis zidirea acestui moloh! se lucră pentru noi-fără noi, pe speșele noastre, fără ascultarea și învoirea noastră. Nici că se așteaptă terminarea zidirei, ci deja s-a închiriat o casă privată pentru azil, avem deja "învățătoare" care de trei luni își trage salariul regulat, fără să aibe elevi! În fiecare zi sună toba prin comună și amenință cu pedeapsă de 5 fl, apoi 10 fl. pe cei ce nu-și trimit luduții lor la "ovodă", dar lumea stă uimită,... nici un biet copilaș nu ajunge la azilul poreclit "ovodă", nici o unică jertfă în gura molohului nesățios! Deștept și brav e poporul din comuna noastră, bunii conducători are în sînul său, dar întrebarea e: pînă cînd va putea să reziste! S-au început terorizările și intimidările, ba chiar persecuțiunile asupra celor buni ai noștri din partea celor ce vînd și cumpără patriotismul pe banii altora!

Se știe adecă, că în fruntea afacerilor locale românești stă *învățătorul Ambrosiu Costea*, iar din partea sîrbească *învățătorul Nicolau Iovanovici*. Aceștia sunt luați la țintă, mai ales însă *învățătorul nostru*, cel românesc. Iată cum. Mai întii inspectorul regesc l-a luat în răs_păr pentru multe secături cari nici că aparțin competenței sale, apoi pentru că nu produce în școală destul spor cu limba maghiară. Acest onorabil inspector reg. a pus în curgere două procese disciplinare în contra *învățătorului*, dar încă n-a izbutit la conzistoriul nostru a-i pregăti calea de ducă. Un proces criminal: pentru că a propus din istoria de "N.Pop", încă nu e gata.

În săptămîna trecută, luni la 24 sept. se ținu asupra numitului *învățător* o perchiziție domiciliară prin 2 jendarmi, căuțînd aceștia ceva, ce nu au aflat. După aceea, joi veniră la casă alți doi jendarmi și aceștia începură o procedură mai respicată, o investigațiune de tot patriotică!

Ei întrebară pe învățător: Jendarmii de luni ce au căutat la D-ta? Ce au făcut ei la D-ta? Fost-ai la târg? Când ai venit acasă? Fost-ai la Macău? Când ai venit d-acolo? Ce știi despre epistola /cutare/ amenințătoare? Cine în comună agitează contra școlii comunale și contra azilelor? /Vedeți cum judecă lupul pe miel! / După acest interogatoriu jendarmii, se-nțelege, pleacă nemulțumiți. Urmă apoi numai decît citarea învățătorului la casa comunală. Aci fu dus într-o încăpere separată unde-l așteptau aceiași jendarmi, cari de nou începură cu torturarea. Ca să se știe cauza văzută a acestei proceduri, o descriu. E vorba că oarecine a trimis la Macău la adresa judelii comunale, Miloș Gedoș, sub plic, o țiduliță anonimă, de următorul cuprins în limba maghiară: "Dacă nu te lași de ovodă și nu abzici de postul de birău /jude comună/, atunci îți dau foc, ori te pușc, dumnezeul tău!"

Și pentru a afla, vezi doamne pe acest amenințator, se făcu perchizițiune domiciliară, apoi investigare, la învățătorul nostru! Pusu-l-au jendarmii să scrie și subscrie cu mîna proprie, apoi pe unul dintre feciorii învățătorului, ca să constateze identitatea scrierii din țidula amenințătoare. Tot în aceeași zi făcură jendarmii astfel de onoare dubioasă și cam la 10 oameni frunțași d-ai noștri: toți membri din comitetul parohial.

Va să zică este evident că onorata jendarmerie ține la patrioticul principiu: că oamenii frunțași și de omenie trebuiesc puși în suspițiune pe învățător și pe frunțașii din comună, ci pe cutari oameni apti de asemenea fapte. S-au dus jendarmii deocamdată cu buzele umflate. Ce va mai urma vom vedea.

Atîta și astfel se lucră pe acest teren și prin aceste organe patriotice. Dar nu e asta unicul teren, ci se mai mișcă patrioții și pe terenul jurnalistic.

În orașul *Macău* apare o fițiucă patriotică cu numele "Makó". Această fițiucă în nrul său de la 23 septembrie a.c. conține un articulantru intitulat "Néhány szó az izgatásokról" /Cîteva cuvinte despre agitațiuni/ în care se vorbește tot despre "fericita și de Dumnezeu binecuvîntata noastră comună și se-nțelege de sine trimbează de "agitatori" pe aceia cari n-au lipsă nici voință de școală comună și de ovodă din comună, și pe cei ce combat octroarea cu forța a acestor școale, iar nu pe cei ce într- adevăr agitează, nepăciuiesc și umblă să spargă ori nimicească frumoasa noastră comună.

"Dascălii din Cenadul ung." - zice fițiuca - "și-au făcut de problemă și de principiu a zădărnici orice întreprindere legală /?/ patriotică /?/ asta li-e suprema lor tendință". Iar învățătorul sîrb a comis o crimă agitatorică și mai mare /!/ **iată** din cuvînt în cuvînt : "Învățătorul sîrb vine pe stradă, salută în limba sîrbească pe o fată tînă, frumoasă, română, care fată resalută pe învățător în limba maghiară, iar învățătorul răspunde fetei:" trăsните-au și te trăsnească! Tu **știi** vorbi românește și sîrbește, și totuși răspunzi în limba maghiară". Asta e **crima** dascălului sîrbesc!...

Peste asta fițuica patriotică dovedește încă și acea nobilă tendință, ca să îndușmănească, deci să dezbine, pe poporenii noștri. Așa lasă a se ceti printre șiruri, ca și când ceilalți doi învățători neatacați, ar fi autorii sau cel puțin inspiratorii articulandrului.

Eu sper însă, că poporul deștept român din *Cenadul-Ung.* va pricepe această manoperă și nu va cădea în cursele infame.

Și în această speranță adresez pe această cale confrăților mei români d-aici îndemnările și sfaturile mele: Să rămână solidari, să țină unul cătră altul ca zidul la zid, să nu se îndușmănească ei între sine și unul față de altul. Să fie siguri că pînă cînd dușmanii nu va străbate între ei, pînă atunci ei risipiți nu vor fi.

Arad, 8 ianuarie 1894

/Dreptatea 1894/Nr.205 /

*Proces verbal încheiat cu ocazia constituirii Societății
CARITATEA pentru ajutorarea învățăceilor români săraci
din Arad*

Prezenți: Romul Ciorogariu, Maian Vătianu, Iuliu Herbei, Clement Lupșa, George Popovici, George Adam. Traian Secula, Traian Marcu, Iancu Ștefănuțiu, Ion Pap, Aurel Albu, George Lupșia, dr.George Popescu, Tudor Popescu, Valerie Telescu, Dr.Aurel Demiat, Paul Rozvan, Valeriu Magdu, Romul Nestor [preot în *Cenadul-Unguresc M.B.*], Dr.George Popovici, Cornel Ardelean, Ioan Nemet, Mihai Brăteanu, Dr.Ioan Popovici, Iuliu Bodeu, Iulian Cacinca, Dr.Silviu Moldovan, Romul Motorca, Ioan Pătruț, Romul Vătianu, David Voniga [Giula, M.B.], Andrei Horvat, Sava Raicu, Vincențiu Belintian, Lazar Popovici, Ioan Cacinca, Petru Mosiescu, Aurel Mioc, Lazar Ghebeleşiu.

Convocătorul Romul Ciorogariu salută adunarea în numele umanismului, care reclamă astăzi de la societate ajutorarea tinerimei școlare lipsită de mijloace materiale și provoacă adunarea, urmînd acestui nobil sentiment umanitar, să înființeze aici în Arad, o societate pentru ajutorarea învățăceilor români de pe teritoriul Aradului, sub numele "Caritatei".

Adunarea se declară în unanimitate pentru înființarea societății "Caritatea".

Biroul interimar se constituie:

Romul Ciorogariu, prezident

Trăian Vătianu, notar

Prezidentul interimar Romul Ciorogariu prezintă adunării proiectul de statute pe care să se organizeze "Caritatea" societate pentru ajutorarea învățăceilor români din Arad, care după dezbatere generală și specială se primește unanim în textul alăturat la acest proces verbal și se însarcinează biroul a înainta acest proiect de statute pe calea municipiului orășenesc către înaltul Ministeriu maghiar regal de Interne pentru prevedere cu clauzula legală.

De bărbați de încredere pentru autentificarea protocolului se aleg Dr.Aurel Demian și Dr.George Popescu.

/Document extras din "Aradul în lupta pentru eliberare socială și națională. Documente", vol.II. Arad/1980 p.102. /

Din *Chitighaz* ne trimite un țăran niște vești, care ne foarte neliniștesc, și care tare am dori să nu fie adevărate. Ne temem însă că vor fi. Vorbind despre suferințele luptătorilor naționali și de răutatea ungarilor, zice: "Cetim și noi țăranii și vedem ce sufăr pentru noi, și ne doare de ai noștri. Dar -zice mai departe- și mai trist lucru avem între noi, căci se află și printre noi de aceia, care s-ar vîrî cu sufletul în unguri, pentru că să capete cîte o coaje de pîine!... Așa și domnii învățători de la școala noastră fac pe furioși și vîresc cîntări maghiare în școlari, iar de ale noastre nici de fel. Tablele de părete una de fel în școala noastră românească de cele românești, ci numai ungurești. Noi am hotărît în comitetul parohial îndreptarea lucrului, dar pare că nici domnii preoți nu se uită după el, căci nu s-a făcut!...Am adunat bani pentru *A.Iancu* și și-au făcut rîs de noi domnii învățători!" -Ne întristează această scrisoare pentru dureroasele stări de lucru ce ni le vestește, dar ne și înveselește de altă parte, căci ea e o probă despre deșteptarea țăranului nostru. E foarte bine, că oamenii noștri cercetează și ei, că mai dau și ei cu ochii prin școală și urmăresc că ce învățătură se dă copiilor lor în aceea, și e drept că acolo unde află că merg lucrurile contra binelui lor, contra românismului și bisericii,- să pășească la mijloc cerînd îndreptarea răului.

/Foaia Poporului /Sibiu/ 1894/Nr.40 /

1895

Dar pe seama bisericii

Înregistrăm cu plăcere, că confratele nostru *Georgiu Bogomir din Micherechiu* la sfatul și stăruința vrednicului preot de acolo *Nicolae Rocsin* a dăruit pe seama sfintei biserici din numita comună spre scopuri bisericesti și școlare două iugăre de pămînt în preț de 400 fl.

/Biserica și Școala 1895/Nr.2 /

Petrecere reușită

Din *Chitighaz* ni se scrie, că la 28 ianuarie au dat coriștii plugari de acolo o petrecere, care a fost însuflețită și a adus un venit de 56 fl. 71 cr. Au fost de față și coconite de unguri și și-au petrecut foarte bine, - dar jupînul birău, român, nu; el a mers numai la petrecerea cea ungurească! Nu porți și pinteni, jupîne primareș?

/Foaia Poporului /Sibiu/ 1895/Nr.10 /

În "*Lumina*" din *Giula* cetim următoarele: Dl.*D.Voniga* redactorul responsabil și dl *Dr.Elefterescu* prim colaborator al ziarului nostru, vom scoate în decursul lunilor de vară a a.c. de sub tipariu un volum de scrieri literare,

filozofice, morale și instructive sub titlul: "*Învățăături*". Coalele de prenumerație se vor distribui în cuînd în România din București de către Dr.Elefterescu, în Ungaria din Giula de către redacția "*Luminei*".

/Controla 1895/Nr.3 /

Emigrarea românilor din Cenad

Ziarele anunță, că românii din comitetul Cenad, mai cu seamă muncitori, au început să emigreze în România. Emigranții se recrutează din comunele *Bătania, Cenad și Tornia*. Pînă acum au trecut granița 15 familii. În România, zice-se, capătă case și pămînt de la guvern.

/Familia 1895/Nr.17 /

Un vrednic comitet parohial

Inscripția "*Școala Română*" de pe frontispiciul școalei rom. din *Giula-maghiară* de mult generează vederea patrioților și acuma așa se vede, că chiar le scoate ochii. Comisia administrativă a Comitatului Bichiș /*Békés*/ la insinuarea procurorului comitatens în o ședință a sa din primăvara a a.c. nr.122 a adus conclud, ca în privința înlăturării inscripției să se ia fără întîrziere toate măsurile. A fost recercat pentru delăturarea inscripției și comitetul parohial în mai multe rînduri, și acesta totdeauna a protestat sus și tare contra acestei ingerențe.

Acești comisie administrativă comitatensă sub nr.562/895 aduce conclud pentru înlăturarea inscripției în 15 zile de pe frontispiciul școalei și spre scop, în caz de lipsă vicecomitele comitatului se autorizează a se folosi chiar de forța brachială, deoarece inscripția fiind de caracter politic nu se poate tolera, care conclud apoi l-a suscerut și venerabilul nostru consistor arădan, care deși lasă com.parohial în voia a decide după plac, recomandă delaturarea firmei, avînd asemenea caz cu școala din *Tornia* și pentru care orice întrepunere a fost zadarnică.

Comitetul parohial din *Giula-maghiară* cu toate acestea protestează energic contra îngerinței comitatense și în considerațiunile produselor în conclud insistă și mai departe pe lîngă susținerea inscripției și declară a nu obsta de la aceasta numai în urma forței. Bravo cinstit comitet!

/Lumina /Giula/ 1895/Nr.9-10 /

Avîs

În comuna *Chitighaz/Kétegyháza*/ situată în comitatul Bichiș /*Békés*/ pîostul de medic comunal a devenit vacant. - Comuna are 4000 de locuitori, dintre cari aproape 3000 sunt români, iar ceilalți maghiari. - Salariu anual de la comună 500 fl.v.a. iar practica îi poate aduce un venit sigur de 600-800 fl.v.a.

Afară de aceasta -ca și foștii medici așa și viitorul medic- poate conta să primească de la contele Almásy din loc pe fiecare an plată fixă de 300 fl, de la un domeniu de al arhiducelui Iosif în depărtare de una oară 200 fl, iar de la căile ferate de stat 300 fl, pentru ce în schimb medicul e datorat a cerceta bolnavii de pe teritoriul domiciliar și de pe teritoriul destinat de la căile ferate de stat. - Astfel venitul anual i se poate urca la 2000 fl.

Dorința noastră ar fi, ca să ne alegem un medic român. - Deci toți acei medici români, cari ar avea intențiunea să reflecteze la acest post, sunt rugați, ca pînă la 3 ianuarie st.n. 1896 să-și înainteze petițiunile de concurs provăzute cu toate documentele de lipsă la protopretorul cercului Gyula, Kövér László, în orașul Gyula /com. Békés/ - Alegerea se va ține la 4 ianuarie st.n. 1896 dimineața la 10 ore. - Spre orientarea alegătorilor români ar fi de dorit, ca acei dni medici cari vor reflecta la acest post, deodată cu înaintarea petițiunii să avizeze pe unul dintre preoții locali: *Iosif-Ioan Ardelean ori Vasile Beleş.*

/Foaia de duminică 1895/Nr.45 /

1896

O invențiune românească

Zilele trecute dnii *Iuliu Florea și Al. Olteanu* au prezentat în *Budapesta*, în salonul casinei din subordiul Leopold, o invențiune a lor, prin care se pot evita ciocnirile pa căile ferate. De față au fost mai mulți specialiști, precum și reprezentanții presei. Invențiunea se bazează pe electricitate și încercarea a reușit foarte bine.

/Familia 1896/Nr.5/

Societatea "Petru Maior" a tinerimii academice române din *Budapesta* în urma unor denunțări tendențioase a fost pusă sub cercetare din partea autorităților administrative și activitatea i-a fost suspendată. Acum aflăm, că ministrul de interne a sistat cercetarea pornită în contra societății literare, și a permis, ca societatea să-și continue activitatea în sensul statutelor, dar cu acea condițiune, ca ea pe viitor să nu se mai ocupe de lucruri politice.

/Unirea 1896/Nr.32 /

Procesul "Luminei"

Pertractarea finală a procesului de presă intentat de procuratura reg. din *Oradea-mare* contra revistei "*Lumina*" din *Giula*, pentru articolul "50 fl. sau ispita dascălilor confesionali", publicat în nr. de la 22 mai 1895, e defiptă pe ziua de martie 1896 la 9 ore în *Oradea-mare*.

/Dreptatea 1896/Nr.38 /

Minune

În 1894 s-a luat inițiativa unei colecte pentru ridicarea unei cruci pe mormîntul eroului nostru național *Avram Iancu*. Cînd s-a colectat o anumită sumă spre acest scop, atotînțelepciunea ministerială a oprit prin ordin colectarea și a dispus confiscarea sumei adunate. De atunci autoritățile politice au început a lua de-a rîndul și de pretutindena pe colectanți în proces de a-i pedepsi aspru. - Așa dl *D. Voniga* încă a fost tras la răspundere pentru acest fapt comis între românii din *Giula*, de la cari a și încasat o anumită sumă, dar care, din precauție, oprindu-se în restimp colecta prin ordin ministerial, banii încasați nu i-a trimis destinațiunii lor, ci i-a reținut cu scopul de a-i restitui contribuinților. Puternicul căpitan de poliție însă a confiscat suma, iar pe dl *Voniga* l-a pus în perspectiva unei pedepse. Și cînd la adecă, minunea minunelor! Se ivește un corb alb și căpitanul Dr.Br.Drechel a absolvat pe *Voniga* de sub greutatea pedepsei. Acest căpitan e mai prudent și mai nobil decît denunciatorul și reflectantul la prescura românească din *Giula*. Ce vor zice acum zdrențele de fițiuce din *Arad*, *Ciaba*, *Budapesta* și de pretutindeni, cari au înfățișat atunci pe *Voniga* în coloanele lor ca defrandant, mișel, etc, dacă dl *Voniga* le va răspunde că ele sînt murdare și cei ce le...drec sînt nemernici? căci a le trage la răspundere pentru calumnie înseamnă a sta de vorbă cu nebunii.

Giulanul

/Dreptatea 1896/Nr.74 /

Procesul "Luminei"

Pentru pertractarea ultimă a procesului intentat încă în toamna anului trecut redactorului nostru dlui *Voniga* pentru articolul "50 fl. sau ispita dascălilor confesionali" publicat în ziarul său de atunci "*Lumina*" e defiptă ziua de 18 iunie. - Vom vedea ce pedeapsă milenară va croi juriul de presă din Grosznrdein dlui *Voniga* pentru păcatul că a îndemnat pe învățători că în detrimentul învățămîntului român să nu lăcomească la cei 50 fl, cari se știe cu ce tendință se împart din partea guvernului, învățătorilor confesionali.

/Dreptatea 1896/Nr.112 /

Scos din Casină

Din *Ciaba* se scrie, că casina de acolo în ședința sa generală prin votizare secretă a scos din sînul casinei pe preotul român de acolo *Victor Popovici*. La acest fapt a fost îndemnată casina din cauza ținutei românești ce dl *Popovici* a observat totdeauna în casină și între șoviniștii de acolo. Regretăm numai atîta, ca dl *Popovici* s-a și amestecat între perciuinați.

/Dreptatea 1896/Nr.154 /

Condamnat

Ieri s-a ținut /6/18 iunie/ în Oradea-mare pertractarea procesului de presă a "Luminei" intentat contra redactorului nostru dl.D.Voniga pentru articolul "50 fl sau ispita dascălilor confesionali" publicat în *Giula*. Juriul de presă a condamnat pe dl D.Voniga, ca pe autor și răspunzător pentru comunicat *la una lună de închisoare și 100 fl amendă*.

Articolul altmintrelea a fost îndreptat contra guvernului, dezaprobind tendința acestuia, de a seduce și câștiga învățătorii confesionali și cu premii de câte 50 fl, a-i face lacomi și accesibili în schimbul acestei remunerațiuni de a dezvolta, în favorul limbei maghiare și în detrimentul învățămîntului român, întru instruirea limbei maghiare mai mult progres decît pretinde legea.

/Dreptatea 1896/Nr.162 /

Hymen

Dnul *Romul Nestor ales preot în Cenadul-maghiar* și-a încredințat de viitoare soție pe dșoara *Veturia Crișan* fiica dlui notariu T.Crișan din *Seleuș*. Felicitările noastre.

/Biserica și Școala 1896/Nr.50 /

1897

Hymen

Dl *Alexandru Mărcuș inv.gr.or. din comuna Săcal*, și-a încredințat de viitoare soție pe dșoara *Elena Drimba* fiica părintelui *Mihail Drimba* din *Apateu*. Felicitările noastre.

/Biserica și Școala 1897/Nr.6 /

Din Micherechii

Vești rele ne vin din comuna *Micherechii*, în Bihor, despre preotul de acolo *N.Rocsin*. Ni se scrie că acest preot așa de mult și-a uitat de chemarea sa și de neamul său, de e în ceartă cu mai întreg satul. El sfădește pe oamenii cari citesc "Tribuna" și "Foaia Poporului" și s-a pus în dușmănie la alegerea de jude cu toți oamenii, așa cît la Crăciun de abia 20-30 inși s-au dus la biserică, iar în preziua sf.boțez 180 de familii n-au primit preotul cu crucea în casa lor.

E nespun de sfîșietoare această între preot și turma sa. Mai marii părintelui *Rocsin* ar trebui să ieie aminte aceste lucruri.

/Foaia Poporului /Sibiu/ 1897/Nr.5 /

Obrăznicia "patrioților"

În focul lor "patriotic" niște tingări de la casina din *Bătania* au mers pînă acolo, încît au cerut telegrafic P.S.Sale Episcopului Mețian să ordone ca în *biserica română din Bătania* să se țină slujbă în ziua de 15 martie, ziua libertății !?! ungurești!

Foarte cuminte însă P.S.Sa dl Episcop le-a răspuns, că nefiind aceasta sărbătoare bisericească, nu poate face pe voia "patrioților". Năcăjiți de acest răspuns "patrioții" din *Bătania* umplu acum cu vorbe late foile și mai nesărate ungurești din Arad, dintre cari "Alföld" îl vorbește acum de rău pe Episcopul român. Ei zic, că întocmai după cum anul trecut au lăsat pînă și sîrbii, ca în biserica lor să se țină slujbă, iar în ceilalți ani s-a ținut în biserica reformatilor și a papistașilor, apoi așa trebuia să facă și românii.

Noi protestăm însă, ca să fim socotiți la un loc cu lighioanele "patriotice" în înțelesul șovinist. În biserica românească niciodată n-are să pătrundă cei cari slăvesc pe Kossuth!

/Tribuna Poporului 1897/Nr.45 /

Popa din Micherechii

Sub acest titlu ziarele maghiare publică niște lucruri scandaloase în socoteala *protopopului Nicolae Roxin*, care în loc de a îngriji de școală și biserică, s-a pus ca să facă pe agentul guvernului și al clicei Tisza-istă în Bihor, dînd mîna cu puterea publică pentru apăsarea și spoliarea poporului. Roadele abia începutei sale chiverniseli protopopești sunt deja prea îmbelșugate.

Poporul din *Micherechii*, în năcazul și amărăciunea sufletului său, înstrăinat de biserica părinților săi, - nu mai puțin ca 90 familii s-au declarat că trec la biserica greco-catolică. Ale tale dintru ale tale, Consistorule de la Oradea-mare! Ți-a trebuit un protopop "patriotic" după tipul și asemănarea lui *Tisza*. Ți-ai găsit în popa Roxin din *Micherechii*, dar ai să răspunzi pentru el înaintea națiunii și a bisericii.

/Tribuna Poporului 1897/Nr.75 /

Corespondență

Giula, 7/19 iunie

/Alegere de reprezentanți comunali. - Români bravi. - Examenе școlare. - Examenе ungurești în școlile române! /

Aici departe, la marginea elementului românesc, sau mai zis în centrul ungurimei încă trăiește un număr însemnat de români, cari etnograficește deși resfirați de marele element românesc, dar ei între ei ei sunt compacti în comunele în cari locuiesc și pe toate terenele de viață atît privată cît și publică bine constituiți și consolidați. Voi vorbi de *românii din Giula* numai, asupra cărora privirile celor mai mulți români, pînă acuma nu prea au fost ațintite fie

din cauza necunoașterii acestora, fie din motivul că la un element ce trăiește în cuib străin, departe de trunchiu și înconjurat de vrăjmași - în momente de necesitate nimeni nu a îndrăznit a conta. Și lucrul într-adevăr nu e ușor atât pentru cei ce ar îndrăzni să se bazeze pe acest element espus și el dintre toate mai bine grijit și păzit de cei ce tind din răspuțeri a-l face pierdut pentru noi, cât și pentru înșiși acești români, cari tot contactul ce-l pot avea în viață nu-l au decît cu străinii.

Mulți nu știu de acești români în număr de 3-4 mii, iar cei cari știu, dar nu îi cunosc mai deaproape, îi consideră de pierduți pentru noi și așa nici că se mai gîndește la ei nimeni. Inteligența lor e drept că stă cam departe de adevăratul spirit românesc și așa nici că au prea avut acest popor prin cine să se manifesteze și să arate cîte un semn de viață, deși nu adeseori dar cel puțin din cînd în cînd și să salute pe frații lor de cari stau departe cu cîte un grai lăsat pe aripile organelor noastre de publicitate.

Cu toate acestea, *românii din Giula*, pe lîngă toate că sunt lipsiți aproape cu desăvîrșire de mediile ce i-ar pune în legătură cu elementul cel mare, căruia aparțin și cu toate că de spiritul străin pas de pas și ocaziune de ocaziune sunt atăcați și neapărați în fața acestuia: cutez a zice că românii din Giula sunt buni români, mai buni decît mulți din alte comune și cari nici în parte nu sînt atât de espuși și cercați de cătră tendințele elementului maghiar conlocuitor; sunt români de la cari românii chiar din comune mai și curat românești încă ar putea lua exemplul. Vorbească faptele.

Săptămîna trecută s-au ținut aicea alegerile de reprezentanți comunali /orașenești/ în fieștecare cerc, în locul celora căroro li-a expirat periodul de 6 ani pe cît se aleg. Așa în *orașul mare românesc* /nagy román város/ care formează districtul al V-lea electoral și *cel mic românesc* /kis román város/ al III-lea încă s-a ținut alegere, alegîndu-se în fieștecare cerc cîte 10 reprezentanți - și în ciuda zvîrgolirilor corteșilor unguri, românii au fost solidari alegîndu-și de reprezentanți numai români. Și așa pentru periodul viitor românii din Giula vor avea, afară de ceia căroro nu li-a expirat periodul, încă 20 de reprezentanți comunali în ședințele reprezentative ale orașului. Unde se mai întîmplă așa ceva? Spuneți-ne o comună măcar, curat românească, iar nu cum e Giula, unde românii sunt puțin luați în socoteală. Și atunci voi revoca elogiile ce de astădată mă simt îndemnat a le aduce bravilor români din Giula.

Frumos exemplu, pe care multe comune române, sau unde elementul românesc e mai puternic - ar face bine să nu-l treacă cu vederea.

Cu aceasta deodată țin a vă raporta și despre examenele școlastice ținute aicea în 11 ale curenteii luni în școlile noastre confesionale. Reverendissimul domn protopop și inspector școlar dr. Ioan Trăilescu cu asistența sa în persoana comisarului școlar, a dlui *Florian Popovici din Bichiș* s-a prezentat vineri în 11 pentru ascultarea elevilor din celea 3 școli și respective pentru ținerea

examenelor finale anuale. S-a început în școala dlui *Ioan Mărcuș*, care nici acuma în al 41-lea an de greu serviciu nu a slăbit în energia și ambiția sa învățătorescă față de colegii săi tineri și nouă putere.

A urmat apoi continuarea în școala dlui *Ioan Ionescu*, unde spre lauda dlui învățător fie zis, numai în foarte puține școli putem vedea așa examen bun și putem auzi așa răspunsuri frumoase și precise, cum am auzit de astădată de la elevii dlui Ionescu. Îndemn și pentru viitor.

După amiază la orele 3 s-a continuat examenul în școala dlui *Iosif Ioan* din Giula română mică unde examenul, deși nu ne-a încântat, dar cu opinie și critică de tot nu putem să-l încuviințăm. Aici e uz, -într-alte locuri nu- a se ține la școlile române confesionale și examen oficios unguresc. La acest examen separat și cu alt termin de cel românesc - vine însuși vicișpanul și comisia școlară comitatensă. Examinează pe bieții școlari în ungurește aproape din toate obiectele de învățămînt, se ingerează, așteaptă și pretinde de la bieții învățători că din fieștecare băiat român să facă cel puțin trei unguri, îngreunînd astfel poziția și datorințele învățătorilor, cari nici de unul nici de altul nu pot scăpa; căci dacă vrea să învețe bine românește trebuie să neglijе ungureasca și apoi ține-te la acuze și disciplinare din partea organelor politice-didactice. Iar de va pune mult pond pe ungurească, ca să fie pe placul patrioților, trebuie să neglijеze instrucția în românește și atunci bietul învățător iarăși se poate aștepta la lecțiuni meritate din partea autorităților sale confesionale. De astădată însă fie zis spre lauda dlui *Iosif Ioan*, învățător în Giula germană sau Giula română mică, și premiat în 1895 cu 100 fl. pentru progresul făcut în limba maghiară cu elevii: onorată comisia comitatensă, compusă din singură a vicișpanului *Fábry*, numai de examenul acestui învățător a fost încântată. Cum nu, cînd la întrebarea vicișpanului adresată de-a rîndul cătră școlari: că ce sunt ei, români sau unguri? dintre vreo 50-60 elevi numai 2 fetițe au zis, că sunt români, iar ceilalți toți au zis că "magyarok vagyunk" /așa i-a instruat dascălul/. Au și pățit-o apoi celea două fetițe pentru curajul lor: vicișpanul nu le-a premiat.

Aginov

/Dreptatea 1897/Nr.121 /

Schimbare în redacția noastră

Dl redactor D.Voniga, voind a trece pe cariera pentru care s-a pregătit și căreia i s-a dedicat, a ieșit din redacția noastră, iară pe viitor postul de redactor l-a primit asupra sa dl *Aureliu Trif* membrul intern al redacției noastre. Prin această schimbare pur în persoane, direcția și ținuta foilor noastre nu se va altera cu absolut nimic, ci va rămîne tot cea de pînă acuma.

/Dreptatea 1897/Nr.124 /

Catichet român în Budapesta

P.S.S.Episcopul Meșiannu de la Arad a numit pe dl *George Bogoevici*, exactorul fundațiunei Gozsdu și teolog absolut, catichet pentru elevii români gr.or. de la toate școalele din Budapesta.

/Foaia Poporului 1897/Nr.46 /

1898

Poșta redacțiunei

Dșoara E.P. /S/ Dnul *D.Voniga* e poet pensionat în *Giula*. Dintre cele mai frumoase calități a dsale îți înșiră: un cilindru antediluvian și un frac negru de culoare verde.

Ocupațiunea lui predilectă e fabricarea de "*Dor și jale*", la care lucră cu sîrguință, mai ales de cînd și-a stins "*Lumina*". S-ar și însura poetul nost, dar așteaptă ca să-i zboare fata friptă gata în gură. Adresa lui telegrafică e :D.V. în G, iar cea telefonică e: Dávid Gyula. - La cerere, trimite fotografia gratuit și francat oricăreia dintre zînele curioase.- Salutări arhipăsărești!

/Vulturul 1898/Nr.1 /

Telegrame

Giula, 18 ian.

Dl *D.Voniga* a depus azi în casa de păstrare de aici 3 cruceri, cu scopul, căci cînd aceasta sumă va crește la suma de 100.000 fl, să se ridice o impozantă statuie marelui poet *D.Voniga*. - Bani sunt depuși parte în hîrtii de valoare /00/, parte în bani gata, iar parte în asemnațiuni poștale neumplute.

/Vulturul 1898/Nr.2 /

INTERWIEV

/Făcut de d-nul Hilarion Scriba, archipăsăresc raportor al "Vulturului"/ *La prota Roxin /alias Maț-umflat/ din Mi here hiull.*

Eu: Bon jour, d-nule prostoporc!

El: Ce ai zis?

Eu: Pare-mi-se că sfinția ta nu auzi bine!? Eu ți-am zis, bon jour d-nule protopop.

El:Aha! Pardon dară. Mulțam-mersi d-tale, mosieur Scriba! Da, ai dreptate, eu nu te-am înțeles, deși d-ta m-ai intitulat după merit. Milles pardons!

Eu:D-ta știi franțuzește?

El: Cum nu? Dobre noț, dobre rano, namarano-maramo, divlai tate muralo, trencheș-flencheș șurole, zic și tac, nimic nu fac, larum larum-taratom, Tisza Pișta barátom!

Eu: A, minunat! Sfinția ta ai crescut în Franța?

El:Ba, în Micherechiu.

Eu: Diable! Și totuși cum ai putut învăța așa de perfect limba franceză?

El: Dapoi, confidențial spunându-ți, am stat șapte luni în colică franțuzească.

Eu: Înțeleg. Aia e alta căciulă. Dar permite-mi a te întreba ceva despre ținuta d-tale politică?

El: Despre ținuta mea adecă cum e ținuta mea cea poli...poli...poli-ti...ti...ti...ti...

Eu: ...ticăloasă!

El: Dapoi, domnul meu, cu drept cuvânt îți mărturisesc, că eu sunt neutral, adecă și tizzaist și piștaist...

Eu; Nu înțeleg!

El: Regret, d-nule, regret din inima mea roșie-albă-verde, că nici atîta nu poți înțelege!...

Eu: Ei bine; eu nu m-am pricopsit cu maturitate "eximio-modo" /la o parte: brrr!!/ cînd cu vacanța scaunului protopopesc din Tinca, ca și sfințenia ta, eo-ipso nu pot înțelege atîta ca și sfinția ta!

El: /rabiati/ Ce mi-ai zis? Eo-ipso? Ce e asta: eo-ipso? Asta-i vătămare!...

Eu: Doamne ferește! Cum înțelegi d-ta cuvîntul eo-ipso?

El: Știu prea bine; d-ta nu mă vei face capră. Eo-ipso înseamnă: eu duc lipsă; dar îți spun verde-n față, că eu nu duc nici o lipsă, am blagă și bogăție, cîrnați, clisă și răchie; nu-mi pasă mie de nime, Tisza Pista e cu mine!...

Eu: Văd, că te pricepi bine la cea latinească.

El: Am matură, să trăiască!

Eu: Precum văd, sfinția ta ești de un colorit pistriț, adecă liberalo-independento-ugronisto-apponysto-kossuthist!...

El: Așa este! Dar, pardon, d-nule, am înțeles, că d-ta ești un cîntăreț admirabil. Pe mine mă încîntă cîntările cîntătorilor cîntăreți de cîntări. Deci te rog, să lăsăm politica, că aia nu-i de dovreacul meu, și mai bine începe o cîntare, o ascult cu poftă mare.

Eu: Bucuros, dar care?

El: Una românească, știi, ceea cu "vezi rîndunelele să duc..."etc. Am mai auzit-o odată în viață și de atunci n-o pot uita.

Eu: Ei bine, d-nule, dar eu o știu cu un text de tot nou...

El: Bravo! Să aud!

Eu: Deschide-ți dară urechile, cască-ți gura, umflă-ți burta și hoală-ți ochii.

El: /cască gura și-și umflă burta cea de periferia unui buglan de 4 hecto/

Eu: /încep într-un ton basso-buffo/ În lumea asta sunt mulți boi, să vînd la tîrguri cîte doi; Din cîți la tîrguri s-au adus Ca tine nu- s, ca tine nu-s!...

El: /furios/ Mișchilitenți-paraflești! D-ta ești impertinent, afară cu tine, d-ta faci bațjocură, tu ești blăstămat, afară cu d-ta! anț- zwei, marș! Afară, afară! În știrea dracului!

Eu: Cui te închin și eu!

El: Afară! D-ta ești o tortură!

Eu: Iar tu o caricatură!

El: Nu meriți nici să te scuipă omul!

Eu: Dar sfinția ta o meriți!

El: Afară! Apă fierbinte muiere!

Eu: La revedere.

El: Mere-pere!

Eu: La o țigla de bere!

El: Timp nu perde!

Eu: La "Arborele-Verde!"

/Și mi-am luat repentin tâlpășița, almintrea mă spintecau zăvozii mai mari decît gazda lor/.

/Vulturul 1898/Nr.2 /

La Cenad, Nădlac, Șeitin

La Cenad, Nădlac, Șeitin,
Nu e vai și nu e chin,
Ci-i vieață boierească,
Și ce-i mai mult: românească.

Oamenii sunt buni din fire,
Nu beau vinu pe subțire,
Mîncă bine și își fac
Grea untură după cap.

Vulturul din iest Bihor,
Apucat d-un mare dor,
A zburat pînă ce-a dat
De satele din Cenad.

În *Cenadul-unguresc*,
Nestor, popa românesc,
Foarte bine l-a primit,
L-a goștit și omenit.

L-a luat de subsuoare,
Că nu cumva el să zboare,
L-a dus, i-a recomandat
Pe cei mai "săraci" din sat:

Pe *Traianul Marienuț*,
Ce seamănă un picuț
În a sărăciei veste
Pe Darius cel din poveste

Apoi pe *Iosoc Lutai*
Care și el duce vai,

/Vulturul 1898/Nr.4 /

N-are nici ce mînca, zău,
Așa de n-ași avea eu.
Ionaș Politzer din sat,
Arendașul cel bogat,
Bucuria l-a umflat,
"Vulturul" a abonat

Seara după cină-ndată
Vine Iosaș ca să vadă
Păsăroiul din Bihor,
Zicînd: "La mine fost dor

Ca să vadă pe Vultură,
Cum la față și faptură?
Că io multe am auzit
De Vultura cel vestit!

Popa-leben adă vin,
Io la Vultur să mă-nchin,
Și el e jidan d-al nost,
Și el mîncă carne-n post!"

Romul, Ionaș și Iustin
Pîngă cupele de vin
Deodată s-au trezit
Că soarele a răsărit

Și-apoi des de dimineată
Vulturul cu o căruță
Cătră Nădlac a plecat,
Ca să vadă și-acest sat

Știri teribile

Voniga dr. După cum ne sosește prin telegraful fără sîrmă senzaționala știre, simpaticul poet dramatico-liric și delirico-mamatic *D. Voniga din Giulia*, a fost în curînd promovată la gradul de doctor în științele exotice. Sperăm, că după acest admirabil succes, regele Ciulalongcorn al Sionului îl va denumi pe lîngă sine de atașat sentimental, decorîndu-l totodată cu ordul "elefantului verde", la gradul de cavaler pedestru.

/Vulturul 1898/Nr.5 /

INTERWIEV

/Făcut de d-nul Hilarion Scriba, archipăsăresc raportor al "Vulturului"/

La d-nii I. Russu-Șirianu și D. Voniga

Eu; Noroc bun! Bine că vă aflu împreună, că și așa aveam de a face cu ambii.

Russu: Bună ziua frate Hilarioane! Dar ce vînt te-a mai adus pe la noi?

Eu: Hm, frate Ioane am venit să văd ce brînză te-a legat de fratele Voniga?

Voniga: Stricată.

Russu: Taci din gură, tu... figură!

Voniga: Pardon de iertare, domnule monsieur, nu mă ofensa atît de vătămător în prezența de față a d-nului ziarist de jurnale!

Eu: Nu faceți gură, ci mai bine răspundeți la întrebările mele!

Voniga: Ei bine, mă rog, dar vezi, d-nul Russu își iartă a permite față de vis-avis-ul meu personal o mulțime de prea multe ofense vătămătoare...

Russu: Iară-ți umblă fleaura?

Voniga: No, auzi, mă rog!

Eu: Hu, mînînce-vă filoxera, că bine vă înțelegeți.

Voniga: Că, mă rog de pardonata iertare, nici nu e posibilitate să te înțelegi cu...

Russu: Voniga.

Eu: Ia, începe, frate Ioane, pe scurt, istoricul cu venirea lui Voniga la "Tribuna Poporului", apoi continuă cu activitatea lui pe terenul ziaristic și încheie cu istoricul divorțării sale de la "Tribuna Poporului".

Russu: Prea bucuros.

Voniga: Dar să nu mințești.

Russu: Cuvinte parlamentare berechet, dintr-o glavă de poet.

Voniga: Nu ți-e rușine?

Russu: Ba, da - de tine.

Eu: Lăsați fleacurile. Începe frate Ioane!

Russu: Nu de mult acest teolog absolut...

Voniga: Mă rog, nu teolog, fără ziarist.

Russu: Adecă, pardon, ziarist.

Voniga: Pfui, stîlcite-ar să te stîlcească; lasă d-nule Hilarione, să-ți istorisesc eu întîmplarea cu legătura legămîntului nostru de la "Tribuna Poporului", că eu barem îs mis poet versariu, și-ți pot enara vorbind în vers de poezie, pînă cînd d-nul Russu e numai un treancă-fleancă de bărbat detrăgător de leafa mea platnică lunară din motive neîndestulătoare cu ținuta mea poliglotă-rațională...

Russu: Ce, mă tutule? Doară vrei să zici politică-națională și o schimbași cu poliglotă-rațională?

Voniga: Pardon de iertare, dar era aceasta expresiune cuvîntală din partea mea personală, un fel de linsus lapte.

Russu: Ce, mă, doară... lapsus linquae?

Voniga: Pardon de iertare, dar chiar așa era să zic și eu, numai că limba asta grecească o mai întortoacă omul cîteodată.

Russu: Să vede că n-ai umblat, decît numai de la Giula la Arad și de la Arad la "Cimișoară" tot cu trenul de povară.

Voniga: Dar d-ta? De la Șirie la Orăștie și de la Sibii la podgorii.

Russu: Hoho! Eu am fost și la Brussela.

Voniga: Da, peste Mureș la Schela.

Eu: Domnilor! Acum vă mai spun odată, că eu n-am nici o lipsă de fleacuri. Eu am venit la d-voastră, ca să știu motivele divorțului d-voastră literar. Începe dar, frate Davide, d-tale dau înaintate, ca unui poet mai de etate.

Voniga:

Eu stăteam la masă-n *Giula*
Și-ndopam din gros păsula;
Apoi îmi luai căciula,
Îmi aprinsei iute lula,
Îmi pusei la gît năframă:
Cînd...top! Iată-o telegramă:
Domnule poet vestit,
Ne-am gîndit și răs-gîndit
Ca să-ți facem un ofert,
Nu doar de vrun gomboț fert,
Fără ca să vii la noi,
În liniște, fără toi,
Și să prinzi pana în mîină
De cinci ori pe săptămîină
Și să scrii la poezii,
Proză și alte prostii.
Drept răsplată-ți dăm o leafă
De-ți dai sufletul prin ceafă.
Vei mînca ceva product
Cu apă din apăduct
Și te vom asigura
Căci întocmai ca Brînda

Vei fi iute îngrășat,
Chiar bun la târg de mînat.
Deci pune-te cam diseară
Pe trenul cel de povară.
Aștept cu dor pe giulanu,

Eu:

Ioan Russu Șirianu."

Russu:

Măi! Tu mințești ca un cîne,
Bată-te ziua de mîne!

Voniga:

Dacă mințesc, îți spun, zău,
Sînt plagiatorul tău.

Russu:

Eu, cînd minciuni am grăit,
Din "Vultur" le-am însușit.

Eu: Apoi, apoi, frate Vonigă, mai departe.

Voniga:

Și venii cu mare drag
La "Tribuna" din Arad,
Chiar ca șapte boi lucram,
De și eu unul eram.
Și cînd colo, ca să vezi,
Domnule, te rog să-mi crezi.
Domnul Russu îmi zicea
Ca să scriu așa și-așa
Ca să scriu ceva cuminte
Dacă vreu să mînc plăcinte...

Eu: Și la cari rubrice-ai scris?

Voniga: La multe, e nedescris

Eu: Aveai cronică și fond?

Russu: Pe anunțuri puneam pond.

Eu: Mai departe D. Vonigă!

Voniga: Apoi să vezi la intrigă:

Ca să nu fiu tare gras,
Russu leafa mi-a detras.

Eu: Dar ce leafă ai avut?

Voniga: Sîmbăta curechiu umplut.

Eu: Apoi, apoi, mai departe!

Russu: El mințește fără carte.

Voniga:

Și-n urmă m-a dat afară,
Făcîndu-mă de ocară;
Fără vrun biet gologan
Flămînzeam ca un țigan,

Pînă cînd un avocat,
Német - "Neamțu" botezat,
M-a luat de scrietor
Ca să-i fac foc în cuptor.
Iar eu acum desperat
De loc am acționat
"Tribuna Poporului"
Pentru plata lucrului
Ce-am isprăvit cît am fost
Jurnalist la al meu post.

Russu:

Cît ai fost la al tău post,
Erai omul cel mai prost.

Eu: Oameni buni, împăcați-vă, băgas-ar colera-n voi, și nu mai umblați pe la judecătorie, că numai de rîs și de batjocură o să fiți. Tu, frate Ioane, îi dă leafa cuvenită, că vezi bine, cîtă minte are poetul nostru, e în stare a împrucesua o foaie românească și a cere intervenția străinilor în afacerile noastre private.

Russu: Leafa d-sale încă nu e gata, acum am comandat-o numai.

Eu: De unde?

Russu: De la un renumit ștregar.

Voniga: Ah! Impertinență! La duel!

Eu: Oameni buni, dar ce vreți?...

Voniga: M-a vătămat de tot ofensiv, și o astfel de ofensă vătămatoare pretinde sînge și carne. Să mă taie chiar el pe mine și nu-mi pasă...

Russu: Eu nu-s măcelar.

Voniga: Să mă taie chiar în bucăți și totuși eu am fost, sînt și voi fi Voniga. La duel!

Russu: Bine, bucuros, primesc, dar să știi, că eu te dărăburesc cu desăvîrșire. Alege: să te împușc cu revolverul, ori să te tai cu sabia?

Voniga: Din două una: ori să mă împuști cu sabia, ori să mă tai cu revolverul.

Eu și Russu: Hahahaha!

Voniga/desperat iese pe ușă/: Aștept secundanții pe dimineață la 8 oare în cancelaria d-nului avocat Német, dar punct la 8 oare să fie acolo, căci eu dimineața la 5 plec deja cu "tablașul" la Giula.

Russu: Mă, că ăsta-i nebun.

Eu: Ca toți poeții.

Russu: Atunci hai să prindem și noi mîină cu el.

Eu: Servus! Mă grăbesc.

Russu: Unde?

Eu: La Brașov. Am să interwievez pe Moș-Glodariu într-o chestie limbistică.

Russu: Drum bun!

Eu: Adieu!

/Vulturul 1898/Nr.8-9 /

Prota Roxin din Micherechii și răspunsurile lui bine motivate

- Be d-nule protopop apă!
 - Beie dracu-să-nghete-n mine
 - *
 - Sui protă pe cal!
 - Suie-se dracu să mă trîntească
 - *
 - Haid' părinte la vînătoare de lupi!
 - Meargă dracu să mă sfîrtece-n bucăți
 - *
 - Roagă-te, părinte, ca să ploaună!
 - S-a mai ruga dracu să mă înece.
 - *
 - Cumpără protă vaca asta!
 - Cumpere-o dracu - să mă împungă
 - *
 - Cumpără-ți , protă, un balon!
 - Și-a mai cumpăra dracu - să mă poarte prin nori
 - *
 - Ai merge, părinte, în bătaie pentru neamul Românesc?
 - Ba ar merge dracu - să mă omoare
- /Vulturul 1898/Nr.10 /

Bibliografie

Di *David Voniga* ne anunță, că în curînd va scoate de sub tipar un studiu mai vast despre "*Spiritism*". Opul acesta va apare în decursul lunei oct. Prețul lui va costa 1 fl. Abonamente se pot face deja de acum la dnul autor în Arad strada Deák.Ferenc 18.

/Biserica și Școala 1898/Nr.36 /

Românii la universitatea din Budapesta

În anul școlar trecut numărul tinerilor români de la universitatea din Budapesta a fost 180 și vreo 15 renegați. Dintre aceștia la facultatea teologică 15, la drepturi 114, la medicină 24, la filozofie 16, la tehnică 10, la școala comercială 3, farmacie 1. Ca stipendii s-au împărțit 15.000 fl. Dintre 180 de universitari, la Societatea Petru Maior n-au fost înscriși decît 56.

/Familia 1898/Nr.33 /

Ioan Santai

Un bărbat pe cât de simpatic pe atât de impunător, prin vorbele sale blînde, frumoase și convingătoare, unul dintre vrednici bătrîni ai veacului acestuia, unul dintre cei mai valoroși notari români din comitatul Bihorului, după un serviciu de 54 ani, din cari 46 a servit ca *notar în Micherechi*, aflîndu-se de la 1 sept. 1896 în retragere din cauza neputinței omenești, a răposat la 20 noiembrie a.c. iar la 22 a celei luni s-a așezat spre vecnica odihnă în cimitirul din Micherechi lîngă soția sa, răposată mai de mult, Tecla, născ. Frușa, o descendentă din familia fericitului episcop al Aradului Gerasim Rațiu, lăsînd în profund doliu pe fiicele sale: Vilma văd. Rafila, Iuliana, soțul ei Ioan notar în *Cristor*, Maria cu soțul ei Nicolae Roxin protopopol Tinței și fiii lor, Sabin, Alexandru și Nicolae, Terezia cu soțul ei Toma Păcală, protopopol Orăzii mari și Rozalia cu soțul ei Sigismund Beșan paroh din *Zsáka* și fiii lor, apoi comuna Micherechi, rudeniile și cunoscuții.

Recunoscători pentru faptele săvîrșite în viață, expunem că: răposatul s-a născut în comuna Repsig la 5 ianuarie 1823 și astfel a trăit 76 de ani. Tatăl său cantor, de și lipsit de mijloace, a dat pruncul Ioan la școală, și după talentul său mai mult prin sîrguința sa decît prin ajutorul de la părinți, a terminat cu succes eminent nu numai gimnaziul, ci și dreptul. Cariera și-a început-o la 1844 ca adjunct not. în Galșa, comuna natală a răposatului George Popa, odinioară comite suprem în com. Aradului, de unde după doi ani s-a dus la Budapesta ca jurasor la tabla regească. Cu mișcările din 1848 răposatul a părăsit capitala și a ocupat postul de notar în comuna ung. Aut, de unde apoi la 23 aprilie 1852 s-a strămutat ca notar în *Micherechi*, o comună pe atunci mică și slăbuță, o adevărată insulă, înconjurată de toate părțile de poporațiuni de alte confesiuni.

Creșterea bună religioasă din casa părintească, cunoștințele superioare, experiența făcută în cursul timpului, a făcut pe răposat conștient de datorință ce se impunea la ocuparea postului de notar în aceasta comună expusă, dar a lui este în mare parte și meritul, că comuna a dat înainte în toată privința, încît astăzi este dintre cele mai bine regulate.

Trei generații de preoți s-au perindat în cursul funcționării sale, și cu toți au trăit în cea mai bună înțelegere, au lucrat cu toții în cea mai bună armonie pentru înaintarea comunei și a poporului pe toate terenele, au sprijinit școala și biserica, luminînd și însuși poporul: că fără școală și biserică nimenea nu poate face creștin bun nici cetățean bun.

Un monument care vestește astăzi și dă vești și generațiilor viitoare hărnicia fericitului Ioan Santai este biserica frumoasă din Micherechi corespunzătoare numărului credincioșilor astăzi de 1500 de suflete, care biserică s-a edificat la anul 1852 primul an al intrării sale în aceasta comună, de care tocmai era mare lipsă, fiindcă biserica de mai nainte, și altcum de lemn, devenise pradă focului.

Meritul răposatului și a preoților de atunci *Ioan Rocsin și Teodor Bordaș* culminează într-aceia, că prin influența ce aveau la popor în urma înțelepciunii și a buneii lor înțelegeri, au edificat biserica fără a pune vreun arunc pe popor, ci speșele le-au acoperit prin estinderea și lucrarea unei părți din pășiunea comunală, care pe atunci nu aducea nici un folos.

Mare serviciu a făcut răposatul comunei, chiar partea leului i s-a vericit în procesul urbarial, reprezentând însuși comuna la segregare și comisare, fără a fi însărcinat comuna sau pe particulari cu speșe măcar cât de neînsemnate.

Prin buna înțelegere cu preoții din parohie: *Alexandru Rocsin și George Rocsin Sabadiș*, răposatul a lucrat și pentru sporirea averii țaranilor, și interesării și influenței lui convingătoare este a se atribui cumpărarea de la Domnie a unui complex de 700 iug. de pământ, care apoi s-a împărțit între săteni în proporția hărnicii lor, și răposatului i s-a dat sus bucuria să vadă răsplătit pământul și asigurat dreptul de proprietate a țaranilor. Actualului paroh protopop *Nicolae Rocsin* încă i-a dat răposatul tot sprijinul moral la edificarea școlii, un edificiu asemenea frumos lângă biserică, la edificarea grânarului pentru fondul de bucate, cum să zice unicul în tot comitatul Bihorului, și nu mai puțin sprijin moral i-a dat și la îngrădirea acestor edificii și a bisericii cari sunt fala comunei.

Casa comunală și locuința notarială încă s-a edificat sub decursul funcționării răposatului, care a mai realizat pentru comună și un venit stabil de 1000 fl, prin cumpărarea dreptului de regale cu 12 și vinderea cu 22 de mii, iar bunele servicii făcute particularilor, ca un adevărat părinte și apărător sunt ale poporului nenumerate.

În momentul despărțirii sale de lume, încă nu s-a uitat de biserică, ci a făcut un dar de 100 fl, care s-a și predat epitropiei parohiale pentru a-l adăuga la fundațiunea făcută de răposata sa soție *Tecla Frușă*, avînd a se administra întocmai sub numirea: "*Fundațiunea Ioan Santai și soția sa Tecla Frușă*".

După care ne asociem doliului familiei, depunem și noi o lacrimă pe mormîntul răposatului. În veci pomenirea lui!

L.

Poșta Redacțiunii

Tram, Tram, tram !!!

Arad. Ne pare rău, că "Tribuna Poporului", n-are pic de cruțare față de umbra lui Eminescu, adecă față de laureatul și nebacalaureatul poet gr.or. amicul nost *Dr. Voniga*. Cei de la "Tribuna Poporului", ar trebui să știe atîta, că spiritiștii astăzi sunt destui, dar antispiritist numai unul, așadară ce e mai rar e mai și prețios. De ce dară nu-l prețuiesc dniile lor destul pe bravul *poet din Giula*, care atîta a suferit zdrobindu-și lyra de nemiloasa voință a confratelui Bulbocă din Curtici? Inimișcuța lui e strivită de dureri, jalea lui e nemărginită; nu-l mai jigniți deci, căci de grozavele dureri numai cît va muri, iar după moarte sufletul lui vi se va prezenta în toată noaptea și vă va macera pînă la sudori și atunci vă veți convinge numai că iubitul poet gr.or. n-a știut că spiritism de fapt există. Și așa nimenea nu e culpabil de o faptă comisă inconștient.

Dați-i pace lui *Voniga*
Că lui nu-i plătește Liga
El nu trage la taligă
Fără mîncă mămăligă,
Cînd cu ceapă cînd cu lapte
Nu-s aștea frumoase fapte ?

/ Vulturul 1898/Nr.50-51 /

1899

Români brăvi

Fruntașa comună românească *Cenadul-Unguresc*, mai pînă ieri, alaltăieri, era plină de bogățiile adunate de la poporul românesc. Nu era nici o mirare, căci poporul nu se pricepea la neguțătorie, iar în trecut îndemn și încurajare nu avea de la cine primi. Astfel toate izvoarele grase de venit și toate întreprinderile erau pe mîna jidanilor.

Așa era și în trecut. Acum însă e altceva. Românii s-au deșteptat , și au deschis ochii și au strigat: "Destul a fost!" Inteligența noastră, în frunte cu bravul preot *Romul Nestor*, a dat îndemn poporului și acesta, încetul cu încetul a îmbrățișat negoțul, așa încît azi e aproape tot trecut de la jidani la românii noștri. Și azi românii noștri din Cenad nu mai sunt siliți să-și cumpere cele de lipsă de la jidani, cari numai batjocură făceau din țărani noștri.

Ți-e mai mare dragul să vezi pe acești harnici români înaintînd din zi în zi în simț național, în bună stare materială și în cultură românească !

Cinste și laudă bravilor cenădeni! Cinste și laudă inteligenților voștri conducători, cari cu atîta rîvnă lucră pentru deșteptarea și propășirea întru cele bune a bravului popor din Cenad.

Onoare dlui preot Romul Nestor, sub a cărui înțeleaptă ocărmuire comuna a început a înflori! - Deie bunul Dzeu, ca faptele voastre să afle urmare pretutindenea!

Romul Luțai

/Tribuna Poporului 1899/Nr.11 /

Mulțămită publică

Comuna bisericească din *B.Ciaba* face îngrădirea cimitirului său cu împlătitură de drot; la acoperirea speselor -ca donațiune cu *100 fl. a contribuit On. doamnă văd. Ecaterina Suciu* de aici, pentru care faptă creștinească, subscrisul preot în numele bisericei îi exprim și pe această cale marinimoasei donatoare, sincera mulțumită.

B.Ciaba, 8/20 aprilie 1899

Victor Popovici
preot gr.or. român

/Biserica și Școala 1899/Nr.15 /

Teatru poporal în Bătania

Corul plugarilor din *Bătania*, comitatul Cenad, a aranjat a doua zi de paști o petrecere poporală, care a început cu cîntări și declamațiuni; apoi s-a jucat "*Ruga de la Chisățău*" comedie poporală, cu cîntece și joc, într-un act, de *Iosif Vulcan*. Reprezentația teatrală s-a ținut în pădurița orașului, iar petrecerea cu dans a urmat apoi în sala otelului Corona.

/Familia 1899/Nr.17 /

Înfrățirea româno-sîrbă

Bătania, 10 aprilie 1899

Poate n-aș scrie despre petrecerea din *Bătania*, dacă aceasta nu ar avea însemnătatea sa națională.

Precum am scris în corespondența trecută, mai mulți fruntași din *Bătania* au invitat pe sodalii români din *Nădlac*, ca cu ajutorul corului vocal din *Bătania* să aranjeze acolo o petrecere, concert și producțiune teatrală. Sodaliile noastre au primit invitarea cu cea mai mare plăcere, deci s-au pregătit a preda aceiași piesă teatrală și în *Bătania* [e vorba de "*Sărăcie Lucie*" de *I.Vulcan, M.B.*] și astfel petrecerea s-a și aranjat în 12 februarie a.c.

Producțiunea teatrală a reușit de minune. Ba, deși am zis că în Nădlac a avut un succes strălucit, trebuie să mărturisesc, că în Bătania, dibăcia diletanților ne-a pus în uimire. Petrecerea de asemenea a decurs cu destulă însuflețire.

Foarte bine s-a produs apoi corul vocal sub conducerea dlui înv. *George Popovici*. Multă laudă merită conducătorul acestui cor, pentru că deși poporul, în urma neînțelegerilor ce există între cei doi preoți, e dezbinat foarte, D-sa, deși de puțin timp e în Bătania, prin purtare aleasă, ținută bărbătească, tactică fină și abnegațiune față de dorința ca învățător și ca atare ca conducător al poporului, a știut grupa pe lângă D-sa pe fruntașii poporului și astfel a polariza influența distrugătoare pentru popor a neînțelegerilor dintre dnii preoți. Astfel ne explicăm, că deși românii din *Bătania* sunt puțini, D-sa a putut înființa un cor vocal cinstit, care face onoare Bătaniei. În Bătania, aceasta a fost prima producțiune teatrală românească.

A fost destul ca evreei și maghiarii din loc să știe că se va face producțiune teatrală românească, ca să pună la cale fel de fel de piedici și șicanări. Abia la pășirea bărbătească și energică a dlui înv. G. Popovici a conces protopretorul ținerea petrecerii. Apoi multe alte piedici și șicanări cu cari de altcum suntem obișnuiți și astfel nici nu se merită a mă ocupa mai detaliat de acestea. Cel mult dacă voi aminti că absolut nici un evreu și nici un maghiar nu a luat parte și că au făcut propagandă grozavă și printre români și printre sârbi, numindu-i pe diletanți, niște simpli comedianți. Și în parte și-au și ajuns scopul, pentru că partea cea mai mare a românilor noștri au fost atât de lași încât s-au lăsat ademeniți. Cu atât mai frumos s-au purtat însă frații sârbi, cari au participat în număr foarte frumos. Înțeleg că evreei și maghiarii au avut astfel de ținută; înțeleg că poporul de jos a putut fi ușor ademenit; nu înțeleg însă absența dlui preot *Simeon Cornea*. Să-l presupun atât de minoren, că s-a lăsat și d-sa ademerit de maghiari și evrei, să-l cred atât de simplu, încât presupun că nu cunoaște însemnătatea națională a astorfel de lucruri? sau ce să cred despre D-sa? Când sunt convins că cu nimic nu e în stare a-și motiva neparticiparea.

Noi cu tot dreptul așteptăm de la D-sa cel mai mare sprijin moral, când colo D-sa voiește să motiveze ținuta evreilor și maghiarilor. Pe D-sa au contat cu toată siguritatea, că își va pune toată influența ce o mai are la popor și îl va îndemna să participe, explicându-i însemnătatea petrecerilor naționale și mai ales a producțiunilor teatrale în aceste părți, cari formează marginea românismului în spre apus. Ne-am înșelat însă grozav. Ba, trebuia să presupunem că, chiar și d-sa a lucrat contra petrecerii. Astfel petrecerea s-a încheiat cu un deficit grozav, deși venitul era destinat pentru scopuri filantropice din Bătania.

Sperăm însă, că dl preot își va recunoaște greșeala și cu altă ocaziune vom putea să-l vedem între noi.

Românilor din Bătănia servească de exemplu ținuta evreilor și maghiarilor conlocuitori, pentru acomodarea în viitor.

De asemenea așteptăm, că înfrățindu-se cu cei de o soartă cu ei, cu frații sârbi, vor fi puternici și impunători și vor putea înfrunta orice loviri.

Nădlăcanul

/Tribuna Poporului 1899/Nr.70 /

Concert popular în Cenadul-Unguresc

Corul vocal al plugarilor români din *Cenadul-Unguresc* a aranjat la 8 iunie un concert popular sub conducerea dlui *Nicoale Coste* în curtea școalei superioare. S-au cântat compoziții de Vidu, Muzicescu, Porumbescu și s-au predat monologuri de V.Alecsandri. În urmă a fost dans.

/Familia 1899/Nr.22 /

Concertele din Cenadul-Unguresc

/Raport special/

Prima petrecere s-a ținut în 8/20 iunie. *Înălțarea Domnului*. - A fost aleasă ca zi de bucurie pentru românii din *Cenadul-Unguresc* și jur, căci pe ziua aceasta corul vocal al bisericii gr.or. române din *Cenadul-Unguresc*, sub conducerea harnicului învățător *Nicolae Coste*, a fixat aranjarea unei petreceri de vară, care să se înceapă cu un concert. - Publicul s-a prezentat în un număr foarte considerabil, și inteligența noastră din loc și jur a fost bine reprezentată în șirele prime.

Primul punct din program : "Iubitei serenadă" de Vorobchievici, care ca punct foarte duios și alinător de inimi zdrobite, a plăcut mult publicului, a și fost răsplătit cu furtunoase aplauze. "Vlăduțul mamei", a fost cu pricepere predat de coristul *Milovan Tăut*. - "Uită mamă" a fost executat de bărbați cu puternice voci. Mult a plăcut apoi "Soldan viteazul" de V.Alecsandri predat bine de coristul *Sfetoniu Popon* și "Imnul lui Ștefan cel Mare" de Porumbescu, executat de corul vocal. - Declamațiunea coristului *Sofronie Gurzău* a fost foarte reușită. Se vede că a pătruns bine înțelesul poeziei și dovadă pentru reușita declamațiunii a fost aplauzele furtunoase. - După cântarea "Bobocel și Inele" de I.Vidu, a urmat monologul "Herscu boceg", care l-a predat *Teodor Isiti*. Talentul de a preda poezii comice și le-a arătat, procurînd publicului de față o plăcere deosebită și stîrnind un rîs general. - S-a finit cu "Frunză verde pălămidă" de Muzicescu, cor mixt pe 6 voci. Îți era mai mare dragul să vezi și să auzi cum frumoasele coriste cu notele în mîină, îmbrăcate frumos, lăsau să iese din pieptul lor melodia cea drăgălașă.

În pauză -călușerii au jucat frumoasele jocuri: "Călușerul și Bătuta".- S-a distins mai ales vătavul *Sofronie Gurzău*. - Animația a fost mare și petrecerea a ținut pînă în zori de zi.

Nu încape îndoială că meritul principal îl are tînărul și bravul învățător Nicolae Coste.

Laudă și coristelor și coriștilor.

Al doilea concert s-a ținut în 19 iunie 1899 în curtea școalei inferioare, -dar nu sub conducerea învățătorului- neștiind conduce cor, -ci ca să nu se lase nici ei mai jos decît celălalt, s-a vorbit cu cîțiva plugari din comună să aducă de undeva un conducător de cor, și acesta este un țăran cu numele *Ioan Gherda din Chisățău*.

Sub conducerea acestuia s-a aranjat petrecerea. -Începutul a fost la 9 ore seara. - A fost public număros dar inteligență puțină. Concertul acesta este contrastul celuilalt. -Poeziile erau bine învățate din partea coriștilor -dar predatul a fost slab, fiindcă numai le-au recitat, fără să fi pătruns în înțelesul acelora.

Numai unul s-a distins dintre ei și acesta este coristul *Trăian Vaida*, care a predat bine monologul comic "Vlăduțul mamei". Cîntările au fost în genere monotone afară de "Marșul cîntăreților" de Porumbescu, care a fost bine executat de corul vocal.

Da ce să auzi la fine? O cîntare ungurească, care sună astfel "éljen soká" aplaudată de vreo 2-3 ungurași, pe lîngă aceasta sala toată era împodobită cu trei culori ungurești încît omul se împiedica în ele.

După sfîrșitul concertului nu se auzea altceva decît numai cîntări de ale unguștilor.

Ți se părea că suntem într-o petrecere ungurească.

Acestea vin de la cîțiva plugari, cărora scopul e numai, ca în ziarele ungurești să fie lăudați în modul următor "buni patrioți" sunt aceștia!!

Publicul scandalindu-se, s-a depărtat în cugetul:"de acum și în această comună pur românească să se întîmple astfel de lucruri". Rușine !!

/Tribuna Poporului 1899/Nr.118 /

Procesul de presă

Intentat de dl *D. Voniga dlui Russu-Șirianu*, redactorul "Tribuna Poporului" din Arad, era să se pertracteze în 17 în Oradea-mare; însă înainte de pertractare, scriu unele foi, acuzatul Russu s-a rugat de iertare și Voniga a retras și prin aceasta s-a sfîrșit procesul. Adică fuga-i rușinoasă,dar sănătoasă. Așa au fost ei totdeauna dedați și învățați.

/Controla 1899/Nr.36, 21 mai /

Un medic român în Giula

Ni se vestește următoarele: Tînărul medic român, dl *Dr. George Tulcan*, obținînd diploma de doctor în științele medicale și făcînd praxă la clinica din *Budapesta*, de cîteva săptămîni s-a stabilit în *Giula*, unde, ca medic specialist pentru boalele interne, mai ales femeiești și ca operator îndemînic, - în acest scurt timp deja a vindecat pe mai mulți pacienți cari suferau de boale interne învechite. Prin aceste succese tînărul medic se recomandă cît se poate de bine publicului interesat.

/Tribuna Poporului 1899/Nr.133 /

Logodnă

Dl *Romul Mladin* abs. de teologie și ales preot în parohia fruntașă *Otlaca*, și-a încredințat de viitoare soție pe dșoara *Marta Giuliani din Otlaca*.

/Tribuna Poporului 1899/Nr.190 /

Un notar cum se cade

Notarul *Baksa Béla din Bățania* în ședința reprezentanței comunale s-a opus propunerii făcute de un anume *Kapák János*, ca comuna să trimită delegați la serbarea din 6 oct. din Arad în amintirea celor 13 generali revoluționari spînzurați. Motivul adus de *Baksa* e, că majoritatea locuitorilor comunei nu e maghiară /e română/ și astfel nu e consult să se facă în poporațiune sînge rău prin o astfel de reprezentare la serbările numite, cu atît mai vîrtos, ca aceea e sărbare pusă la cale de șovinști. Foile ungurești varsă foc în contra notarului.

/Foaia Poporului /Sibiu/ 1899/Nr.37 /

Mulțămită publică

Proprietarul *Ștefan Rusu din Otlaca*, precum în anii trecuți școlari, așa și în anul acesta a dăruit școlarilor mai săraci din comună mai multe bucăți de abecedar român de *Iosif Moldovan* și sorții. - Cînd vin și pe aceasta cale în numele acelor școlari a-i aduce mulțămită publică, rog pe bunul Dumnezeu să-i dăruiască viață îndelungată ca să poată și de acum înainte a ajuta școlarii săraci.

Otlaca, 10 noiembrie 1899

Miron Olariu
învățător

/Tribuna Poporului 1899/Nr.217 /

Poșta redacțională

Dlor *Moise Olar* în *Kétegyháza* și *Ioan Turcu* în *Lugoj*. Cu bucurie vă salutăm pe Dvoastră în șirul colaboratorilor noștri, dar vă rugăm, ca horile și poveștile să ne scrieți curat, după cum le spune poporul, căci numai așa le vom putea folosi. Salutare frățească.

/Poporul 1899/Nr.51 /

1900

Urmarea certei

Din *Chitighaz* ni se scrie, că în birtul din apropierea garei s-au certat doi oameni, nume *Ștefan Varga* și *Petru Ardelean*. Ștefan Varga cu mîna sa a înfipt cuțitul în sărmanul Petru Ardelean. Făptuitorul are patru prunci, iar rănitul trei, cari acuma în cap de iarnă și-au pierdut pe dătătorii lor de pîine.

/Poporul 1900/Nr.1 /

De prin părțile Chișineului

10/22 ianuarie 1900

Ca om, care mă ocup și cu comerțul, acum cu tîrgul de iarnă al *Giulei*, fiind și eu pe acolo, după ce am gătat cu lucrurile mele, m-am dus nițel în sus și în jos, ca să mai văd și să aud cîteceva. Înteresîndu-ma foarte de starea românilor noștri, am obiceiul să stau de vorbă cu cine îmi vine în cale, fie acela fruntaș sau chiar țaran mai simplu. Așa și la acest tîrg am convenit cu mai mulți țărani cinstiți de prin comitatele Arad și Bihor, precum și din comunele învecinate cu *Giula*. Am schimbat vorbe cu un țaran inteligent din fruntașa comună *Chitighaz*, de la care am auzit unele lucruri jalnice, la auzul cărora m-am scîrbit în suflet, și pe care nu le pot tăcea, ci îmi țin de datorință să le dau publicității.

Îmi spunea bietul om cu lacrimi în ochi, că și la ei și-a ridicat capul hidra cea spurcată secta nebună a bapțiștilor /năzăricuși, porecliți altcum și "pocăiți", sau după cum îi numesc foarte bine nemții din *Aletea* "potcoviți"/

Așa se vede, că acești lăpădați s-au înstrăinat de Sf.Biserică, precum și de națiune; preot nu le trebuie, de cruce fug, pe morți îi înmormîntează ei de ei. Vorbesc de rău chiar și pe părinții lor dacă sunt statornici în credința strămoșească, ba ce e mai mult, îi și bat. Poartă la casă gazete ungurești, redactate de niște "potcoviți" unguri din Pesta. Calendare românești nu le trebuie, ci își cumpără calendare scrise în limbă străină și redactate de pocăiți. Pentru susținerea adunărilor, cum și pentru îngrășarea "apostolilor" cari

cutreieră satele, jertfesc foarte mult; cei mai săraci contribuie anual cu 20-40 coroane, iar cei mai cu dare de mîină dau anual 50-100 ba chiar și 200 coroane, eventual și mai mult, și hrănesc pe cîți trași-împinși veniți de pe la *Sarkad, Szalonta, Oradea, Pesta, Curtici, Macea ș.a.*

"Apostolii" lor cari propovăduesc prin sate, sunt oameni din pătura cea mai de jos a poporului, decăzuți atît materialicește cît și moralmente; oameni, cari o parte înțelept a vieții lor au petrecut-o în temnițele statului, și cari pînă ieri-alaltăieri tot în sfadă au stat cu preoții și cu învățătorii, și cu nelucrarea și procesele și-au păpat averile. Între români, în părțile acestea e cel mai și mai inteligent unul din Macea, cu numele George Crișan, fost păpucar /cîrpațiu/, care lăsîndu-se de butuc, s-a dat de apostol și e înzestrat cu puterea de a cufunda în apele Crișului pe cei ce se numesc "potcoviți". Mai mulți dintre ei au fost cîndva și epitropi parohiali ori culturali, dar furînd banii și fiind siliți să-i restituiască, acum s-au lăpădat și se răzbună pe sf. biserică. Aud, că la Macea și Curtici sunt și de aceștia. Acum după ce au mîncat tot și nu mai au ce să mînce pe acasă, se dau lumii de "sfînți", de "apostoli", cari cu cuvinte scoase din sf. scriptură, înșă rău tălmăcite, înșeală oamenii, și ei rîd în pumni și în hohote de prostia și orbia oamenilor, cari se lasă înșelați și de pe cari mîncă și beau boierește.

Tot de la acest țăran fruntaș din *Chitighaz* am mai auzit, că un om de acolo, care are un fecior însurat numai de 2 ani, vîzînd că și feciorul lui s-a lăsat înșelat de "potcoviți", l-a rugat să se abată de gîndul cel prost, căci din contră îl dă afară din casă. Feciorul/căruia tată-său i-a predat averea/, în loc să asculte de tată-său bătrîn, s-a dat cu el la ceartă, amenințîndu-l că-l va bate și îl va da afară. Bietul tată, ca să-l oprească după cap și să-l înfrice, s-a dus la casa comunală să roage judele comunal și pe jurați, ca să-l citeze pe fecior și să-l dojenească.

Judele comunal, care pe deasupra e și președinte la comitetul parohial, om cu frumoasă avere, înșă -precum se vede- cu puțină pricepere, dimpreună cu alți doi jurați tot români și pînă aci de bun neam /numele judei e *George a lui Tompa*, numele juraților nu mi-am însemnat/, - în loc să mîngăie pe bietul tată, l-au dojenit, și i-a zis să deie feciorului pace și să nu-l dezbată, căci umblă în loc foarte bun, deoarece "pocăiții" se roagă și cîntă frumos, și de-ar ști el cît de bine e la adunare, apoi și el s-ar lăsa de legea cea veche și s-ar duce cu el, căci -vezi bine- "pocăiții" sînt oameni sfînți și cucernici, cari după moarte vor merge în rai, înșă ceilalți, cari nu urmează lor, vor arde în focul nestins. Auziți oameni și buni români, ce sunt în stare să facă niște oameni mîrginiți la minte și judecată!

Bietul om a cercat mîngăiere, în loc de aceasta însă a primit o dojană strașnică și nemeritată, și în durerea inimei sale a zis, că : decît să ceară sfat de la biraiile satului, mai bucuros se va sfătui cu țigani corturari, de la cari mai poate auzi și cîte o vorbă înțeleaptă.

De ar fi dreptate, atari oameni ar merita să fie aruncați din birăime, și nu președinte la comitet - dar nici clopotar să fie!

Tot de la acest om din *Chitighaz* am mai auzit că vreo cîțiva din biraiile satului au dat spate bisericii, pe care mai de un an nici că au cercetat-o, și doamne! mare lipsă ar avea să o cerceteze cît de des, cerînd de la bunul dzeu inimă curată și duh drept, că așa doară-doară s-ar mai îndrepta.

Nu vă lăpădați de fața lui Dzeu, ci cereți să se pogoare duhul smereniei și al blîndeții - asupra tuturor.

Tu române din *Chitighaz*, precum și din alte părți, unde bîntuie nebunia pocăiților, aceasta filoxeră a veacului modern, trezește-te din somnul cel de moarte, căci "lumea s-a luminat"! Nu crede la cîți trași-împinși, ci fii tare în credința strămoșească, "pentru că zilele rele sunt"!

De cei ce batjocoresc legea și neamul, te ferește și te păzește, în vorbă cu ei să nu stai, de capistele /adunările/ pocăiților te îndepărtează ca de un rău, ca de o ciură, căci acolo se fac lucruri imorale și să vorbesc multe bazaconii fără nici un înțeles.

Te apropie cu frica lui Dumnezeu, cu credință și dragoste de sfta biserică, pe al cărei turn strălucește sfta Cruce, simbolul biruinței și al credinței tale strămoșești, și ascultă -te rog- de înaintea stătătorii tăi, căci numai așa vei fi fericit și binecuvîntat de Dzeu.

Călătorul

/Tribuna Poporului 1900/Nr.9 /

Poșta redacțională

Dlui *Moise Olar* econom în *Chitighaz*. Vă mulțumim, că ați înțeles ținuta noastră, și v-ați făcut propagatorul ideilor noastre. Truda noastră numai astfel va fi rodnică, dacă toți cetitorii "Poporului" alături cu noi vor munci și ne vor sprijini spre folosul și înaintarea poporului român. Salutare!

/Poporul 1900/Nr.5 /

Cununie

David Voniga, ales preot în Giroc, s-a cununat cu dșoara *Ecaterina Vuia din Lipova*, la 25 februarie, în biserica gr.or. din Lipova. Nuni au fost domnul Nicoară, proprietar în *Giula* și dna Iulia Savici din Temesújfalu.

/Foia Poporului /Sibiu/ 1900/nr.9 /

Logodnă

Di *Adrian P. Desseanu*, funcționar la Consistoriul din *Arad*, și-a încredințat de viitoare soție /15/28 martie/ pe amabila dsoară *Ana Popovici*, fiica fostului notar *G. Popovici* din *Chitighaz*. Felicitările noastre!

/Tribuna Poporului 1900/Nr.42 /

Poșta redacțională

Dlui Onuț Ioan Șimonca în Chitighaz. Doinele cătănești ne-au sosit, se vor publica în curînd; celelalte nu, fiindcă ating chestiuni personale. Scrie-ne și noutăți de interes general. Salutare !

/Poporul 1900/Nr.13 /

De la sate

Bătania, martie

Comuna noastră *Bătania*, de cînd s-a despărțit de sîrbi, abia a avut zile bune, cari, cu moartea veteranului paroh *M. Grozescu*, cu totul au pierit din comuna noastră, rămînînd preot nepotul său cu asemenea nume. Această familie numai numele a moștenit, dar inima, duhul e cu totul contrariu. De cînd nepotul, parohul *Grozescu* a rămas singur preot în comună, s-au început intrigile, ura, partide între parohieri. Pricina este morbul epileptic al preotului *Grozescu*, care sub domnia fostului episcop în decurs de 10 ani putu ținea această parohie, batjocorînd biserica, funcțiunile, făcîndu-ne de rîs naintea străinilor, căci morbul său des îl ajungea în biserică și pe la funcțiuni. Abia după 10 ani de luptă dreaptă, părăindu-le superiorilor că destul am suferit și totuși n-am desperat, prin deciziul mitropolitan primirăm preot capelan lîngă morbosul paroh încă în anul 1897. Biserica are preot, poporeniî trei se folosesc de preotul treaz, care cu sfaturile, și predicele sale ne face fală, iar biserica înaintează.

În toate comunele, durere, și în comuna noastră se află oameni, cărora le place a umbla numai la întuneric, se ascund de lumină, care ni se propagă în biserică. Pînă unii atrași de sunetul clopotelor se pregătesc cu evlavie, ca creștinii buni,- să se cuminece, alții se adună la sunetul paharelor, se cuminecă cu litra. Aș face un păcat strigător la cer, dacă aș retăcea și nu aș spune în public cele întîmplate în biserica noastră în duminica din post: Cam 200 bărbați și femei ascultam sfta liturgie. Cu bucurie luară la cunoștință, că femeile noastre, văzînd sărăcia bisericei, lipsa ornatelor, s-au sfătuit că cine voiește; cît poate să pună bani la olaltă și să facă un rînd de odăjdii negre, căci dacă noi în vestmintele

noastre cele mai bune cercetăm biserica, atunci și preotul, servitoriul altarului barem în dumineci să aibă ornate bune. Cuvîntul trup se făcuse, și la utrenia din ziua numită preotul sfinți odăjdiiile cusute de *preoteasa Catița Cornea*.

La aceste odăjdii au contribuit: preoteasa Catița Cornea cu 5 fl, Catița Foita și Milca Lipovan cu cîte 2 fl, Cristina Cobzaș, Giulvasia Foita, Ana Moldovan, văd. Sandica Lovaș, Florița Covaci, Magdalina Lazar, Cristina Foita, Sultana Lovaș, Lena Șiclovan, Catta Rossu, Petra Nagy, Florița Tot, Elena Boariu, Iuliana Luchi, Marița Nima, Merina Tiritean, Sofia Vlaicu, Sida Șiopîrlă cu cîte 1 fl - Catița Andor, Mileva Șipîrlă, Sida Morariu, Micla Boariu, Ana Blidariu, Iulca Soldan, Floare Boariu, Agnea Iager, Ana Boția, Milița Rossu, Silda Lazar, Nușca Luchi, Cata Rossu, Agata Selegean, Macra Șimon, Saveta Birtaș, Jivca Boariu, Lenca Cighezean, Marița Nicoară, Danița Andru, Cata Butuza, Agra Morășan, Cristina Morășan, Greca Tiritean, Lenca Sibian, Macra Morășan și Marica Cobzaș cîte 50 cr, în sumă totală: 42 fl 50 cr.

Preotul ne spunea la biserică acest început frumos de bună înțelegere, stîrnind în toți evlavie, simț de dărnicie. Pînă ce pe deoparte în biserică se preamărea Dzeu, în rugăciuni și fapta mai sus expusă, vrednică de laudă, o alta adunătură de oameni veneau de pe unde se cuminecă cu litra în număr de 30 inși. Ar intra în biserică, dar nu sînt gătați, de aceea mai jale li-era a scoate pipele din gură. Nu trecu mult, iată vine parohul *M.Grozescu*, vin polițiști cu puștile în spate în frunte cu comisarul, încunjură biserica ca pe o cetate. Nu peste mult veniră sîrbii din biserică, treceau pe lîngă mulțimea de afară, întrebau ce rezbel fac iară românii, pe ce nu se pot împărți, de iar le trebuie armată? După batjocura străinilor se ascuseră românașii cu parohul Grozescu în curtea școlii. Se vede că totuși le-a mai rămas puțină rușine, am nădejde că se vor întoarce.

La finea liturgiei parohul intră în biserică, voiește a ține sinod, publicat în piață, cu puterea poliției voiește a băga în lista membrilor sinodului parohial pe oamenii săi, minoreni, sub stăpînire, pătați, apoi cari nu-și împlinesc datorințele parohiale. Este o mică luptă pentru alegerile viitoare la sinodul eparhial. Cu astfel de oameni reușita dlui Ceonța e sigură. Pentru a primi reclamarîi contra listei trebuiește armată? Sau nu e asta presiune, batjocorirea constituției? Pînă o parte de popor preamărește pe dzeu în biserică, alta în frunte cu parohul Grozescu batjocorește biserica, înjură pe Dzeu. Pînă cînd mai rabzi **D-ne!** pe acești oameni. Pînă cînd vor sta afacerile acestei comune în mîinile **morbosului** paroh? Rugăm-ne ție, Doamne : Mîntuiește-ne de cel rău!

X.Y.

Cefa, 24 aprilie 1900

În anul trecut am ținut un concert și teatru în comuna noastră *Cefa*, care concert a fost primul prin părțile acestea; și cu mare regret am constatat, că n-am fost sprijiniți din partea poporului, dar nici din partea inteligenței.

Cu toate acestea ne-am dat toată osteneala să mai ținem și a doua oară, și aceasta am făcut-o luni, a doua zi de paști și iară constatez cu cea mai mare părere de rău, că nici acum n-am fost sprijiniți nici din partea poporului, nici din partea inteligenței. Că nu suntem sprijiniți din partea poporului, nu ne mirăm, fiind poporul prin părțile acestea cam înapoiat în cele materiale, cât și în cele culturale, și așa încă e nepricepător în cauză.

Dar ne mirăm foarte mult de dnii preoți și frații învățători, cari pricep scopul nobil al cauzei, și totuși au arătat și arată mare indolență față de cauză.

În anul trecut au participat din tractul nostru doi preoți și doi învățători, în anul acesta au participat un preot și trei învățători; afară de aceștia au mai participat din tractul Orăzii-mari, un preot și doi învățători /laudă lor/, atîta tot.

Aceasta este încurajarea! Sprijinul cel mai mare l-am avut și-l avem de la activul nostru *protopop, Rev. domn. Nicolae Rocsin* și de la tînărul nostru deputat sinodal *George Rocsin*, cari din depărtare mare /drum de 4 ore cu trăsura/ și-au luat osteneală de au participat la modestul nostru concert, și a ne da sprijinul atît material, cât și moral, ținînd dl protopop un discurs frumos, care a mișcat inimile tuturor. De asemenea merită laudă părintele *George Drimba*, preot în Toboliu și familia *Dsale*, venind din depărtare considerabilă.

Suprasolviri au fost de la domnii: Aron Popovici, înv. pens. în Inand, 1 cor; *George Drimba*, preot în Toboliu, 2 cor; *Nicolae Rocsin, protopop în Micherechiu* 8 cor; *Mihai Hașas*, preot în S.Miclăuș 2 cor, *D.Porumb*, înv. în Toboliu 1 cor; *George Rocsin, jurist* 1 cor. De tot 16 cor. pentru care le exprimăm și pe această cale mulțumita noastră.

Venitul peste tot a fost: 75 cor, 10 fil; cari spese 59 cor 62 fil. Rămîne deci venit curat: 15 cor, 38 fileri.

Ioan Costa
învățător

/Tribuna Poporului 1900/Nr.54 /

Recurs respins

Foile locale comunică știrea, că recursul dlui preot *Romul Nestor* și soții, în contra alegerii de notar în *Cenadul-Unguresc*, alegere aprobată de congregația comitatului Cenad, - a fost respins din partea judecătoriei administrative superioare. După informațiunile ce la timpul său le promisem,

am constatat, că alegerea de notar a lui *Szántó István* s-a efectuit numai prin abuzuri și coruperea alegătorilor, pe când doritul majorității preponderante din comună fuse dl *Ioan Goldiș*, notar în *Micherechiu*. Pe ce motive s-a respins atunci recursul binevoitorilor obștinari? Sigur, că numai pe motive de-ale șovinismului, căci știe doar lumea, cât de dreaptă e administrația ungurească, în deosebi față de români!

/Tribuna Poporului 1900/Nr.140 /

O reuniune de lectură poporală în Bihor

Aflăm numai acum, că în comuna fruntașă *Pocei* în Bihor poporul român a înființat o societate de lectură cu numele "*Concordia*", ale cărei statute s-au aprobat de către ministerul de interne. Președintele acestei societăți e parohul dl *Iuliu Szabó*. Inaugurarea s-a făcut cu solemnitate mișcătoare, asistînd tot poporul. Întîi președintele a ținut un discurs de deschidere, apoi dl *Al. Mureșian* a declamat poezia "Cîntec contemporan" de Justin Popfiu, iar dl *Petru D. Kardoș* "Nu deserați" de Iosif Vulcan. Urăm prosperare noii societăți!

/Familia 1900/Nr.42 /

Alegere de notar la Pil

În 9 l.c. ținut la Pilul-mare alegerea de notar, în locul rămas vacant prin alegerea dlui Gerasim Șerb de referent episcopesc la Consistoriul din Arad. După cum comunică foile locale, dintre candidați a fost ales cu majoritate de 20 voturi dl *Ioan Goldiș*, pînă acum notar în *Micherechi*, față de dl Gavril Ardelean, notar în *Cherechiu*.

/Tribuna Poporului 1900/Nr.183 /

Petrecere cu dans în Pocei

Cetim în ziarele locale, că societatea de lectură "*Concordia*" a poporenilor din *Pocei*, comitatul Bihor, a dat acolo în duminica trecută a petrecere cu dans care a reușit bine. Printre jocuri corul tinerimei a cîntat diverse piese. Și toate aceste trebuie să le aflăm din izvoare străine.

/Familia 1900/Nr.47 /

Post vacant de notar

Pentru ocuparea postului de notar în comuna *Micherechi* /cercul Salonteii/ devenit vacant prin mutarea dlui Goldiș la Pilul-mare, s-a publicat concurs cu termen de alegere fixat pe ziua 22 decembrie. Concursurile sunt a se adresa fibirăului din Salonta pînă în 21 decembrie.

/Tribuna Poporului 1900/nr.203 /

Capela română din Budapesta

Despre capela română gr.or. din *Budapesta*, strada Holló nr. 8, și despre sfințirea ei solemnă, foile maghiare au scris, una mai mult, alta mai puțin, între cari "Pesti Napló" se pare a fi publicat raportul cel mai special și mai exact.

Aprecierile acestor foi se rezumă în următoarele:

Românii gr.or. de fapt nici n-au avut pînă acuma biserică. Anume biserica macedo-română de lîngă Dunăre deja în anul 1888 a segregat din sînul său pe acei români gr.or. cari erau născuți în Ungaria respective în Ardeal. Românii astfel scoși s-au adresat cătră Trefort ministrul de culte de atunci să le conceadă să înființeze o comună bisericească. Trefort le-a și împlinit voia, au și numit un catichet, însă atîta a fost tot. În timpul mai nou însă credincioșii s-au interesat mai mult de cauză și prin contribuiri lor s-a și înființat capela. Preotul noii capele este *Bogoevici* pe care episcopul Goldiș l-a distins cu conferirea brîului roșu, egal cu rangul de protopresbiter.

Deosebit meritați pentru înființarea capelei, între alții, sunt și mitropolitul Meșianu, episcopul Goldiș, magnatul D.I.Gall și deputatul dietal G.Șerb.

Capela însăși e în sala mare cu cinci ferești a casei fundațiunei Gojdu. Plafonul capelei este vînat presărat cu stele aurii. Un iconostas frumos stă între sanctinariu și între cealaltă parte a capelei.

/Controla 1900/Nr.89 /

1901

Un cor lăudat

Un credincios al bisericei noastre , călătorind zilele trecute prin comuna *Otlaca*, ne istorisește mulțumirea sufletească, ce a simțit, ascultînd în ziua de Sftul.George cîntările minunate, în biserică și la ieșirea cu litia la cîmp, executate de corul țaranilor din numita comună, sub conducerea învățătorului de acolo *Traian Brătescu*. Stăruința dlui învățător în această direcțiune este, în adevăr, o faptă demnă, care înalță evlavia creștinească, atrage tot mai mult pe credincioși la rugăciune în casa Domnului, și atît pentru cor, cît și pentru conducător - este o făptuire, care prin sine se laudă.

/Tribuna Poporului 1901/Nr.15 /

Logodnă

Se anunță logodna dlui *Dr.Mihail Mărcuș din Giula* cu dșoara *Aurora Gaiția din Timișoara*. - Felicitările noastre.

/Tribuna Poporului 1901/Nr.76 /

Noi doctori juriști

Din *Cenadul-Unguresc* ni se vestește că învățătorul gr.or. român de acolo, Ambrosie Coste, a avut bucuria să-și vadă ambii fii promovați la gradul de doctori juris. Numele acestor tineri români este *Iuliu Coste și Emil Coste* ; ambii sunt finii primarului Iosif Luțai. Dorim s-ajungă harnici apărători ai românismului la granița apuseană.

/Tribuna Poporului 1901/Nr.234 /

1902

Corul bisericii române din Budapesta invită la Concertul împreună cu dans, ce-l aranjază duminică, 9 martie 1902, în sala hotelului "Royal" sub patronajul ilustraților lor, domnilor George Ioanovici de Dulău și Valea-mare, secretar de stat în pensiune și Dr.Iosif Gall, membru în casa magnaților, cu binevoitorul concurs al domnișoarei *Clotilda Olteanu* , absolventă a academiei de muzică din loc, al dlui Iuliu cav. de Pușcariu, student octavan și al copilașului artist Ernestin Lengyel de Bogota. Venitul curat este destinat pentru biserica rom. din loc.

/Libertatea 1902/Nr.11 /

A apărut "Buchetul meu", poezii de Iosif-Ioan Ardelean.

Autorul făcea mult mai bine, dacă paralele, cari le-a cheltuit cu tiparul, le făcea dar unei societăți culturale românești, cîștigîndu-și astfel adevărate merite... Pe cîtă vreme așa...

/Luceafărul 1902/Nr.12 /

Hymen

Di Iuliu Vereș, notar comunal în Micherechi, Bihor, s-a logodit cu dșoara Aurelia Teretean din Pecica.

/Familia 1902/Nr.13 /

Medic român ar putea să concureze cu succes la vacanțele ivite în frunțile comune românești *Șiclău și Otlaca*. Fieștecare post este împreună cu salariu anual de 1600 coroane și alte venituri laterale. Recursurile sînt a se înainta pînă la 28 mai la pretura din *Elek* /com.Arad/.

/Tribuna Poporului 1902/Nr.91 /

Dr.Mihail Mărcuș anunță că și-a deschis cancelarie avocațială în *Gyula* /com.Békés/ strada Erdély. Îl felicităm și-i dorim succes.

/Tribuna Poporului 1902/Nr.107 /

Stipendii "Teodor Papp"

Cetim în "Biserica și școala" : În ședința de joi 25 septembrie senatul școlar a hotărât asupra distribuirii de stipendii noi pe anul școlar 1902-1903, din fundațiunea "Teodor Papp".

Din suma disponibilă de 1000 cor. s-au împărțit următorii concurenți: *Ioan Chereșlădan*, cleric de cursul II. *Constantin Illoviți și Ioan Ardelean*, absolvenți a patru clase medii și pedagogi de cursul I. la institutul nostru diecezan *Hortensia Raț*, elevă de cursul III pedagogic, care frecventează cursurile la școala noastră de fete cu internat, - toți din *Giula*.

La această distribuire s-au considerat strict dispozițiunile literelor fundamentale, împărțându-se concurenți originari din *Giula*, lipsiți de mijloace și cari au dovedit spor și cvalificațiune în studii.

/Tribuna poporului 1902/Nr.107 /

Sărbători păgânești

Dl. David Voniga, preot în Giroc, comitatul Timiș, studiind poporul, a scris o lucrare intitulată "Sărbători păgânești". Spre a-și completa opul, face următorul apel la fruntașii poporului nostru: "Nici un popor nu are atîta sodom de sărbători păgânești, sau cum li se zice sărbători băbești, atîtea zile de primejdie, atîtea seri rele, ca țaranul nostru. Drept aceasta, onorați colaboratori sunt rugați să binevoiască a răspunde pe larg și la înțeleș - la următoarele: 1/ Are poporul din acelea părți /Arădene, Bihorene, Bănățene, Ardelene/ așa numite "Sărbători băbești"; "Zile de primejdie" etc. - adecă sărbători apucate din bătrîni, nerecunoscute și nesebrate de biserică, ci ținute numai de popor? 2/ Cum se numesc? Cînd și cum le serbează? /Cu abținerea de la lucru numai, ori și cu alte obiceiuri specifice?. 3/ Ce fac bărbații și ce fac femeile în astfel de sărbători păgânești ? /Trîndăvesc, se pun la sfat de clevetiri, ori că umblă și la birturi?/ 4/ Ce știu despre originea acestor sărbători și ce credință au despre însemnătatea lor? 5/ Observează la popor efectul acestor sărbători păgânești și credințe deșerte în slăbirea credinței creștinești manifestată prin oarecare indiferentism religios, prin necinstirea bisericei, a așezămîntelor ei și duminicilor și sărbătorilor creștinești. 6/ Ce urmă păgubitoare se poate observa că au aceste sărbători și credințe păgîne din punct de vedere moral și economic? /Păcate născute din trîndăvie și pagube avute urma neglijării lucrurilor economice?/ 7/ Sprijinite sunt acestea și cătră cei chemați a le combate și stîrpi? Dacă nu, făcutu-s-a vreo încercare de a deștepta poporul din aceasta rătăcire și cu ce rezultat ?

/Familia 1902/Nr.31 /

Preot bătut cu petri, pentru că ține la dreptul limbei sale!

- Sălbăticii la Bichiș-Ciaba-

Din Bichiș-Ciaba să scrie cu data de 7 sept. "Gazetei" următoarele:

Vă aduc la cunoștință ce s-a întâmplat zilele acestea preotului nostru, care fără de veste a căzut pradă furiei șoviniste maghiare. Lucrul s-a petrecut cum urmează:

Primăria din *Bichiș-Ciaba* a cerut de la părintele nostru *Victor Popovici* un extras de botez pentru un creștin din *Giula*, care s-a născut aici /fost honved în 1848/. Părintele împlinind cererea, a dat extrasul, ca întotdeauna de 20 de ani de când e preot, conform cu originalul matriculei, în limba română.

Primăria însă n-a fost mulțumită și a pretins de la preot să dea extrasul în limba maghiară. Preotul i-a răspuns, că nu poate face aceasta, deoarece limba oficială a bisericii e cea română. /Bine a răspuns !/

Din cauza aceasta cei de la primărie s-au înfuriat. Mai întâi foaia maghiară din localitate, de joi dimineața, a batjocorit și amenințat pe preot. Atîta a fost de-ajuns , ca să fie ațîțate patimile plebei șoviniste, care joi seara i-a și făcut serenadă ungurească preotului român, mergînd înaintea casei parohiale și strigînd "Abzug oláh pópa" și mai multe grațiosități de acestea.

Vineri seara am mers de ne-am plimbat în parcul cel mic, la întoarcere am trecut pe lîngă casa preotului. Era pe la 8 ore seara. Deodată auzim apropiindu-se mulțimea pe stradă, cîntînd și zbierînd. Sosind la casa parohială, a început să bombardeze ferestrele ei cu ce le venea în mîini, și așa au spart ochiurile de la două ferestri.

Pe la orele 9 seara au venit cete noi zbierînd și mai tare și fiind bine înarmate cu cărămizi, pietri, bolovani și bețe. Ca la comandă, începură să dea toți din toate părțile în ferestri, pînă ce n-a mai rămas nici una întregă! Unii strigau: "Van még ablak!" /mai sunt ferestri/, ațîțînd mulțimea să bombardeze mai departe.

După multe strigăte s-au depărtat sălbăticii demonstranți. În cele din urmă iată că vine și poliția, după ce erau toți duși, întrebînd în dreapta și stînga : ce s-a întâmplat ? Bine au auzit și au știut ei ce s-a întâmplat, dar n-au voit să vină, nici că îndrăzneau polițiștii să vină, căci ceilalți erau la vreo 4-500, plină strada de ei. Odăile casei parohiale erau pline de sticle, cărămizi, bețe, pietri etc.

Acum toată noaptea stau polițaii la pîndă. Ieri noapte au venit doi oameni și voiau să intre pe fereastră în dormitor, și nu fără greutate polițaii i-au alungat de acolo. Acum amenință, că unde-l vor prinde pe preot noaptea îl vor omorî, și dacă i se va drege ferestrele, iarăși le vor sparge. Părintele și-a cumpărat de curînd o casă, acolo încă voiesc să spargă ferestrele. Rămăseseră peste noapte

vreo două ochiuri de ferestri nespate, însă au venit studenții ziua și le-au zdrobit în prezența părintelui. Ei nu neagă nici unul, ci zic, că "pentru nație le fac toate".

Precum se aude, conducătorii lor au fost înșiși mai marii orașului!

/Libertatea 1902/Nr.38 /

Vizitațiune oficioasă la protopretura din Aletea

Comitele suprem Urbán Iván, luni a ținut vizitațiune oficioasă la protopretura din Aletea. Comitele suprem era însoțit de protonotarul Schill, secretarul Sorbán și exactorul Medveczky. Rezultatul vizitațiunii a fost: că toate s-au aflat în cea mai mare ordine în oficiul protopretorului *Nicolae Mladin din Aletea*.

/Tribuna Poporului 1902/Nr.169 /

O nouă reuniune de meseriași

Săptămîna trecută și-a ținut adunarea de constituire, *Reuniunea meseriașilor români din Budapesta*, înființată acum de curînd. Noua reuniune și-a ales *prezident* pe secretarul în pensiune *Ioan Poruțiu*, vice-prezident pe croitorul Nicolae Turcu, secretar tipograful Aurel Cristea, cassier Dimitrie Birăuțiu, proprietarul tipografiei "Poporul Român", controlar tipograful George Grecescu, membri în comitet: Nicolae Armean, croitor; Martin Lazar și George Ianoși, măsari; Pancrote Ianoși, tipograf; Vasile Cotîrlă, pantofar; Victor Țeran, comerciant și George Tomescu, lăcătuș.

/Biserica și Școala 1902/Nr.47 /

Viață românească în Budapesta

La 9 noiembrie s-a ținut în *Budapesta* adunarea de constituire a "*Reuniunii meseriașilor români*" din acel oraș. Cuvîntul de deschidere l-a ținut dl *Dimitrie Birăuțiu*, care a arătat scopul întrunirii, accentuînd, că ținta este, ca meseriașii și comercianții români din Budapesta să încheie legături frățești între ei și în special să se sprijinească toți meseriașii și comercianții români nou veniți în capitala țării. Propune deci înființarea reuniunii. Propunerea s-a primit și s-a ales provizoriu un comitet.

La adunare au participat mai mulți studenți universitari români, dintre cari dl *I.Lăpădatu* a arătat, în cuvinte însuflețitoare însemnătatea înființării acestei reuniuni.

S-au cîntat cîntece frumoase românești de corul universitarilor, condus de dl *Cornel Popescu*.

/Libertatea 1902/Nr.48 /

Alegerea de protopresbiter în Radna

făcută la 16 l.c. sub conducerea dlui Romul Ciorogariu, a produs următorul rezultat: Procopiu Givulescu, preot în Curtici a obținut 50 voturi; dr.D.Barbu preot în Pecica 15; *Iosif Ioan Ardelean preot în Chitighaz 1.*

/Familia 1902/Nr.49 /

Advocat nou

Înregistrăm cu deosebită plăcere, că dl *Dr.Mihai Mărcuș* și-a deschis cancelaria advocațională în orașul *Gyula* /comitat Békés, strada Erdély. Pe lângă însușirile sale cuceritoare dl *Dr.Mărcuș* se distinge prin respectabile cunoștințe juridice practice, ceea ce negreșit îl face folositor și româniei din acel comitat. Primească sîncerile noastre felicitări.

/Controla 1902/Nr.49/

Din *Bătania*, frunțașă comună a comitatului Cenad, avem știrea îmbucurătoare, că pe 26 oct. a.c. este proiectat a se ține acolo o frumoasă expozițiune provincială de vite cornute de prăsilă. Sperăm că românia din acel ținut, condusă de frunțași devotați ca și vrednicul preot dl *M.Grozescu* va face tot ca să fie cu demnitate și cu folos reprezentată.

/Controla 1902/Nr.64 /

Barbarism

Dl *Victor Popovici*, vrednicul *paroh* din *B.Ciaba*, care a estradat românește, în limba bisericeii naționale, un extras matricular, a fost atacat și insultat pentru aceasta acolo în modul cel mai revoltător pentru un stat de drept și civilizat. Așteptăm dară că superioritatea bisericească să apere în temeiul legii pe preotul român contra astfel de șovinisme barbare, neaprobrate nici de lege nici de înțelepciunea guvernului. La din contra China e de model!

/Controla 1902/Nr.69 /

1903

Sfinții proroci Bejan și Gubaș din Giula

De la Ciaba pîn' la Giula
Și d'aici pîn' la Paris,
Încă n-a mai fost vr'un popă
Care ar fi fost închis.

Dintre credincioșii noștri
De câte-ori vr' unul moare
Totdeauna suntem gata
Ca să mergem la "răcoare"
Din pricina, ca prohodul
Ambii bucurosi l-am face
Și-astfel între noi, colegii,
Niciodată n'a fi pace.
Iestimp însă pacea bună
Nu va mai fi conturbată
Lîngă mort nu ne vom bate
Pentru stole, pentru plată.

/Vulturul 1903/Nr.2 /

Poșta Redacției

S.A./L/ Ești în mare rătăcire, dacă crezi, că cel mai plăcut poet latin Ovidiu s-a născut în Giula; în *Giula* s-a născut cel mai plăcut poet român *Voniga*. Ovidiu s-a născut în Sulimo, precum el însuși o spune aceasta: "Sulmo mihi patria est..." iar *Voniga* s-a născut în Giula, precum el însuși o spunea aceasta:

"*Giula* este satul meu
Alduiască-l Dumnezeu;
Giula este țara mea
Alduiască-o Precesta;
Acolo m-am zămislit,
Acolo m-am pricopsit,
Acolo am pus la cale
Volumul meu "*Dor și jale*".

Între acești doi poeți de altmintrelea nu este nici o deosebire, decît numai asemănare și anume: și Ovidiu ca și *Voniga* a purtat capul între urechi.

- La revedere!

/Vulturul 1903/Nr.5 /

Adunare în Méhkerék

Din Szabad Szó cetim: Adunare frumoasă au ținut în duminica trecută românii din *Méhkerék*. Președintele a fost fratele: K.Iosif. notar:fratele P.Florian. Predicator a fost fratele Tojer din Nagyszalonta, care într-o cuvîntare plină de foc și de însuflețire a explicat fraților singura dreptate: socialdemocrația. După el a vorbit femeia lui Ilie Moise și a lui Ioan Trizmai. Au fost de față și frații din *Sarkad* cu steagul roșu. Socialdemocrația a prins rădăcini tari în *Méhkerék*.

/Voința Poporului 1903/Nr.7 /

Cătră frații români din Budapesta

După cum am anunțat muncitorii români vor întemeia: "*Clubul muncitorilor români din Budapesta*". Ședința de constituire se va ținea duminică în 1 noiembrie după masă la 2 ore în localul societății muncitorilor tinicheri /Budapesta, VII. Dob utca nr.52 etajul I./

Rugăm pe frații noștri din Budapesta, a veni în număr cât mai mare.

Conchemătorii

/Adevărul /Bp/ 1903/Nr.12/

În *Chitighaz* a fost săptămîna trecută o mare mișcare, produsă de socialiști cari umblau să scrie membri în partid. Listele acestea de înscriere le-a luat un sergent jandarm și din asta apoi s-a născut o harabură, care a ținut pînă cînd a fost adusă miliția, care a putut împrăștia oamenii, fără a fi dat foc. Pe un nenorocit, care se zice, că i-ar fi trădat pe socialiști, l-au bătut aceștia de l-au lăsat lat. Feriți-vă oameni buni de socialiști, căci unde încep ei ceva trebuie să se nască bătaie și neînțelegere și-apoi tare ușor puteți trage scurta mai ales dacă sunt jandarmi și soldați la fața locului. În Borod /Bihor/ bunăoară Pavel Bociat, a rămas mort, în urma ciocnirilor dintre socialiști. - Se întrec oamenii fiind lipsiți și amărîți, să se facă socialiști, crezînd, că astfel le va veni mîntuirea. Se vor schimba ele vremile spre bine și fără comediile socialiștilor.

/Lumina și Adevărul 1903/Nr.16 /

Reprezentatie teatrală în Bătania

Tinerimea română gr.or. din *Bătania* aranjează la 10 mai, cu ocaziunea împlinirii a 30 de ani de la sfințirea bisericii, reprezentatie teatrală în teatrul de vară al orașului. Programa: "Sărăcie lucie" comedie populară cu cîntece într-un act de Iosif Vulcan /regizor dl George Popovici/; "Bajos Jeremiás" monolog de Gabányi Árpád; "Știi tu" cu text român și maghiar. După teatru bal. În pauză Călușerul și Bătuta.

/Familia 1903/Nr.17 /

31 mai, Otlaca

Și aceasta zi se poate scrie cu litere de aur în istoria muncitorilor, că s-au adunat poporul român cu mic și cu mare, tineri și bătrîni, să audă sfînta idee a socialdemocrației. Dimineața la gară cu trîmbiță și cu violină ziceau și cîntau: "Te scoală proletare din somnul tău de moarte"! și așa au petrecut pe fratele Engels, Mihai și Petru Pantea la fratele Klement.

După amiază la ora unu, s-a început adunarea în *Otlaca*, unde Popo Popen recomandă ca președinte pe fratele *Pătroi Pavel*, de notar pe *Purdi Péter*, poporul strigînd: "Să trăiască"!

Cuvîntul i s-a dat prietenului *Petru Pantea*, care vorbește despre voința socialdemocraților. Poporul ascultă cu multă plăcere. După dînsul a primit cuvîntul *Mihai Engels*, care în limba germană rostește programul nostru cu însuflețire, de mulți lăcrimau auzînd cuvintele cele drepte.

/Votul poporului 1903/Nr.20 /

Di *Dr.Iuliu Coste*, fiul învățătorului pensionat *Ambrosie Coste* din *Cenadul-Unguresc*, a dat în 24 martie 1903 la Budapesta censura de avocat cu distincție. Dînsul își va deschide cancelaria advocațională în *Nădlac*. - Felicitările noastre.

/Drapelul 1903/nr.31 /

Nou avocat român în Ciacova

Din Ciacova ni se scrie cu data de 2 august următoarele: Di *Dr.Lazar Simon* și-a sistat praxa advocațională, predînd cancelaria sa dlui *dr.Iuliu Coste*, care de curînd s-a așezat aici. Di *dr.Coste*, un tînăr simpatic, înzestrat cu frumoase pregătiri speciale, ne îndreptățește la cele mai bune speranțe. Îi dorim succes și noroc în cariera ce și-a început-o aici, unde se simte foarte mult lipsa de conducători și povățuitori ai poporului nostru românesc mult cercat.

/Drapelul 1903/Nr.85 /

Alegerea de notar în Chitighaz

Sub prezidiul protopretorului *Lukács Endre*, joi s-a ținut alegerea de notar în *Chitighaz*. Candidați au fost doi: *Aurel Popovici*, candidatul românilor și *Nagy Sándor*, scriitor la pretorele din Elek,- candidatul stăpînirii din comitat. Ca să înfrice poporul recrutaseră și vreo 9 jandarmi, cari firește n-au fost în stare să scoată poporul român din flegmă. La alegere a reușit candidatul românilor: *di Aurel Popovici*. - După cum ni se scrie, contracandidatul, *Nagy Sándor*, într-atîta era sigur de alegere încît își comandase deja și banchetul.

/Tribuna Poporului 1903/Nr.163 /

Alegerea din Chitighaza

Privitor la alegerea de notar din Chitighaza se scrie:

În 17 septembrie st.n.o. sărbătoare mare a fost la poporul român din *comuna Chitighaz/Kétegyháza*/în care zi s-a făcut alegerea alor doi notari comunali de români. Pe domnul *Aureliu Popovici* îl aleasă comitetul comunal cu unanimitate

de *notar I.*, iar pe domnul *Paul Silaghi*, iarăși român, de *notar al II-lea* cu majoritate de 27 voturi. Se observă, că de toți au fost 12 recurenți, 10 unguri și cu cei 2 români aleși 12. Poporul român tot român rămîne, nu se lasă amăgit de nimeni, nici nu-și vinde națiunea pentru un blid de linte - dacă are conducători buni. Respect și onoare binemeritatului domn *paroh Vasiliu Beleş* care cu ajutorul domnilor învățători influențară pe alegători la dreptul de alegere a notarilor a nu părăsi națiunea și neamul românesc pînă mai este o scînteie-n el. Al doilea preot al nostru domnul *Ioan Iosif Ardelean* a fost neutral, nu a luat parte la alegere; nu să știe din ce cauză. Deie bunul Dumnezeu înțelegere bună la ocaziuni de aceste alegeri de notari. Onoare, stimă părintelui *paroh Vasiliu Beleş* ca și care știe conduce turma sa la limanul dorințelor, trăiască toți conducătorii noștri, trăiască și spectatorul domn protopretore *Lukács Endre*, din *Giula*, de origine maghiar, care cu modesta sa tactică destul de nimerită a știut conduce alegerea notarilor.

/Tribuna Poporului 1903/Nr.166/

Nou advocat român

Ni se scrie din *Pesta*, că *dr. George Roxin* [originar din *Micherechi M.B.*] a depus censura de avocat. D-sa va deschide cancelarie advocațională în *Salonta*. Îi dorim succes.

/Tribuna Poporului 1903/Nr.190/

Arad/ 1 decembrie

Deputațiunea care i-a duș contelui *Tisza* mandatul de deputat, a fost primită de primul ministru duminică. După ce *Markovitsch Antal* a felicitat pe alesul cercului *Ugra* și i-a dat mandatul, *Tisza* a ținut o vorbire. A mulțumit pentru încredere și privitor la atitudinea sa a zis: "Oricît m-ar durea să uzez de mijloace aspre, nu pot sta la îndoială, ci oi face rînduială, înlăturînd din drum pe malcontenți, ori voi cădea eu zdrobit."

După amiază *Tisza* a dat un banchet alegătorilor săi în otelul "Royal". Între cei 317 alegători a fost și protopopul *N.Roxin* [din *Micherechi, M.B.*] vechiul aderent al tiszaiștilor și vărul său *dr.G.Roxin*, noul advocat din *Salonta*.

/Tribuna /Arad/ 1903/Nr.212/

1904

Dar de crăciun

Cu ocaziunea sfintelor sărbători a Nașterii Domnului, dl *dr.Lazar Popovici* și prea stimata-i soție doamna născută *Delia Marienescu* din *Viena*, din dragoste creștinească au dăruit sfintei noastre biserici din *Otlaca* o candelă de

mare preț și rară frumusețe. Subscrișii venim și pe aceasta cale pentru îndemnul și a altor creștini cu stare a le exprima cele mai sincere mulțămite, asigurându-i, că după cum candela arde ne-ncetat în sfânta noastră biserică, ne-ncetat vom ruga și noi pe prea bunul Dumnezeu să le răsplătească însutit și-nmiit.

Otlaca, 1 ianuarie 1904.

Alexiu Turic învățător
George Tiojosiu cîntăreț
George Ungurean
Nicolae Ungurean epitrop bis.
Vasile Alb
Marcu George
George Rusu
Ștefan Rusu

/Tribuna /Arad/ 1904/Nr.10 /

Răzvrătiri socialiste în comitatele Arad și Cenad

- Știri telefonice -

Nu s-a potolit încă bine agitația ce a stăpînit o săptămînă în Talpoș, și care drept urmare a avut că o companie de soldați staționează și azi pe capul și cheltuielile comunei, și deodată din două locuri primim știri care vestesc noi turburări a ordinii publice. Una e din Șenlac, comitatul nostru, cealaltă din Bătania, comitatul Cenad... În *Bătania*, nemulțumirea socialiștilor încă e pe cale să se manifesteze și prin fapte. Cauza nemulțumirii este opreliștea fibirăului Hervay Kálmán, care nu le-a concesionat o întrunire. Socialiștii or lipit acum pe strade placate în care provoacă pe burghezii satului ca nu pe cîini ci pe domni să- i prindă și să le dea în cap.

/Tribuna /Arad/ 1904/Nr.11 /

Corul bisericesc gr.or. român din Otlaca privindu-se în înțelegere cu stim.domn. dr.George Popovici, avocat în Chișinău, cu tinerimea din jurul Chișinăului în ospătăria Bagdi din Erdeiș cu datul de 2/15 februarie a.c. au aranjat un concert. Orologiul de pe părete arată 8. Dirigentul corului dl *Tr.Brătescu* dă signalul, ca cei din cor să-și ocupe locurile.

La un semn dat, corul cu o însuflețire nespusă începe "Motto" -după care urmează cuvîntul de deschidere rostit de preotul *George Turic*. D-sa în cuvinte bine alese a arătat că ce i-a îndemnat la înființarea corului. Scopul ni l-am ajuns, căci sufletul otlăcanului, nu e otrăvit cu prostia socialismului.

Îndeamnă pe domnii preoți și învățători de a le urma exemplul. Urmează apoi adevăratul concert.

Unisono să auzea în public, că celea 9 parte din program peste așteptate cu succes. Dl diriginte Tr.Brătescu își poate ținea fală cu așa cor.

A urmat apoi dansul care a ținut pînă în ziua albă, cînd ne despărțirăm, cu dor de a ne întîlni cît de adeseori la asemenea concerte și petreceri.

Concertului și petrecerei - după cum mi-am putut însemna -i-a făcut onorul următoarele doamne: Ardelean /Sintea/, Ardelean /Erdeiş/, Boar /Nădab/, Costa /Sintea/, Iancu /Otlaca/, Sercan /Șiclău/, Leucuța /Șimand/, Leucuța /Pil/, Lucaci /G.Vărșand/, Muscan /Năbab/, Mladin /Chișineu/, Mureșan /Ciabal/, Popovici /Șimand/, Pantoșiu/G.Vărșand, Stana /Șimand/, Trăilescu /Chișineu/ și Turic /Otlaca/ - iar cununa domnișoarelor au format-o: Dșoara Burdan /Simitea/, Buzilea /Sintea/, Baia /Tîrnava/, Cizmaș /G.Vărșand/, Daul /Erdeiş/, Francu /Otlaca/, Iercan /Șiclău/, Ilica /Bodeștil/, Giulani /Otlaca/, Miron /Curtici/, Nanu /Nădab/, Popovici /Șiclău/, Popovici /G.Vărșand/, Sabău /Chitighaz/, Todorean /Șimand/.

Pe lîngă partea morală, care a satisfăcut peste așteptare, partea materială încă a fost multumitoare.

Venite a fost 258 cor.40 fil. iar spese cam 130 coroane, rămînînd astfel venit curat 128 cor.40 fileri, care sumă s-a dat destinațiunei sale, adică bisericei gr.ort. române din Otlaca.

/Tribuna /Arad/ 1904/Nr.33 /

NUMELE acelor alegători vîrtoși, cari în ziua de 5 martie au ținut cu partidul național și n-au votat la alegerea din Nădlac cu nici unul dintre străini.

CENADUL-UNGURESC:

Iosif Luțai, Vonil Maghiar, Uroș Ungurean, Mladin Dehelean, Vasile Marienuț, Gavrilă Megheșan, Gligor Marienuț, Ștefan Păcurar, Totut Milovan, Nicolae Becan, Simion Lăcătuș, Jivu Păcurar, Savu Bobon, Mita Suci, Jurjuți Uroș, Popon Onuț, Achim Becan, Vasile Dehelean, Vasa Luțai, Nica Luțai, Dan Mihai, Ștefan Jurjuț, Aurel Ungurean, Magon Zaharie, Traian Suci, Vasile Marienuț /tînăr/.

/Tribuna /Arad/ 1904/Nr.43 /

Reuniunea română de cîntări din Bătania arangiază din incidentul conferinței de toamnă a învățătorilor gr.ort. români din despărțămîntul protopresbiteral al Aradului, duminică în 31 oct. concert și reprezentațiune teatrală împreună cu petrecere de joc la care invită respectuos comitetul arangiator. Concertul se va ținea în teatrul de vară din Bătania; iar petrecerea în "Hotel Central". Prețul de intrare: loc.I. 1 cor. 1 o fil; loc.II. 1 cor.40 fil; loc.III. 1 cor. 20fil; loc de stat: 1 cor. Suprasolviri se primesc cu mulțămîtă la adresa

dului *Marcu Crișan* în *Bătania* și se vor cvita public. *Venitul curat pentru fondul editării organului Reuniunii învățătorești gr.ort. române*. Începutul precis la 8 ore. Programă I. 1/"O prea Sfântă" cor bărbătesc de I.Vorovchievici 2/"Nu-mi place" 3/"Îmi place" cor mixt de I.Vidu II. 4/"Noaptea de Sfântul George" vodevil în 2 acte, de Theocar Alexi, muzică N.Stef. Persoanele: Dinu, primarul:Ioan Manoilă; Stan,fiul său:Traian Luchi; Lelea Stană, o dăscăliță văduvă:Iuliana Târnavan; Florica,fiica sa:Merina Băneșiu, Ițig,crîșmarul:Aurel Șiutea;Rahela,soția sa:Elița Făita; Neculă,țigan:Mihai Nagy Chira; Soția sa, Persida Răssu; Flăcăi, fete, săteni, sătence etc: Scena se petrece la un sat în preziua și în noaptea Sfântului George. 5/"Marșul economilor", cor bărbătesc de C.G.Porumbescu. În pauză se vor juca *Bătuta* și *Călușerul*.

/Biserica și Școala 1904/Nr.43 /

Necrolog

Laurențiu Dolga, un tînăr de care se legau legitime speranțe, abia numit de învățător în *Chitighaz* de cîteva zile, a răposat în Domnul, în urma unei suferințe de 3 zile, în boală scarlatină. Împărtășind vii regrete pentru moartea lui *Laurențiu Dolga*, trimitem familiei întristate condoleanțele noastre sincere.

/Tribuna /Arad/ 1904/Nr.164 /

De la adunarea din Chișinău

-Vorbirea rostită de preotul G.Turic /Otlaca/-

Iubiți frați alegători români!

"Nimenea nu va pune lumina sub obroc, ci o va pune pe masă, ca să lumineze tuturor celor din casă" - zice Mîntuitorul nostru Isus Cristos! Știți iubiți frați ce înțelege Mîntuitorul sub lumină? Ni-o spune fericitul în Domnul fostul episcop al diecezei noastre Iosif Goldiș, care cu ocaziunea sfințirii internatului de băieți din Beiuș, în frumoasa cuvîntare ce a ținut a zis într-altele: "Viața e o punte în pustă peste un abis -o adîncime, o groapă mare,- *biserica ne ține de mînă, iar școala ne luminează calea!* Iată lumina amintită de Mîntuitorul Cristos: *școala!* În orice sat vedem că școala e așezată în mijlocul satului,- iar în satele unde sînt mai multe școale, toate sunt așezate așa, ca totuși să fie în mijlocul unui cerc oareșcare, ca să poată lumina tuturor din preajma sa!

S-a uitat din moși-strămoși și să uită și azi cu drag românul la școala lui, fie aceea cît de sărăcuță! A îngrijit-o, a susținut-o ca pe un dar scump rămas moștenire din strămoși, pentru că acolo a învățat a cunoaște pe D-zeul său, acolo a învățat a-l preamări și a-l lăuda precum a și cunoaște calea mîntuirii lui: calea

cătră școala cea mare: sfînta maică biserică! Acolo în școala lui sărăcuță din satul său i s-a deschis mintea ca să înțeleagă cînd cetește: "Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim!"

Din an în an s-au înmulțit greumintele, sarcinele și răutățile în lume, și cu toate astea n-a retras bietul român dajdea sa de la școala sa, ci a dat fiecare bucuros ce a trebuit să dea numai și numai să-și știe școala tot a lui peste care el dispune, el poruncește! Sunt cîțiva ani de atunci, decînd mai marii comitatului nostru făcură cum făcură și scoaseră cultul școalelor noastre din mîinile antistiilor comunale, -le interziseră formal de a mai face arunc, a încassa cheltuielile școalelor noastre, - numai din cînd în cînd au să ne dea mîină de ajutor! Ca și cînd ai întîlni în drum atare biet nefericit, cu cocia încărcată înglodată în tină și înaintea cocii un amărît de cal! Ajutor cît ajutor ș-apoi îi dai pace în știrea Domnului! N-au făcut ei fără precugetare -iubiți frați- isprava asta! De bună voie nu vor plăti cultul românii, -vor fi precugetat ei,- ș-atunci fără multă trudă ajungem stăpîni peste școalele lor, -neavînd cu ce le susține singuri vor veni și le vor îmbia! Oare -iubiți frați- de cînd noi avem să ne îngrijim cum vom hăți carul nostru încărcat înglodat în tină, încetat-a vreo școală română? Stinsu-s-a vreo lumină?! Nu ! Dovadă puternică asta, că nu s-a stins din inima românului dragostea cătră școala sa! Dar -iubiți frați- și mai puternică dovadă despre dragostea cătră școalele noastre e aceasta frumoasă adunare a noastră! Am grăbit aici în număr mare, din depărtări mari, pe cale grea și vreme posomorîtă *ca să ne ridicăm glasurile noastre în contra planului ce se făurește împotriva școalelor noastre!*

Iubiți frați! Ministrul școalelor din patrie a înaintat Dietei un *proiect de lege* prin care voiește -zice- să reguleze învățămîntul în școalele din țară! Și știți în ce ar sta această regulă? Nici mai mult nici mai puțin decît că prin lege *să fie scoasă dulcea noastră limbă românească din școalele noastre*, apoi învățătorii noștri, cari au muncit și muncesc cinstit și cu omenie, să fie alungați din slujbele lor de nu vor îndeplini absurditățile depuse în acel proiect de lege al ministrului *Berzeviczy!*

Noi -iubiți frați- avem autonomia noastră bisericească și școlară, adecă averea cîștigată și susținută din sudoarea noastră singuri avem dreptul de a o chivernisi! E asta lege votată de casa deputaților, întărită de casa magnaților și mai presus de toate sancționată de M.Sa prea gloriosul nostru împărat și rege! Nu eram vrednici de strămoșii noștri, de nu veneam aici ca împreună să protestăm împotriva glasului infernal de a ne despoia de dragul nostru natural și legal. Să-i fie de învățătură fiecărui român, că numai pînă atunci va fi de el bine și va fi fericit, pînă stă sub aripile sfintei sale biserici, -la din contră e

tocmai ca amărîtul acela de pui, care a scăpat de sub aripile cloștei, mamei sale- în fiecare minut espus hăei! Dar tot atunci datorință are fiecare român să sară întru apărarea bisericei și școalei sale!

Iubiți frați! Noi alegătorii români din cercul electoral al St-Anei fiind mai puțini la număr -abia cinci sate românești- am venit aici în centrul acestui cerc electoral format cu puține excepțiuni de frați de-ai noștri, - am venit ca frați la frați ca împreună să protestăm împotriva planului ce se făurește în contra dulcii noastre limbi! Împreună să protestăm să fie auzit acest protest al nostru în toate părțile în lumea întregă! "Unde-i unul nu-i putere - unde-s doi puterea crește"! Să dea Dumnezeu ca totdeauna, la toate ocaziunile una să fim în cugete, una în simțiri! așa să ne și ajute Dumnezeu!

/Tribuna /Arad/ 1904/Nr.233 /

1905

La alegerea din Tinca

Protopopul Rocsin [din Micherechi, M.B.] cu ocaziunea turneului electoral într-o comună a vorbit alegătorilor astfel: -- Iubiți alegători! Alegeți deputat dahăla în care aveți toată bizalma și care are minte și care ar hi în stare să vă reprezintălească cu credință și care îi om de omenie adică. La aceste exclamări una alegător: -- Da, da părinte! Dar dahăla nu găsim.

/Vulturul 1905/Nr.2-3 /

Luptă înălțătoare în cercul Nădlacului

Ni se depeșează din Nădlac, că cercul întreg e încins într-un adevărat paroxism de însuflețire. Azi candidatul *Dr.Vasile Lucaciu* a fost în *Cenad*, primit cu entuziasm nemărginit. Poporul idolizează pe Lucaciu. Vrednicul preot *Romul Nestor* l-a salutat pe candidat, în fruntea convoiului de călăreți și trăsuri. Mîine vor merge în *Pitvaros* sat locuit de slovaci. Laudă trebuie să aducem mai ales fraților slovaci, care se însuflețesc alătura cu românii. Românii cu slovacii sunt aici față de unguri cu 20 voturi în minoritate, dar însuflețirea mare și strîngerea lor laolaltă pînă la unul, numele lui Lucaciu în fine, îl face să creadă în izbîndă.

Deie bunul Dumnezeu!

/Tribuna Poporului 1905/Nr.7 /

Logodnă

Anunțăm cu plăcere logodna dlui *Romul Tăncean* învățător în Nădlac cu dșoara *Sidonia Sabău* învățătoare în *Chitighaz*. Felicitările noastre.

/Tribuna Poporului 1905/Nr.7 /

Mai nou

Prota Rocsin, candidatul emerit, deputat al Tinței, pentru ca să i se vindece mai iute cocoșul din cap, primit drept cadou electoral, a rugat pe prietenul său de cruce, protopopul Sîrbu al Beliului, ca să-i croiască un maslu. Acesta bun prieten, la rîndul său, momentan a chemat pe popa Șandor din Ucuriș, pe popa Cataramă din Beliu și pe popa Maxim Bosco din Șiad și au făcut un maslu de scăparea cocoșului necurat. După maslu a urmat în onoarea celui măsluit un aldămaș așa de crîncen, că popa Maxim Bosco cu morcovul lui cel roșu și mazărat a sosit la reședința sa din Șiad în patru picioare. - Maslul însă tot n-a folosit nimica și astfel, la sfatul popii Găvrilă din Tot, cocoșatul candidat s-a pus în coatingere cu babă-hîrcă infalibilă, care apoi s-a dus să-i descîntece astfel:

Măslin verde din potop,
Ieși drace din protopop,
Ieși, te-ascunde de rușine,
Du-i cocoșu lui cu tine;
Du-te drace-n fuga mare,
Adă spumă de pe mare
Și mi-l unge, mi-l vrăjește
De cocoș mi-l mîntuiește.

/Vulturul 1905/Nr.4-5 /

Telegranciuni

/Sosite pe sîrma fără telegraf/

Groiwarden, la 15 martie

Prota Roxin din Mișkerety, fostul candid de dețipat guvernamental în cercul Tinca azi a venit la adunarea congregației comitatensă. Ajuns în poarta casei comitatului, a înțeles că doară și contele Ștefan Tisza ar lua parte în congregație, la ce și-a luat reverenda în cap, a tulit-o la fugă.

Mișkerety, la 14 martie

Prota Roxin, ex-dețipatul Tinței a refuzat primirea "Vulturului" trimițînd totodată o desmintire categorică în care afirmă sus și tare, că cu prilejul turneului său în Ginta nu numai el, ci și suita lui a mîncat bătaie.

/Vulturul 1905/Nr.6 /

Serata muzicală a corului bisericii române din Budapesta, ținută la 17/30 martie a.c. aranjat din prilejul împlinirii alor 5 ani de la întemeierea parohiei și a avut un rezultat strălucit atît moral cît și material. Corul a cîntat mai multe bucăți românești, cari au plăcut foarte mult alesului și numerosului public asistent. Aceasta manifestație e cu atît mai îmbucurătoare, cu cît românii din Budapesta au rareori ocazie să se întrunească la petreceri cu caracter pur

românesc. Biserica, care are o misiune așa de frumoasă și sfântă tocmai aici, desigur va da în viitor mai des prilej parohierilor ei de a se convinge că-și înțelege pe deplin chemarea.

/Luceafărul 1905/Nr.7 /

Producțiuni și petreceri în Giula

Comunele bisericești ort.rom. *Giula maghiară și germană* cu concursul corului teologilor din Arad, sub conducerea profesorului de muzică *Trifon Lugojanu* amu aranjează în teatrul de vară și sala cea mare a grădinei publice din Giula duminică la 10/23 iulie 1905 cu ocaziunea adunării generale a Reuniunii învățătorilor români de la școalele confes. ortodoxe române din protopopiatele arădene I-VII. un concurs împreunat cu petrecere de joc. În pauză se vor juca jocurile naționale "Bătuta" și "Călușerul".

/Foaia Poporului 1905/Nr.27 /

Societate de lectură

Aflăm cu plăcere, că micul mănunchi de români cărturari din *Giula*, acest loc expus, a înființat o societate de lectură. Se înțelege, pe temeiul statutelor aprobate de minister. Președinte al societății este preotul *Biberea*, ca notar dl învățător *Ivan*. Îi felicităm pentru stăruința lor culturală.

/Tribuna /Arad/ 1905/Nr.91 /

Deputatul Ioan Russu Șirianu între alegătorii săi în G. Vârșand

A doua zi a sfințelor rusalii am plecat la *Vârșand*. Ne-au petrecut mai mulți din Pil. *Vârșandul* a ținut să primească cu deosebită pompă deputatul. O întreagă companie de călăreți în banderiu și un cortegi impozant de trăsuri au întâmpinat pe deputat.

Toți erau împodobiiți cu verdeață. Trăsura deputatului și a noastră a fost primită în mijloc. Răsuna cîmpul de strigătele de "trăiască". Două drăgălașe fetițe, dșoara *Pantoș*, fiica preotului, și dșoara *Lucaciu*, fiica învățătorului, îi întinde două buchete de flori. Unul era menit pentru dna Russu, care însă n-a putut veni de astădată.

Se desface apoi dintre mulțime *Vincentie Pantoș*, adresîndu-se deputatului cam cu următoarele cuvinte:

Magnifice domnule deputat !

Fiii mei sufletești cu mic cu mare au ieșit întru întâmpinarea Ta să-ți aducă prinosul dragostei și alipirei sale. Ne simțim foarte fericiți că așa iute ai ținut să-ți împlinești făgăduința făcută înainte de alegere: că Te vei înfățișa mai des între noi să ne cunoști lipsurile, necazurile, durerile și dorurile ce ne stăpînesc. Fii binevenit între noi. Dumnezeu Te țină întru mulți ani spre binele și fericirea alor tăi. Să trăiești la mulți ani ! /Tunete de aplauze/.

Russu Șirianu răspunde mișcat pînă la lacrimi.

Se pune apoi mărețul convoi în mișcare. Când ajungem în comună, salve de treascuri cutremură văzduhul. O mare de oameni este adunată lângă biserică unde deputatul își ține darea de seamă. Vorbește o oră întreagă.

Țăranii îl întrerup mereu cu aprobările și cu protestările lor împotriva nedreptăților și năcazurilor pricinuite de stăpînire. Sfîrșindu-se vorbirea, se servește o bogată masă la casa ospitală a părintelui Pantoș, unde sunt găzduiți toți oaspeții. Se țin și aici mai multe toaste. Primul e al stăpînului casei pentru deputatul Russu. Al doilea al deputatului pentru preoții locali *Ciobriș și Pantoș*, doi apostoli în adevărat înțeleș evagelic și național.

Pe cînd ținea masa ajung din *Giula* o delegație a românilor de acolo, în frunte cu *părintele Biberea și învățătorul Ivan*, vreo 20 de trăsuri, cari crezînd că darea de seamă se va ținea după amiază, au ajuns tîrziu. Tîrziu mai ales, că spre marea părere de rău a deputatului și a noastră n-am putut nici să mai stăm împreună, deputatul avînd a pleca la Budapesta, a trebuit să grăbească la calea ferată din *Otlaca*.

Așa am petrecut aceste două frumoase zile cari vor rămînea lungă vreme neșterse din sufletul poporului.

/Tribuna /Arad/ 1905/Nr.108 /

Mulțămită publică

Comitetul aranjator din comunele bis. *Giula-germană și Giula-maghiară* au aranjat duminică la 10/23 iulie 1905, cu ocaziunea adunării generale a Reuniunii învățătorilor români de la școalele confesionale ortodoxe române din protopresbiteriatele I-VII. petrecere cu joc, în grădina publică din *Giula*.

Ținem de o datorință sfîntă -după achitarea acestei sarcini- să mulțumim tuturor, cari ne-au onorat cu prezența lor și ne-au dat ajutorul moral și material.

Au incurs 741 cor.80 fileri, în care se compută și suprasolvirile marinimoase incurse de la respectabilul: Dr.Mihai Mărcuș avocat *Giula* 100 cor; prea onorb.domn Dr.Ivan Trăilescu protopresbiter *Chișineu* 10 cor; dnii Petru *Biberea* paroh *Giula-germană* 6 cor; Pavel Anuleu comerciant *Giula-germană* 6 cor; Petru Opiciu speditor *Giula-germană* 6 cor; Iosif Ivan învățător *Giula-germană* 4 cor; Ioan Ionescu învățător *Giula-maghiară* 4 cor; Petru Gubaș paroh *Giula-maghiară* 5 cor; Iosif Beșan paroh *Giula-maghiară* 4 cor; Dr.Iustin Suci protodiacon *Arad* 3 cor; George Turic paroh *Otlaca* 2 cor; Teodor Leucuța învățător *Giula-maghiară* 2 cor; László Antal *Giula* 2 cor; Dr.Ciuhandu referent școlar *Arad* 1 cor; Grigore Pojar econom *Giula-germană* 1 cor.80 fil; Ioan Costa prof. *Arad* 1 cor; Silviu Raț paroh *Macea* 1 cor; Nicolae Ștef înv.*Arad* 1 cor; Dimitrie Birăuț redactor *Bp* 1 cor; George Bodea *Giula-maghiară* 1 cor și Ioan Ivanciu înv. 40 fil.

Din suma venitului 741 cor 80 fil. detrăgându-se spesele de 603 cor.68 fil, rămîne un venit de 138 cor 12 fil, care sumă s-a trimis la adresa domnului *Iuliu Grofșoreanu*, înv. în Gașa și cassar gen. al reuniunii învățătorilor din cele 7 protopresbiterate arădene, cu mențiunea: *ca ajutor la redactarea organului periodic oficios școlar.*

Primească din partea noastră toți preestimații ajutători și sprijinitori pentru jertfele marimonioase aduse cu aceasta ocaziune, cea mai fierbinte mulțămîtă publică.

Cu distinsă stimă. Comitetul aranșator:

Petru Biberea
președinte

Iosif Ivan
secretar

Giula, la 17/30 iulie
/Tribuna /Arad/ 1905/Nr.136 /

Necrolog

Iustin Popovici, pronotarul și acum primarul orașului Giula, omul cel bun, care prin munca sa cinstită și prin bunătatea nemărginită a inimei lui s-a știut impune chiar și într-un oraș cum este Giula, bîntuit de toate boalele sociale, între cari cea mai mare oroarea de cultură, cum o dovediră prin întîmpinarea culturii românești de astă vară cu bolovani, a încetat dintre cei vii.

Cu poșta de ieri primi P.C.S.R.Ciorogariu, prieten și rudenie a defunctului, o scrisoare plină de căldură și peste cîteva ore de la primirea acestei epistole iată o depeșă din Giula, care anunță că Iustin a murit. A murit subit în paraliză de inimă, lucrînd la masa biroului ca un adevărat soldat al muncii cinștite, cu întregă viața lui a fost un tip al cinștei.

Cînd deplîngem pe acest stîlp al ortodoxiei și al românismului din Comitatul Bichișului, totodată simțim mîngîierea, că el a ieșit din institutul nostru, așa cum s-a validat în viață, el adevărat în institutul teologic din Arad a absolvit teologia și de aici mergînd în comitatul Bichișului a descoperit în el mărgăritarul.

Regretăm că am pierdut din sînul clerului pe acest cristal al onestității, recompensează însă serviciul incalculabil ce i-a făcut românismului din Bichiș.

Fie-i țărîna ușoară și memoria binecuvîntată.

/Biserica și Școala 1905/Nr.50 /

1906

Apel literar

Preotul român gr.or. *D.Voniga din Ghiroc /com.Timiș/* care și-a cîștigat un loc de frunte în literatura bisericească prin 2 opuri /Cuvîntări bisericești și Etica creștinească/ va scoate în curînd o nouă carte despre "Omiletică" sau "studiul oratoriei bisericești", compusă "după un studiu amănunțit de mai mulți ani".

Autorul roagă pe preoți și sprijinitorii literaturii bisericești să se aboneze la opul său, care va conține 300 pag. și va costa 4 coroane. Cei ce se vor abona la opul dlui Voniga înainte de apariția lui, vor plăti pentru 1 exemplar numai 3 coroane.

/Banatul /Lugoj/ 1906/Nr.4 /

Chitighaza - cu țîrg

Ministrul de comerț la cererea antistiei comunei, a dat concesiune pentru două țîrguri - unul de primăvară, altul de toamnă să se țină pe an în *Chitighaza*.

/Tribuna /Arad/ 1906/Nr.40 /

Dacă învățătorul nu știe ungurește

În comuna *Méhkerék* /com.Bihor/ este școală confesională. Deunăzile înșiși locuitorii români ai acestei comune s-au plîns, că învățătorul școlai nu știe ungurește. Bravii români să plîng, că asta le cauzează multe năcazuri, căci toate comunele învecinate sunt comune curat ungurești și locuitorii din *Méhkerék* nu să pot înțelege cu vecinii lor. Chiar dacă ar voi să vîndă puțin grîu, asta încă le merge foarte greu, că nu pot vorbi ungurește cu cumpărătorii. De aceea cer, să se înființeze în comună o școală de stat, în care copiii să învețe ungurește. Dar și de altmintrelea e vremea, ca în *Méhkerék* să se înființeze școală de stat, pentru că în școala de acuma 180 de copii sunt îndesați într-o singură chilie, clăsi nu sunt, toți copiii învață laolaltă și școala n-are nici plan de învățat. Nu încapе îndoială, că cererea românilor din *Méhkerék* să va îndeplini.

/Lumina /Bp/ 1906/Nr.35 /

Logodnă

Ni s-a anunțat logodna dșoarei *Aurelia Pantoș*, fiica preotului *Vicențiu Pantoș* din *Giula-Vărșand*, cu dl *Octavian Ispravnic* comerciant. Felicitările noastre!

/Tribuna /Arad/ 1906/Nr.142 /

Proces de presă

Contra foilor locale, care s-au ocupat cu neregularitățile de la protopretura din *Aletea*, dl protopretor *Nicolae Mladin* a intentat proces de presă prin avocatul dr.*Iustin Marșier*.

Se înțelege, că în fața unei prese iubitoare de senzații și călumnieri numai așa te poți apăra.

/Tribuna /Arad/ 1906/Nr.153 /

Hirotonire

P.S.Sa episcopul diecezan a hirotonit în ziua de Sfta Mărie pe diaconul *Dimitrie Hașăș* întru preot pentru parohia *Vecherd*.

/Tribuna /Arad/ 1906/Nr.154 /

Din Oradea-mare ni se scrie: Aici în Oradea numărul juriștilor români e ca niciodată de mare. Cu atât mai mulți sînt și maghiaronii. Amintesc dintre ei pe cei care sunt susținuți de instituțiile românești. Așa d.e. *Pelle* anul III. stipendist al unei fundații gr.cat. din Lugoj neagă că e român, de noi își bate joc, și culmea, a fost ales vice-președinte la cercul de lectură al juriștilor maghiari.

Al 2-lea e *Pescariu, jurist an I. din Ciaba, stipendist al fundației Gojdu.*

Bran, Huț, Petran, cari -împreună cu cei dinainte- în contra deciziunii luate de noi, ca la alegerile academice să fim pasivi, au purtat pană, demonstrativ votînd cu "patrioții". Mai e de spus, că aceștia nu convin cu noi, la biserică nu merg -asta le impune însă regulamentul fundațiunii- ci toată ziua se dau în coate cu juriștii unguri prin cafenele.

/Tribuna /Arad/ 1906/Nr.175 /

Concert și teatru dat de meseriașii noștri din Budapesta

Meseriașii români din *Budapesta* aranjează sîmbătă în 19 mai, în sala restaurantului *Plastican /Andrássy út 69/* concert și teatru în *favorul Reuniunii "Meseriașilor români din Bp"*. Începutul la 8 ore seara. Intrare liberă. Oferte benevole se primesc cu mulțămîtă la adresa dlui *Dimitrie Birăuțiu /Bp VII.István út 11/* și se vor cvita în ziare. După teatru urmează dans. Programul este următorul:

I.

1/ Cuvînt de deschidere, rostit de dl *Dim.Birăuțiu* 2/ Motto și "Sună buciumul" cor.bărb. cîntat de corul meseriașilor 3/ "Noi vrem pămînt" poezie de *G.Coșbuc* declamată de dl *Petru Ponta* 4/ "Taci bărbate" de *Vidu*, cor bărb cîntat de corul meseriașilor 5/ "Ah, of, mor" romanță, solo cîntat de dl *Nicolae Neagoe* 6/ "Puișorul" cor.bărb. cîntat de corul meseriașilor. Corul este instruit și condus de dl *Nicoale Ștefan*, inv. în *Arad*.

II.

"Sărăcie lucie" comedie populară într-un act de *Iosif Vulcan*.

/Drapelul 1906/Nr.52 /

Creștini buni

Ni se scrie: În ziua Sftului *Nicolae a.c.* s-a ridicat parastas întru memoria fericitului în Domnul vrednicului și neuitatului nostru fost prim-notar comunal *Nicolae Șerb* care nu numai ca oficiant de model a fost iubit din partea tuturor, dar a fost iubit și ca adevărat fiu credincios al bisericei sale și român bun.

Actul parastasului s-a săvîrșit de cătră *M.O. domni Iosif I.Ardelean, Vasile Beleş*, parohi și *Ioan I.Ardelean*, preot capelan.

Cu ocaziunea aceasta mult stimatul domn *Dimitrie Machi Ardelean*, notar în *Giula-Vârșand* a dăruit 10 coroane pentru a provedea câțiva școlari săraci cu cărți și recvizitele necesare. Pentru această faptă marinimoasă în numele școlariilor îi exprimă mulțămită publică:

Traian Țabic
înv. gr. or. român

/Tribuna /Arad/ 1906/Nr.230 /

Membri români în congregația comitatului Arad

Viriliști:

Ioan Roxin apotecar Pecica	802.62 cor.
Romul Mladin preot Otlaca	634.28 cor.
Iustin Iancu preot Otlaca	586.68 cor
George Turic preot Otlaca	583.12 cor
Mihai Drăgan proprietar Otlaca	539.43 cor

Aleși:

Vasile Alb Otlaca
T.Brad Otlaca
George Ciobriș Giula-Vârșand
Vicenție Pantoș Giula-Vârșand

/Tribuna /Arad/ 1906/Nr.232 /

1907

Sfințirea catedralei din Arad

Colectă pentru renovarea bisericii catedrale ort.rom din Arad: *Nicolae Rocsin* protopresbiter în *Micherechi* 200 cor. *Dimitire Machi Ardelean* notar și soția în *Giula-Vârșand* 100 cor.

/Biserica și Școala 1907/Nr.1 /

Dar pentru biserică

Credinciosul *Andrei Bogdanov* și consorții săi servieri din *Ciaba* au dăruit 144 cor. din care sumă s-au procurat un policandru și o cădelniță pentru biserică din *Ciaba*; iar credinciosul din *Ciorvaș*, *Iosif Dan* a cumpărat la casa de rugă de acolo o cădelniță cu 24 cor, cărora li se exprimă muțămăta și pe aceasta cale.

Victor Popovici
preot

/Tribuna /Arad/ 1907/Nr.3/

Fondul tinereții de la institutul ped.teol. din Arad a fost împărțit cu suma de 20 cor. din partea on. Victor Popovici, paroh în B.Ciaba, din incidentul răposării iubitei sale soții Maria n. Cornea.

Binecuvântare și mângâiere reverse Dumnezeu asupra inimei întristate, care în facere de bine pentru tinerețe găsește chip de întrupare a pietății sale.

/Biserica și Școala 1907/Nr.3 /

Petrecere românească în Budapesta

Mai mulți tineri români din capitală aranjează o petrecere împreună cu concert și o expoziție etnografică. Petrecerea se va ține în 9 martie în hotelul "Royal" din capitală. La petrecerea aceasta sunt invitate 1200 familii românești din toate părțile țării și din străinătate. Tinerețea română a invitat și mai mulți profesori universitari din loc, cari însă au luat hotărârea că nu vor lua parte la petrecere, având aceea niște scopuri, cari stau diametral opuse minții naturale și împrejurărilor din țara noastră. Tinerețea română cu aranjarea acestei petreceri a săvârșit o muncă fără rost și fără nici un câpățîi. La invitarea oaspeților a făcut considerațiuni politice și pe cei mai de valoare funcționari români, cari au multe legături sociale aici, nu i-au chemat la petrecere sub cuvînt, că sunt români slabi, fiindcă nu să țin de partidul lui Vlad. Purtarea aceasta a tinereții române a produs mult sînge rău și în membrii conducători ai societății ungurești din capitală.

/Lumina /Bp/ 1907/Nr.9/

Meseriașii români din Budapesta s-au constituit în societate sub numele "Industria", care și-a început activitatea, ce promite a fi de folos meseriașilor români din toată țara. Societatea cere cărți pentru biblioteca sa. Darurile să se trimită prezidentului *Sebastian Stanca* /Bp,István út 32 III./

/Biserica și Școala 1907/Nr.13 /

Protestul comitetului parohial din Giula-Vârșand

Comitetul parohial gr.ort.rom. din *Giula-Vârșand* a votat în ședința ținută la 6/19 martie cu unanimitate următoarea moțiune:

Comitetul parohial cuprins de griji serioase pentru creșterea vlăstarelor neamului românesc, protestează solemn *contra proiectului ministrului de culte și instrucțiune, privitor la învățămîntul poporal*, și cere -ca conform autonomiei noastre bisericești- să fim lăsați să ne îngrijim cum știm și cum credem noi că e bine de creșterea fiilor și fiicelor noastre în limba noastră strămoșească, conform principiilor mai înalte pedagogice, cari ne spun categoric, că adevărata educațiune numai în limba maternă este cu putință.

Bravilor noștri Arhierei și în special Pre.S.Sale domnului episcop Ioan I.Papp le exprimăm mulțumita noastră fiască pentru apărarea învățămîntului nostru național, și le votăm deplină încredere, rugîndu-i fierbinte, ca să se folosească de toate mijloacele legale pentru apărarea școalei noastre românești, asigurîndu-i totodată că le vor urma întru apărarea bisericei și școalei noastre amenințată.

Președintele comitetului se însărcinează, ca să aducă aceasta moțiune la cunoștința Prea Sfinției Sale dlui episcop diecezan.

/Tribuna /Arad/ 1907/Nr.61 /

Mulțumite publice

Cu ocaziunea concertului aranjat de Reuniunea de cîntări "*Hilaria*" din Oradea-mare la 27 februarie a.c. au suprasolvit: *Ignație Szabó* protopop *Leta-Mare* 6 coroane *Nicolae Rocsin* protopop *Micherechiu* 17 coroane *Vasile Moga* preot *Crîstor* 12 coroane

/Tribuna /Arad/ 1907/Nr.70 /

Românii din Debrețin s-au adunat în 23 februarie la un loc și în cuvîntări cuminți, izvorite din dragoste pentru limba românească, au contribuit la închegarea simțului național român în acest cuib al ungurimei. În însuflețirea lor au adunat și 60 cor. pentru gimnaziul din Brad.

/Drapelul 1907/Nr.24 /

Hotărîri prețioase

Comitetul parohial gr.ort.rom. din *Apateu* /com.Bihor/ în luna lui august 4, închiderea crîșmei în zi de duminică și sărbători, a decis făcînd rugare către reprezentăția comunală pentru a aduce decis și ei pentru închiderea crîșmei. Comitetul comunal în ședința extraordinară ținută la 18 sept./1 oct./ a.c. a pertractat rugarea comitetului bisericesc, și aflînd justă cererea, a adus decis de închiderea crîșmei în zi de duminică și sărbători - făcînd totodată un statut și decis care va fi înaintat forurilor competente pentru aprobare. Tot cu această ocaziune s-a decis mutarea crîșmei în alt loc, deoarece nu corespunde depărtării prescise de la edificiile publice, de 120 m. ștatorit de legea din 1899 XXV, precum și înființarea unui consorțiu. Toate au fost primite cu însuflețire. Aceasta veste bună v-o comunic pentru a lua act în prețuitul ziar "*Biserica și Școala*" ca semn de înaintare a poporului din *Apateu*.

Cu deosebită stimă: Ștefan Făt
paroh

/Biserica și Școala 1907/Nr.40 /

Grevă de câmp

În comuna *Cenadul-Unguresc* din apropierea Aradului, muncitorii de câmp s-au pus în grevă, nefiind îndestuliți cu leafa ce o primeau. Despre grevă a fost încunoștințată pretura, de unde s-a prezentat, între muncitorii greviști, protopretorele Szaif, care vorbindu-le despre urmările călcării contractului legat cu proprietarii, muncitorii au reînceput munca.

/Tribuna /Arad/ 1907/Nr.140 /

Budapesta românească

Mă iertați că încep cu acest paradox. Da există și o *Budapestă* românească. Mai deunăzi mă plimbam pe stradele capitalei cu un român, venit din provincie. Și atunci privind, fără să vreau, orașul nu prin prizma obișnuită mie, ci prin a celui nou venit, observai câți români sunt aici. Într-o plimbare de un ceas am întâlnit pe strade de vreo 5-6 persoane cu care mă salutăm românește și dacă mă opream, vorbeam românește. - Păi bine, îmi spunea tovarășul meu în glumă, eu am venit să văd *Budapesta unguerească*, nu cea românească.

Este lucru firesc, ca în capitala Ungariei să trăiască un număr mărișor de români. Împrejurările cari ne-au legat soarta de țara aceasta, ne-au legat cel puțin prin legăturile intereselor economice și politice, dacă nu culturale și sentimentale de capitala acestei țări. Oricare capitală modernă este mult-puțin expresia etnică a țării întregi. Acesta este rezultatul firesc al ascendentului puternic pe care îl are azi orice centru asupra țării sale.

Budapesta nu-i numai cel mai mare oraș ungueresc, dar și cel mai mare oraș nemțesc, jidovesc sau slovăcesc al Ungariei. Ca să amintesc numai de slovacii de aici, ei trăiesc aici în număr de cel puțin 50-60.000, aproape toți ca muncitori, sau mici meseriași, fără să se mai pomenească de marele număr de slovaci, mai ales intelectuali și funcționari maghiarizați, cari nu mai vreau să știe de poporul lor. Sunt cartiere întregi, mai ales muncitorești, în *Iosefstadt*, cari sunt aproape curat slovăcești și unde pe strade auzi foarte mult vorbă slovăcească.

Față de celelalte neamuri, românii nu sunt prea bine prezentați în capitală /lucru care dealtcum nu trebuie să ne întristeze de loc/. În lipsă de o statistică, numărul lor poate fi pus foarte aproximativ la 3000.

Dar mai există o *Budapestă* românească în afară de români. Sunt numeroșii străini /unguri sau de alt neam/ pe cari îi întâlnești în capitală și care locuind pe marele teritoriu locuit de români au învățat de bine de rău românește.

- Și eu știu românește! De câte ori nu i se întâmplă unui român din Budapesta să auză cuvintele acestea, rostite în diferite nuanțe dialectale și învrăstate cu nuanțe ungurești! Cartierele locuite mai cu seamă de români sunt cartierul VIII și IV. /Josefstadt și Innere Stadt/. Să împărțim pe românii de-aici în două categorii principale: studenții cari sunt mai mult un element flotant și ceilalți români cari sunt mult-puțin stabiliți aici în Budapesta.

Voi vorbi mai întâi de acești din urmă.

Cînd se vorbește de *colonia românească din Budapesta*, lumea înțelege de obicei pe intelectualii români din capitală și uită că aici trăiește și un număr oarecare de meseriași și muncitori români.

Aceștia din urmă țin adesea întruniri. Deși ei sunt cuprinși de spiritul socialismului, după cum aici este inevitabil, totuși cei mai mulți din ei țin la limba și legea lor românească. Tot ei au organizat și adunarea muncitorilor români, despre care ați raportat și dvoastră la timpul său.

Intelectualii români de aici însă nu caută în deajuns contactul cu meseriașii.

Ei ar putea să organizeze cu ei întruniri și i-ar putea organiza cu scopul de a-i păstra pentru românism și de a-i îndemna să se stabilească prin provincia românească, unde este atîta nevoie de o clasă de mijloc românească. Așa cum este azi, colonia românească, intelectualii și meseriași, nu pot fi priviți decît ca un element care își menține greu ființa națională și după o generație două sunt osîndiți în chip fatal să se deznaționalizeze, contopindu-se în marea asta de străini.

Să nu se uite că românismul de aici deși mai numărös și mai tare decît s-ar crede, este un produs anormal și nefiresc al împrejurărilor. Românii de aici nu pot avea niciodată rădăcini în oraș ci toate împrejurările sunt nefavorabile pentru existența lor. Totdeauna ei vor fi aici străini și trebuie să se simte străini. Odată ce vor începe să se simtă aici bine ca acasă, primul pas inconștient către deznaționalizare este făcut.

Pentru aceea ziarul acesta a combătut cu toată dreptatea orice năzuință de concentrare a românilor aici în Budapesta.

/Tribuna /Arad/ 1907/Nr.144 /

Logodnă

Anunțăm cu plăcere, că dl *Aurel Ciorogariu*, ales preot în Morada, s-a logodit cu dsoara *Cornelia*, grațioasa fiică a dlui *Iustin Iancu*, preot în Otlaca. Felicitările noastre!

/Tribuna /Arad/ 1907/Nr.267 /

1908

Muncitorii români din Budapesta

– Țin întruniri și conferințe în fiecare duminică seara la orele 5, în sala ospătăriei Rotterberg în Dob utca nr.70.

– Dau sîmbătă în 15 februarie în localul sindicatului spălătorilor și călcătorilor o petrecere cu teatru, declamațiuni și dans.

– Țin întruniri și conferințe literare în fiecare duminică seara la orele 5, iar conferințe științifice în fiecare marți seara la orele 8, în sala ospătăriei Rotterberg în Dob utca nr.70.

/Adevărul /Bp/ 1908/Nr.2,3/

De-ale muncitorilor români din Budapesta

În seara de 18 martie, muncitorii români din *Budapesta* au sărbătorit prin cea mai mare solemnitate aniversarea a 37 ani a "Comunei din Paris".

Cu ocaziunea acestei sărbători, a luat parte un număr mare de muncitori români din Bp. Sărbarea s-a început cu "Internaționala", cîntată de corul muncitorilor români din Bp.

Iar după aceea, s-a ținut o conferință sub titlul de Comuna din Paris, ținută din partea tovarășului Jean Kalben.

/Adevărul /Bp/ 1908/Nr.4 /

Sedință

La *Kétegyháza /Chitighaz/* încă au avut frații o convenire în 3 noiembrie, dar numai pentru cercul lor. Scopul convenirii lor a fost, că ce poziție să ocupe ei față de starea prezentă a adunărilor în privința recunoștinței de stat? S-a hotărît, că frații din cercul Chitighazului față de aceasta întrebare, rămîn și mai departe în starea în care au fost pînă aci; adică ei își vor păstra iubirea cătră frați, și doresc unirea așa în cerc precum și cu toți frații bapțiști fără privire la aceea, că sunt recunoscuți, ori nu.

Au mai avut și altele de găt, precum alegerea de lucrători de iarnă etc. care le-au isprăvit cu conducerea fratelui conducător *Mihai Muntean*.

/Adevărul /Oradea/ foaie bapțiastă 1908/Nr.6/

Dr. Iosif Siegescu profesor din Budapesta este încredințat din partea Ministerului de culte și instrucțiuni publică, ca să asiste la toate examenele de încheiere de la preparandiile ortodoxe din Sibiu, Arad și Caransebeș.

/Țara Noastră 1908/Nr.21 /

*"Cuvîntări ocazionale și funebre pentru toate ocaziunile ce
abvin în oficiul pastoral al preotului" de Pr.D.Voniga*

-Recenziune de dr.Teodor Botiș, profesor de teologie- "Cuvîntările ocazionale și funebre pentru toate ocaziunile ce abvin în oficiul pastoral al preotului", compuse de dl preot *D.Voniga* ca nou product literar al părintelui autor, constituie un stadiu îmbucurător de progres al activității sale literare bisericești, și totodată o mărturie vie, -fiind cele mai multe din ele predate păstorilor săi,- despre modul și zădul, cu care a căutat și știut Sfinția Sa să se folosească de dorul dirigătoriei ce i s-a încredințat.

Cuvîntările conțin o mulțime de învățături, sfaturi, muștrări și îndemnuri morale, toate potrivite împrejurărilor, ocaziunilor și gradului de pricepere al ascultătorilor. În predarea adevărurilor de credință autorul își dă toată silința și izbuteste a afla modul de desfășurare în direcțiune practică, nebatîndu-se într-o nimica de doctrina bisericeii ortodoxe.

Folosul practic, ce aduce publicarea astorfel de cuvîntări literaturii noastre bisericești, nu se poate îndeajuns accentua, luîndu-se în considerare, că a compune predici ocazionale bune, potrivite scopului și împrejurărilor -nu e lucru ușor, și că în cele mai multe cazuri, la o lucrare independentă și proprie în aceasta direcțiune de importanță a activităților pastorale, îi lipsește timpul fizic recerut. Știut este apoi, că ocaziunile și evenimentele extraordinare - ce abvin în viața creștinului, și de la cari nicicînd n-ar trebui să lipsească cuvîntul părintesc,- sunt cele mai binevenite și potrivite momente pentru a putea influența cu succes asupra minții și a inimii împietrite a ascultătorilor, a-i îmbărbăta și a-i muștra, a-i îmbucura și mîngîia, și a-i întoarce de la căile păcatului la limanul mîntuirii.

Întrunind cuvintele părintelui *D.Voniga* lăudabile calități, materiale și formale, fiind scrise într-o limbă clară și plăcută, observînd unde numai se poate și dispozițiunea necesară omiletică, opul se recomandă pe sine, în atențiunea binevoitoare a onoratei noastre preoțimi, ca un îndreptar folositor întru împlinirea cu bun rezultat a misiunii sale învățătoriale, spre mîntuirea credincioșilor și spre mărirea lui Dumnezeu.

Arad, 12 oct.1908

Dr.Teodor Botiș
profesor de teologie

, /Plugarul român 1908/Nr.22/

Păr.D.Voniga, din *Ghiroca*, autor al mai multor apreciate volume bisericești, ne trimite o nouă broșură a d-sale, "Istorie biblice", carte de religie pentru elevii școlilor populare. Iată cum apreciază acest manual, dl *George Pletos*, protoiereu, profesor și catihet în Năsăud:

1/ Din punct de vedere biblic "Istoriile" sunt într-adevăr biblice, luate fiind din evenimentele istorice revelate în mod pozitiv și cuprinse în Biblie, care conține cuvântul cel scris al lui Dumnezeu.

2/ Din punct de vedere dogmatic sunt în deplină consonanță atât cu doctrina de credință a bisericii ortodoxe, cât și în deducțiunile morale ce se fac după fișterea istorioară, în deplină consonanță cu doctrina morală a bisericii.

3/ Din punct de vedere pedagogic:

a/ A fost un pas nimerit din partea autorului, că în expunere a aplicat treptele formale după următoarele trei momente: propunerea istorioarei, aprofundarea prin întrebări în cari se exhauzează conținutul istorioarei și concluzia etică.

b/ La istoriile luate din T.V. a urmat șirul cronologic. La cele din T.N. acest șir autorul îl ține numai la pășirea lui Isus în public /începerea activității publice/. De aci ne scoate în lumină persoana Mîntuitorului. Un pas corect acesta, care pune în avantajiu lucrarea Dsale față de toate cîte le avem tipărite decurînd în Mitropolie.

În rezumat ca de concluzie: Subscrisul sunt de părerea, că revăzută din partea autorului, lucrarea "Istorie Biblice" scrisă de preotul *D.Voniga*, poate fi aprobată și admisă în folosință ca manual la învățămîntul religios în școlile primare, fiindcă sub raportul pedagogic ține cont de rezultatele și de metodele mai nouă ale pedagogiei științifice, e în consonanță a învățăturilor cuprinse în biblie și în consonanță cu doctrina credinței și a moralei, după cum învață biserica noastră orientală.

Cuvinte bune are și dl profesor dr.Pișoș din Arad.

Cartea se vinde cu 50 fileri, la toate librăriile din țară.

/Țara Noastră 1908/Nr.37 /

Catedra de literatură română

E vorba că la universitatea din *Budapesta* se declară iarăși vacantă catedra de l. și lit.rom. Bătrînul om de paie al lui Bánffy dl *I.Ciocan*, fost director al liceului din Năsăud, se retrage de la locul unde n-a ajuns prin vreun merit literar și pe care-l ocupă fără nici o pricepere. Guvernul recurge iarăși în poziția de a-și pricopsi vreo unealtă credincioasă.

Pentru viața noastră culturală chestiunea este mult mai importantă de cum s-ar crede. O catedră de lit. rom. pentru noi ar putea avea în împrejurări normale un rol precumpănitor. Excluși cu totul de la alte catedre -cu toate că în baza

numărului nostru în raport cu maghiarii am avea dreptul la o întreagă universitate proprie- nu ne-a rămas nici o altă puțință de-a ne afirma, ca români în învățământul superior, decît prin această catedră. Prin ea numai ne punem în legătură cu trecutul nostru literar și prin ea numai se dobîndesc de cãtră studenții noștri universitari pregătirea și îndreptățirea pentru cariera de profesori. Dacă deci acela care ocupă catedra va avea calități înalte de om de știință și litere, dacă el va fi un filolog consumat și va avea cuvenit foc sacru pentru comoara de artă și simțire ce este în lit. noastră, desigur că va fi de mare folos pentru generațiile silite de împrejurări a-și face educație oficială la minoritățile maghiare.

Durere, că pînă astăzi catedra aceasta n-a avut încă un titular a căruia activitate să se fi resimțit adînc în mișcarea noastră culturală. De Cluj nu mai vorbim, căci profesorul Moldován Gergely este o pată prea cunoscută, ca să ne mai ocupăm cu dînsul. Dar nici catedra din Budapesta nu și-a dat roadele ei. Regretatul academician și om politic *Al.Roman*, a fost fără îndoială un om înzestrat, dar cine nu știe că partea cea mai tare a lui era cea sentimentală, ca la toți fruntașii noștri din vechea generație. Știința lui nu era la nivelul modern și elevii lui rămîneau cu cunoștințe în multe privințe înapoiate, deși învățau cel puțin a fi înflăcărați români. La dl Ciocan însă nivelul literar și științific al catedrei căzu cu totul, iar cît pentru cel național, acela nici n-a existat, acest guvernamental profesor fiind o figură întru toate ștearsă.

Ce-a fi în viitor, nu putem ști. Se vorbește de mai mulți candidați, printre cari unii sunt foarte aproape de guvern și i-au făcut servicii reale. Printre aceștia sunt dnii *Dr.Alexici și Dr.Siegescu*, amîndoi crescuți cu burse românești, trecuți apoi în serviciul statului, unde sunt întrebuițați ca instrumente de control și de atac împotriva noastră. Important pentru chestiunea ce ne preocupă este însă că nici unul din cei doi candidați nu au însușirile potrivite cu o catedră universitară. Activitatea lui Alexici e superficială și în special "Istoria literaturii române" scrisă de el, e plină de cele mai grosolane greșeli, iar cît pentru dl Siegescu, dsa n-a fost luat în serios de nimeni pentru puținele-i încercări de gramatică. De la Ciocan la aceștia doi nu ar fi un progres, ci o cădere din lac în fîntînă. În ceea ce privește sentimentele lor naționale, numirea lor de cãtră guvern sau impunerea lor prin vreo presiune asupra corpului didactic, ar fi de-a dreptul o sfidare la adresa noastră, căci pentru a doua oară ni s-ar da să vedem răsplătită, prin catedre universitare, opera de transfugiu.

Prin liceele moarte, prin seminarii și aiurea, avem noi destui români cu carte serioasă, cari ar putea să ocupe cu demnitate acea catedră. Oameni ca Bârsan, Onițiu, dr.Braniște, dr.Iosif Popovici, Enea Hodoș și chiar dr.Ioan Rațiu și Sulică sunt forțe cu totul superioare candidaților guvernamentali.

Este datorita deputaților români să ia cunoștință de toate aceste și să caute a informa și pe ministrul de culte la timp, înainte de a săvârși o nouă infamie.

/Țara Noastră 1908/Nr.41 /

Corul bisericei gr.or. rom. Budapesta

După cum am amintit, din membrii stabili ai coloniei române s-a înjghebat un cor, care va executa răspunsurile liturgiei în biserica gr.or.română. Sîmbăta trecută membrii corului s-au adunat în număr complet în locuința pr.On.domn *Gh.Bogoevici*,paroh și sub prezidența dlui s-a constituit alegînd de președinte cu unanimitate pe domnul *Silviu Suci*, secretar ministerial, făcînd astfel o norocoasă alegere și un pas însemnat întru ajungerea scopului său.

Din partea corului o comisie de trei membri compusă din dnii Iosif Onciu, contabil la firma "Ganz", D.Birăuțiu, proprietarul tipografiei "Poporul român" și A.Bojincă, rigorozant, dirigentul corului s-au prezentat duminică la locuința dlui Suci, rugîndu-l să primească prezidenția corului. Acesta n-a ezitat nici un moment de a împlini rugarea și i-a asigurat de tot sprijinul.

Trebuie să luăm notă cu bucurie despre interesul ce se dovedește față de problemele corului, care urmînd astfel va putea încă la Florii să se prezinte credincioșilor acestei biserici. Numărul membrilor activi e de 16, în curînd însă va atrage și o parte a studențimei formîndu-se astfel un cor puternic sub conducerea actuală și bine încheșat prin statutele aprobate de consistoriul din Arad va face cinste parohiei și va contribui la ridicarea nimbului serviciului divin în mod simțător.

/Tribuna /Arad/ 1908/Nr.63 /

Să maghiarizează Bihorul

- Reflexiuni -

. Se zice într-alt loc că "satele din împrejurul Oradiei cum este *Jaca* se maghiarizează și nu știu nici o iotă românește". *Jaca* e comună gr.or. și nu e tocmai în jurul Oradiei. - În jurul Oradiei unde sunt români, toți vorbesc românește. *Jaca* e cea mai expusă comună în care de zeci de ani nu se vorbește românește. A fost preot acolo, harnicul protopop *Toma Păcală*, de prezent are iarăși un preot însuflețit pe părintele *A. Dessean* și nici aceștia nu au putut schimba aceasta stare. Mă întreb, ce poate face acolo episcopul gr.cat. Radu? Și întreb, că dacă ar fi în fiecare comună care e maghiarizată un episcop, oare acela în restimp de cîțiva ani ar putea să schimbe dintr-o dată stările ce durează acum de zeci de ani?!...

V.Babi

/Tribuna /Arad/ 1908/Nr.80 /

Notar deținut

În comuna *Chitighaz* nu s-au manipulat cu acurateță banii comunei, și de aceea comuna politică a ajuns în faliment. Vicecomitele comitatului Bichiș a pornit cercetare disciplinară contra lui Szilágyi Pál, notarul cercual și contra lui Hegedűs Lajos controlar comunal. Cercetarea s-a finit în zilele trecute și comisia disciplinară și-a spus verdictul. Notarul cercual Szilágyi Pál își pierde oficiul pentru totdeauna, iar Hegedűs Lajos controlarul comunal este osândit la 50 cor. amendă.

/Tribuna /Arad/ 1908/Nr.90 /

Întâmpinare

Ni se scrie: Numai acum mi-a venit la cunoștință, că în nrul 90 din a.c. a foaiei "Tribuna" între noutăți sub titlul "Notar deținut" în mod tendențios s-a publicat nescari lucruri referitoare la afacerile interne a comunei politice *Kétegyháza-Chitighaz*, - cari necorespunzând adevărului, pretind rectificare.

Și anume: se zice că în comuna *Kétegyháza-Chitighaz* - banii comunali nu s-au manipulat cu acurateță și că comuna politică a ajuns în faliment. Nainte de toate trebuie să constat că afacerea aceasta în chip atît de tendențios s-a putut publica în urma unor informațiuni tendențioase de un mare dușman al meu.

Toată vina ce mi se atribuie constă din aceea, că restanțele rămase de pe vremea cînd dînsul a fost notar de dare, nu s-a putut regula și încassa. Eu îmi făceam datorința, colegul meu însă pe sub mîină îndemna pe datorași să nu plătească, deoarece ei se va îngriji ca acelea să fie prescise, precum și eu doream. Dar nu le-a prescise, ci din contra îl șicana cu recuirarea unui execvent de stat acompaniat de jandarmi, torturîndu-i în chip și fel, pînă ce în fine i-a succes ca să-mi rupă capul, pînă ce a scos pîinea din gura bieților mei părinți bătrîni, și a surorii mele văduvă, rămasă cu 5 prunci orfani, de a căror existență eu m-am îngrijit. Dumnezeu însă nu bate cu bîta, și dacă e adevărată zicala, că tot cel ce sapă groapa altuia, -lui își sapă, - atunci și colegul meu de sigur are să cadă în ea. - Comuna politică de aici, har Domnului, pînă aci n-a ajuns în faliment, mă tem însă, că pe lîngă conducerea schimbată a colegului meu, în curînd de bună seamă va deveni în faliment, de ce, Dzeu să o ferească.

Vicecomitele comitatului Békés, în urma cercetării disciplinare condusă de către protopretorele cercual din Gyula, nainte de aceasta cu 3 săptămîni m-a amovat de la oficiu, /așa dară nu sînt deținut, ci numai amovat/, însă apelînd la comisia administrativă, am firma speranță -că dacă este dreptate- să fiu repus în oficiu. Așa stă afacerea mea, și nu altcum.

Kétegyháza, 19 mai 1908.

Pavel Szilágyi
notar comunal

/Tribuna /Arad/ 1908/Nr.114 /

Concert

Corul bisericesc din *Giula-Vârșand* invită la concertul ce îl va aranja în sala școalei gr.or. rom. din loc, marți la ziua Nașterea sftului Ioan Botezătorul 24 iunie/7 iulie/ 1908. Începutul 8 ore seara. După concert urmează dans. Venitul curat e destinat pentru fondul corului.

/Tribuna /Arad/ 1908/Nr.119 /

Anunț literar

Păr.D.Voniga din *Ghiroca*, vestește tuturor celor interesați, că opul său: "Parenese sau cuvântări pentru toate ocaziunile ce abvin în oficiul pastoral al practicului" va apărea curînd și celor abonați li se va expedia cam pe la finea lunei sept. Totodată roagă pe acei on. dnii preoți, cari încă n-au răspuns apelului de abonare să trimită declarația ce li s-a trimis, cu atît mai vîrtos, că opul fiind mai voluminos decît cum s-a contemplat, după apariție se va vinde cu preț mai urcat decît cel determinat în declarațiunile de abonament. Prețul se trimite ulterior, adecă după primirea opului abonat.

/Drapelul 1908/Nr.96 /

O inițiativă lăudabilă

Colonia românească din *Budapesta* a hotărît să se dea suma de 1000 cor, donațiunea mai multora, drept remunerațiune de cîte 40 cor, pentru 25 învățători din 25 comune, cari vor deschide în iarna aceasta cursuri pentru a învăța pe analfabeții de peste 24 ani scrisul și cetitul. Suma aceasta a fost depusă la redacția "Luptei".

/Biserica și Școala 1908/Nr.41 /

1909

Școală cu analfabeți

Comitetul parohial greco-ortodox român din *Bătania*, în ședința sa de sîmbătă, 21 noiembrie, a hotărît unanim deschiderea școalei de adulți. Va propune învățătorul *Gh. Popovici*.

/Tribuna /Arad/ 1908/Nr.251 /

Petrecerea din *Giula-germană*

Ni se scrie: în 6/19 ianuarie a.c. s-a dat un concert de către corul bisericesc din loc sub conducerea lui *Petru Măra* dirigent și totodată întemeietorul acelu cor. Programul concertului s-a executat foarte frumos. A produs o excelentă impresie monologul "Vlăduțul mamei", predat de harnicul învățător *Nicolae Biru*. În mijlocul publicului care în mare parte era țărani din loc, deșteptați ca

din minune la viață națională, pășește pe scenă drăgălașa domnișoară *Elena Murgu învățătoare în Chitighaz* și declamează frumoasa "Doina" a lui Coșbuc care stîrnește mare entuziasm. S-a citat apoi "Romașta" trubadur de G.Verdi din partea tînărului zidar *Ioan Chereșlădean*. Acordurile dulci ale vocii sale de tenor par că și acum, îmi sună mereu la ureche. Aceasta petrecere avu însemnătatea sa de tot mare, fiindcă prin aceasta li se dă giulanilor impuls de a se ținea cu mai multă dragoste la limba noastră scumpă care pe buzele lor abia se mai poate auzi.

Ar trebui ca astfel de petreceri și concerte să urmeze cît mai des, ca astfel să țină pe acești grănițeni ai românilor în strînsă legătură cu tulpina cea mare a poporului.

Am mulțami aceasta în rîndul prim devotatorului învățător din loc *Iosif Ivan* de la care pornește aceasta idee, apoi conducătorului și tinerilor din *Giula-germană* pentru că se arată a fi harnici sfetnici ai obiceiurilor și moravurilor noastre străbune. Așa mereu tot înainte.

Un participant

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.11 /

Hymen

Di *George Mornăilă* comerciant în *Socodor* și dșoara *Victoria Lucaciu* fiica înv. T.Lucaciu din *Giula- Vărșand* logodiți.

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.18 /

Concert

Muncitorii români din *Budapesta* aranjează duminică la 21 martie 1909 în sala /Angyal - Király utca nr.3 l.em./ o mare reprezentatie teatrală urmată de dans, cu un program foarte bogat și variat. Venitul curat se va întrebuinta pentru cultivarea muncitorilor români din *Budapesta*.

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.52 /

Pro lingua

– *Scrisoarea dlui dr.Iosif Popovici către studenții români de la universitatea din Budapesta*–

Budapesta, 19 martie

D.Siegescu a ajuns profesor de limba românească la universitatea din *Budapesta*. Motivul e unul, dat de ministrul cultelor: mie îmi trebuiește om politic de încredere. Iar dacă *Siegescu* s-a făcut vrednic de deplina încredere a șontelui cu nasul coroiat, înseamnă că pentru noi, români se poartă ticălos. *D.Gh.Alexici* a fost trecut cu vederea de ministru: învățătură pentru cei ce se prostituie.

Pe noi ne interesează încă împrejurarea, că studenții nu au nici acum vrut îndrumător în ale culturii și literaturii române, căci d. *dr. I. Popovici*, bărbatul de știință și românul curat, a fost înlăturat. Fiindcă nu poate să-și țină cursul de încheiere la universitate, unde poate ar fi și împiedicat, și-ar aduce eventuale neplăceri elevilor, dsa își ia rămas bun prin scrisoarea ce o dăm mai la vale, de la aceia pentru cari a lucrat și pe cari i-a iubit.

Iubiții mei elevi! O forță majoră m-a măturat din calea intereselor mari. Trei ani de zile am trăit în mijlocul dvoastră. O parte din dvoastră a părăsit deja băncile școlii și lucrează pentru binele public. Mă iertați că-n astfel de momente, cînd am fost silit să-mi închei activitatea mea de profesor, nu-mi iau adio de la dvoastră la universitate. M-am gîndit mult asupra faptului și l-am discutat și cu alții mai bătrîni decît mine, și am aflat cu toții mai bine să nu o fac. Turcul are o zicală: "Fii om casnic la tine acasă, și la drum drumeț". Și vorba aceasta se potrivește de minune pentru cazul nostru. Știți cu toții din evoluția mare a civilizației mondiale, că forța brută adesea a cotropit viața intelectuală. Înaintea ochilor dvoastră am fost curat, deși s-au încercat să mă ademenească, nu ungerii, ci românii și neputîndu-mă, m-au calomniat. Teamă n-am avut de dușmani, ci numai de prieteni. Mulțămesc lui Dzeu că m-a învrednicit să-mi păstrez firea și cinstea.

Vă rog din inimă să vă păstrați și dvoastră cumpătul, căci răutatea lumii e mai mare astăzi, decît puterea noastră. Amintirea mea numai astfel o puteți păstra curată! Dvoastră mă cunoașteți. Țineți, vă rog, înaintea ochilor dvoastră principiile etice, cari mi-au fost steaua călăuzitoare în activitate. Iubiți adevărul, cunoașteți-l, credeți în el și descoperiți-l ! Vă aduceți aminte cum v-am învățat și cum v-am asigurat, că numai astfel putem progresa ca popor, sau dacă vă place, ca națiune. Noi suntem slabi, suntem mici și cu minciuna nu putem deveni mari. Iubiți-vă neamul și patria, fiți cetățeni onorabili, căci numai astfel puteți fi note armonice și nu discordante în marea societate lumească. Emancipați-vă de patimi și fiți siguri că ne va răsări odată soarele dreptății și nouă, dacă vom fi vrednici de el.

Vă mulțumesc din inimă pentru dragostea cu care m-ați cuprins și mi-ați urmat cursurile la facultate. Fiți siguri că și eu mi-aduc aminte cu dragoste de dvoastră. Vă asigur, iubiții mei, că acești trei ani au fost pentru mine o misiune glorioasă și că plugul meu a brăzdat în țelină grasă. Sentimentele se nobilitează numai prin suferință. Mă depărtez, dragii mei, numai de la universitate și nu de la sufletul nostru. Dumnezeu să vă dea noroc cel puțin dvoastră, căci eu l-am pierdut în țara aceasta "pro lingua"!

Iosif Popovici

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.53 /

Răspuns domnului profesor Iosif Popovici

Cei ce pierd mai mult în urma acelei "forțe majore" de care pomeniți, suntem noi, tinerii. Ființe învățate cu multe lovituri, sufletele noastre înțîlnesc în drumul călătoriei lor spre realitatea vieții atîtea amăgiri.

Ademenirilor spre rătăcire rezistăm cum putem. Iar în delăturarea dvoastră, nu vedem altceva decît o încercare de a ne micșora această putere de rezistență a noastră.

Era de prevăzut că așa o să se întîmple. Puterea de stat în sensul cum se manifestă aici, la noi tinde neconținut spre prigonirea culturii adevărate. Cei ce nu adoptă străimile vederi cari o inspiră se pot feriți altundeva, în cuprinsul acesta însă - nu. - E trist. Crediința, că cultura românească poate avea un interpret demn de înălțimea ei, aici, în Budapesta, va rămînea o credință deșartă și pe mai departe. Cel ce va vrea să o caute o va găsi sălășluită în alte ziduri decît cele ale universității de aici.

Cea mai adevărată cultură românească ați făcut între noi și ați făcut-o cu căldură și cu dragoste. Pentru aceste păcate ați fost delăturat. Păcate la noi, căci altundeva, în lumea senină a iubirii de adevăr și lumină trec drept fapte vrednice de răsplată și laudă. E puțină dar totuși e o mîngîiere. Căci e deosebire între o pedeapsă și alta. Pedeapsa dvoastră e dintre cele, ce se dictează îndrăznețului, care se încumetă a reflecta o rază de lumină în întunericul ce servește unor vietăți ca element de viață priitor.

Pentru aceste păcate și pentru meritul de a nu neglija orele de curs și de a strînge prin interesul pe care-l deșteptați totdeauna destui ascultători se va întări un altul în postul de profesor de limba română la universitate. Care dintre dnii Alexici și Siegescu va fi întărit nu ne prea interesează. E aproape tot una: noi pierdem. Căci nici unul nu corespunde nevoilor noastre, ci nevoilor de ordine politică a actualului regim. Noi nu ne vom întări în convingerile noastre de români nici ascultînd pe unul nici pe celalalt.

Cum vor fi cursurile deci încolo o putem ști din activitatea amînduror de pînă acum. Sala goală, "iubirea mea de neam", "îmi sîngeră inima de durere, cînd văd nedreptățile ce îndură poporul meu" zbîrnăie în locul muștelor prin colțuri. Îmi sună mereu în minte ca un ecou al glasului lui Ahasver cuvintele "poporul meu" și alte bazaconii spuse cu o seriozitate uimitor de respicată: Nu sunt sigur care le-am auzit aceste dar nici mulți nu vom fi, căci odată, cel mult, cînd subscie indicele, ne vedem. Și atunci, bine înțeles cînd nu poți trimite pe altul în loc. Sforăieli încîlcite, bînguiuri necăjite de om necăjit, destul ce ți se poate da într-o oră pe care o cercetezi cu gîndul de a-ți petrece.

Nu înțelegem a primi știința prin declarații de profesiune premergătoare. Aceste declarații nu pot slăbi nimic din efectul pe care o tratare mîrșavă a unei chestii îl poate produce. Pentru unii din noi cari ne-am necăjit mințile cu aștepta absurdități și cu sisteme de instrucție și mai absurde în vreun gimnaziu unguresc ar fi momente de sulevare un bun curs de limba română, de literatura română, de lectură critică românească. Toate acestea nu le vom avea. Și dacă s-ar încerca, ar rămînea fără folos cîta vreme între sufletul vorbitorului și al ascultătorului e o prăpastie.

E o nenorocire dle profesor, pentru noi și un blăstăm a nu putea fi cum vrem să fim și a nu ne putea povățui noi pe noi. Cuvintele obișnuite ale lui Gheorghe Lazăr erau: "Doamne, cînd se vor sfîrși anii Blăstămului?" și cu aceste cuvinte încheie acest răspuns.

Un ascultător

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.56 /

Constituirea Reuniunii femeilor române din Arad și provincie

La adunarea generala a "Reuniunii femeilor române..." în comitetul de provincie au fost alese și următoarele doamne:

Bichiș - Dna Alexa Popovici

G. Vărșand - Dna Machi Ardelean

Otlaca - Dnele Gheorghe Turic și Iustin Iancu

Aletea - Dna Nicolae Mlađin

Giula - Dna dr. Mihai Mărcuș

Chitighaz - Dna Constantin Popovici

Cenadul-Unguresc - Dna Romul Nestor

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.60 /

Pentru școala de fete din Arad

Doamna Auroa dr. Mărcuș din Giula a adresat doamnei Letiția Oncu /Arad/ o scrisoare și suma de 200 cor. Cerînd a fi ca membră fondatoare a "Reuniunii femeilor române din Arad și provincie" al cărei scop e înființarea unei mari școale de fete în Arad. Reuniunea aduce dnei Mărcuș călduroase mulțămiri.

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.128 /

Logodnă

Dl *Petru Mara* abs.pedagogic s-a logodit cu dsoara *Mărioara, fiica învățătorului gr.or.rom. din Giula, Iosif Ivan.*

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.182 /

Mormîntul mamei lui Șaguna

Părintele Gh.Ghenadie Bogoevici din Budapesta a descoperit în cimitirul *Kerepesi* al Budapestei mormîntul mamei lui Șaguna. Crucea poartă inscripția următoare: "Mult iubitei sale mame Anastasia, prea prețuitului său frate Vreța și dulcii sale surori Ecaterina, ridică monumentul acesta Andrei Șaguna, episcop al Ardealului".

/Lumina /Bp/ 1909/Nr.43 /

Proces pierdut

Înalta curie a pronunțat sentința definitivă în *procesul bisericii române din Budapesta* cu biserica grecească de acolo. Toate forurile judecătorești au respins cererea parohiei române de a se împărți fondurile și averile lăsate de macedo-români, iar Curia a confirmat respingerea îndatorînd parohia română să plătească toate cheltuielile ce se urcă la o sumă considerabilă.

/Foaia Diecezană 1909/Nr.46 /

Promoție

Domnul *Moise Coș, originar din comuna Micherechiiu /Bihor/,* a fost promovat sîmbăta trecută doctor în drept la universitatea din *Budapesta*.

/Tribuna /Arad/ 1909/Nr.230 /

1910

Falsificatori de bani

În *Battonya /Bătania com.Cenad/* au fost prinși *Manuilă Șumăndan și Aurel Șutea*, despre cari poliția a aflat că au pus în circulație la tîrgul de rîmători din Arad 250 bucăți de cîte 5 coroane. S-a găsit la ei și uneltele cu cari au fabricat banii. Să știe de mult despre ei, că nu umblă pe cărări bune, ca niște svînturați ce au fost totdeauna.

/Poporul 1910/Nr.5 /

Reuniunea femeilor din Arad

În 1910 dna *Livia Mladin din Aletea* s-a înscris ca membră pe viață a Reuniunii plătînd suma de 40 cor.

/Tribuna /Arad/ 1910/Nr.23 /

Declarație

"Tribuna" de la 6/29 oct. a.c. în articolul "Porniri clericale" mă bănuiește că aș fi sprijinit chiar materialicește din partea aceluia, cari au interes a produce nemulțumiri în sînul preoției. Spre abaterea acestei bănuieli tendențios, rog

On.Red. a "Tribunei" și respective pe autorul articolului, ca să-și dovedească ceea ce scrie. - Pînă atunci, bănuiala ușuratică și răutăcioasă, o socotesc de o încercare ordinară și mișeloasă de o calumnie.

David Voniga
preot, red. "Rev. Preoților"

/Revista Preoților 1910/Nr.29 /

Pentru zidirea bisericii române din Budapesta

Consulul român la Budapesta dl Derussi a donat 500 cor, iar secretarul consulului dl Augustin Paul, 100 cor, pentru fondul de zidire a bisericii române din capitală.

/Revista Preoților 1910/Nr.29 /

Dar frumos

Din Budapesta se scrie, că dl George Șerb, a dat o sumă de 20 mii coroane fondului pentru ridicarea unei biserici române ortodoxe în Budapesta.

/Revista Preoților 1910 /Nr.34 /

În Otlaca

S-a ținut în 13 ianuarie o convorbire despre unirea tuturor fraților români. Au fost frați lucrători din Buteni, Fecchetău, Cermeni, Cărand, Curtici, Urocea, Talpaș, Tulca și Chitighaz.

Spre unire s-a arătat dorința în general din partea celor înfățișați, cu toate acestea nu au putut ajunge la scop sigur, că dorința unora era, că recunoștința să fie de tot delăturată, pînă cînd ceilalți, aceia au dorit, că cine voiește folosească-să de ea, dar să nu fie nimenea silit, nici oprit de la ea. Să nu fie căutare în față între recunoscuți sau nerecunoscuți, deoarece aceia nu se țin de viața sufletească, așa să fie unire, pace, iubire. Rezultatul final a convorbirii a fost acela, că dacă și acuma nu, dar în viitor va fi convenirea /unirea/ dacă Domnu se va învoi. Pentru aceia iubiți frați, cauza aceasta să o ducem cu toți naintea Domnului în rugăciune, că Dnul să delătoreze toate piedicele, toate părerile omenești că a lui voie să se împlinească spre a lui mărire și spre bucuria și fericirea poporului său.

/Adevărul /foaie baptistă-Oradea/ 1910/Nr.2 /

Contribuiri pentru fondul cultural al diecezei Aradului

Dr.Emil Babeș, avocat *Budapesta* 200 coroane Gheorghe Sidu, proprietar *Budapesta* 300 cor. Gerasim Raț, consilier ministerial *Budapesta* 125 cor. Ioan Kanidaky, comerciant *Budapesta* 10 cor. Victoria Popovici, *Bichis* 25 cor. Silviu Popovici, protopretore *Bichis* 25 cor. Victor Popovici, preot *B. Ciaba* 100 cor. Andrei Bogdanov, episcop *B. Ciaba* 50 cor. Constantin Petrov, cultivator de

verdețuri *B.Ciaba* 20 cor. Vielco Dielov, cultivator de verdețuri *B.Ciaba* 20 cor. Cristina Popovici, notăreasă *Ciorvaș* 20 cor. Comuna bisericească din *Ciorvaș* 50 cor. Ilie Voniga, econom *Giula* 50 cor. Comuna bisericească din *Otlaca* 50 cor. Gheorghe Turic, preot *Otlaca* 25 cor. Alexiu Turic, învățător *Otlaca* 4 cor. Iuliu Chirilescu *Kétegyháza* 50 cor.

/Biserica și Școala 1910/Nr. 4,5 /

În Chitighaz

Cu ajutorul domnului părinte a avut în *Chitighaz* o școală pentru frații predicatori din cercul *Chitighazului*, care s-a ținut trei zile, adecă de la 23-25 febr. La care ocaziune au fost veniți frații H.Meyer și I.Petei cari ne-au servit cu multe sfaturi bune și folositoare. Au fost adunați mai mulți frați din cerc, cari s-au bucurat de învățăturile cele bune și practice pentru împărăția lui Dzeu. Au ajuns multe întrebări biblice puse pe masă la cari au și primit deslușiri de la frați. Aceia-i numai pagubă, că cele trei zile au fost prea puține, adecă au trecut prea iute.

În fiecare zi seara s-a ținut serviciu Dzeiesc, la care au luat parte mulți ascultători, din toată patria.

Deie bunul Dzeu, ca sfântul său cuvînt, care fu vestit, să afle loc în multe inime, ca să se trezească din somnul păcatului, să fugă din orașul corupției și să afle mîntuire la El.

V.B.

/Adevărul /foaic baptistă-Oradea/ 1910/Nr.4 /

În țară

Cu ajutorul Dlui a fost luna trecută în 12-lea în *Otlaca* o ședință, la care au luat parte mai mulți frați din tot cercul *Chitighazului*. La aceasta ședință a fost chemat fratele *Cornea*, care a și condus cauzele. Au mai fost și alți frați mai bătrîni din alte cercuri, cari au ajutat pe frați cu sfaturi bune.

În serile naintea ședinței și în ziua ședinței a fost serviciu Dzeiesc, la care au luat mulți ascultători parte. Deie bunul Dzeu, că cuvîntul vestit să afle loc în inime aducînd mult fruct spre a lui onoare, și încă și cele ce s-au luat, să fie poporului său spre pace trainică și spre întărire puternică prin duhul unirei și iubirei, ca să poată în toate înainta.

* * *

Din Nădlac am primit o înștiințare, că frații nădlăcani au fost la *Cenad* la înmormîntare; cu care ocaziune a fost o mulțime de popor, mic și mare, adunat, cam 800-1000 au putut fi. Aceștia toți au ascultat cu mare băgare de samă cuvintele cari s-a vestit din cuvîntul lui Dzeu prin frații din Nădlac. Ba încă avea poporul o mare bucurie și zicea: acesta este lucrul lui Dzeu. Încă și corul din Nădlac a cîntat puținele cîntări spre bucuria celor ce-l ascultau.

Deie bunul Dzeu, că și prin aceasta ocaziune de înmormântare să învieze mulți spre viața vecinică, și așa cuvântul cel sămănat, să aducă multă roadă și bucurie îngerilor lui Dzeu.

/Adevărul /foaie bapbtistă-Oradea/ 1910/Nr.5 /

Fond cultural

În anul abia trecut s-a făcut colectă pentru *fondul cultural al diecezei Aradului*. Fondul, cum se știe, are menirea de a salva școlile române confesionale în comune, unde din pricina sărăciei este absolut cu neputință a le susține în condițiile impuse de articolul de lege XXVII. din 1907. La acest fond aflăm, că a cotribuit Ilustratul domn Dr. Iosif Gall, suma de 10 mii coroane. Au mai contribuit cu sume frumoase P.S. Ioan I. Papp, episcopul Aradului 5000 cor; dnii Emil Babeș, *Budapesta* 200 cor; Vasile Beleş, protopop în Arad 100 cor, dr. Nicolae Cioclan medic în Peșca 100 cor, Victor Popovici, preot în *B. Ciaba* 100 cor; dr. Petru Țegle, avocat în Timișoara [originar din *Apatcu*, M.B.] a dat 1000 coroane.

/Telegraful român 1910/Nr.9 /

Cruce lui Russu-Șirianu

Pentru crucea lui Russu-Șirianu au contribuit: *Colecta dnei Constanța Popovici n. Șerb din Kétegyháza*: Constanța Popovici 40 cor. Văd. Alexandra Șerb 40 cor. ambele ca membre pe viață a Reuniunii femeilor române din Arad. *Colecta din Giula-Vârșand*: Vincențiu Pantos preot 2 cor. Aurelia Ardelean 2 cor. Dr. Mihai Mărcuș avocat 5 cor. Aurora Marcu 5 cor. Dr. Teodor Pop medic 2 cor. Constanța Popovici 2 cor. Bodea Cornel, cand. de preot 1 cor. Trifu Gaiță 1 cor. Ioan Marcu 1 cor. Gheorghe Bălaj econom 50 fil. Gheorghe Mărgănan econom 50 fil. Ioan Pasca econom 50 fil. Gavril Mărgănan econom 10 fil. Teodor Pop econom 20 fil. Vasile Pop econom 40 fil. Nicolae Cizmaș învățător 1 cor. Teodor Lucaci învățător 50 fil. *Colecta din Otlaca prin Romul Mladin preot*: Iustin Iancu preot 2 cor. Romul Mladin preot 3 cor. Ionel Mladin 1 cor. Veturia Mladin 1 cor. Petru Popa econom 1 cor. Mihai Drăgan econom 2 cor. Teodor Brad 1 cor. Văd. Maria Pitiș 1 cor. Sofia Pitiș 1 cor. Ioan Buder 1 cor.

/Tribuna /Arad/ 1910/Nr.31,44 /

Ciupercile veninoase

La constituirea partidului guvernamental în cercul Ugrei au luat parte și câțiva români, mai ales notari, canceliști de notari și vreo trei preoți, cunoscutul arhigvernamental *Nicolae Rocsin*, protopopul din *Micherechi*, preotul Aurel

Albu din Cefa și Mihail Hașăș din Sîn-Miclău. Acești din urmă s-au afirmat ca buni naționaliști altădată și credem că au participat la constituire mai mult de curiozitate, dar fără a se angaja la o ținută hotărâtă!

/Foaia Poporului 1910/Nr.10 /

Vizită

Octavian Goga la alegerile din 1910 a fost candidatul *Chișinăului*. Goga a fost primit cu mare însuflețire nu numai de alegătorii români ci și maghiari. A pornit din Arad însoțit de o mulțime de fruntași... În comuna *Otlaca* au fost întâmpinați de asemenea de tot satul cu o însuflețire mare, cu toate că comuna aceasta aparține cercului *St.Andrei* și nu *Chișineului*... După amiază s-a ținut adunare în frunțașă comună *Giula-Vârșand*, unde reușita a fost atât de mare. La hotarul comunei, vărșăndenii cu mic cu mare așteptau pe candidatul lor cu călăreți și trăsurile împodobite cu steaguri și cu flori. Aici a vorbit *țăranul Mitru Hotăran*, care a arătat prin graiul său bucuria mulțimei, de a vedea pe alesul între cei aleși în mijlocul lor.

Adunarea a fost deschisă de părintele *Vicenție Pantoș*. Au vorbit dnii Goga, dr. Iustin Marșiu și dr. C. Iona arătându-și nădejdea în curățenia sufletului bravorilor români din părțile acestea.

/Foaia Poporului 1910/Nr.15 /

Din Ugra ni se scrie

La adunarea de ieri a partidului guvernamental care a oferit candidatura Ugrei contelui Tisza, a luat parte și *protopopul Micherechiului Roxin*, cunoscut și de altminteri ca sprijinitor al tuturor guvernelor. Protopopul Roxin a luat parte și la banchetul dat în onoarea contelui Tisza, rostind și un toast plin de laude la adresa acestui dușman neîmpăcat al neamului românesc.

Rușine

/Tribuna /Arad/ 1910/Nr.88/

Vasile Mangra la 6 mai a ținut în cercul Ceica, unde a candidat cu programul guvernului vorbirea sa de program în fața câtorva flămânzi, la care le lăsa gura apă după o lecuță de popricăș.

Iată ce ni se scrie de acolo.

Domnule Redactor! Dați în foaie ticăloșia nemaipomenită pe care a făcut-o astăzi popa *Mangra*, cel care a crescut și se hrănește și astăzi cu prescură românească. Vasile Mangra a trecut în tabăra dușmană, ducînd cu el și pe *protopopii Toma Păcală din Orade, Al. Muntean al lui Vasile din Teleagd, Aurel Desseanu din Vașcău, Nicolae Roxin din Micherechi*, apoi pe Iosif Țăran, fost

delegat la conferința națională din Sibiu, dr. Demetriu Mangra avocat și nepot al vicarului, și Gheorghe Papp, - cari l-au însoțit la Ceica, pentru a-l arăta înaintea alegătorilor.

În tot locul la stațiunile căii ferate erau jandarmii trimiși să-l apere împotriva ouălor și a bolovanilor. La Ceica au fost aduși 24 de jandarmi.

Vasile Mangra și-a citit vorbirea în curtea ospătăriei înainte de vreo 300 de flămânzi mai întîi ungurește, apoi românește, - dar fără ca flămînzii să-i zică măcar o dată să trăiască!

După Mangra a vorbit învățătorul Ioan Moga din Dobrești, apoi protopopii Desseanu și *Roxin*. Acest din urmă a zis că e în contra votului universal, fiindcă e slugă credincioasă a contelui Tisza.

Pe urmă a fost masă cu "papricaș". Ti-era mai mare mila să vezi pe nespălații ăștia cum să umileau și cum își îndoiau spinarea, parcă ar fi fost chiar acolo groful Tisza, ca să-i lingă tălpile. Alegătorii români au declarat pe față și cu hotărîre că nu vreau să știe de acest popă renegat și mai bine votează cu contracandidatul ungar Korda decît pe el. Vă arăt în acelaș timp o nouă dovadă despre lipsa de simț românesc al candidatului guvernamental: vicarul Mangra a dat poruncă tuturor preoților din cercurile electorale Beiuș și Tinca să voteze și să lucreze pentru candidații guvernului. O ticăloșie mai mare nici că nu se poate.

Un alegător din Ceica

/Foaia Poporului 1910/Nr.18 /

Lupta pentru alegeri din cercul Ugrei

De la un alegător din cercul Ugrei primim următoarele șire:

Onorată Redacțiune!

În Nr.93 din "Tribuna" am cetit o rectificare în care să zice, că *Roxin* [protopopul din Micherechi, M.B.] n-a corteșit pînă acum. Dar acum începe a corteși căci cu ocaziunea examenului din comuna Roit, fiind întrebat din partea mai multor membri, că ce ținută va avea la alegerile ce vin, a răspuns că va ținea cu *Tisza*, căci zice el /naționaliștii adecă noi români/ - nu ne pot face nici un bine, pentru că sunt slabi și dacă ținem cu *Tisza*, acesta ne va face mai mult bine. Și mai zice *Roxin*, că în zadar vom lupta noi cei slabi împotriva la cei tari.

Oare aceasta nu e o corteșire? Ba da ! Și dacă acestea le-a zis în Roit oare nu le va zice și în alte comune la examen? Să vede că anume a pîndit timpul examenelor, ca să poată vorbi prostii și ticăloșii. Alegătorii noștri însă nu-l bagă în seamă, ci îl iau peste picior.

Un alegător

/Foaia Poporului 1910/Nr.20 /

Alegerea de la Ugra

Azi a avut loc alegerea de deputat în cercul Ugrei, rămas vacant în urma renunțării contelui *Tisza*. Cum era de prevăzut, alegerea s-a sfârșit cu învingerea candidatului guvernamental *Bölköny József*, în interesul căruia contele *Tisza* a cercetat aproape toate comunele românești ale cercului, vorbindu-le alegătorilor români despre chestia naționalităților. Discursurile lui *Tisza* au fost tălmăcite pe românește de bine cunoscutul *protopopul Micherechiului Nicolae Roxin*.

La orele 6 seara *Bölköny* a fost proclamat ales față de justhistul *Podhvaczky Rezső*.

/Tribuna /Arad/ 1910/Nr.148/

O veste îmbucurătoare primim din *Budapesta*, că cunoscutul nostru medic *Dr.A.Coșmuța*, a fost ales zilele trecute de director-șef al sanatoriului "*Városmajor*" din capitală. Sanatoriul "*Városmajor*" e situat în Buda, la poalele muntelui *Svábhegy*. O poziție romantică, aer de munte bogat în ozon. Comunicație foarte avantajoasă /o mijlocesc tramvaiele orășenești/ de abia de o jumătate de oră de la gară. Are stabilimentele cele mai moderne: un laborator mare; un salon comun de conversație și prânzitor; electricitate; scalde calde și reci ce ofer toate comoditățile. - Pentru consultații e pus la dispoziție oficiul central /*Ferenc krt 29 n.a. 8-9, d.a. 3-5/*

/Drapelul 1910/Nr.124 /

Necrolog

Anunțăm cu durere trecerea la cele eterne a distinsului din Timișoara *Dr.Petru Țegle*.

Decedatul a fost fiu de țăran din *Apateul Bihariei*. Studiile gimnaziale și juridice și le-a făcut în *Oradea Mare*, pe pîinea fundațiunei *Jiganiene*. După terminarea studiilor juridice a făcut praxa advocațională la dl *Emanuil Ungureanu* în *Timișoara* și acolo s-a și stabilit după obținerea diplomei de avocat. Pregătirile sale temeinice în drepturi și conștiinciozitatea lui în curînd a atras lumea în cancelaria sa advocațională, care a devenit una din cele mai cercetate mai ales de păturile țăranimii care își afla într-însul pe ocrotitorul conștiincios al intereselor sale.

Altfel a trăit retras, dar cu obolul său a fost pretutindenea unde să cerea jertfă pentru instituțiunile culturale românești.

Aproape 19 ani a purtat advocatura. Munca intensivă însă i-a călăuzit o primejdioasă boală de inimă ce l-a și răs pins din viață în vîrstă de 54 ani.

Văzîndu-și apropierea sfîrșitului în luna iunie 1910 și-a făcut testamentul, lăsînd 20.000 cor. fraților săi /2/ din *Apateu* ; o fundațiune cam de 2.600 cor. parohiei sale natale din *Apateu* , tot atît parohiei din Fabricul Timișorii; iar din restul averii sale ce face circa 130.000 cor. a întemeiat o fundațiune pe care a pus-o sub îngrijirea consistorului nostru din Arad, cu mențiunea de a se ajutorea școlile elementare confesionale gr.or. române din comitatul Bihariei și a Timișorii, iar pentru cazul cînd ar urma statificarea școlilor, fundațiunea să împarte în părți egale între înființîndele episcopii din Oradea și Timișoara, ca aceste să întrebuițeze veniturile fondurilor pentru scopurile culturale ale poporului românesc.

Înmormîntarea s-a făcut miercuri în 15/28 decembrie. Prohodul l-a săvîrșit părintele protopresbiter Dr. Traian Putici asistat de părinții Selegianu și Mateiu. Părintele protopresbiter a ținut o înduioșătoare cuvîntare funebrală. Din partea familiei au venit din *Apateu* doi frați și doi nepoți ai săi. Preasfinția Sa dl episcop Ioan I. Papp s-a reprezentat la înmormîntare prin protosincelul Roman Ciorogariu, ce a făcut o plăcută impresie asupra credincioșilor din Timișoara. La înmormîntare au luat parte toți românii din Timișoara, multă lume și din jurul Timișorii, precum și mulți stimători de altă limbă din Timișoara.

Dumnezeu să-l odihnească în sînurile dreptilor pe acest nobil suflet mutat de la noi cu trupul, dar care cu duhul lui făcător de bine a rămas între noi.

În veci pomenirea lui !

/Biserica și Școala 1910/Nr.51 /

O nouă condamnare

Tribunalul din Seghedin a condamnat pe *doamnele Nestor și Micloș din Cenadul-Unguresc*, pentru că la o petrecere de iarna trecută au numit pe primarul "patriot" *Ioan Pinte* "trădător". Acesta intrînd în localul petrecerii a avut o purtare necuviincioasă. Amenda dictată a fost de cîte 300 coroane de fiecare. Primarul, ca să fie sigur de condamnarea celor două vrednice doamne române s-a plîns, că românii îl urmăresc de mult timp, pentru că ar fi prietenul maghiarilor. Al lor să fie !

/Foaia Poporului 1910/Nr.51 /

Pentru că nu-ș dă nevasta la școală

Un caz unic în felul său s-a întîmplat în zilele trecute în comuna *Chitighaz*. Țăranul *Muntean Petru* a luat în căsătorie pe fata de paisprăzece ani a primarului. Căsătoria s-a făcut firește numai cu permisie specială. Tînăra nevestă însă nu-ș făcuse anii reglementari la școală și într-o bună zi bietul Muntean s-a pomenit cu o provocare din partea antistiei comunale, ca să-și dea

nevasta la școală. Omul a stat și a socotit, pe urmă a luat hotărîrea să-i dea nevastei bună pace. Lasă că mai erau și ceva momente fizice la mijloc, cari ar fi împiedicat-o să cerceteze școala. Legea însă-i lege și Muntean a fost dat în judecată pentru contravenție. Avînd însă în vedere diferite circumstanțe atenuante i s-a dictat pedeapsa minimală de o coroană în bani.

/Tribuna /Arad/ 1910/Nr.274 /

1911

Serbare

În seara ajunului de crăciun, elevii școlii confesionale gr.or. rom. din Crîstor, protopopiatul Tinței, au dat o serbare școlară festivă, sub conducerea harnicei învățătoare *Hortensia V.Rațiu*, la care au luat parte un număr însemnat de poporeni, fără deosebire de limbă și de neam.

Serbarea a reușit de minune și toată lauda se cuvine dșoarei *Hortensia V.Rațiu*, sub a cărei conducere, micii elevi au făcut progrese uimitoare. Îi dorim din inimă și pe viitor acelaș spor la muncă, pentru progresul și cinstea românilor din Crîstor.

/Românul 1911/Nr.1 /

Un preot brutal

În multe locuri sunt frații noștri neliniștiți cu tot cu copiii lor de brutalitatea mai ales a preoților. Sunt însă și așa locuri, unde ei să amestecă, și fac durere și năcaz la frații noștri.

Despre așa un preot brutal, am căpătat cunoștință cu puține săptămîni mai nainte, petrecînd în comuna *Kétegyháza*. Și cu ani mai nainte era, că copiii pocăiților nu erau suferiți în școala confesională română. Acolo au fost ei bătuți și scoși afară, acum însă după așteptare, au căpătat ei școală de stat. În aceasta școală umblă copiii amestecați, ca și în alte locuri. Acuma dară, umblă preoții și în școlile de stat, ca să învețe religie. Și în Chitighaz, după cum am înțeles, trebuie să fie *preotul B.* foarte religios, că numai puține zile sînt în săptămîină, în cari n-ar merge, să fie și el în școală. Noi știm, că preotul merge pe săptămîină o dată sau de două ori -mai mult nu să învață religia. Cu așa ocaziune a bătut odată o fată a unui frate, pentru care a fost și pedepsit! Acuma însă în zilele trecute, a bătut el pe un fiu a fr. D. cu trestia și cu mîna, și pe al doilea, tot a acestui fr. l-a pus cu sila pe genunchi, și nevoind acela a se pune de bună voie, l-a izbit cu piciorul de pămînt. Și învățătorul primi aceasta cu tăcere. Ba, și el amenințat cu bătaie. Toate acestea s-au făcut pentru că nu au urmat

aceia porunca, a-și face cruce. Apoi a mai amenințat preotul toți copiii, arătându-le briceagul, că le va tăia limba, dacă vor mai sudui! Au nu este leac pentru aceasta cât e țara de mare? Noi sperăm că da! Cristos – a cărui serv se numește preotul B. – nu a învățat religia în așa mod.

/Adevărul /foaie baptistă-Oradea/ 1911/Nr.1/

S-a sfârșit cu ciardașul la *Bătania și Palota* din ordinul primpretorului. Se vestește, că ungurii din aceste localități, chefuliau în toate nopțile, ba în stare de beție, amenințau viața locuitorilor pașnici. În urma acestor stări de lucruri, primpretorele a fost nevoit să interzică orice petreceri cu jocuri și conveniri pînă și școala de dans. Numărul jandarmilor a fost sporit.

/Românul 1911/Nr.3/

În *Bătania* au avut în 11 oct. botez, unde pînă acuma nu era încă, și s-au botezat 7 suflete recupărate, după o bună mărturisire. Aici au venit frații din *Curtici* cu 11 trăsură și din *Nădlac* cu 7 trăsură. Ba și cu trenul au mai venit și din *Curtici* și din alte locuri. Întră toți erau și frații muzicanți din *Curtici* veniți, cari au împodobat aceasta serbare frumoasă. Popor era foarte mult adunat, care asculta cuvintele lui Dumnezeu, care credem, că-și va aduce fructul său la timpul cuvenit. Domnul să binecuvînteze noile plante și nu lase a le lipsi nici un bun ceresc.

I.Erdős

/Adevărul /foaie baptistă-Oradea/ 1911/Nr.10 /

Concert și petrecere în Giula

Corul vocal gr.or. rom. din comuna bisericească *Giula-maghiară* invită la concertul împreună cu petrecere de dans ce va aranja cu prilejul sfinției steagului său a doua zi de Sf.paști în sala din grădina *Göndöcs /pavilon/*. Începutul la 8 ore seara. Venitul este destinat pentru fondul corului vocal. Dăruirile se trimit dlui *Ioan Magdu, Gyula, Nagyváradu u.34*. Programa concertului 1/"Cristos a înviat" cor. mixt, sextet 2/"Despre buna înțelegere", trialog, predat de coristele; Ana Albu, Sofia Suci și Elena Magdu 3/"Răsunet de la Crișana", cor mixt de I.Vidu 4/"Drăcușorii" poezie de P.Dulfu, declamată de coristul Ioan Buiu. 5/"Dar dorile" cor mixt, sextet de G.Muzicescu 6/ "Herșcu bocegiul", monolog de V.Alecsandri, predat de coristul George Gomboș. 7/ "Taci bărbate", cor mixt de I.Vidu

/Revista preoților 1911/Nr.11 /

Cine zidesc biserici române ?

"Tovărășia" scrie: Pentru zidirea bisericii românești din *Otlaca* au fost recomandați consistorului jupînii Schneider János și Matias din *Giula*... Ca să fie batjocura deplină, ar trebui ca onoratul comitet bisericesc din *Otlaca* să ceară dlui Stroescu un ajutor - pe motivul sărăciei naționale. Dacă și bisirecile să dau străinilor în întreprindere, spuneți cinstiți români din *Otlaca*, unde și la cine să găsească lucru meseriașul român ?

/Revista preoților 1911/Nr.12/

Corul bisericeii gr.or. române din Budapesta aranjează în 4 martie a.c. în sala albă din hotelul "Royal" un concert urmat de dans în favoarea corului. Spre acest scop s-a format un cor mixt din care face parte mai mulți domni și doamne din colonia română din Budapesta.

/Drapelul 1911/Nr.12 /

Necrolog

În *Budapesta* a murit consilierul ministerial în pensiuine, *Gherasim Rațiu*, lăsînd prin testament 15 mii coroane pentru *clădirea bisericii române din Budapesta*. El a îndemnat pe bunul său prieten de pe vremuri, Emanuil Gojdu, ca să-și lase averea cea mare pentru ajutorarea studenților români.

/Foaia poporului 1911/Nr.19 /

Medic orășenesc - femeie

Reprezentanța din *Giula* a ales cu unanimitate pe dșoara *dr.Valeria Curtuț*, submedicul orfelinatului de acolo, de medic orășenesc pentru postul al treilea de curînd înființat. Dșoara *dr.Valeria Curtuț* e astfel cea dintîi femeie medic orășenească în Ungaria, care din oficiu e membru în consiliul orășenesc.

/Poporul român 1911/Nr.26 /

Oameni nemernici

Într-o noapte din săptămîna trecută au intrat niște hoți în biserica gr.ort. română din *Crîstor* și au furat mai multe lucruri sfinte.

/Poporul 1911/Nr.33 /

Contribuiri

Au contribuit la fondul corului bisericesc din *Budapesta* următorii tehnicieni români din Budapesta: Alex. Szabo, Liviu Faur, Iosif Radoslov, Victor Ciontea, Andrei Socol, Iosif Ardelean, Iosif Russu, Silviu Crăciunaș,

Iosif Biro, Ștefan Maniu, Romul German, Emil Monastirean, Virgil Salvan, Augustin Filip, Emil Hoblea, Alex. Hosszu, Iosif Frențiu, Vasile Sbegan, Iosif Labonțiu, Romul Rimbaș, Paul Vidu, M.Moaghea, Ioan Flocaș, George Trimbițaș, Des.Gropini, câte 2 coroane. Total: 50 coroane.

/Românul 1911/Nr.275 /

*Scrisoare deschisă către părintele Gheorghe Turicu,
preot în Otlaca*

Iubitul meu văr!

Cu plăcere am citit declarația ta, în care respingi acuza mangrismului și Te afirmi român cinstit și aderent al Partidului Național Român. Adînc m-a mîhnit însă faptul, cînd Te năpustești asupra dlui Goldiș, pentru că te-a numit într-un articol al său "mangrist", deoarece acuza mangrismului n-a născocit-o dl Goldiș, ci tocmai Tu ai afirmat despre Tine, că ești aderent al lui Mangra, care prin politica lui vicleană va mîntui neamul românesc din starea ticăloasă, în care se află astăzi. Tu ai zis, că politica partidului național e nereală și nicicînd nu va putea aduce rezultate pozitive pentru neamul nostru.

Îți vei aduce aminte, că mărturisirea aceasta ai făcut-o în fața mai multora și de mai multe ori în casa Ta proprie, fiind de față dl *Alexiu Turic, Romul Mladin, Iustin Iancu* și eu, ba poate n-ai uitat, că tot aceste mărturisiri le-ai făcut și cu ocaziunea examenelor de vară, în prezența administratorului protopopesc Dimitrie Muscan și a comisarului consistorial Dimitrie Popovici.

Totdeauna te-am știut bărbat, care ai primit răspunderea pentru faptele și vorbele tale și eu unul, cînd te-ai declarat mangrist, am zis, că cinstesc mai mult convingerile tale mărturisite pe față fără nici un înconjur, decît ținuta echivocă a aceloră, cari zilnic se afirmă membrii neclintiți ai partidului național, de fapt însă fac serviciile cele mai mari dușmanului, atacînd zilnic pe conducătorii neamului și producînd zizanie, ură și ceartă între frați.

Așadară, iubitul meu văr, dl Goldiș nu te-a calomniat, cînd ți-a zis "mangrist", căci tu singur te-ai mărturisit aderent al lui Mangra.

Mă bucur însă, dacă acum revii la alte "sentimente". Nu era lucru mare, dacă-ți recunoșteai greșeala trecătoare. Fără îndoială însă, dacă tu din nou ești convins, că partidul național român tot mai înseamnă ceva în conștiința neamului nostru și că unindu-ne prin el ne vom putea feri, n-ai decît să te lapezi de vînzătorii de neam și să te întorci în sînul aceluia partid, care singur reprezintă aspirațiunile neamului nostru și singur poate să ducă la izbîndă cauza noastră națională.

Din situația tristă de azi nu cu înjurături și inzulte ne vom scăpa, ci prin recunoașterea greșelilor noastre, prin pocăință, dragoste, muncă și unire în cugete și simțiri.

Aceasta-i șade bine unui preot adevărat și român cinstit.

Arad, 30 decembrie 1911.

Al tău iubitor văr

Dr.Cornel Iancu

/Românul 1911/Nr.277 /

1912

Jubileul societății "Petru Maior"

Societatea "Petru Maior" a studenților universitari români din Budapesta la duminica Mironosițelor și-a serbat jubileul de 50 ani. Înființată la anul 1862, în cursul unei jumătăți de veac a fost vatra culturii românești în capitala țării. Aici s-au încălzit de ideile noastre culturale numeroase generații de tineri dornici de lumină, cari în acest timp de 50 ani au urmat învățăturile mai înalte la universitatea regească din *Budapesta*. Aici s-au desfășurat la dulceața graiului românesc vârstarele cele mai prețioase ale neamului nostru, ajunse într-un mediu străin de sufletul lor. Aici tineri români din toate părțile țării au legat prietenii și au făcut la olaltă planuri îndrăznețe pentru ridicarea culturală a neamului nostru. La societatea "Petru Maior" au învățat să cunoască mai înfii literatura și istoria poporului românesc, mulți tineri crescuți în școale străine unde despre neamul nostru n-au auzit decît vorbe de hulă și dispreț. Societatea aceasta a fost altarul sfânt, la care universitarii români cuminecîndu-să din potirul limbii și legii românești, au scăpat cu sufletul curat, neotrăvit de idei și curente, cari într-o depărtare așa mare de mediul românesc, ușor le-ar fi putut slăbi ori discompune conștiința românească. De aceea cu prilejul jubileului, tot neamul nostru și-a îndepărtat cu dragoste ochii spre această bisericuță îndepărtată a culturii românești, și recunoscîndu-i roadele aduse în jumătatea de veac acum împlinită, binecuvîntată amintirea celor ce i-au dat viață. Iar ca și sărbătoarea jubilară să fie un izvor de binefaceri nouă pentru tinerimea universitară română, *inimi caritabile au pus temelie unui internat al studenților români din Budapesta*, subscriind spre acest scop suma de 20.000 cor. La suma aceasta se adaugă *darul marinitimos de 12.000 cor. al marelui mecenat Vasile Stroiescu* oferit Societății pentru "Cassa studenților" din prilejul jubileului. Marele binefăcător al culturii noastre a participat la festivitățile societății neștiut de nimeni, iar darul l-a însoțit de o scrisoare care reoglindește gîndirea nobilă a acestui rar bărbat. La sfîrșitul scrisorii zice: "doresc societății

prosperare și tot binele; iar tineretului român sănătate, dar fără preget de muncă: ani mulți și fericiți, spre folosul lor și al națiunii noastre; în tihnă și sănătate să se adape din izvorul cel neseecat al științei, - ca să-și poată întocmi viața pe cât de activă, pe atât de frumoasă; și în viața lor să nu uite mediul, din sudoarea căruia au răsărit și că în tinerețe au fost ajutați, și prin ajutor au plutit la suprafață: ca la rîndul lor, să nu stea nepăsători, văzînd luptele tineretului de a ieși la liman, ci să le dea, după putere, mîna de ajutor. Primiți vă rog încredințarea osebitei mele stime către societate, stimă și iubire către tineretul român, viitorul nostru".

Îi dorim Societății "Petru Maior" viață lungă și înfloritoare.
/Vatra școlară 1912/Nr.5 /

Internatul universitarilor români din Budapesta

Spre bucuria și mulțumirea oricărui român de bine cuvîntul despre internatul universitarilor români trup s-a făcut și va străluci mărirea lui cu mărirea unuia născut din însuflețire românească plin de dar și adevăr. Cu ocaziunea serbărilor jubiliare s-a și constituit "Comitetul societății pentru internat" și s-au subscris cam vreo 22 mii coroane. Cei mai mulți înainte.

/Plugarul român 1912/Nr.16 /

Românii la școala de industrie din Arad

Ni se comunică: Azi, 26 martie a avut loc examenele speciale la școala de industrie din Arad. Dintre 53 ascultători ai cursului 4 au fost români și anume: Maxim Mara /Pecica/, Lazar Nădășău /Bătania/, Teodor Elisie /Arad-Gai/ și Gheorghe Halic /Arad/, toți economi. Toți patru românii au depus examenul cu succes bun.

/Românul 1912/Nr.60 /

Promovare

Dl. Eugen Pescariu din B.Ciaba absolvent de drepturi, sîmbătă în 1 iunie a fost promovat de doctor în științele juridice, la universitatea din Cluj.

/Românul 1912/Nr.118 /

Căminul studentesc din Seghedin

Dnii Romul Nestor, paroh și dr.Vasile Lohan, profesor din Seghedin, cer Asociațiunii [ASTRA, M.B.] să fie fondatorul și patronul căminului studentesc ce voiesc să-l înființeze în Seghedin și să ajute înființarea lui cu 10.000 cor. Comitetul central decide ca Asociațiunea să primească numai patronajul moral al căminului, după ce va fi înființat, fără a lua asupra sa vreo îndatorie de ordin material.

/Transilvania 1912/Nr.162 /

Cărți dăruite

S-au dăruit publicații populare ale Asociațiunii ASTRA : învățătorului *I. Bârsan din Bedeu /Bihor/* pentru a le împărți între popor... Preotului *Vicențiu Pantoș din Giula-Vârșand* pentru înființarea unei biblioteci populare.

/Transilvania 1912/Nr.196 /

Cununie

Olimpia Cingudean, Lipova și Iosif Rocsin, Micherechiu au onoare a vă invita la celebrarea cununiei lor religioase, ce se va ține în 18 noiembrie 1912 la orele 11 în biserica gr.ort. română din Lipova, precum și la masă. Să fie într-un ceas cu noroc !

/Revista preoților 1912/Nr.45/

Reuniunea de cântări și muzică din Giula

/orașul mic românesc/ va da o serată teatrală muzicală împreună cu petrecere și joc la Botezul Domnului duminică 6/19 ianuarie 1913, în sala din pavilionul orașului *Giula*. Venitul curat pentru augmentarea fondului reuniunii. Ofertele marimonioase se vor primi cu mulțumită și se vor cvita pe cale publicistică. A fi următorul program: 1/ "Morarul" cor mixt de I.G.Kiriac, 2/ "Bărbatul și femeia" dialog comic predat de *Ioan Olah și Floarea Alb*, 3/ "Coasa", cor mixt de I.Vidu 4/ "O sîmbătă norocoasă", piesă populară în 4 acte de I.V. Cîntările le execută corul Reuniunii sub dirigența învățătorului *Teodor Mariș*.

/Românul 1912/Nr.284 /

1913

Reuniunea de cântări și muzică din Giula /orașul mic românesc/ va da o serată teatrală muzicală împreună cu petrecere și joc la botezul domnului, duminică în 6/19 ianuarie 1913 în sala din pavilionul orașului *Giula*. Serata va avea următorul program: 1/ "Morarul", cor mixt de D.G.Ciriac 2/ "Bărbatul și femeia" dialog comic predat de *Ioan Olah și Floarea Alb* 3/ "Coasa" cor mixt de I.Vidu 4/ "O sîmbătă norocoasă", piesă populară în 4 acte de I.V.

/Revista preoților 1913/Nr.1 /

Tinerimea română din Giula a aranjat în 8 ianuarie a.c. /a doaua zi de crăciun/ în localul școalei din loc, o producțiune teatrală. S-a prezentat: 1/ "Dragostea încurcată" piesă țărănească în 2 acte de Dem.Boșca 2/ "Ileana Cosînzeana" piesă din popor în 5 acte de I.Țințariu și 3/ "Vrăjitoarea" piesă teatrală într-un act de George Cătană. Apoi jocul.

/Revista preoților 1913/Nr.1 /

În plin proces de maghiarizare

-Documente triste-

Reuniunea românească de cântări și muzică din Giula dă duminică în 19 ianuarie o serată cu muzică, teatru și joc. Cu acest prilej ea a tipărit anunțuri românești, în cari era încadrat și programul curat românesc. Un cetitor ne trimite azi un exemplar din anunțurile ungurești referitoare la aceeași serată din Giula, în cari anunțuri însă programul nu mai e curat românesc, precum nu sînt românești nici numele debutanților. Iată acest program grozav de pocit:

Műsor

1/ "A molnár ", román dal D.G.Kiriak

2/ "Szép a világ", magyar népdal

3/ "Férj és feleség" párbeszéd /Dialóg/ előadják János és Álb Flora.

4/ "A kasza", román népdal I.Vidu

5/ "Egy szerencsés szombat", népszerű színdarab 4 felvonásban.

Személyek:

Illés részeges paraszt: Szilágyi Mojsza; Zsófia, felesége: Szferle Mária; Gorica, leánya: Gombos Mária; György, barátja: Gombos Péter; Trie, György fia: Kertes Péter; Ádám, községi esküdt: Körösladányi János; Anna, felesége: Pomucz Mária; Axent, fia: Árgyelán István; Viola, leánya: Szferle Perszida; Pan: Kimpián Péter; Kolin: Márkus István; Drágos: Mány János; Násznagyné: Oláh Flora; Végrehajtó: Kimpián Tivadar; Két rendőr: I.Dudás István, II.Rotár György; Egy szolga: Mány János.

Cine nu înțelege cetind acest anunț atît de bizar împistrițat cu schimonositele nume românești și cu acel "Szép a világ", că *românii din Giula* sunt în cel mai primejdios proces de deznaționalizare, orbecînd prin bezna duhului unguresc fără conducători și cu conștiința întunecată din ce în ce mai mult. Rătăcind prin bezna asta, ei vor ajunge curînd în tragica situație, de pildă a *românilor din Bichis, Hódmezővásárhely* etc, cari nu mai știu nici unul românește.

Desolați în fața tristului document ce publicăm, am întrebat cine sunt conducătorii firești ai fraților noștri în acea margine ruptă de valul ungurismului - și ni s-a răspuns: *preoții Biberea și Popovici și dascălul Teodor Mariș*. Am rămas surprinși. De cei doi preoți, adevărat, n-am auzit niciodată că și-ar da cîtuși de puțin seamă de marea misiune națională ce le revine în acele părți /ba, după cum ni se spune, ei s-au dat de mult unelte în mîinile culturii ungurești/, despre îvățatul Teodor Mariș -trebuie să recunoaștem- eram obișnuiți să auzim

vorbe bune și credeam singurul element conștient de rostul chemării lui acolo. Ce să credem acum, dle învățător? Pe anunțurile românești dta figurezi ca dirigentul corului!

Dar câte întrebări n-ar trebui să adresăm și altora, de pildă de la conducerea bisericească competentă, cari trebuie să fortifice frontierele apusene ale bisericii românești, cu alte elemente decît cu preoții maghiaroni ca dl Biberea!

Întrebările aceste, precum și răspunsul cuvenit, să sperăm însă, că se impun singure.

/Românul 1913/Nr.4 /

"În plin proces de maghiarizare"

Ni se scrie: În articolul "În plin proces de maghiarizare" a fost amintită și persoana dlui preot Popovici ca vinovat al nenorocitului proces de deznaționalizare. Dsa însă nu e preot în Giula-germană, unde s-a petrecut, ci în Giula-maghiară și nu-l atinge pe dsa întru nimic acel odios păcat față de cultura românească, ci pe președintele *Reuniunii de cîntări din Giula-germană*, -cum s-a spus dealtcum și în acel articol,- preotul de acolo *Petru Biberea*, fost asesor consistorial, distins cu brîu roșu și acum asesor la scaunul protopopesc, și pe învățătorul diriginte al acelu cor, *Teodor Mariș*. - Cor.

/Românul 1913/Nr.6 /

"În plin proces de maghiarizare"

Azi ne sosește *răspunsul dlui învățător Teodor Mariș*, conducătorul corului numitei reuniuni de cîntări *din Giua-germană*, făcut vinovat dimpreună cu dl preot P.Biberea pentru executarea programului care conținea și cîntarea ungurească "Szép a világ" și pentru tipărirea în ungurește a unei bune părți din invitări. Dsa ne înșira o mulțime de motive cari lasă să se vadă pe de o parte greutățile peste cari a trebuit să treacă reuniunea pînă a avea statute aprobate de guvern -care a adăugat între statute și condiția ca să se cînte și cîntări ungurești- pe de altă parte buna intențiune ce i-a călăuzit. Cu vremea vor scăpa de statutul adnotat de guvern - care a adăugat în statute și gent caracter național. Însă ofițerul de poliție i-a silit de data asta să facă și invitări ungurești fiind în program un cîntec unguresc.

Afît dl preot cît și dl învățător fiind legați de chezașia dată acceptînd statutele reuniunii cu modificarea acelu punct de guvern, au avut așa zicînd un abligament ce-i silea să satisfacă acea formă perversă a programului. Deci dlor voiesc să asigure de credința adevărată și conștientă românească ce nu și-au putut-o manifesta lămurit. Numai cît, dlor, dacă erau conștienți de demnitatea de buni români trebuiau în orice chip să renunțe la înființarea acelei reuniuni,

al cărui caracter condamnabil nu le va permite niciodată să-și vadă visul cu ochii; iar decît să hrănim în sînul nostru simțăminte dușmane cu voia, mai bine să nu lăsăm de la început să vine capetele de șerpi veninoși de la cari ne vine moartea. O astfel de instituție nu poate fi aprobată cu tot gîndul nobil ce i-a pus temeliiile. Existența ne e legată de ogorul pămîntului și sufletului nostru.

Acesta e răspunsul și regretăm că informatorul nostru de atunci n-a avut în vedere gîndul dv. Încă ceva. Existența ne e legată, dle dascăl, de izolare socială, de progresul realizat de instituțiile noastre. Spiritul vremii e plin cu focul evoluțiunii, pe care noi n-o putem urmări și fructifica fără o mai repede înțelegere căpătată prima oară prin școală; dta ai sub mîină odreslele neamului românesc din acel oraș și ai cea mai grea răspundere față de sîngele care clocotește în vinele lor. Crede și dta că analfabetismul românesc nu poate realiza progresul sigur, încet și lent cum ne spui dta, ci prin școală ne vine mîntuire. Dumnezeu să vă ajute!

/Românul 1913/Nr.9 /

Corul vocal român gr.or. din Giula-maghiară

Duminecă în 17 februarie 1913 a aranjat un concert urmat de dans. O deosebită plăcere a făcut corul cîntînd cu o rară precizie sub înțeleapta conducere a învățătorului *Ioan Barbulescu*.

Punctul prim din program a fost "Sfînt" sextet de G.Muzicescu. Duetul "Mai am singur dor" a fost cîntat într-un mod artistic și cu o voce foarte plăcută, drăguță, și bine disciplinată de simpaticele coriste *Elena Soboslai și Ecaterina Cardoș n.Tripa*. Convorbirea despre "Sărbătorile bărbătești" a fost foarte bine predată. Au urmat cîntecele "Cucule cu pană sură" și "Sub fereastra mîndrii mele" de Gh.Dima cari au fost mult aplaudate. Piesa teatrală "Prima servitoare" de Th.Alexi a fost predată bine și cu multă istețime. Reușite au mai fost piesa muzicală "Fîntîna cu trei izvoare" de Gh.Dima, piesa teatrală "Românul și Țiganul" și punctul ultim "Negruța". Cor.

/Românul 1913/Nr.43 /

Corul vocal gr.or. român din comuna bis. Giula-maghiară

/Suprasolviri pentru biblioteca reuniunii/

Duminecă în 17 februarie au aranjat un concert împreună cu dans cînd au binevoit a suprasolvi următorii domni și doamne: Dr.Mihai Mărcuș adv.16 cor; Dr.George Șimonca adv.8 cor; Dr.Coriolan Bucskó protonotar 6 cor; Teodor Voniga econom 4 cor; văd.Elena Mișcuția, George Mișcuția, Ilie Mișcuția /sen/ econom, Ioan Mișcuția econom cîte 3 cor; Iuliana Ardelean inv., Pavel Chereș asesor orășenesc, Ilie Voniga ep.bis. econom, Teodor Silaghi econom,

George Magdu comerciant cîte 2 cor; Al.Popovici par.cap, George Mureșian comerciant, Teodor Tulcan frizer, George Lazar oficiant, Petru Cîmpian econom, Ioan Chereșlădan econom cîte 1 cor; Petru Moldovan maiestru 50 fil, pentru ce subsemnata corporațiune și pe aceasta cale își exprimă mulțămăta atît pentru sprijinul moral cît și material.

Giula-magh, la 21 febr. 1913

Corul vocal gr.or. rom. din Giula-maghiară

/Românul 1913/Nr.43 /

Cununie

Dșoara *Emilia Luțai* își va celebra cununia cu dl *Gheorghe Muntean* abs. de teologie în 17 februarie a.c. în biserica gr.or. rom. din *Cenadul-Unguresc*. Felicitări.

/Biserica și Școala 1913/Nr.7/

Corul bisericeii ort.române din Budapesta va aranja la 2 martie în sala festivă de la "Pesten Leoyard" concert urmat de dans cu concursul dșoarelor: Iuliana Mihali de Apsa, Delia Plopu și V.Iorga. Programul cuprinde mai multe puncte de cor, solo de cînt și violină, și se va publica în zilele viitoare. Sperăm, că publicul românesc din capitală și provincie va da tot sprijinul moral și material năzuințelor frumoase ale corului românesc din capitală.

/Deșteptarea 1913/Nr.7 /

Nenorocirea unui preot

Preotul Ioan Micula din Crîstorul Bihorului, - mult iubit de poporeni săi, - a fost ajuns de moarte năprasnică. Întorcîndu-se spre casă de la Vașcău, pe drum s-a întîlnit cu un automobil domnesc, de care s-au îngrozit foarte caii de la trăsura preotului. Servitorul nu i-a mai putut înfrîna și au luat-o rasna pe cîmp, izbindu-se cu oiștea de un pom, unde împiedicîndu-se s-au și oprit. Servitorului nu i s-a întîmplat nimic, a fost numai aruncat de pe capră, dar preotul a fost tîrît și zdrobit îngrozitor. A trebuit să-i adune membrele schilăvite de pe sub trăsură și de pe drum, atît de groaznică i-a fost moartea.

/Poporul Român 1913/Nr.10 /

Inițiativa organizării despărțămîntului din Salonta al ASTREI a aparținut comitetului despărțămîntului tincan, care în ședința sa din 28 iulie 1913 - aprobă propunerea unuia dintre membri, însărcinîndu-l cu înființarea noii filiale pe avocatul *Moise Coș*, care urma să stabilească și data cînd va avea loc adunarea de constituire. Prin adresa din 25 august 1913 a comitetului central al

ASTREI este confirmat demersul respectiv, precizându-se că în componența administrativă a despărțământului salontan vor intra așezările din cercurile Salonta și Cefa. Datorită interesului documentar pe care-l prezintă această corespondență, reproducem partea sa incipientă: "Comitetul nostru central a ajuns la convingerea, că o propagandă culturală cu efect se poate săvârși numai dacă despărțămintele Asociațiunii se vor compune din un număr nu prea mare de comune".

La 24 martie 1914, președintele /dr.Illarion Pușcariu/ și secretarul /Oct.C.Tăslăuanu/ ASTREI îi solicitau lui Moise Coș "un raport cu privire la cauzele cari au zădărnicit înființarea /pînă la acea dată n.n./ acestui despărțământ", stăruindu-se pentru continuarea acțiunilor, în vederea obținerii unui "rezultat favorabil". În răspunsul său, *Moise Coș* menționează următoarele: "am căutat ca să-mi îndeplinesc o datorință și să pot satisface îndeajuns... deobligămîntul ce ni se impune fiecăruia dintre noi față de neamul nostru și mai ales acolo, unde este expus mai mult străinismul cotropitor". Deși a făcut eforturi, după cum rezultă din propria-i mărturisire, avocatul salontan "n-a putut da ființă despărțământului", lovindu-se de "ambițiunea" *protopopului Nicolae Rocsin /din Micherechiu/*, care așteptase să fie el delegatul conducerii centrale a asociației, evident pentru efectuarea pregătirilor necesare punerii "bazei" despărțământului. Ca atare, Moise Coș intervine pentru a i se încredința și acestuia misiunea de a contribui la întemeierea unui nou factor cultural românesc în aceste părți, fapt pe care comitetul de la Sibiu îl acceptă, trimitîndu-le celor doi organizatori exemplare din statutele și regulamentele societății. Absența informațiilor /la stadiul de acum al cercetărilor noastre /nu ne permite reconstituirea altor aspecte referitoare la încercările făcute pentru constituirea despărțământului salontan. Ne exprimăm însă convingerea că erau destule dificultăți care au împiedicat concretizarea acestor acute cerințe ale emancipării spirituale a populației din satele celor două cercuri administrative.

/Viorel Faur:Contribuții la cunoașterea acțiunilor de constituire a despărțământului din Tinca al "Astrei" și a primelor demersuri pentru înființarea celor din Salonta și Vașcău /1912-1914/, CRISIA/1978 p.618-619/

O româncă medic și consilieră municipală

Înainte cu cîțiva ani în orașul *Giula* a fost aleasă medic, prin votare în toate legală, dșoara *dr.Valeria Curtuț*, fiica fostului avocat din Arad, *dr.Moise Curtuț*. În *Giula* însă, tîrziu după alegere, s-a ivit niște încurcături ciudate. Medicii orașului toți erau membrii ai primăriei și deci ai consiliului municipal, toți acești membri au drept de vot. Încurcătura s-a ivit, cînd *dr.Valeria Curtuț*

avea drept de vot, deși în camera țării nici nu s-a așezat spre dezbateri un astfel de proiect de vot pentru femei. A fost învinuită și atacată în ședințele comisiei administrative pentru că își exercita dreptul de vot ca funcționară a orașului. Judecătoria administrativă însă a dezlegat încurcătura: dsoara dr.Valeria Curtuț, ca orice funcționar membru al reprezentanței orașului, are drept de vot, fără privire că s-a pus ori să va pune în dezbateri dietei un proiect cu drept de vot pentru femei.

/ Poporul 1913/Nr.20 /

Exhumarea unui mecenat

La ordinul consistoriului din Arad, care administrează fundația de aproape un milion, a fost joi exhumat din cimitirul român gr.or. al *Lugojului*, mecenatele *Teodor Papp* spre a se transporta rămășițele pămîntești la *Gyula*, unde au să fie înmormîntate în conformitate cu dispozițiile testamentului. A făcut o impresie penibilă asupra publicului român din Lugoj, că consistoriul din Arad nu a avizat pe nimeni, nici chiar văduva defunctului, despre acest act, pe care l-a săvîrșit o întreprindere de pompe funebre din Gyula fără nici o solemnitate, aproape pe ascuns.

/Drapelul 1913/Nr.111 /

Un act de pietate

În 19 oct. a.c.. s-a săvîrșit în orașul nostru un act de pietate al bisericii ort.române din *Giula* și dieceza Aradului. În aceasta zi s-a așezat în cimitirul de aici în cripta zidită de dieceza Aradului recunoscătoare, osămintele pămîntești ale *marelui fiu al Giulei, Teodor Papp* transportate din Lugoj, unde a fost provizoriu înmormîntat. La 2 1/2 ore esmisul conzistoriului, *profesorul dr.Teodor Botiș asistat de preoții din Giula Petru Biberea și Alexandru Popovici* au plecat de la biserică în fruntea credincioșilor la mormînt, unde era pus pe catafalc coșciugul fericitului *Teodor Papp* împodobit cu cununile nepoatei adormitului în Domnul, *văd.Gheorghe Mișcuția*, a credincioșilor bisericii ort.rom. din *Giula-maghiară* și a corului bisericesc. După săvîrșirea *prohodului prof. dr.Teodor Botiș*, rosti o predică funebrală, în care pornind din motto:

"N-am văzut pe cel drept părăsit sau semința lui cerșind pînă în toată vremea este milostiv și împrumută și sămința lui va fi binecuvîntată", - făcu o privire asupra însemnătății istorice a românismului din *Giula*, care în luptele sale pentru lege și neam avu pe un *Moise Nicoară* de îndrumător spiritual, iar de mecenat pe *Teodor Papp*, care prin jertfele sale contribui la consolidarea diecezei române a Aradului dînd prin fundațiunea sa posibilitatea de a-și crește

fii vrednici din neam în neam. Aduce omagiile de pietate memoriei fericitului fondator și ia sub îngrijirea diecezei impozantul monument ce i s-a ridicat și îndeamnă apoi poporul ort.român din Giula, ca să fie pururea credincios tradiției adânc brăzdate în istoria bisericeii și a neamului românesc.

Răspunsurile funebre le-au executat corul mixt din Giula-maghiară sub conducerea *înv.Ioan Bărbulescu* cu precizie.

Mulțămitori superiorității noastre diecezene și în deosebi Preasfinției Sale dlui Episcop pentru îngrijirea și atențiunea ce a dat actului nostru de pietate, rugăm pe bunul Dzeu, ca scumpului nostru mecenat să-i dăruiască odihnă vecnică și binemeritată.

Un fost stipendist

/Biserica și Școala 1913/Nr.41 /

Distincție

Maiestatea sa regele României a conferit Prea.Cuv. sale părintelui protosincol *Ghenadie G.Bogoevici*, preot la capela română din *Budapesta*, "Răsplata muncii" pentru merite pe terenul bisericesc.

/Plugarul român 1913/Nr.40 /

Concert în Giula-maghiară

Corul vocal gr.ort. român din comuna *Giula-maghiară* va aranja joi în 8 ianuarie un concert în sala din grădina *Göndöcs*. Venitul curat e destinat pentru biblioteca corului.

Programul se va începe cu colinda "O,ce veste minunată" cor mixt de V.Drăgoi. Va urma "Și ne iartă nouă păcatele noastre precum iertăm și noi greșiților noștri" piesă teatrală în trei acte de M.Drăgan. "Andaluza" cor mixt de V.Drăgoi. "Ieri" /monolog/ de Leau de Timsean predat de Gh.Gomboș. "Hora Sinaii", cor mixt de V.Drăgoi.

/Românul 1913/Nr.276 /

Petrecere în Budapesta

Corul bisericii ort.rom. din *Budapesta* aranjează la 2 martie în sala festivă a palatului "Pester Lloyd" /V.,Mária Valeria utca 12/ cu binevoitorul concurs al dsoarelor Iuliana Mihali de Apșa, Delia Popu și S. Iorga un concert urmat de dans. Prețul de intrare: loc I. 10 cor; loc II 5 cor; loc 3 cor. Suprasolviri se primesc cu mulțămită și se vor cvita pe cale ziaristică. Ofertele benevole sunt a se trimite la adresa; Prea cuv.Sale dlui *Ghenadie G.Bogoevici, protosincol, Bp.VII.Holló utca 8,etaj I.8.*

/Telegraful Român 1913/Nr.16 /

Reuniunea de cîntări și muzică din Giula

Orașul mic românesc va da o serată teatrală-muzicală împreună cu petrecere și joc la Botezul Domnului duminică în 6/19 ianuarie 1913, în sala din pavilionul orașului *Giula*. Venitul curat este destinat pentru augmentarea fondului Reuniunii. Ofertele marimonioase se vor primi cu mulțumită și se vor cvita pe cale publicistică. Are următorul program" 1/ "Morarul", cor mixt de D.G.Kiriac. 2/ "Bărbatul și femeia" dialog comic predat de Ioan Olar și Floarea Alb. 3/ "Coasa", cor mixt de I.Vidu 4/ "O sîmbătă norocoasă" piesă poporală în 4 acte de I.V. Cîntările le execută corul Reuniunii sub dirigența învățătorului *Teodor Mariș*.

/Românul 1913/Nr.284 /

1914

Cîți români sunt în Budapesta ?

În capitala țării noastre au locuință statornică următorii români: 6 judecători la Curie /4 activi, 2 pensionați/, 7 advocați, 10 medici, 6 profesori, 3 deputați dietali cu locuință statornică, 4 ingineri, 60 de funcționari în ministere, 55 de funcționari la poștă și telegraf, 16 la căile ferate și la casa poștelor, 12 ofițeri, 20 funcționari privați, 10 familii de pensionați, 50 familii de meșteșugari, 2 căpitani de poliție, 5 detectivi, 30 polițiști, 4 călăuzi la tramvaie, 300 de studenți universitari și aproape 2000 meseriași și muncitori.

/Plugarul român 1914/Nr.1-2 /

Corul tinerilor plugari din Otlaca

Sub conducerea învățătorului *Bâru*, a cîntat la sărbătoarea sfinților ierarhi în biserica din *Pusta-Meghieș*. E de nescris bucuria și fericirea ce se cetea pe fața credincioșilor noștri, cari umpluseră biserica mînați de vestea că "vine corul din Otlaca". Străinii, între cari trăim răsfirați noi români mărginași în colțul com.Arad, încă erau în mare număr și admirau cîntarea românească. În numele fraților de aici exprim mulțămîta dirigintelui, apoi bătrînului *Tapoș* și tinerilor coriști cari n-au cruțat osteneală nici prin ger, au venit la noi și prin cîntarea lor "ne-au trecut pe o altă lume", cum a zis preotul nostru în cuvîntul de mulțămîta adresat corului și comandantului. Calea de la biserică a fost adevărat triumf pînă la casa parohială unde au fost găzduiți și unde ne-au delectat și cu cîntări naționale.

Trăiască coriștii! să ne întîlnim și la vară.

Otlăcanu

/Poporul român 1914/Nr.10 /

Ioan Zaicu

-- A făcut o fundațiune de 20.000 coroane - administrarea fundațiunii o făcea ASTRA. Era denumită "Fundațiunea lui Ioan Zaicu și soția Viora".

-- După terminarea studiilor academice din Viena a întreprins mai multe pictări de biserici. A pictat de la anul 1897 pînă în 1913 printre altele bisericile din *Giula-Vârșand și Cenadul- Unguresc.*

/Poporul român 1914/Nr.11 /

Logodnă

Dșoara *Hortensia Mihailovici din Szabadka și dr.Nicolae Rocsin din Micherechiu* logodiți. Felicitări!

/Biserica și Școala 1914/Nr.22 /

Internat român în Seghedin

În *Seghedin* trăiește un mănunchi de români împrăștiați între mulțimea covârșitoare de 120.000 locuitori, se găsesc printre ei și aproape 100 elevi, cari cercetează diferite școli medii, comerciale și civile de acolo. Toate naționalitățile -pînă și jidovii- au convicte pentru studenții lor, numai băieții noștri români sînt în sensul adevărat al cuvîntului copiii nimănu, n-au nici o vatră comună și sunt găzduiți ori prin convictele străinilor, ori prin mahalalele orașului. Drept aceea luînd în considerare multe binefaceri ce s-ar revărsa asupra studențimei noastre prin gruparea ei în jurul unei vetre comune, s-a hotărît înființarea unui convinct, care se va deschide cu 1 sept. 1914. Condițiunile de primire sunt următoarele: Taxa de înscriere 30 cor. taxa anuală pentru întreținerea întregă 400 cor, plătilbilă în rate cuartale anticipative ori lunar 40 cor. - Se primesc studenți de la școalele medii /gimnaziu, reale/, comerciale, civile și industriale superioare. Pentru primire ori alte informațiuni de lipsă - alăturînd testimoniul de clasa ultimă, extras de botez și testimoniul de revaccinare- este a se adresa dlui *dr.V.Lohan*, director /Iskola u.13/ cel mult pînă la 20 iulie.

/Drapelul 1914/Nr.68 /

1915

Șezătoare culturală în Budapesta

Secțiunea română a partidului social-democrat din Budapesta aranjează duminecă, 31 octombrie a.c. în localul sindicatului tipografilor VIII, Kőlcsey utca 2, lîngă cinematograful Omnia, o șezătoare culturală, la care invită cu toată stima publicul român din Budapesta. - Venitul curat al șezătoarei e destinat pentru procurarea de lectură pe seama răniților români din spitalele Budapestei. - Intrarea liberă. - Programul 60 fileri, pentru soldați pe jumătate. - Începutul la ora 8 seara.

/Românul 1915/Nr.224 /

1916

Inima românească

Viena, 29 decembrie

Cu poșta de ieri comitetul de caritate al coloniei române din Viena, a primit 25 coroane însoțite de următoarea scrisoare de pe câmpul de luptă:

- *Ne-am întovărășit mai mulți români cari suntem la Schwerhaubitz 7.kol. 1.* Ne-am socotit că ar fi o faptă frumoasă a ajuta fiecare după putința sa pe on. Comitet de caritate, deci am făcut o colectă și am adunat această mică sumă. Cît de bucuros am fi dat mai mult, dar suntem puțini la număr. Vă rugăm frumos a o primi jertfa noastră. Ne-am gîndit că dv. jertfiți foarte mult pentru noi cari suntem în front și prin spitale, căci în fiecare săptămînă primim regulat de la dvoastră gazetele românești. Deci vă rugăm că și de aci înainte să ne trimiteți cînd se poate gazetele noastre, și vă rugăm să trimiteți la vreo gazetă să scrie în coalele ei această faptă a noastră pe care să o știe și aceia, cari au mult și nu dau, căci noi din puținul nostru dăm, pentru că ascultăm cuvintele Domnului nostru Isus Hristos care să ne ajute, amin.

Vă salutăm călduros dorindu-vă sărbători fericite. Cu stimă scriitorul de carte: Mircea Șchiopu și românii de la S.H.7.kol.1 Feldpost 91. de pe frontul italian.

Cor.2.50: Mircea Șchiopu din Coștei /Timiș/. Cor.2: Iosif Dancea, Oravița română /Caraș-Severin/, Ioan Pistriț, Izvin /Timiș/. Cor.1: Aurel Vidoni, Băsești, Dim.Cosa, Bozovici, Chirilă Florea, Corneareva; Dobromil Derlean, Bănia; Valeriu Cionca, Pojejenia rom.; Vichentie Țirlic, Căpîlnaș; Dimitrie Baba, Putna; Ilie Marșavela, Dalboșeț /Caraș-Severin/; Lazar Cozan, Mesici; Vasile Luchici, Retișor; Ioan Rusanda, Ptroman; Ilie Boșaneanțu, Bărăleoz; Vladimir Ivanov, Chinez /Timiș/; Gh.Moldovan, Pustiniș /Torontal/; P.Nermajan, Iabuca /Timiș/; Arcadie Bugariu, Caloceca /Timiș/. Cîte 50 bani! Aron Cionca, Homorog /Bihor/; Gh.Roman, Tulca /Bihor/; Aron Nuț, Mădăras /Bihor/; Mihai Ruja, Micherechiu /Bihor/; Ion Buzeica, Golia /Timiș/, cerc. Cubin.

*

Orice comentariu este, credem, de prisos în fața aurului curat al inimei românești. De cînd am primit agendele secretariale ale comitetului caritativ din Viena, multe fapte frumoase am văzut, dar nimic nu m-a impresionat mai mult ca scrisoarea aceasta.

Străbate-va oare gîndul celor năcăjiți la urechea surdă a bogatului?

Să nădăjduim că da!

A.I.S.Iorga

/Românul 1916/Nr.1 /

Pentru orfelinatul românesc din Sibiu

Victor Popovici preot <i>B.Ciaba</i>	100 cor.
Iosif Luțai senior, proprietar <i>Cenadul-Unguresc</i>	20 cor.
Moise Ciumpilă, <i>Otlaca</i>	5.50 cor.

/Românul 1916/Nr.28,29 /

Pentru orfelinatul românesc din Sibiu

Arad, 29 februarie

La "Românul" au mai intrat pentru orfelinatul din Sibiu următoarele contribuiri:

Românii din Seghedin au făcut și ei o colectă pentru orfelinatul din Sibiu. Din scrisoarea, cu care ni se trimite această colectă, reproducem următoarele:

"Românii din Seghedin, uniți și neuniți /greco-catolici și greco-orientali/, deși resfirați și fără cap văzut suntem, conștii de marea însemnătate a orfelinatului român, ce se va zidi în Sibiu, cu însuflețire alergăm a depune modesta noastră jertfă pe altarul neamului convinși fiind, că fapt mai românesc și mai creștinesc nici n-am putea face. Puțini cîți suntem, înstrăinați în orașul acesta mare, intelectuali și industriași, studenți, studente și militari, toți într-un suflet și într-un cuget, cu mîndrie mărturisim, că aparținem neamului românesc, care în zilele acestea de mare încercări și extrem de grele, a dat splendide dovezi și vitejie strămoșească și înalt patriotism. Alăturat vă trimit lista contribuenților. Din publicarea lor, vă rog, omiteți studenții, nu cumva să li se facă bieților ceva neplăceri din partea superiorilor. Căci directorul auzind că fac colectă între dînșii pentru scopul de sus, ori cît de măreț și uman ar fi el, totuși mi-a interzis continuarea colectării din motivul, că pe bază separatistică și națională nu poate admite colectare între studenți.

În urmă vă rugăm din toată inima: nu încetați nici pentru un moment a continua agitatura, nu lăsați să se potolească flacăra însuflețirei, bateți la ușa tuturor deopotrivă, dar la a celor avuți cu întreg pumnul..., ca în curînd să vedem realizat scopul măreț, pentru care laudă și recunoștință dvoastră vi se cade, slujitorilor idealști ai cauzelor mari naționale."

Scrisoarea aceasta este adevărată revelațiune sufletească pentru noi. Ea dovedește mai presus de orice îndoială tăria de neînvinc a națiunii noastre. Frații noștri dulci, resfirați în marea străină, fără cap "văzut", ei simțesc cu noi deopotrivă toate durerile și toate bucuriile neamului nostru. Inima lor e românească și prin faptele lor ei le strigă tuturor, cari ar putea să creadă în chimera desființării noastre naționale: lasiate ogni speranza...

Tot atunci ne mîhnește însă purtarea "domnului director" din chestiune, a cărei mentalitate antichată n-a putut-o reface nici zguduirea războiului mondial. Un director de școală, care nu admite ca elevii săi să adune pentru adăpostul orfanilor acelora, cari mor pentru patrie și tron, cari pentru patria ce-i dă leafă grasă "domnului director". Și pînă atunci însă îl recomandăm în atențiunea Escelenței Sale domnului ministru Dr.Jankovich Béla, pe cari îl știm bărbat de cultură europeană. *Colecta românilor sin Seghedin este următoarea:* Dr.Alexandru Marta, jude la curtea de apel cor. 100.- Dr.Vasile Lohan, prof.gimn. 50.- Antoniu Bona, prof. la șc.civile 10.- Demetriu Burai, prof. la șc.civile 5.- Virgil Popovici, preot militar 20.- Dominic Rațiu, dir.de bancă /în trecere prin Seghedin/ 5.- Martin Vernichescu, preot 1.- Dr.Teodor Pap, auditor 10.- Cornel Rădneațiu,hoteller 4.- Demetriu Stoicanescu,barbier 2.- Alexiu Babescu,căpitan 10.- Iacob Popp,șef-contabil 10.- Valer Onițiu,șef-controlor 5.- De la soldați 41.28 Studenți și studente 31.20 De la Marschcompagniemmentului 5 17.20

Suma cor. 321.70

/Românul 1916/Nr.36 /

Logodnă

Anunțăm cu o deosebită plăcere logodna dșoarei *Ana Costa*, fiica lui Nicolae Costa din *Homorog* cu fostul profesor la seminarul nostru din loc tînărul dr. în teologie, *Ștefan Muntean* din Pilul-mare, *preot ales în Giula*.

Felicitările noastre!

/Biserica și Școala 1916/Nr.32 /

Un binefăcător al ASTREI

Răposatul *Dimitrie Machi Ardelean*, fost notar comunal în *Giula-Vărșand* între alte multe binefaceri ale sale, a lăsat prin testamentul său, - o nobilă dovadă de iubire de neam și de dor de lumină,- și pe seama "Asociațiunii" suma de *1000 coroane*, pentru promovarea scopurilor ei culturale. Eternă fie memoria acestui binefăcător, și exemplul lui frumos afle cît mai mulți urmași între frunțașii neamului nostru!

/Transilvania 1916/Nr.7-12 1.dec. /

1917

Decorat

Părintele *Iosif Ioan Ardelean din Chitighaz*, preot militar în rezervă, staționat în Cilli, a fost decorat a treia oară, de data asta cu crucea de aur pentru merite cu coroană pe banda de vitejie.

/Biserica și Școala 1917/Nr.43 /

Aurel M. Popovici , protonotar comunal, membru al congregației comitatense și președintele comitetului parohial ort.rom. din *Chitighaz*, a încetat din viață marți în 27 martie a.c. în al 49-lea an al etății sale. În mormântarea a fost joi în 29 martie. Odihnească în pace!

/Biserica și Școala 1918/Nr.14 /

Distincție

Di *Iosif Drimba*, căpitan ces.res. comandant al coloanei 34 din div. de sanitate, fiul preotului Mihai Drimba din *Apatcu* /Bihor/ a fost decorat a treia oară cu distincția "Signum Laudis cu Săbii" pentru ținuta vitejească și serviciul conștiincios.

/Biserica și Școala 1918/Nr.18 /

Averea rămasă după regretatul Dr.Iosif Gall

Scrisoare F.P.R. din Budapesta: Aflăm că la notarul public dr.Rónay, de față fiind din partea românilor Nicolae Zigre, secretar mitropolitan, și P.Cuv.Sa protosinaxel Ghenadie Bogoevici, ca reprezentant al comunității bisericii ortodoxe române din capitală, - s-a făcut împărțirea averii rămase de la regretatul *dr.Iosif Gall*, membru în casa magnaților. Fiindcă soția regretatului a fost de origine sîrbă, bătrînul Gall a ținut seamă de dorința tovarășei sale de viață și conform testamentului său, averea lăsată a fost împărțită în părți egale între cele două biserici gr.or. române și sîrbe. Fiecare a primit 300.000 cor, care avere se va administra de către mitropolie, ca "Fundatiunea Ecaterina și *Dr.Iosif Gall* și va servi pentru stipendii. Alte 16.000 coroane au fost lăsate pentru zidirea unei biserici ort.române în Budapesta, în faniere "Albina" cari împreună cu cele 4000 date în acelaș scop de dr.Gall cînd era în viață , fac 20.000 coroane.

/Biserica și Școala 1918/Nr.24 /

Pentru biserica din Beba

Credincioșii din Bătania: M.on.D.George Papp, adm.par. 4 cor; Traian Grozescu, Vlada Adanovici, Miloș Roșu, Dorinca Nagy cîte 2 cor; Radaia Soldan, Iacob Soldan, Teodor Cociș, Iova Luchi, Costa Lazar, Ioța Lovăș, Steva Adamovici, Eva Muntean, Ioța Lazăr, Persida Lazăr, Teodor Lazăr Cefai, Sida

Crișan, Miloș Crișan și soția câte 1 cor; Vasa Mormăilă, George Peiuvrag, Peva Lovaș, Andrei Popovici, văd.Ioan Curuț, Antonie Bene, Proca Chindea, Mișa Pogace, George Cociș câte 1 cor. *Cu totul 30 cor.*

/Calea Vietii 1918/Nr.42 /

Botez în Szakál

Noi frații din *Szakál* am avut o mare bucurie, deși este în lume năcaz, totuși noi ne-am putut bucura. În ziua de 18 august am avut un botez frumos, deși era vremea cam ploioasă, totuși a fost frumos popor în jurul fratelui *F.Kiss* cu cei 5 îmbrăcați în haine albe. Cei nou botezați am fost din 3 comune. Foarte mult popor a fost, fiincă aici nu a fost pînă acuma botez. Corul din Sîntmiclăuș ne-a îmbucurat prin cîntări frumoase, la care a ascultat poporul cu o inimă, asemenea și cuvintele cetite de iub.nostru fr. Kiss, care a îndemnat pe toți, ca să înțeleagă ce cetesc. Deie Domnul bogata sa cuvîntare peste noile plante în grădina sa .

Trimis de T.Bora

/Solut Păcii /foaie baptistă/ 1918/Nr.10 /

Proces verbal luat în ședința conferinței Partidului Național Român din Oradea Mare și Biharia, ținută la 3 noiembrie 1918 în Oradea Mare, în casa avocatului Dr.Aurel Lazar

Prezidentul accentuînd în comitatul Bihariei, lipsește orice organizație politică a Partidului Național Român, nu mai funcționează nici Clubul Comitatens, luînd în considerare trebunițele timpului extraordinar, avînd în vedere eventualele alegeri pentru congresul național, în fine, voind a deștepta și întări conștiința națională, disciplina de partid și a apăra drepturile și interesele poporului românesc din Oradea și Biharia, propune, iar conferința în scopul executării principiilor expuse aduce următoarea rezoluție.

Se constituie un Consiliu Național Român pentru Oradea și Biharia, care va sta la dispoziția Consiliului Național Român din Ungaria și Transilvania și va executa ordinele aceluia.

Acest Consiliu Național Român pentru Oradea și Biharia se compune din următorii membri:

A/ Din Oradea:

1/ Roman R.Ciorogariu, vicar eppesc.

2/ Dr.Florian Stan, prepozit gr.cat.

3/ Dr.Iacob Radu, canonic

4/ Dr.Aurel Lazar, avocat

5/ Andrei Horvath, ppresbiter

6/ Dr.Gheorghe Miculaș, dir.prepar.

7/ Dr.Sever Erdélyi, avocat

8/ Dr.Ioan Buna, avocat

9/ Dr.Coriolan Papp, dir. la "Bihoreana"

- 10/ Dr.Demetriu Kiss, avocat
 11/ Dr.Iustin Ardelean, avocat
 13/ Gheorghe Tulbure, ppresb.ref.bis.
 13/ Vasile Chirvai, avocat
 15/ Dr.Nicolae Zigre
 16/ Dr.Aurelian I.Magier, secr.cons.
 17/ Dr.Valer Mărcuș, cand. de adv.
 18/ Dimitrie Balog, proprietar
 B/ Din provincie:
 19/ Dr.Ioan Ciordaș, avocat în Beiuș
 20/ Dr.Gavril Cosma, avocat în Beiuș
 21/ Dr.Al.Pteancu vic.dir.gimnaziu - Beiuș
 22/ Dr.Constantin Pavel, prof.gimnaziu - Beiuș
 23/ Ioan Bușita prof.gimnaziu - Beiuș
 24/ Petru E.Pop, ppresb.
 25/ Sever Sălăgianu, proprietar în Holod
 26/ Dr.Ioan Iacob adv. în Ceica
 27/ Dr.Eugen Nyéki adv. în Ceica
 28/ Dr.Ioan Comsa - Sambatsag
 29/ Adrian P.Desseanu ppresb. în Vașcău
 30/ Ioan Ovesa preot, cantabil în Vașcău
 31/ Dr.Augustin Ciurdariu adv. în Vașcău
 32/ Atanasie Toader proprietar - Sighișel
 33/ Vasile Papp în Topa superioară
 34/ Victor Pop - Holod
 35/ Dr.Andrei Ille adv. în Tinca
 36/ Dr.Aurel Pintia adv. în Tinca
 37/ Dr.Teodor Tețiu adv. în Tinca
 38/ Petru Șerb preb. în Giriș /Negru/
 39/ Vasile Plastiu - Beliu
 40/ Dr.Moise Coș adv. în Salonta
 41/ *Nicolae Roxin ppresb. în Micherechii*
 42/ Dr.Iuliu Kiss adv. în Marghita
 43/ Dr.Coriolan Man - Vereșabrou
 44/ Gavril Lazar - Sânlazar
 45/ Gavril Chereji - Satu Barba
 46/ Nicolae Vasca proprietar în Homorog
 47/ Vasile Pantea proprietar în Homorog
 48/ Danila Vicaș - Husasău
 49/ Ioan Berte - Covasca
 50/ George Coș - Salonta
 51/ Vasile Negru - Vașcău
 52/ Al.Munteanu ppresb. în Tileagd
 53/ Dr.Nicolae Poenar adv. în Aleșd

- 54/ Aron Bulzan - Fechetu
55/ Iosif Moldovan - Ortiteag
56/ Dr.Emil Lazar - Borod
57/ Emil Perényi - Borod
58/ Petru Fodor - Borod
59/ Ștefan Domocoș, preot în Bratca
60/ Teodor Manea, preot în Bratca
61/ Vasile Carțiș - Rogoz

/Arh.St.București fond C.N.R. Oradea și Bihor, Inr.838, dosar I/1918 f.I/

Consiliului Național Român al Comitatului Bihor

Rugăm Consiliul Național Român al comitatului Bihor să repartizeze arme, muniții, îmbrăcăminte și cizme, totodată banderole și fluieri necesare celor 29 de gardiști și comandantului Gărzii Naționale organizate în comuna noastră.

Binevoii a-l instrui pe comandantul *Dumitru Maroșan* și pe gardiștii naționali de sub comanda sa despre atribuțiile lor și să-i înmânați regulamentul de organizare.

Referitor la cantitatea de arme necesare, propunem să fie înzestrați toți gardiștii naționali deoarece comuna este curat românească.

Cu ocazia organizării Gărzii Naționale, ca să fie completate toate locurile, au fost primiți și au depus jurământ mai mulți soldați înstăriți reînțorși din război, însă, după organizare, zilnic se prezintă săraci reînțorși de pe front, care solicită primirea lor și depunerea jurământului.

Solicităm instrucțiuni dacă se pot dezlega de sub jurământ gardiștii naționali înstăriți, dacă pot ieși din rîndurile gardiștilor unii care au depus deja jurământul și dacă în locul lor se pot înscrie și depune jurământul soldați săraci, care s-au întors sau o să se întoarcă în viitor. În ce mod o să primească salariul.

Bedő, 1918 nov. 10

Gh.Fekete

/Document extras din "1918. Bihorul în epopeea Unirii" Oradea/
1978, p. 177-178./

Telegramă

1918 decembrie 12 Méhkerék

Către Consiliul Național Român din Oradea

Antistia comunală din comuna *Méhkerék* ia cu mare însufletire la cunoștință constituirea Consiliului Național Român și aderează: deie bunul Dumnezeu ca constituirea să fie în ceas bun.

Antistia comunală

/Arh.St.București, fond C.N.R. din Oradea și Bihor, inr.839, dosar 105/1918
f.I, original/

1918 decembrie

Lista delegaților participanți, din partea cercurilor electorale din comitetul Bihor, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia

1/ Cercul orașului Oradea-Mare:

Dr.Iustin Ardelean avocat

Dr.Sever Erdeli avocat

Dr.Ioan Boroș avocat

Ioan Pagoni proprietar

Dr.Cariolan Pop director de bancă

2/Cercul Salonta:

Dimitrie Popa preot din Tulca

Nicolae Costa econom din Homorog

Ioan Tearan econom din Mădăras

Teodor Pățaș econom din Micherechiu

Gavril Roxin econom din Ciumeghiu

3/Cercul Ceica:

Alexandru Golea preot din Hidișelul Nou

Dr.Emil P.Groza avocat din Ceica

Dr.Ioan Iacob avocat din Ceica

Ioan Porj econom din Dușești

Dr.Eugen Niechi avocat din Ceica

4/ Cercul Beiuș-Vașcău:

dr.Ioan Ciordaș avocat din Beiuș

Ilarie Crișan argasitor din Beiuș

Teodor Cornea econom din Meziad

Atanasiu Toader proprietar din Sighistel

Lapadat Cioflan econom din Ghighișeni

5/ Cercul Tinca:

Dr.Andrei Ille avocat din Tinca

Dr.Aurel Pintia avocat din Tinca

Vasile Tenca învățător din Tăut

Pavel Gavoșdan econom din Tăgădău

Danila Vetaș econom din Husasău

6/ Cercul Aleșd:

Dr.Aurel Lazar avocat din Oradea

Iosif Tărău preot din Săcădat

Teodor Poporiciu proprietar din Virciog

Teodor Manea econom din Bratca

Dimitrie Ciuplan a Ilieni econom în Bratca

Ioan Sferlea avocat din Aleșd

Dr.Emil Lazar avocat din Borodul Mare

7/Cercul Marghita:

Dr.Iuliu Chiș avocat din Marghita

Corolian Manu preot din Abramut

Ioan Popa preot în Chișlaz

Ioan Chergi econom din Satu-Barba

Grațian Hodoș econom din Sînlazăr

8/Cercul Ugra:

Teodor Luncan econom din Rait

Alexandru Toptamaș econom din Cefa

Dimitrie Pop econom din Sîmniclăuș

Petru Cristea econom din Nojorid

Dr.Nicolae Zigre avocat din Oradea

9/ Cercul Biharia:

Dr.George Roxin avocat din Oradea

Silviu Bejan profesor din Arad

George Mudra proprietar din Alparea

George Pop proprietar din Oșorhei

Ioan Bordaș a Ghigori econom din Leș

10/ Cercul Berettyóújfalu:

Dr.Demetriu Mangra avocat din Oradea

George Mureșan econom din Bedő

Teodor Pătcaș preot din Peterd

Ioan Bodor econom din Veched

Victor Domocuș proprietar din Veched

11/ Cercul Borod-Hosszúpály:

Teodor Burdan avocat din Arad

Dr.Traian Pășcuț inginer din Oradea

Liviu Lazar proprietar din Oradea

Andrei Popovici proprietar din Oradea

Dr.Sever Isprovnic avocat din Arad

12/ Cercul Săcuieni:

Gavril Goie

Gheorghe Șandor

Ioan Rocica

Ilie Zacota

Gheorghe Cuibuș toți din comuna Chemiz

/Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și a părților românești din Ungaria, Nr.1-15 /1918-1919//

* * *

Cele 3 documente sus-amintite sînt extrase din volumul:

"1918. Bihorul în epopeea Unirii", Oradea/1978.

"... Și eu am fost la Alba Iulia"

Fost-a ziua de 1 decembrie 1918, ziua când a răsărit soarele dreptății și libertății, al bucuriei și unității poporului român. Depănat pe caierul unei istorii de două ori milenară, actul de o nespusă măreție și deosebită importanță de la Alba Iulia a fost o necesitate istorică, o împlinire a celui mai scump ideal: unirea tuturor românilor sub un singur stindard:tricolorul românesc.

Am trăit pe viu aceste momente. Eram tânăr, plin de entuziasm, împărtășind cu toată ființa marea dorință a românilor, unirea Ardealului cu România. Peste ninsoarea celor optzeci de ani de viață și în ajunul unui apus demn și senin, retrăiesc cu aceași emoție grandoarea zilei de 1 decembrie 1918.

*

* *

În urmă cu șaiszeci de ani, la începutul lunii octombrie eram la Praga. Mi se încredințase o misiune pe lângă Consiliul Național Cehoslovac. După îndeplinirea ei, am plecat la Viena și de acolo la Budapesta. Cele câteva zile petrecute în capitala Ungariei mi-au prilejuit cunoașterea unora dintre fruntașii români care se străduiau să obțină libertatea românilor din Transilvania. *Aici l-am cunoscut și pe protosinghelul Ghenadie Bogoevici, primul preot al parohiei ortodoxe române din Budapesta, înființată în cursul anului 1900.* Chipul acestuia, personalitatea lui puternică, dragostea lui fierbinte pentru poporul român m-au impresionat foarte mult.

La *Budapesta* am participat la unele întruniri ale românilor ținute la hotelul "Cornul Vânătorilor". În noaptea de 16 spre 17 octombrie am asistat la discuțiile aprinse în urma cărora a fost desemnat delegatul care să citească în parlamentul maghiar declarația Partidului Național Român prin care se aducea la cunoștința guvernului de la Budapesta și lumii întregi hotărîrea nestrămutată a românilor ardeleni de a-și conduce singuri destinele. Cu inima plină de bucurie m-am reîntors la Arad. Aici, începînd cu 2 noiembrie 1918, își stabilise sediul Consiliului Național Român Central, compus din delegați ai Partidului Național și ai Partidului Social-Democrat. Este cunoscut faptul că în perioada premergătoare Unirii de la 1 decembrie, Consiliul Național Român a desfășurat o activitate intensă, de rezonanță istorică, fiind forul central de conducere a tuturor celorlalte consilii naționale din toate localitățile românești din Ardeal. Tot în Arad s-a organizat și Comandamentul gărzilor naționale române, chemate să asigure ordinea publică, averea obștească și particulară și

să apere poporul împotriva acelor care se opuneau afirmării libere a românilor ardeleni, realizării voinței sale naționale de a dobândi libertate și de a se uni cu frații lor români de dincolo de Carpați.

Reîntors la Arad, fiind militar, m-am înrolat în rîndul gărzilor locale, al căror comandant, maiorul Vlad, *mi-a încredințat misiunea să fiu însoțitorul lui dr. Ștefan Cicio Pop*. În această calitate de "înger păzitor" am fost prezent permanent în casa acestui mare bărbat, asistînd la majoritatea consfăturilor ce se țineau la el, exceptînd acele discuții "intime" purtate cu *Vasile Goldiș*. Îmi amintesc că, în după amiaza zilei de 7 noiembrie, membrii Comitetului executiv al Consiliului Național Român, împreună cu mulți intelectuali din oraș, au dezbătut ore în șir -în casa dr. Șt. Cicio Pop- problema tipăririi ziarului "Românul". Reapariția acestui ziar a fost un adevărat triumf, în primul număr Consiliul Național Român publicînd pe prima pagină "Manifestul către națiunea română". Și tot în acest ziar a apărut și mesajul "Către popoarele lumii" în care se exprimă cu fermitate dorința românilor din Transilvania de a fi "una cu întreg neamul românesc".

Ca membru al gărzilor naționale am contribuit la organizarea și înarmarea acestora în localitățile Pil, *G. Vârșand* și Socodor, jud. Arad. La Pil, spre pildă, forțe militare de ordine arestaseră 24 de fruntași români din comună, închizîndu-i în pivnița notarului. Am fost trimis să-i eliberez. Într-o noapte rece de noiembrie, imediat după sosirea mea în această localitate, uitînd de oboseală și foame, am reușit ca în cîteva ore să înarmez vreo sută de români, cu ajutorul cărora din garda națională locală și am orînduit comandantul ei, m-am reîntors în Arad, împlinindu-mi cu bine misiunea.

*

* *

Publicarea convocării Adunării Naționale la Alba Iulia a stîrnit un entuziasm și o bucurie generală de nescris. În grădina sufletului românesc din Transilvania floarea speranței de veacuri își deschidea cu vioiciune petelele sub mîngîierea caldă a soarelui dreptății și libertății.

Consfăturile din casa dr. Ștefan Cicio Pop deveniseră interminabile. Acesta considera legitimă alegerea cetății lui Mihai Viteazul ca loc de întrunire a toată suflarea românească din Ardeal. Îi plăcea să numească orașul Alba Iulia "Mecca românismului". Întrucît aici zac moaștele martirilor noștri Horea, Cloșca și Crișan, "aici -spunea el- este locul cel mai potrivit pentru a ne aduna și a striga de aci lumii întregi că sîntem hotărîți să scurtăm jugul secular și să ne unim cu frații noștri de pretutindeni".

Cea mai dificilă problemă care a prilejuit discuții intense și o activitate susținută, a fost cea a transportului participanților la adunare. Circulau pe atunci puține trenuri, cu garnituri reduse și cu vagoane în stare jalnică, cu aspect de război prelungit. În rezolvarea acestei probleme, Consiliul Național român a găsit o înțelegere la directorul Căilor ferate regionale, Timișoara, ing. Ispravnic la șeful gării din Arad.

Plecarea spre Alba Iulia a fost stabilită pentru ziua de 30 noiembrie, zi posomorâtă, cu vînt aspru și ninsoare. Dacă afară era ger, în inimile tuturor românilor termometrul indica temperaturi foarte ridicate. Eu, însoțind pe dr. Ștefan Cicio Pop și pe ceilalți membri ai Consiliului Național Român, am plecat în timpul nopții de 30 noiembrie cu un tren format din peste 50 vagoane de "marfă". Pentru siguranța călătoriei, pe locomotivă fusese instalată o mitralieră dată în grija lui *Sever Popovici, fiul protopopului din Gyula*, retras ulterior ca preot la Secusigiu. Bucuria prezenței mele la Alba Iulia era sporită și de faptul că mă număram printre delegații *comitatului Bichiș Iazi* în R.P. Ungară, conduși de *dr. Mărcuș [avocat în Giula M.B.]*

Sînt încredințat că niciodată Alba Iulia nu a văzut atîta lume. Ziua de 1 decembrie 1918 a strîns pe platoul cetății lui Mihai peste o sută de mii de țărani, muncitori, intelectuali, reprezentanți ai românilor din toate colțurile Transilvaniei. Cîtă filfiire de tricolor românesc! Clopotele celor două biserici ortodoxe chemau pe toți la slujba "reînvierii naționale" iar bisericile s-au dovedit neîncăpătoare pentru oceanul de suflete ortodoxe române. Locțiitorul de mitropolit, Ioan I. Papp, episcopul Aradului, la otpustul Sfintei Liturghii, cu glasul cutremurat de emoție și cu ochii scăldați în lacrimi, a adăugat: "și a înviat și neamul românesc din Transilvania", cuvinte de foc care n-au lăsat nici un ochi neumezit.

Nu pot uita momentul cînd Vasile Goldiș a citit proiectul de rezoluție prin care se făcea cunoscută aprobarea unanimă pentru Unirea Transilvaniei cu România. Acest moment a emoționat pînă la lacrimi. Întreaga suflare românească de la Alba Iulia s-a cutremurat de bucuria marelui eveniment: toți frații vor fi de acum înainte sub scutul unui singur drapel, tricolorul românesc! Uitînd de oboseală, frig și foame, toți am trăit clipe de neuitat. Suferințele îndurate de-a lungul a mai multor veacuri au fost uitate. Nimeni nu avea ochi pentru trecut, ci numai pentru ziua de mîine. Cei ce votaserăm Unirea știam că ne reîntoarcem acasă cu satisfacția împlinirii visului de aur al românilor, că sîntem purtătorii bucuriei, că de acum vom trăi, noi și copiii noștri, într-o țară liberă, românească. Știam că nu vom mai auzi niciodată și de la nimeni cuvinte de batjocură. Mi-a fost dat să trăiesc aceste clipe și mulțumesc lui Dumnezeu că m-a învrednicit să fiu martorul zilei de 1 decembrie 1918.

La 13 decembrie din încredințarea Consiliului Dirigent, o delegație a plecat spre București ducând fraților de dincolo de Carpați mesajul ardelenilor, dorința lor de se uni cu Patria Mamă. Delegația, și noi ce o însoțeam, am călătorit într-un tren special. După o întârziere de câteva ore în Predeal, am sosit în Gara de Nord în jurul orei 22. În ciuda orei destul de târzii, mii de bucureșteni ne-au întâmpinat cu urale, îmbrățișându-ne cu nespusă dragoste și lacrimi de bucurie. Vestea "sosirii ardelenilor" a străbătut cu repeziciune întregul oraș. Peste tot în drumul nostru, bucureștenii ne-au făcut o primire însuflețită, frățească. Am auzit că toate sălile de spectacole se goliseră înainte de terminarea programului. Aceeași primire călduroasă am avut-o și la palatul din Cotroceni, unde delegația oficială și-a îndeplinit cu mult succes mandatul încredințat.

De la București ne-am reîntors la Sibiu. Fiind ales secretarul dnului Eugen Bianu, șeful serviciului de siguranță din Ardeal și Banat, am rămas în Sibiu pînă în martie anul următor, după care am revenit în Arad, unde mă așteptau noi sarcini. Libertatea cîștigată trebuia păstrată. Era datoria patriotică a fiecărui român să o apere și s-o întărească. Și eu am fost și sînt român, mîndru de poporul român, și de înfăptuirile sale grandioase."

Ilie Mișcuția *

*[Originar din Giula, M.B.]

/Mitropolia Banatului, 1978, / Nr.10-12, p.651-654. /

Indice de localități

A

- Abramut 197
Agiș 47
Alba-Iulia 196, 198-200
Aletea 55, 77, 121, 132, 147, 164-165
Aleșd 194, 196
Alparea 197
Apateu (și Apáti) 34, 40, 71, 101, 151, 168, 172, 192
Arad 5, 13, 17, 21-22, 24-25, 27-31, 33, 37, 41, 47, 49, 51-53, 57-59, 61-62, 64-66, 70-71, 73-74, 77-79, 83, 89-90, 92-93, 96-97, 100, 102, 105, 109-110, 112-113, 115, 120, 124, 127, 137-140, 142, 144-156, 158-162, 164-165, 168-169, 171-172, 178, 184-185, 187, 190, 197-200

Atyás 34

Aut 113

B

- Baia-Mare 12
Bănia 189
Bărăleoz 189
Bărbuteni 50
Băiești 189
Bătania 13, 25, 40-41, 49, 51, 58, 66, 73-74, 81, 85, 98, 102, 116-118, 120, 124, 133, 135, 138-39, 160, 165, 174, 178, 192
Beba 192
Bedeu (și Bedő) 179, 197
Beiuș 31, 70, 90, 140, 170, 194, 196
Békéscsaba (și Bichiș-Ciaba și B. Ciaba) 46, 93, 116, 131, 133, 150, 166-168, 178, 190
Beliu 143, 194
Bereki 34,
Berettyóúfalú 197

Bichiș (și Békés) 31, 33, 35, 41, 45, 51, 55, 57-58, 63, 71, 76, 78, 82, 90, 93, 98-99, 103, 159, 164, 166, 180

Biharia 193, 197

Birda 44

Blaj 12, 19, 28, 82

Bodești 139

Borod 135, 195-197

Bozovici 189

Brad 54, 151

Brașov 8-9, 12, 15, 28, 111

Bratca 195-196

Bruxelles (Brussela) 109

București 9, 17, 22-25, 31-33, 76, 98, 195, 201

Buda 7, 12

Budapesta 5, 11-12, 14, 18, 20, 23-25, 27-28, 53, 62-63, 72, 90, 99-100, 105, 112-113, 120, 128-129, 132, 135-136, 143, 145, 147-148, 150, 152-154, 156-158, 160-161, 163, 165-166, 168, 171, 175, 177-178, 183, 186-188, 192, 198

Buteni 166

C

- Caloceia 189
Caransebeș 13, 26, 29, 52, 154
Caraș 41
Căpîlnaș 189
Cărand 166
Cefa 79, 125-126, 169, 184, 197
Ceica 73, 170, 194, 196
Cenad (Cenadul-Unguresc) 49, 73, 75, 83, 89, 93, 95-96, 98, 101, 107, 115-116, 118, 126, 129, 136, 138, 142, 152, 164, 167, 172, 188, 190
Cernăuț 15
Cermeni 166
Checheș 67
Chemiz 197

Cherechiu 89
Chier 47
Chinez 189
Chisătau 75-76, 116-117, 119
Chişlaz 197
Chişinău (Criş) 69, 121, 138-140, 145, 169
Chitighaz (şi *Kétegyháza*) 37, 39-41, 43, 60, 62, 53-55, 56, 58-59, 66-67, 74-76, 78-80, 82, 89-90, 92, 97-98, 121-124, 133, 135-136, 139-140, 142, 147, 154, 159, 161, 164, 166-168, 172-173, 191-192,
Ciaba (şi *Csaba*) 41, 58-59, 75-76, 89-100, 139, 148-149
Ciacova 136
Cilli 191
Ciorvaş 59, 149, 167
Ciumeghiu 196
Cluj 12, 22-25, 157, 178
Comlăuş 47
Constantinopol 32
Corneareva 189
Coştei 189
Covasca 194
Crîstor 113, 151, 173, 175, 183
Curtici 33, 47, 70-71, 79, 122, 133, 139, 166, 174
D
Dalboşet 189
Debreţin 151
Deva 12
Doboz 59
Dobreşti 170
Drag 50
Duşesti 196
E
Elek 129
Erdeiş 138-139
F
Făgăraş 12
Fechetău 166, 195

G
Galaţi 51-52
Galşa 113, 146
Gherla 11-12, 25, 27
Ghighişeni 196
Ghiroc (şi *Giroc*) 123, 130, 146, 156, 160
Gintea 47, 143
Giriş 194
Giula (şi *Gyula*) 13, 27, 31, 33, 35, 37-38, 40-41, 50-55, 58-59, 62-63, 66-67, 69, 71, 75-77, 79-80, 83, 89, 90-93, 96-98, 99-105, 108-109, 111, 115, 120-121, 123, 128-131, 133-134, 137, 144-146, 159, 160-161, 164, 167, 174-175, 179-186, 191, 201
Giula-Vărşand (şi *Vărşand*) 30, 37, 39, 41-42, 45, 47, 55, 58, 61, 64, 75, 139, 144, 147, 149-150, 160-161, 164, 168-169, 179, 188, 191, 199
Golia 189
Gyineş 34
H
Haţeg 12
Hidişelul Nou 196
Hódmezővásárhely 180
Holod 194
Homorog 75, 189, 191, 194, 196
Husasău 194, 196
Husău-Macicaş 50
I
Iabuca 189
Ienopolea 63
Izvin 189
J
Jaca (şi *Zsáka*) 60-61, 65, 113, 158
Jula 29
K
Keresztur 34
Körös-Bökény 13

- L**
 Leş 197
Leta-Mare 48, 55-57, 60, 69, 70, 82, 151
 Lipon 70
 Lipova 13, 52, 123, 179
 Lugoj 5, 13, 25-26, 29, 41, 52, 62, 67, 71-72, 121, 147-148, 185
- M**
Macău 95
 Macea 47, 92, 122, 145
 Marghita 194, 197
 Mădăras 189, 196
 Meziad 196
 Méhkerék 33-34, 134, 147, 195
 Micherechi 41, 47, 70, 73-75, 82, 89, 97, 101-102, 105, 112-114, 126-127, 129, 137, 142, 149, 151, 165, 168-170, 179, 184, 188-189, 194, 196
 Morada 153
 Mesici 189
- N**
 Nădab 47, 78, 139
 Nagybecskerek 13
 Nădlac 85-86, 88, 107, 116-117, 136, 142, 167, 174
 Năsăud 12, 156
 Nojorid 197
- O**
 Odesa 32
 Oradea 5, 11, 13-14, 20-21, 24-26, 28-31, 33, 47, 48, 56-57, 60, 63, 69-70, 72, 82, 89, 92, 99, 101²-102, 113, 122, 148, 151, 154, 158, 166-169, 171-172, 174, 193, 195-197
 Oravița 13, 41, 189
 Orăștie 12, 25, 27, 109
 Ortiteag 195
 Oșorhei 197
- Otlaca* 37, 41-43, 46, 52, 54-55, 58, 62, 70, 72-75, 89-90, 120, 128-129, 135-140, 145, 149, 153, 164, 166-169, 175-176, 187, 190
- P**
 Palota 174
 Paris 133
 Pecica 129, 133, 149, 178
 Pekin 6
 Pesta 9-10, 14, 20-21, 26-27, 31, 40-41, 47-48, 63, 121-122, 137
 Peșca 168
Peterd 197
 Pil 47, 55, 78, 89, 127, 139, 144, 191, 199
 Pitvaros 142
Pocci 57, 60, 72, 81-82, 127
 Pojejenia Rom. 189
 Pozsony 6
 Praga 198
 Predeal 201
 Ptroman 189
 Pustiniș 189
 Putna 189
- R**
 Radna 47, 77, 133
 Repsig 113
 Retișor 189
 Rogoz 195
 Roit (și Rait) 170, 197
- S**
 Salonta (și Szalonta și Nagy Szalonta) 60, 122, 127, 134, 137, 183, 194, 196
 Sarkad 122, 134
 Sarkad-Keresztúr 62
Sarvașiu (și Szarvas) 44-45, 49-50, 71, 90
 Satu Barba 194, 197
Săcal (și Szakal) 34, 101, 193
 Săcădat 196
 Săcuieni 197

Sâmbătășag (Sambatșag) 194
Sânlaț 194, 197
Schela 109
Sebeșul-Mic 12
Secusigiu 200
Seghedin (și Szeged) 25, 35, 41-42,
44, 46-47, 48, 81, 172, 178,
187-188, 190
Seleuș 47, 101
Sibiu 5-7, 12, 15-17, 19, 22, 24, 26-28,
70, 89, 91-92, 97, 101, 109, 120,
123, 154, 170, 190-191, 201
Sighistel 196
Sighișel 194
Sintea 139
Sân-Miclău 169
Sîntana 142
Sînt-Miclăuș (și Sîntmiclăuș) 193, 197
Socodor 47, 53, 55, 161, 201
Solimoș 37
Szabadka 188
Ș
Șeitin 107
Șenlac 138
Șepreuș 89
Șiad 143
Șiclău 55, 89, 129, 139
Șimand 29, 139
Șiria 51, 109

T
Talpas 138, 166
Tăgădău 196
Tăut 196
Teleagd 169, 194
Temesújfalú 123
Timișoara 5, 11, 13, 21-22, 24-28,
128, 168, 171-172, 200
Tinca 106, 113, 142-143, 170, 173,
194, 196
Tîrnava 139
Toboliu 126
Topa Superioară 194
Toracul Mare 44
Tornia 41, 98
Tot 143
Tulca 166, 189, 196
U
Ucuriș 143
Ugra 33-34, 168-171, 197
V
Vác 63
Vașcău 169, 183-184, 194, 196
Veched 147, 197
Vereșabrou 194
Viena 10, 25, 31, 91, 137, 188-189,
198
Virciog 196

INDICE DE NUME

A

Aaron, Florian 28
Abrudan, George 58
Abrudan, Moise 65
Abrudan, Petru 65
Adam, George 96
Adamovici, Steva 192
Adamovici, Vlada 192
Agârbiceanu, Ioan 15, 19
Alb, Florea 179-180, 187
Alb, Ioan 42
Alb, Vasile 138, 149
Albini, Septimiu 28
Albu, Ana 174
Albu, Aurel 96, 168-169
Albu, Ioan 43
Alecsandri, Vasile 11, 14-16, 92,
118, 174
Alexi, Theocar 140, 182
Alexici, Gheorghe 157, 161, 163
Almássy, Kálmán (Coloman) 39, 59,
79
Amberger, Francisc 58
Andor, Catița 125
Andru, Danița 125
Antal, László 145
Antonescu, G. 23-24
Antonescu, Nae 23-24
Anuleu, Pavel 145
Apponyi, Albert 59
Ardelean, Augustin 82, 92
Ardelean, Aurelia 168
Ardelean, Cornel 96
Ardelean, Demetriu 75, 80
Ardelean, Dimitrie Machi 64, 149,
164, 191
Ardelean, Gavril 127
Ardelean, George 20, 26, 92
Ardelean, Ioan 45, 50, 130
Ardelean, Iosif 176
Ardelean, Iosif Ioan 49-50, 56, 59,

62, 74, 78-79, 82, 90, 92, 99,
129, 133, 137, 148, 191
Ardelean, Iuliana 182
Ardelean, Justin 20, 28, 194, 196
Ardelean, Manuilă 58
Ardelean, Maria 59
Ardelean, Mihai 40, 58-59, 64, 79
Ardelean, Nicolae 92
Ardelean, Petru 121
Ardelean, Rosa 45
Armean, Nicolae 132
Arsici, A. 79
Arsici, George 79, 82
Arsiciu, Gerasim 78
Asachi, George 16
Augustin, Paul 166
Avram, Ion 10

B

Baba, Dimitrie 189
Babescu, Alexin 191
Babeș, Emil 166, 168
Babeș, Vincentiu 10, 25, 63
Babi, V. 158
Bacuțiu, Mihai 155
Baksa, Béla 120
Balagi, Iosif 42
Balasiescu, Pnofon Năfann 32
Baldi, Ioan 50
Balint, Mihai 59
Balog, Dimitrie 194
Balteș, Andrei 28
Bandula, George 92
Bandula, Mihai 92
Banu, Ioan 76
Barac, Ion 8
Barbolovici, Olimpiu 50
Barbu, D. 133
Barbu, Marcu 50
Barbul, Chiriac 70
Barcian, Aurel P. 18, 28

Barițiu, George 8-9, 11 14-16, 19, 27-28
 Barițiu, Ieronim 16
 Basarabescu, I.A. 19
 Băican, Iosif 57
 Bălaj, Gheorghe 168
 Băneșiu, Merina 140
 Bănuț, Aurel P. 18
 Bărbulescu, Ioan 182, 186
 Bârsan, Ioan 157, 171
 Bârsan, Zaharie 15
 Bánffy, György 6-7, 156
 Becan, Achim 139
 Becan, Nicolae 139
 Becan, Teodor 89
 Bechnitz, Ioan 17
 Bejan, Silviu 197
 Beleș, Vasile 67, 75, 79, 92, 99, 137, 148, 168
 Beliczai, Ștefan 59
 Belintian, Vincentiu 96
 Benchisan, Toma 59, 75-76, 79
 Bene, Antonie 193
 Berbecar, Dimitriu 92
 Berbecuț, Constantin 58, 62, 75
 Besseanu, Ioan 22
 Beșan, Cristina 92
 Beșan, Iosif 55, 58-59, 62, 66, 69, 79, 83, 90, 145
 Beșan, Sigismund 113
 Beșan, J 52
 Beșan, M 92
 Beșan, Sigismund 113
 Beșan, Silvia 83
 Betuzeg, Ștefan 158
 Bianu, Eugen 201
 Biberea, Elena și Petru 66, 74-76, 91, 144-146, 181, 185,
 Bihoreanu, J.S. 54
 Birăuț(iu), Dimitrie 132, 145, 148, 158
 Biro, Iosif 176,
 Birtaș, Saveta 125
 Biru, Nicolae 160
 Blaga, Iosif 15
 Blidariu, Ana 125
 Boariu, Elena 125
 Boariu, Floare 125
 Boariu, Jivca 125
 Boariu, Micla 125
 Bobon, Savu 139
 Bociat, Pavel 135
 Bocșian, Moise 38, 58, 83, 88
 Bock, Dr. 55-56
 Bocșian, Moise 33, 58, 83, 88
 Bode, Ilie 58
 Bodea, Corneli 168
 Bodea, George 145
 Bodeu, Iuliu 96
 Bodor, Ioan 197
 Bogariu, George 49
 Bogariu, Lazar 40, 58, 62,
 Bogdan, I. 44
 Bogdan, L. 44
 Bogdanov, Andrei 149, 167
 Bogoevici, George 105, 158
 Bogoevici, Ghenadie 165, 186, 192, 198
 Bogomir, George 97
 Bogorin, Lazar 66
 Boiu, Zaharia 15-16, 28
 Bojincă, A. 158
 Bona, Antoniu 191
 Bonatiu, George 65
 Bora, T 193
 Borbil, D. 92
 Borbil, George 59
 Borbil, I. 58
 Bordaș, Ioan 197
 Bordaș, Teodor 114
 Borlan, Grigoriu-82
 Boroș, Ioan 196
 Bosco, Isaia 59, 62, 66
 Bosco, Maxim 143
 Bosco, Paul 86
 Boșaneanțu, Ilie 189

- Boșca, Demetriu 86
 Boșiu, Dr. 44
 Botezan, Ioana 23-24
 Botiș, Teodor 155, 185
 Botoș, Dimitrie 40
 Boția, Ana 125
 Bozian, Demetriu 86
 Bölöny, József 171
 Brad, Teodor 149, 168
 Braniște, Valeriu 25, 26, 157
 Brăteanu, Mihai 96
 Brătescu, Traian 128, 138
 Breazu, Ioan 23-24
 Brindaș, Petru 92
 Bruckhental, Carol 6
 Brumar, George 65
 Brumariu, Mihai 65
 Bucskó, Cariolan 182
 Bud, Tit 16
 Buder, Ioan 168
 Bugariu, Arcadie 189
 Bugariu, G. 42
 Buiu, Ioan 174
 Bulzan, Aron 195
 Bulzu, Nicolae 40
 Buna, Ioan 193
 Burada, Teodor 82
 Burdan, Teodor 197
 Bușița, Ioan 194
 Butuza, Cata 125
 Bușița, Ioan 189
- C**
- Cacinca, Ioan 96
 Cacinca, Iulian 96
 Candrea, George 26
 Caracion, Ana 65
 Caracion, Demetriu 65
 Caracion, Ioan P. 65
 Caracion, Ioan Z. 65
 Caracion, Moise 65
 Caracion, Ștefan 65
 Cardoso, Ecaterina 182
 Carcalechi, Zaharie 7, 8,
 Cardoso, Petru 60
 Cardoșiu, Moise 42
 Carțiș, Vasile 195
 Cătancă, George 179
 Câmpeanu, Ioan 58
 Cefan, Mihai 40, 58
 Cefan, Ștefan 58
 Cernațica, Dimitrie 22
 Chendi, Ilarie 15, 28
 Chereșteșiu, Victor 22-24
 Chereș, Pavel 182
 Chereji, Gavril 194
 Chereșlădean, Gavril 58
 Chereșlădean, Ioan 130, 161
 Chergi, Ioan 197
 Chiciu, George 45
 Chindea, Proca 193
 Chindriș, Ioan 31
 Chiricescu, Constantin 75
 Chirilescu, G. 40, 43, 55, 58-59
 Chirilescu, Iuliu 62, 167
 Chirilescu, J. 55
 Chirilescu, Maria 45
 Chirilescu, Minca 67
 Chirilescu, Petru 39-41, 43, 55, 58,
 59, 62, 69, 79, 82, 92
 Chirilovici, C. 92
 Chirvai, Vasile 194
 Chisto, Paul 58
 Chiș, Iuliu 58
 Christian, Ioan 81-82
 Christian, Iulian 71, 81-82
 Chusta, A. 58
 Cighezean, Lenca 125
 Cingudean, Olimpia 179
 Cioara, Ioan 83-84, 86
 Ciobriș, George 55, 58, 64, 75, 145,
 149
 Ciobriș, Mihai 58
 Ciocan, Ioan 156-157
 Cioclan, Nicolae 168
 Cioflan, Lapadat 196

Cionca, Aron 189
 Cionca, Valeriu 189
 Ciontea, Ioan 28
 Ciontea, Victor 176
 Ciordaș, Ioan 65, 194, 196
 Ciorogariu, Romul 25, 96, 133, 146, 172, 193
 Cipariu, Timotei 13, 19-20, 23
 Ciriac, D.G. 179
 Ciumpilă, Moise 190
 Ciuplan, Dimitrie 196
 Ciura, Alexandru 15, 18, 27
 Ciurdariu, Augustin 194
 Civigu, L. 47
 Cizmaș, Nicolae 168
 Cîmpian, Petru 180, 183
 Cîmpian, Teodor 180
 Clariu, Vasile 49
 Cobzaș, Cristina 125
 Cobzaș, Marica 125
 Cociș, George 193
 Cociș, Teodor 192
 Condreanu, Iosif 44
 Comșa, Ioan 194
 Comloșiu, B. 82
 Conoti, Ioan 65
 Conten, N. 79
 Constantini, Dimitrie 22
 Cornea, Catița 125
 Cornea, Demetriu 49
 Cornea, Maria 150
 Cornea, Simeon 117
 Cornea, Teodor 196
 Corcanu, Erem. 47
 Cosa, Dim. 189
 Cosariu, Nicolae 26
 Cosma, Gavril 194
 Costa, Alexandru 55
 Costa, Ana 191
 Costa, Ioan 126, 145
 Costa, Matei 29
 Costa, Nicolae 191, 196
 Costa, Teodor 75
 Coste, Ambrosie 136
 Coste, Emil 129
 Coste, Iuliu 129, 136
 Coste, Nicolae 75, 118-119
 Cotîrlă, Vasile 172
 Cotruș, Aron 19
 Coș, George 194
 Coș, Moise 165, 183-184, 194
 Coșbuc, George 15, 17, 28, 148, 161
 Coșmuța, Aurel 171
 Covaci, Florița 125
 Crainiceanu, Mihai 41
 Crăciunaș, Sivia 176
 Crăciunescu, George 47
 Cristea, Aurel 132
 Cristea, N. 28
 Cristea, Petru 197
 Cristion, Ioan 60
 Crișan, Alexandru 24
 Crișan, George 122
 Crișan, Ilarie 196
 Crișan, Marcu 140
 Crișan, Miloș 193
 Crișan, Nicolae 89
 Crișan, T. 101
 Crișan, Sida 193
 Crișan, Veturia 101
 Csáky, Ioan 58
 Csorvási, Szabó István 79
 Cuiibus, Gheorghe 197
 Curticăpeanu, Vasile 23-24
 Curuț, Iosan v.ăd. 193
 Curtuț, Moise 184
 Curtuț, Valeria 175, 184-185
 Curuța, Petru 65

D

Daian, Elie 28
 Damian, Ladislau 43
 Dan, Iosif 149
 Dancea, Iosif 189
 Dardea, Alexandru 28

Dascălu, David 58, 62
Dascăl, Nicolae 58
Dávid, Gyula 105
Dehelean, Mladin 139
Dehelean, Vasile 139
Deleanu, Ioan Budai 19
Demiat, Aurel 96
Densușianu, Aron 11, 15-16
Densușianu, Nicolae 11, 15
Derlean, Dobromil 189
Dessean, Adrian 26, 158
Dessean, Adrian P. 124, 194
Desseanu, Aurel 169-170
Desseanu, Ioan Popovici 31, 41, 58,
90
Desseanu, Terenția P. 74
Diaconovichi, Cornel 15-16, 26, 28
Dielov, Vielco 167
Dima, Gheorghe 182
Dimitrescu, George 49
Diószegi, Iosif 69
Dolga, Laurențiu 140
Dolga, S. 78
Domocuș, Ștefan 195
Domocoș, Victor 197
Drăgan, Mihai 149, 168, 186
Drăgoi, L. 44
Drăgoi, V. 186
Drimba, Elena 101
Drimba, George 65, 126
Drimba, Iosif 192
Drimba, Mihail 101, 192
Dudaș, Florian 23-24
Duică, George Bogdan 15
Dulfu, Petru 174
Dunka, Árpád 59
Dunka, Lajos 59
Dürgő, Ioan sen. și jun. 65
Dürgő, Moise 65
Dürgő, Pavel 65
Dürgő, Vasiliu 65

E

Eleftenescu, E. 27
Elisie, Teodor 178
Emandi, Lucian 23-24
Eminescu, Mihai 11, 15, 41, 115
Engel, Carol 43-44
Engels, Mihai 135-136
Erdei, Aleșiu 40
Erdeli, Ioan vād. 58
Erdei, Sever 193, 196
Ernyőssy, Ladislau 35

F

Farkaș, Moise G. 65
Farchici, Petru 10
Faur, Liviu 175
Faur, Viorel 184
Făt, Ștefan 151
Fekete, Gheorghe 195
Fekete, Petru 61
Felnecan, Paul 49-50
Fenreș, Paul 58
Filip, Augustin 176
Flocaș, Ioan 176
Florea, Chirilă 189
Florea, Iulin 99
Florian, P. 134
Fluturovici, Petru 58
Fodor, Petru 195
Foita, Catița 125
Foita, Cristina 125
Foita, Elița 140
Foita, Giulvasiu 125
Franco, Dimitria 40
Franco, I. 43
Frențiu, Iosif 176
Frușa, Tecla 114

G

Gaál, F. 28
Gabányi, Árpád 135
Gaiția, Aurora 128
Gáldi, László 24

- Gall,D.I. 128
 Gall,Iosif 129, 168, 192
 Gancia,Mihai 92
 Gaşpar,Mihai 26
 Gavoşdan,Pavel 196
 Gavra,Alexandru 21-22
 Gedeon,Ladislau 31
 Gedoş,Miloş 95
 George,Luisia 58
 Georgescu,Martin 51
 German,Romul 176
 Ghebeleşiu,Lazar 96
 Gherda,Ioan 119
 Gherdan,George 41
 Ghiba,Elena Birta 63
 Ghiba,Mihail 63
 Ghibu,Onisifor 19
 Ghitta,Ovidiu 28
 Giuliani,Ioan 43-44, 55, 75
 Giuliani,Marta 120
 Giuliani,Sofia 75
 Giulanu,I. 58
 Givulescu,Procopiu 133
 Gîrleanu,Emil 19
 Goga,Octavian 15, 18, 27-28, 169
 Gogan,George 65
 Gogan,Teodor 65
 Goie,Gavril 197
 Gojdu,Emanuil 175
 Goldiş,Ioan 127-128
 Goldiş,Iosif 27, 49, 140
 Goldiş,Vasile 27, 199-200
 Golea,Alexandru 196
 Golescu,Alecu 32
 Gomboş,Maria 180
 Gomboş,Petru 180
 Gomboşiu,George 58, 186
 Gomboşiu,Ioan 58
 Gomboşiu,Moise 58
 Goron,George 65, 174
 Goron,Ioan 65
 Grama,Al. 28
 Grămadă,Livia 23-24
 Grecescu,George 132
 Grecu,Demetriu 35
 Grecu,Ştefan 65
 Grofşoreanu,Iuliu 146
 Gropini,Desideriu 176
 Gros,George 92
 Gros,Mitre 76
 Gros,Onuţiu 58-59
 Gros,Ştefan 59
 Gros,V. 78
 Groza,George 71
 Groza,Emil 196
 Grozescu,George 41-42, 44, 46
 Grozescu,Iosif 14
 Grozescu,Iuliu 20, 49, 78
 Grozescu,Moise 40-41, 51, 58, 73-74, 124-125, 133
 Grozescu,Toma 41
 Grozescu,Traian 192
 Gubaş,I. 79
 Gubaş,Traian 92
 Gubaşiu,Petru 58, 62, 145
 Gurzău,Sofronie 118-119
 Gusasi,Teodor 57
- ## H
- Haan,Ludvig 58
 Hajdu,Ioan 58-59
 Halic,Gheorghe 178
 Hamzea,A. 25
 Hangiu,Ioan 22, 24
 Haşaş,Dimitrie 147
 Haşiaş,Miha(e)i 92, 126, 169
 Haşaşiu,Ştefan 65
 Haşdeu,Bogdan Petriceicu 15-16
 Hegedűs,Iosif 65, 83-85
 Hegedűs,Lajos 159
 Hegedűs,Moise 65
 Hegedűs,Vasile 65
 Hervay,Kálmán 138
 Herbei,Iuliu 96
 Hitchins,Keith 24
 Hidişiean,George 85

Hobuc, Ioan 60
Hoblea, Emil 176
Hodoș, Enea 157
Hodoș, Grațian 197
Hodoș, Iosif 11, 26
Hossu, V. 28
Hoptăran, Mitru 169
Horvath, Andrei 92, 96, 193
Hosszu, Alexiu 176
Huf, Lazar 42, 71
Husasiu, Vasiliu 58

I

Iacob, Ioan 196
Iager, Agnea 125
Iancu, Avram 92, 97, 100
Iancu, Corneli 177
Iancu, Justin 149, 153, 164, 168, 176
Ianoși, George 132
Ianoși, Pancrote 132
Ilisie, George 65
Ilisie, Ioan 65
Ille, Andrei 194, 196
Illoviți, Constantin 58, 75, 130
Ilovici, Elena 45
Ilovici, Nina 45
Imre, Ioan 65
Ioanovici, George 129
Iona, C. 169
Ionescu, I.D. 52
Ionescu, Ioan 51-52, 67, 75, 79-80,
104, 145
Iorga, Nicolae 8, 15, 41
Iorga, S. 186
Iorga, S. Al. 189
Iorga, V. 183,
Iorgovici, D. 50
Iorgovici, Iosif 21
Iosif, K. 134
Iosif, Șt. O. 15
Iosif, I. 104
Iovanovici, Nicolau 94
Isac, Emil 14-15

Isailă, Ion 42
Ișiti, Teodor 118
Ispravnic, Sever 197
Ispravnic, Octavian 147
Ivan, Iosif 75, 91, 144-146, 161, 164
Ivanciu, Ioan 145

J

Jankovich, Béla 191
Jászai, Oszkár 23-24
Jivanu, V. 47
Jugănau, Nicolae 26
Juica, Eufremiu 47
Jurca, Corneliu 26
Jurjuț, Ștefan 139
Jurjuți, Uroș 139

K

Kalben, Jean 154
Kanidaky, Ioan 166
Karașony, Ștefan 58
Kapák, János 120
Kardos, Petru D. 127
Kertész, Petru 180
Kiriac, I.G. 179-180, 188
Kiss, Demetriu 194
Kiss, F. 193
Kiss, Iuliu 194
Kogălniceanu, Mihail 14, 31
Körössi, Ladislau 93
Kosztá, Alex 57
Kövér, László 99

L

Labonțiu, Iosif 176
Lapedatu, Ion 18
Lautto, Mihai 62
Lazar, Alexie 7
Lazar, Aurel 193, 196
Lazar, Costa 192
Lazar, Emil 195-196
Lazar, Gavril 194
Lazar, George 183
Lazar, Liviu 197

- Lazar, Magdalina 125
 Lazar, Martin 132
 Lazar, Silda 125
 Lazar, Ștefan 87
 Lazăr, Gheorghe 164
 Lazăr, Ioța 192
 Lazăr, Persida 192
 Lazăr, Teodor 192
 Lăcătuș, Simion 139
 Lăpădatu, Ion 27, 132
 Lengyel, de Bogota Ernestin 129
 Lesianu, Ana 69
 Lessi, Alexandru 65
 Leucuța, Teodor 145
 Lipovan, Milca 125
 Loga, Constantin Diaconovici 21, 82
 Lohan, Vasile 178, 188, 191
 Longin, Francisc-Hossu 14
 Lovaș, Ioța 192
 Lovaș, Peva 193
 Lovaș, Sandica 125
 Lovaș, Sultana 125
 Lucaci, Teodor 168
 Lucaciu, T. 161
 Lucaciu, Vasile 27, 142
 Lucaciu, Victoria 161
 Luchi, Iova 192
 Luchi, Iuliana 125
 Luchi, Nușca 125
 Luchi, Traian 140
 Luchici, Vasile 189
 Lugojanu, Trifon 144
 Lugoșianu, Ioan 85-88
 Lukács Endre 136-137
 Luncan, Teodor 197
 Lung, Aron 81
 Lupaș, Ion 18-19, 22-24, 27
 Lupșa, Clement 96
 Lupșia, George 96
 Luțai, Dionisie 45, 87-88
 Luțai, Emilia 183
 Luțai, George 89
 Luțai, Ierosim 83, 85-88
 Luțai, Iosif 89, 129, 139, 190
 Luțai, Iosoc 107
 Luțai, Nica 139
 Luțai, Petru 83-85, 88
 Luțai, Romul 116
 Luțai, Ștefan 184
 Luțai, Terențiu 83, 85-88
 Luțai, Vasa 139
 Luțai, Velcu 89
- M**
- Macedonski, Alexandru 15
 Magdu, Elena 174
 Magdu, George 183
 Magdu, Ioan 174
 Magdu, Valeriu 96
 Maghiar, Nicolae 89
 Maghiar, Vonil 139
 Magier, Aurelian 194
 Maior, Petru 9, 18, 53, 99, 177-178
 Maiorescu, Titu 17
 Manea, Teodor 195-196
 Manguicu, Simion 16
 Mangra, Demetriu 170, 197
 Mangra, Vasile 169-170
 Mangra, Vinčențiu 22, 25, 27
 Maniu, Ștefan 176
 Manoilă, Ioan 140
 Man, Coriolan 194, 197
 Manu, Emil 23-24
 Mara, Maxim 178
 Mara, Petru 160, 164
 Marcovici, D. 44
 Marcu, Aurora 168
 Marcu, Demetriu 28
 Marcu, George 138
 Marcu, Ioan 168
 Marcu, Nicolae 57
 Marcu, Traian 96
 Marcus, Iosif 42
 Marica, George Em. 23-24
 Marienescu, Delia 137
 Marienuț, Gligor 89, 139

Marienuț, Traian 107
 Marienuț, Vasile 83, 89
 Marienuț, Vasile (tînărul) 139
 Marițiu, Adler 40
 Mariș, Teodor 179-181, 187
 Markovitsch, Antal 137
 Maroșan, Dumitru 195
 Marșavela, Ilie 189
 Marșiuc, Iustin 147, 169
 Marta, Alexandru 191
 Mateocu, Iosif 65
 Mărcuș, Alexandru 101
 Mărcuș, Dimitrie 64
 Mărcuș, Ioan 40, 71, 62-63, 66, 80,
 104
 Mărcuș, Iosif 79
 Mărcuș, Mihai 65, 92, 128-129, 133,
 145, 164, 168, 182
 Mărcuș, Ștefan 180
 Mărcuș, Valer 194
 Mărgănan, Gavril 168
 Mărgănan, Gheorghe 168
 Megheșan, Gavrilă 139
 Meitini, Ioan 27
 Meyer, H. 167
 Mețianu, Ioan 65, 84 101
 Micle, Veronica 15
 Micoviciu, Sava 75
 Micu, P. 47
 Micu-Clain, Samuil 9
 Micula, Ioan 183
 Miculaș, Gheorghe 193
 Miculescu, Ioanichiu 41
 Miculescu, Grigoriu T. 71
 Mihai, Dan 139
 Mihail (Mihali), Iuliana 183, 186
 Mihailovici, Hortensia 188
 Mihisin, Ioan 62
 Mihoc, Iuliana 58
 Mihu, P. 42
 Mihuțiu, Ioan 29
 Millo, Matei 41
 Milovan, Totut 139
 Mioc, Aurel 96
 Mișca, Petru 40
 Mișcuția, Elena 182
 Mișcuția, George 58, 62, 182, 185
 Mișcuția, Ilie 182, 201
 Mișcuția, Ioan 182
 Mișcuția, Nicolae 58
 Mîndruț, Ioan 62
 Mîndruțău, Mihai 40
 Mladin, Ionel 168
 Mladin, Livia 165
 Mladin, Nicolae 132, 147, 164
 Mladin, Paul 49
 Mladin, Romul 120, 149, 168, 176
 Mladin, Veturia 168
 Moaghea, M. 176
 Mocan, Ana 62
 Mocioni, Andrei 10, 21-22
 Moga, Ioan 170
 Moga, Vasile 151
 Mohan, George 28
 Mohor, Florian 65
 Moise, Ilie 134
 Moldovan, Alexandru 14
 Moldovan, Ana 125
 Moldovan, Gh. 189
 Moldovan, Ion 51, 65
 Moldovan, Iosif 120, 195
 Moldovan, Moise 92
 Moldovan, Petru 50, 183
 Moldovan, Silviu 96
 Moldovan, Valeriu 27
 Moldovan, Vasile 58
 Moldovan, Vasile E. 18, 27
 Moldován, Gergely 157
 Molnar-Piuariu, Ioan 6-7
 Monastireanu, Emil 176
 Montani, Ion 18
 Morariu, George 22
 Morariu, Ioan 28
 Morariu, Sida 125
 Morășan, Agra 125
 Morășan, Cristina 125

Morășan, Macra 125
Mornăilă, George 161
Mornăilă, Vasa 193
Moromete, văd. Moise 76
Mosiescu, Petru 96
Motin, Iosif 42
Motorca, Romul 92, 96
Mudra, George 197
Muntean, Eva 192
Muntean, Gheorghe 92, 183
Muntean, Ștefan 191
Munteanu, Al. 169, 194
Munteanu, George 59
Munteanu, I. 58
Munteanu, Ioan 79
Munteanu, Mihai 92, 154
Munteanu, Petru 92, 172
Mureșian, Alexandru 82, 127
Mureșian, D. 42
Mureșan, George 197
Mureșian, George 183
Mureșian, Radu 58
Mureșianu, A. 47
Mureșianu, Ioan 57, 72, 75
Mureșianu, Ștefan 42
Murgu, Eftimie 10
Murgu, Elena 161
Murnu, George 19
Musean, Dimitrie 176
Muzicescu, G. 118, 174, 182

N

Nagy, Dorinca 192
Nagy, Mihály 140
Nagy, Petra 125
Nagy, Sándor 136
Nădăsău, Lazar 178
Neagoe, Nicolae 148
Neamțu, Ana 63
Neață, Ion 22-24
Nedelcu, Alexandru 72
Nedelcu, Demetriu 62-63
Nedelcu, Dimitrie 40

Nedelcu, Ioan 44
Nediciu, George 42
Negroiu, Constantin 44
Negru, Vasile 194
Negruțiu, Nicolae Fekete 11, 25
Negruzzi, Iacob 15
Nermejan, P. 189
Nesinger, N. 79
Nestor, Romul 96, 101, 115-116,
126, 142, 164, 178
Netea, Vasile 23, 25
Német, Ioan 96
Nica, Dimitrie 40, 55
Nicoară, David 43, 54-55, 77
Nicoară, Ilie 58, 75, 79
Nicoară, Marița 125
Nicoară, Mihai 40-41, 55
Nicoară, Moise 31-33, 77, 185
Nicolicu, Simeon 59
Nieghici, Simon 58
Nima, Marița 125
Nuț, Aron 189
Novac, I. 46
Nyéki, Eugen 194, 196

O

Olah, Floarea 180
Olah, Ioan 179-180
Olar, Dimitrie 92
Olar, Ioan 187
Olariu, Miron 120
Olariu, Moise 59, 92, 121-123
Olteanu, Alexandru 99
Olteanu, Clotilda 129
Olteanu, Mihai 86-87
Onciu, Iosif 158
Oncu, Leția 164
Onițiu, Valer 191
Onițiu, Virgil 157
Onodam, Savu 59
Onuț, Stan 92
Opiciu, Petru 145

Opreanu, N. 47
Opriș, Tudor 23, 25
Orghidan, Radu 8-9
Ovesa, Ioan 194

P

Pagoni, Ioan 196
Pál, N. 61
Pallucz, Ioan 57
Pan, A. 44
Pantazi, Gavrilă 58
Pantea, Ioan 65
Pantea, Moise 65
Pantea, Petru 135-136
Pantea, Ștefan 83, 85, 87
Pantea, Vasile 194
Pantoș, Aurelia 144, 147
Pantoș, Vincentiu 75, 144-145, 147,
149, 168-169, 179
Pap, Dem. 58
Papa, George 58
Pap, Ioan 58, 96
Pap, Ignățiu 65
Pap, Mihai 57
Pap, Ștefan 57
Pap, Teodor 191
Papiu-Ilarion, Alexandru 15
Papp, Coriolan 193
Papp, Ecaterina 67
Papp, George 89, 192
Papp, Gheorghe 170
Papp, Ioan I. 151, 168, 172, 200
Papp, Sigismund 9, 26
Papp, Teodor 67-68, 71, 130, 185
Papp, Vasile 194
Pasca, Ioan 168
Pascaly 41
Passali, George 40
Paul, Constantin 194
Pavelescu, Cincinat 19
Păcală, Terezia 113
Păcală, Toma 61, 64-65, 113, 158,
169

Păcățian, Teodor V. 26, 28
Păcurar, Cornel Pop 28
Păcurar, Dumitru 81
Păcurar, Jivu 139
Păcurar, Ștefan 139
Pățcaș, Teodor 196-197
Pătruț, Ioan 96
Pășcut, Traian 197
Pechy, Antoniu 59
Peiuvrag, George 193
Pelle, Teodor 49
Perényi, Emil 195
Pescariu, Eugen 148, 178
Petei, I. 167
Petőfi, A. 78
Petran, Constantin 148
Petrescu, Nicolae 15
Petrilă, Iosif 74
Petrilă, Ladislau 92
Petrov, Constantin 167
Petrovici, Alexandru 49-50
Petrovici, Demetriu 58
Petrovici, George 41
Petrovici, Simeon 71
Petroviciu, L. 51
Petrușan, Gheorghe 25
Petruț, A. 92
Petruț, I. 92
Pieg, Antoniu 58
Pinte, Ioan 172
Pintea, Gavrilă 65
Pintea, Ioan sen. 61, 54
Pintea, Ioan jun. 65
Pintea, Iosif I. 65
Pinter, T. 79
Pintia, Aurel 194, 196
Pipoșiu, Pompiliu 28
Pistrit, Ioan 189
Pitiș, Maria 168
Pitiș, Sofia 168
Plăcintariu, G. 55
Pletos, George 156
Plopu, Delia 183, 186

Plufa,Atanasie 29
 Podhvaczky,Rezső 171
 Poenar,Nicolae 194
 Pogace,Mișa 193
 Pojar,Grigore 145
 Politzer,János 107
 Pomuț,George 91
 Pomuț,Maria 180
 Pomuțiu,Ioan 58
 Ponta,Petru 148
 Pop,Coriolan 196
 Pop,Dimitrie 197
 Pop,George 25, 42, 60, 92, 197
 Pop,Ioan 50
 Pop,N. 94
 Pop,Teodor 168
 Pop,Samuil 57
 Pop,Ștefan 57-58
 Pop,Ștefan Cicio 199-200
 Pop,Vasile 30, 92, 168
 Pop,Victor 194
 Popa,Aurel 28
 Popa,Dimitrie 196
 Popa,George 113
 Popa,Gheorghe 27
 Popa,I. 92
 Popa,Ioan 197
 Popa,Mircea 22-23, 25
 Popa,Petru 168
 Popen,Popo 136
 Popescu,Aurel 47
 Popescu,Cornel 132
 Popescu,George Dr. 96
 Popescu,Ioan 15, 28
 Popescu,N. 92
 Popescu,Tudor 96
 Popfiu,Iustin 69-70, 127
 Popon,Achim 85
 Popon,Arcadie 89
 Popon,Onuț 139
 Popon,Sfetoni 118
 Popovici,Teodor 196
 Popovici,A. 92
 Popovici,AI. 183
 Popovici,Alexa 164
 Popovici,Alexandru 58, 75, 83, 185
 Popovici,Alexiu 59, 62, 90
 Popovici,Ana 124
 Popovici,Andrei 193, 197
 Popovici,Aron 126
 Popovici,Atanasiu 71
 Popovici,Aurel 136
 Popovici,Aurel M. 192
 Popovici,Carolina 67
 Popovici,Constatin 164
 Popovici,Constanța 92, 168
 Popovici,Cristina 167
 Popovici,Demetriu 43, 46, 55, 176
 Popovici,Emilia 45
 Popovici,Eutemie 29
 Popovici,Florea 40, 71
 Popovici,Florian 103
 Popovici,George 42, 60, 62, 64, 92,
 96, 117, 135, 138
 Popovici,Gh. 55, 58, 124, 160
 Popovici,Ioan 96
 Popovici,I. 58, 78
 Popovici,Iosif 92, 157, 161-163
 Popovici,Iustin 40, 55, 62, 66, 75,
 80, 146
 Popovici,Lazar 96, 137
 Popovici,M. 42
 Popovici,Massiu 46
 Popovici,Mărioara 74, 78
 Popovici,Nicolae 43
 Popovici,Ofelia 67-68
 Popovici,P. 47
 Popovici,Sever 79, 200
 Popovici,Silviu 166
 Popovici,Simion 41, 55, 57
 Popovici,Șt. 58
 Popovici,Ștefan 44
 Popovici,Teodor 86
 Popovici,Victor 74-76, 90, 93, 100,
 116, 131-133, 149-150, 166,
 168, 190

Popovici,Victoria 166
Popovici-Desseanu,Simeon 41-44
Popovici-Desseanu,Terenția 45
Popp,Iacob 191
Popp,V. 14
Poptilican,Mihai 92
Poptilican,Petru 59
Porj,Ioan 196
Porumb,D. 126
Porumbescu,G. 118-119, 140
Poruțiu,Ioan 10, 132
Pozsitzky,Ștefan 64
Precup,Ilie 58
Prodan,Ioan E. 28
Proasca,L.L. 28
Pteancu,Alexandru 194
Pumnul,Aron 15
Purdi,Mihai 43
Purdi,Petru 136
Putici,Elisabeta 57
Putici,Traian 172
Pușcariu,Ilarion 184
Pușcariu,Sextil 15, 19

R

Radoslav,Iosif 176
Radu,Iacob 158, 193
Rafila,Vilma 113
Raicu,Sava 96
Raț,Gherasim 21-22, 166
Raț,Hortensia 130
Raț,L. 92
Raț,Silviu 145
Rațiu,George 42
Rațiu,Gherasim 113, 175
Rațiu,Hortensia V. 173
Rațiu,Ioan 51, 157
Rațiu,Iuliana 113
Rațiu,Mihai 55
Rădneanțiu,Cornel 191
Rădulescu,George 63
Rădulescu,Ioan Heliade 11, 16
Rát,Mátyás 6

Rebreanu,Liviu 19
Reteganul,Ioan Pop 16
Rimbaș,Romul 176
Rocica,Ioan 197
Rocsin,George Sabadiș 114
Rocsin,George 47, 70
Rocsin,Ioan 73, 114
Rocsin,Iosif 179
Rocsin,Lucreția 89
Rocsin,Vasile 70-71
Rocsin,Victoria 89
Roman,Alexandru 10-11, 15, 21,
26, 157
Roman,Gh. 189
Roman,Visarion 11, 28
Rosetti,D. 32
Rossu,Catta 125
Rossu,Miliția 125
Rossu,Persida 140
Rosu,Miloș 192
Rosvan,Gabriela 60
Rotar,Gheorghe 180
Rotariu,Pavel 27
Roșiu,Arsen 40, 58
Roxin,Alexandru 41, 48, 114
Roxin,Gavril 196
Roxin,George 126, 137, 197
Poxin,Ioan 149
Roxin,Maria 113
Roxin,Nicolae 75, 97, 101-102, 112-
114, 126, 137, 142-143, 149,
151, 168-171, 184, 188, 194
/protopop/ se scrie și /Rocsin/
Rozescu,Zamfiru C. 28
Rozvan,Paul 196
Ruja,Mihai 189
Russu,Iosif 176
Russu,Mitru 42
Rusu,George 138
Rusu,Nicolae 58
Rusu,Ștefan 120, 138
Rusu,Teodor 62

S

- Sabău, Sidonia 142
 Sabău, Vasiliu 59
 Sadoveanu, Mihail 19
 Salvan, Virgil 176
 Santai, Ioan 82, 113-114
 Santău, Petru 92
 Santău, Vasile 92
 Savici, Iulia 123
 Savonescu, I. 55
 Sălăgian, Sever 194
 Sbegan, Vasile 176
 Schneider, János 175
 Schneider, Mathias 175
 Scriba, Hilarion 105, 108-109
 Scurtu, Cornel 28
 Secula, Traian 96
 Seiler, V. 79
 Selegean, Agata 125
 Selegean, Ioan 92
 Selegian, George 48
 Selegian, Vincențiu 58
 Selegianu, Vasile 58
 Sferle, Maria 180
 Sferle, Persida 180
 Sferlea, Ioan 196
 Sibian, Lenca 125
 Sidu, Gheorghe 166
 Siegescu, Iosif 154, 157, 161, 163
 Sigismund, Achim 78
 Silaghi, Iosif B. 65
 Silaghi, Paul 137
 Silaghi, Teodor 182
 Silagi, Il. 58
 Silagi, Moise T. 58
 Silași, Grigore 16
 Siman, Lazar 136
 Simovici, Vasile 58
 Simtion, P. 28
 Sinman, Achim 75-77
 Sion, Gheorghe 11, 15-16
 Slavici, Ioan 15-17, 25, 27-28
 Soboslai, Elena 182
 Socol, Andrei 176
 Soldan, Iacob 192
 Soldan, Iulca 125
 Soldan, Radaia 192
 Stan, Florian 193
 Stanca, Sebastian 18, 27, 150
 Stanca, T. 82
 Stark, A. 58
 Stănescu, Mircea V. 20, 27, 63
 Sternthal, A. 64
 Stoianovici, Constantin 40
 Stoica, Dionisie 18, 27
 Stoicanescu, Demetriu 191
 Stojanovici, Constantin 59
 Stroiescu, Vasile 177
 Suci, Mita 130
 Sucigan, Ștefan 47
 Suci, Adalbert 76
 Suci, Ecaterina 116
 Suci, George 43-44
 Suci, Ierosim 87
 Suci, Ioan 53, 55, 59
 Suci, Ion 40, 79
 Suci, Justin 145
 Suci, Manoilă 40
 Suci, Moise 41, 58-59
 Suci, Petru 41-44, 55, 59
 Suci, Silviu 49, 158
 Suci, Sofia 174
 Suci, Traian 130
 Suci, V. 28
 Suricescu, Teodor 45, 50
 Sunitirescu, Teodor 49
 Sylva, Carmen 16
 Szabados, Șt. 43-44, 59
 Szabó, Alexandru 175-176
 Szabó, Ignăție 151
 Szabó, Iulia 127
 Szántó, István 127
 Széchenyi 5, 7
 Szekér, Károly 59
 Szekér, Mihály 59
 Szeremi, Victor 81
 Szilágyi, Moise 180
 Szilágyi, Pavel 159

S

Șaguna, Andrei 21, 165
 Șandor, Atanasie 63
 Șandor, Gheorghe 197
 Șchiopu, Mircea 189
 Șchiopul, Ioan Iosif 28
 Șerb, Alexandra 168
 Șerb, Elena 92
 Șerb, George 79, 128, 166
 Șerb, Gerasim 62, 127
 Șerb, Nicolae 79, 82, 90, 92, 148
 Șerb, Petru 194
 Șerban, I. 44, 79, 90
 Șerban, N. 79
 Șiclovan, Lena 125
 Șiclovan, Mihai 58
 Șimon, Macra 125
 Șimonca, George 182
 Șimonca, Onuț Ioan 124
 Șincai, Gheorghe 9
 Șioperla, Ioția 58
 Șiopîrlă, Mileva 125
 Șiopîrlă, Sida 125
 Șipoș, Petru 92
 Șirianu, Ioan Russu 26-28, 108-111,
 119, 144-45, 168
 Șiutea, Aurel 140, 165
 Ștef, Nicolae 140, 145
 Ștefan cel Mare 76, 118
 Ștefan, Nicolae 148
 Ștefănuțiu, Iancu 96
 Știr, Paul 58, 67
 Știr, Petru 58
 Șumândan, Manuilă 165
 Șutia, Manuilă 58

T

Tașcu, Valentin 22-23, 25
 Tăncean, Romul 142
 Tărău, Iosif 196
 Tăslăuanu, Ocatavian C. 18-19, 27-
 28, 184
 Tăut, Milovan 118

Telescu, Ilie 49
 Telescu, Valeriu 96
 Tempea, Iosif 26
 Tempea, T. 44
 Tenca, Vasile 196
 Teoran, Ioan 196
 Teretean, Aurelia 129
 Tețiu, Teodor 194
 Tincu, Bucur 23, 25
 Tiojosin, George 138
 Tiritean, Greca 125
 Tiritean, Merina 125
 Tisza, István 106, 143, 169-170
 Tisza, Kálmán 34
 Tisza, Lajos 34
 Tîrnovan, Iuliana 140
 Toader, Atanasie 194, 196
 Todica, Gavril 16
 Tomescu, George 132
 Tompa, a lui George 122
 Toptomaș, Alexandru 197
 Tornyai, Ioan 57-58
 Tot, Florița 125
 Toth, Ioan 42
 Trăilescu, Ioan 103
 Trăilescu, Ivan 145
 Trifu, Aurel 26, 104
 Trimbițaș, George 176
 Tripa, I. 78
 Tritian, Mihai 23, 25
 Trizmai, Ioan 134
 Tulbure, Gheorghe 194
 Tulcan, George 120
 Tulcan, Paul 45
 Tulcan, Simion 40
 Tulcan, Șt. 55
 Tulcan, Teodor 40, 183
 Turcu, Ioan 121
 Turcu, Nicolae 132
 Turic, George (Gheorghe) 43, 52,
 138-140, 145, 149, 164, 167, 176

T

Țabic, Traian 149
 Țapoș, Moise 42-43
 Țăran, Iosif 169
 Țegle, Petru 168, 171
 Țeran, Victor 132
 Țichindeal, Dimitrie 21
 Țoldan, Ioan 92

U

Unchiu, George 83
 Ungurean, Aurel 139
 Ungurean, Emanil 171
 Ungurean, George 138
 Ungurean, Nicolae 138
 Ungurean, Ștefan 89
 Ungurean, Uroș 139
 Urbán, Iván 132,
 Ursu, I. 92

V

Vadașan, Onuț 89
 Vaida, Traian 119
 Vaida-Voevod, Al. 27
 Vaina, Iosif 65
 Vaina, Ieremia 65
 Vaina, Toma 64
 Van, Teodor 85
 Varga, Aureliu 62
 Varga, Florian 40
 Varga, Ștefan 121
 Vasca, Nicolae 194
 Vasici, Paul 63
 Vasilescu, Stelian 23, 25
 Vasilieșci, George 36
 Vașiorhan, Demian 58
 Vașiorhan, Dimitrie 40
 Vătianu, Marian 96
 Vătianu, Romul 96
 Vătianu, Traian 96
 Vella, Paul 82
 Vecaș, Danila 196
 Verdi, G. 161
 Vereș, Iuliu 129

Vernichescu, Martin 191
 Vicas, Danilo 194
 Vidican, Iustin 40
 Vidoni, Aurel 189
 Vidu, Ioan 42, 75, 78, 118, 140, 148,
 174, 179-180, 187
 Vidu, Paul 176
 Vințian, Emilia 73
 Vințian, Grigorie 73
 Vlad, Alexandru 10
 Vlad, Augustin 150
 Vlahuță, Alexandru 15
 Vlaicu, Sofia 125
 Vlăduț, Paul 80
 Voniga, David 13, 26-27, 75, 79, 90-
 92, 96, 100-101, 104-105, 110-
 112, 115, 119, 123, 130, 146-
 147, 155, 156, 160, 166
 Voniga, Ilie 75, 167, 182
 Voniga, Teodor 182
 Vorouchievici, I. 140
 Vostinar, Avram 43, 44
 Vostinariu, A. 55
 Vostinariu, Paul 55, 57
 Vozăk, Kálmán 59
 Vuia, Ecaterina 123
 Vulcan, Iosif 10-11, 14-16, 18-20,
 25-27, 41, 47, 49, 57, 116, 127,
 135, 148
 Vulcan, Nicolae 48-49, 57, 60
 Vulcan, Samuil 30-31
 Wencheim, Carol 59
 Wencheim, Frideric 59

Z

Zacota, Ilie 197
 Zaharie, Magon 139
 Zaicu, Ioan 188
 Zamfirescu, Duiliu 15
 Zaria, Ioan 18
 Zeldeșianu, Petru 55
 Zigre, Nicolae 63, 192, 194, 197
 Zima, Petru 66
 Zoie, George 27